fondată în 1895
bpt
serie nouă

odiseea marțiană

maeștrii anticipației clasice

Odiseea marţiană
Maeştrii anticipaţiei clasice
Antologie alcătuită şi comentată de Ion Hobana

Editura Minerva

colecţia BPT nr. 863, 1976

Versiune ebook: club CPŞF

editor al primei ediţii digitale, mai 2011, Costin Teo Graur

CUPRINS

ŞTIRI SENZAŢIONALE PRIN EXPRESS, VIA NORFOLK!
Edgar Allan Poe

XIPEHUZII
J.-H. Rosny aîné

OUL DE CRISTAL
Herbert George Wells

CUM L-A RĂPIT DIAVOLUL PE PROFESOR
Kurd Lasswitz

ETERNUL ADAM
Jules Verne

CEAŢA DIN 26 OCTOMBRIE
Maurice Renard

PSALTIREA DIN MAINZ
Jean Ray

CÎND A RĂCNIT PĂMÎNTUL
Arthur Conan Doyle

ÎN ABIS
Aleksandr Beleaev

ODISEEA MARŢIANĂ
Stanley G. Weinbaum

Disputa în legătură cu geneza şi natura anticipaţiei (sau fantasticului-ştiinţific, sau science fiction-ului) e departe de a se fi încheiat odată cu acceptarea cvasigenerală a existenţei şi importanţei specifice a acestui fenomen complex şi plurivalent. Cu aproape zece ani în urmă, semnalam tendinţa de a extinde limitele lui temporale mult dincolo de aşezarea lor firească, referindu-ne la invocarea unei poveşti egiptene din secolul al III-lea î.e.n. şi a unui pasaj din *Vechiul Testament* (22) **[1]** . Iritat de astfel de procedee, C. M. Kornbluth, unul dintre cei mai incisivi autori americani de science fiction, declara într-o conferinţă ţinută la Universitatea din Chicago: „Cîţiva dintre cercetătorii amatori ai science fiction-ului se comportă ca nişte veritabili Hitleri pentru a-şi mări domeniul. Dacă descoperă, să zicem, într-o satiră din secolul al XVl-lea nu ştiu ce element vag speculativ, ei îl privesc ca pe o minoritate persecutată şi terorizată, cer un Anschluss şi anexează satira la science fiction" (26). E amuzant să constatăm că, peste exact patru pagini, Kornbluth se comportă aidoma celor incriminaţi, anexînd însă nu o satiră anonimă, ci înseşi *Călătoriile lui Gulliver*...

Partizanii mai noi ai formulei integratoare au depăşit stadiul acumulărilor parţiale. Pentru Pierre Versins, „science fiction-ul a existat întotdeauna" fiind nu „o formă de expresie" ci „o stare de,spirit" (43). Jacques van Herp îl consideră şi el „la fel de vechi ca însăşi literatura", subliniind că „nu există ca gen literar distinct" (21). Împărtăşind această din urmă opinie, Henri Baudin este însă adeptul unei restrîngeri severe a sferei fenomenului: „Science fiction-ul a luat fiinţă cu mai puţin de cincizeci de ani în urmă" (6). El este deci de acord cu Kingsley Amis care, făcînd o paralelă între science fiction şi jaz, scria: „Aceste două modalităţi artistice prezintă, dealtfel, asemănări marcante. Amîndouă şi-au făcut apariţia, ca entităţi independente, cam în a doua sau a treia decadă a secolului nostru..." (3). Şi mai aproape de noi situează originea „ficţiunii ştiinţifice" R. M. Albérès (pseudonim al lui René Marill): 1947 în Statele Unite, 1950 în Franţa, lăsînd de-o parte „lista tradiţională a precursorilor" (1). Între aceste atitudini extreme, o puzderie de ipotetice pietre de hotar, aşezate cu dezinvoltură sau sugerate cu prudenţă. Am amintit paradoxala aventură a lui C. M. Kornbluth. Dealtfel, utopiile, din a căror mare familie face parte şi *Călătoriile lui Gulliver*, au prilejuit nenumărate confuzii, datorită exagerării rolului germenilor de previziune ştiinţifică pe care îi conţin. Istoricul american en-titre al anticipaţiei, Sam Moskowitz, susţine că: „Multe dintre aşa numitele utopii... sînt, din punct de vedere tehnic, opere de science fiction", Cyrano de Bergerac apărîndu-i, în această optică, drept „cel mai mare

scriitor de science fiction al secolului său"! (35). Cyrano este şi campionul unor cercetători francezi, care îi atribuie chiar paternitatea fenomenului (45), sau a „primului roman veritabil de science fiction" (11). Acelaşi rol îl joacă, pentru Brian Aldiss, celebrul *Frankenstein* al lui Mary W. Shelley (cf. 41). Iar *Jean Gattégno* (19) şi Lino Aldani (2) se înscriu pe orbita unor opinii tradiţionale, socotindu-l drept întemeietor al „genului" pe H. G. Wells...

Nu vom continua acest joc al referinţelor şi citatelor: el ameninţă să devină obositor, chiar dacă l-am socotit obligatoriu înainte de a propune cititorului un alt punct de vedere despre geneza anticipaţiei. În concepţia noastră, fenomenul de care ne ocupăm n-a apărut, nu putea să apară decît în anumite condiţii întrunite abia în secolul al XlX-lea. Este vorba, în primul rînd, despre puternica dezvoltare a capitalismului şi înflorirea consecutivă a ştiinţei şi tehnicii, care generează impulsul necesar şi publicul receptiv la reflectarea implicaţiilor pasionante ale acestui proces. Rămîne să stabilim cînd şi cine anume a reuşit să cristalizeze tendinţele exprimate şi în opere anterioare, să organizeze elementele ştiinţifico-fantastice în structuri coerente, să formuleze cu limpezime intenţii încă nelămurite.

Referindu-se la abordarea de către Jules Verne a unor probleme care se ridicau în faţa ştiinţei timpului său: navigaţia aeriană dirijată, cucerirea polului, enigma lumii subterane, zborul dincolo de limitele gravitaţiei terestre Kiril Andreev consideră că „introducerea lor în domeniul literaturii reprezintă o inovaţie îndrăzneaţă" (4). Criteriul tematic este însă, nu o dată, înşelător. Navigaţia aeriană dirijată îl preocupa în mod explicit şi pe Louis-Sébastien Mercier, care îi dedica un capitol al utopiei sale *Anul 2440* (ediţia din 1786). Cucerirea polului şi enigma lumii subterane constituie şi ele subiectul unor lucrări mult mai vechi; le găsim cuplate în *Relatarea unei Călătorii de la polul arctic la polul antarctic prin centrul Pămîntului*, publicată de un anonim în 1721. În sfîrşit, zborul dincolo de limitele gravitaţiei terestre este un loc comun al literaturii conjecturale, începînd, dacă vreţi, cu *Istoria adevărată* a lui Lucian din Samosata. Prevăzînd parcă această ripostă, Kiril Andreev elogiază extraordinara documentaţie ştiinţifică a lui Jules Verne, ca o manifestare a tendinţei realiste „care-l distingea de tot ceea ce fusese creat de înaintaşii săi în genul romanului fantastic" disociere binevenită, chiar dacă prioritatea nu-i aparţine, nici în acest caz, marelui scriitor francez. Rămînînd la temele propuse de Andreev, constatăm că ideea navigaţiei aeriene dirijate apare pentru prima oară, în „Călătoriile extraordinare" în *Cinci săptămîni în balon* (1863). Ciudat, Jules Verne se arată sceptic, declarînd prin intermediul eroului său, doctorul Fergusson: „Nu cred că s-ar putea ajunge să se conducă baloanele. Trebuie căutat altceva. De pildă, dacă un balon nu poate fi dirijat, măcar să fie menţinut în

curenţii atmosferici prielnici". Un artificiu ingenios, folosit însă cu cincisprezece ani mai devreme de Edgar Allan Poe în *Mellonta Tauta* şi argumentat mai precis: „...posibilitatea zborului în toate direcţiile prin simpla coborîre sau înălţare pînă la atingerea unui curent favorabil..." Iar într-o povestire şi mai veche, publicată în numărul din 13 aprilie 1844 al ziarului *The New York Sun*, scriitorul american imaginează o soluţie de principiu net superioară, utilizînd o documentaţie ştiinţifică impresionantă, după cum vom vedea imediat.

Edgar Allan Poe

19.01.1809 – 7.10.1849

The Balloon Hoax, 1844
Traducere de Ion Vinea

ŞTIRI SENZAŢIONALE PRIN EXPRESS, VIA NORFOLK!

ATLANTICUL STRĂBĂTUT ÎN TREI ZILE!
STRĂLUCITUL SUCCES AL APARATULUI DE ZBURAT CONSTRUIT DE DOMNUL MONCK MASON. [2] SOSIREA ÎN INSULA SULLIVAN, LÎNGĂ CHARLESTON, S.C. [3] , A DOMNILOR MASON, ROBERT HOLLAND , HENSON [4] , HARRISON AINSWORTH [5] ŞI ALŢI PATRU, CU BALONUL DIRIJAT „VICTORIA", DUPĂ O TRAVERSARE DE ŞAPTEZECI ŞI CINCI DE ORE DE LA UN ŢĂRM LA ALTUL! AMĂNUNTE COMPLETE ASUPRA CĂLĂTORIEI!!!

Marea problemă a fost în sfîrşit dezlegată! Aerul, ca şi pămîntul şi oceanul, a fost şi el cucerit de ştiinţă şi va ajunge pentru omenire o cale obişnuită şi larg deschisă tuturor. În clipa de faţă, un balon a trecut peste Atlantic! Şi aceasta fără greutate, fără primejdie prea mare în aparenţă, cu o maşină pe deplin controlată şi în răstimpul neînchipuit de scurt de şaptezeci şi cinci de ore de la un ţărm la altul.

Mulţumită străduinţelor unui corespondent din Charleston, S.C., sîntem în măsură să prezentăm cei dintîi publicului o dare de seamă amănunţită a acestei călătorii mai mult decît prodigioase, care a început de sîmbătă 6 curent, ora 11 a.m., şi a ţinut pînă marţi 9 curent, ora 2 p.m., şi la care au luat parte: sir Everard Bringhurst, domnul Osborne, nepotul lordului Bentinck, domnul Monck Mason şi domnul Robert Holland, binecunoscuţii aeronauţi, domnul Harrison Ainsworth, autorul romanului *Jack Sheppard* [6] şi al altora, domnul Henson, constructorul maşinii de zburat, care de curînd a înregistrat un eşec - precum şi doi marinari din Woolwich - opt persoane în totul. Amănuntele date mai jos pot fi considerate ca autentice şi exacte din toate punctele de vedere, deoarece, în afară de o mică excepţie, au fost copiate vorbă cu vorbă din jurnalul ţinut de domnii Monck Mason şi Harrison Ainsworth, cărora corespondentul nostru le-a rămas de asemenea îndatorat pentru bunăvoinţa cu care i-au procurat mai multe informaţii verbale, privitoare la balonul însuşi, la construcţia lui şi la alte lucruri interesante. Singurele modificări aduse manuscrisului primit au fost făcute în scopul de a pune darea de seamă scrisă în pripă de către corespondentul nostru, domnul Forsyth, într-o formă definitivă şi mai pe înţelesul tuturor.

BALONUL

De curînd, două insuccese categorice - acela al domnului Henson şi acela al lui sir George Cayley - au slăbit cu mult interesul publicului în ceea ce priveşte navigaţia aeriană. Proiectul domnului Henson

(proiect care la început a fost considerat chiar şi de către oamenii de ştiinţă ca fiind realizabil) era întemeiat pe principiul unui plan înclinat, pornind de la o înălţime anumită cu ajutorul unei forţe dinafară, exercitată şi continuată prin rotirea unor palete propulsoare, semănînd ca forma şi ca număr cu aripile unei mori de vînt. Dar în toate experienţele făcute cu modelele la „Adelaide Gallery", s-a găsit că mişcarea acestor palete nu numai că nu făcea să înainteze maşina, dar chiar o împiedica să zboare. Singura forţă propulsoare care a luat naştere a fost impulsul dobîndit din coborîrea pe un plan înclinat, şi acest impuls împingea maşina mult mai departe atunci cînd paletele erau nemişcate decît atunci cînd erau în funcţiune, fapt care dovedeşte cu prisosinţă inutilitatea lor. Şi în lipsa forţei propulsoare, care este şi forţa de sustentaţie, întregul aparat trebuia să coboare. Faptul acesta l-a îndemnat pe sir George Cayley să se mărginească numai la un propulsor pe care să-l adapteze la un aparat avînd prin el însuşi o forţă de sustentaţie, adică la un balon. Totuşi, ideea lui sir George Cayley nu era nouă sau originală decît în ce priveşte aplicaţia ei practică. El a prezentat la Institutul politehnic un model de invenţie proprie. Principiul sau puterea propulsoare era aici de asemenea aplicată la suprafeţe decupate sau palete puse în mişcare. Aceste palete, patru la număr, s-a văzut însă că nu erau în stare să mişte balonul sau să ajute la forţa lui ascendentă. Întregul proiect a dat astfel greş.

Atunci, domnul Monck Mason [7] (a cărui călătorie de la Dover la Weilburg în balonul „Nassau" a stirnit o atît de mare senzaţie în 1837) s-a gîndit să întrebuinţeze principiul şurubului lui Arhimede, în scopul propulsiunii în aer, punînd, cu drept cuvînt, nereuşita proiectului domnului Henson, cît şi a celui prezentat de sir George Cayley, în seama discontinuităţii paletelor separate. El a făcut cea dintîi experienţă publică la „Willis's Rooms", dar mai tîrziu şi-a mutat modelul la „Adelaide Gallery”.

Ca şi balonul lui George Cayley, aparatul domnului Monck Mason era tot un elipsoid. Lungimea lui era de treisprezece picioare şi şase ţoli, iar înălţimea de şase picioare şi opt ţoli. Conţinea cam trei sute douăzeci de picioare cubice de gaz, care, dacă era hidrogen pur, putea susţine douăzeci şi unu de pfunzi îndată după ce s-a procedat la umflare şi mai înainte de a se altera gazul sau de a se pierde. Greutatea întregii maşini şi a aparatului era de şaptesprezece pfunzi; rămînea deci liberă o capacitate de susţinere de aproape patru pfunzi. Sub partea centrală a balonului era un cadru de lemn uşor cam de nouă picioare lungime, legat de balon cu un fileu, aşa cum se obişnuieşte. De acest cadru era atîrnat un coş de răchită sau o nacelă.

Şurubul constă dintr-un ax alcătuit dintr-un tub gol de alamă de optsprezece ţoii lungime, prin care, pe o semispirală înclinată la cinsprezece grade, trec mai multe sîrme de oţel, aşezate radial, lungi

de două picioare şi ieşind astfel în afară cu cîte un picior în fiecare parte. Aceste sîrme radiale sînt legate între ele la capetele din afară prin două benzi de sîrmă turtită, totul alcătuind în felul acesta cadrul şurubului, care e completat cu un înveliş de mătase impregnată cu ulei, tăiată în clini şi întinsă în aşa fel ca să prezinte o suprafaţă aproape uniformă. La fiecare capăt al axului său, şurubul acesta e susţinut de suporţi din tuburi goale de alamă, ce coboară din cerc. În partea de jos a acestor tuburi sînt găuri în care se învîrtesc pivoţii axului. De la capătul axului, care e mai apropiat de nacelă, porneşte o săgeată de oţel, făcînd legătura intre şurub şi pinionul unei piese de la un mecanism cu resort, instalat în nacelă. Prin remontarea acestui resort, şurubul e învîrtit cu o mare viteză, transmiţînd o mişcare de înaintare întregului aparat. Cu ajutorul cîrmei, aparatul putea fi îndreptat cu uşurinţă în orice direcţie. Resortul era foarte puternic faţă de dimensiunile lui, fiind în stare să ridice patruzeci şi cinci de pfunzi, adică era montat pe un tambur cu diametrul de patru ţoli, după prima rotaţie, şi crescînd treptat pe măsură ce era în învîrtit. Cîntărea în total opt pfunzi şi şase uncii. Cîrma era o construcţie uşoară de trestie acoperită cu mătase, avînd oarecum forma unei rachete, şi aproximativ trei picioare lungime şi unul lăţime. Greutatea era cam de două uncii. Putea să stea vertical sau să fie întoarsă în sus sau în jos, la dreapta sau la stînga, şi în felul acesta dădea putinţa aeronautului să mute rezistenţa aerului care se producea într-o poziţie înclinată, trecîndu-l în partea în care voia să acţioneze: astfel dirija balonul în direcţia opusă.

Modelul acesta (pe care din lipsă de timp am fost nevoit să-l descriu în chip sumar) a fost experimentat la „Adelaide Gallery", unde a atins o viteză de cinci mile pe oră; cu toate că, lucru de neînţeles, a stîrnit prea puţin interes în comparaţie cu aparatul anterior - atît de complicat - al domnului Henson, lumea fiind deprinsă să dispreţuiască orice lucru ce-i pare prea simplu. Se socotea îndeobşte că pentru a înfăptui marele deziderat al navigaţiei aeriene ar trebui să se folosească într-un mod foarte complicat cine ştie ce principii de dinamică, de o profunzime puţin obişnuită.

Cu toate acestea, domnul Mason a fost atît de încîntat de ultimul succes al invenţiei sale, încît s-a hotărît să construiască îndată, dacă-i va fi cu putinţă, un balon de o destul de mare capacitate, pentru a lămuri problema printr-o călătorie de oarecare durată - scopul iniţial fiind să treacă peste Canalul Mînecii, aşa cum făcuse mai înainte cu balonul „Nassau". Pentru a-şi duce la bun sfîrşit planurile, el a cerut şi a obţinut patronajul Iui sir Everard Bringhurst şi al domnului Osborne, persoane bine cunoscute pentru cunoştinţele lor ştiinţifice şi mai ales pentru interesul pe care l-au arătat progreselor aerostaticii. La cererea domnului Osborne, proiectul a fost ţinut cît se poate de secret faţă de

public, singurele persoane cărora le-a fost încredinţat fiind cele angajate îndată pentru realizarea aparatului, care a fost construit (sub supravegherea domnului Mason, a domnului Holland, a lui sir Everard Bringhurst şi a domnului Osborne) la reşedinţa acestuia din urmă, în apropiere de Penstruthal, în Ţara Galilor. Domnului Henson, care era însoţit de prietenul său, domnul Ainsworth, i s-a îngăduit să vadă balonul sîmbăta trecută, cînd cei doi au făcut ultimele pregătiri ca să ia şi dînşii parte la aventură. Nu sîntem informaţi din ce pricină au fost angajaţi şi cei doi marinari, dar în decurs de o zi, două, vom fi în măsură să dăm cititorilor noştri cele mai mici amănunte cu privire la călătoria aceasta nemaiauzită.

Balonul este confecţionat din mătase şi lăcuit cu cauciuc lichid. Dimensiunile lui sînt uriaşe, conţinînd mai mult decît 40.000 de picioare cubice de gaz; deoarece în locul hidrogenului, care e mai costisitor şi mai greu de mînuit, s-a folosit gazul aerian, forţa de sustentaţie a aparatului, atunci cînd e complet umflat şi îndată după ce a fost umflat, nu e mai mare de 2.500 de pfunzi. Gazul aerian nu numai că e mai ieftin, dar e şi uşor de procurat şi de folosit. Întrebuinţarea lui la nevoile navigaţiei aeriene se datoreşte domnului Charles Greene. Pînă la descoperirea lui, procedeul umflării balonului nu numai că era din cale-afară de scump, dar mai era şi nesigur. Adesea au fost pierdute două şi chiar trei zile în încercări neizbutite de a procura o cantitate îndestulătoare de hidrogen pentru a umple un balon. Aceasta din pricină că gazul, prin extrema lui subtilitate şi prin afinitatea lui cu atmosfera înconjurătoare, are tendinţa de a ieşi prin pereţii aerostatului. Într-un balon destul de bine construit ca să reţină conţinutul de gaz aerian nealterat, atît în privinţa calităţii, cît şi a cantităţii, timp de şase luni, o cantitate egală de hidrogen nu se poate conserva în aceeaşi stare de puritate nici şase săptămîni.

Forţa de sustentaţie fiind evaluată la 2.500 de pfunzi şi greutatea aeronauţilor ridicîndu-se abia la 1.200, rămînea o diferenţă de 1.300 pfunzi, din care 1.200 reprezintă lestul, pus în saci de felurite mărimi şi avînd pe fiecare din ei însemnată greutatea corespunzătoare şi frînghiile, barometrele, telescoapele, lăzile cu provizii pentru două săptămîni, butoaiele cu apă, hainele, valizele şi alte lucruri trebuincioase, printre care un ibric de cafea care fierbe în var nestins, pentru a înlocui focul, dacă s-ar fi găsit cu cale să se ia această măsură de prevedere. Toate acestea, cu excepţia lestului şi a unor mărunţişuri, erau agăţate de inelul balonului, sus, deasupra capului. Nacela e cu mult mai mică şi mai uşoară faţă de cea agăţată de model. E formată dintr-un coş uşor de răchită şi e uimitor de rezistentă pentru un lucru aparent atît de gingaş. Cadrul ei are o adîncime de aproximativ patru picioare. Cîrma e de asemeni mult mai mare decît aceea a modelului. Şurubul elicei e cu mult mai mic. Balonul mai este prevăzut şi cu o

gheară de pisică şi o ghidropă, aceasta din urmă fiind de cea mai mare însemnătate. Cîteva cuvinte ca desluşire vor fi necesare pentru cititorii noştri care nu sînt la curent cu amănuntele aerostaticii.

De îndată ce balonul părăseşte pămîntul. el este influenţat de anumite împrejurări care tind să creeze o diferenţă în greutatea lui, sporind sau scăzînd forţa sa ascensională. De pildă, se poate întîmpla ca pe învelitoarea de mătase a balonului să se depună o cantitate de rouă care să atingă o greutate de cîteva sute de pfunzi. În cazul acesta trebuie aruncat lest, pentru ca nu cumva aparatul să coboare. După ce lestul a fost azvîrlit şi razele calde ale soarelui au uscat roua şi au mărit totodată forţa de expansiune a gazului în învelitoare, întregul aparat se va înălţa din nou cu mare iuţeală. Pentru a încetini această ascensiune, singurul mijloc este (sau mai bine zis era, pînă cînd domnul Greene a inventat ghidropa) să se evacueze gazul printr-o supapă; dar orice pierdere de gaz înseamnă o pierdere proporţională de forţă ascensională; aşadar, cu această metodă, într-un răstimp destul de scurt, balonul cel mai bine construit îşi va consuma neapărat toată forţa ascensională şi va coborî la pămînt. Acesta era marele obstacol la călătoriile de durată.

Ghidropa înlătura piedicile în felul cel mai simplu cu putinţă. Este vorba de o simplă frînghie foarte lungă, care e lăsată să atîrne din nacelă, ceea ce are drept urmare că împiedică balonul să-şi schimbe în mod sensibil nivelul. Dacă, de pildă, s-ar depune umezeală pe mătase, şi, prin urmare, aparatul ar începe să coboare, nu va fi nevoie să se arunce lest pentru a face faţă creşterii în greutate, fiindcă ea este remediată sau compensată într-o măsură corespunzătoare prin lăsarea la pămînt a capătului de frînghie atît cît este nevoie. Dacă, pe de altă parte, unele împrejurări ar pricinui o neprevăzută pierdere de greutate, urmată de o înălţare, această pierdere este imediat compensată de greutatea sporită a frînghiei ridicate de la pămînt. În felul acesta, balonul nu poate nici să coboare, nici să se înalţe decît în limite foarte restrînse şi mijloacele sale, atît în ce priveşte gazul, cît şi lestul, rămîn, oarecum, neştirbite. Cînd se trece peste o întindere de apă, e nevoie să se folosească butoiaşe de aramă sau de lemn, pline cu un lest lichid mai uşor decît apa. Plutind pe apă, ele fac acelaşi serviciu ca şi frînghia pe pămînt. Un alt folos însemnat adus de ghidropă este acela de a indica direcţia balonului. Frînghia se tîrăşte fie pe sol, fie în mare, pe cînd balonul e liber; prin urmare, de cîte ori e în mişcare, balonul o ia înainte. Comparînd deci, cu ajutorul unei busole, poziţiile relative ale celor două obiecte, se va găsi întotdeauna direcţia. Tot astfel, unghiul format de frînghie cu axul vertical al aparatului indică viteza. Cînd nu există nici un unghi, cu alte cuvinte cînd frînghia atîrnă vertical, întregul aparat stă pe loc, dar cu cît unghiul este mai mare, cu alte cuvinte, cu cît balonul merge înaintea

capătului de frînghie, cu atît e mai mare viteza; şi invers.

Deoarece scopul iniţial a fost de a trece Canalul Mînecii şi de a coborî cît se va putea mai aproape de Paris, călătorii au avut grijă să-şi facă rost de paşapoarte directe pentru toate ţările continentului, arătînd felul expediţiei, ca şi în cazul călătoriei cu balonul „Nassau", şi dînd aeronauţilor dreptul de a fi scutiţi de toate formalităţile birocratice. Întîmplări neprevăzute au făcut totuşi ca aceste paşapoarte să fie de prisos.

Umflarea balonului a început pe îndelete în zori de zi, sîmbătă, la ora 6 dimineaţa, într-o curte vastă, la Weal-Vor House, reşedinţa domnului Osborne, la depărtare de o milă de Penstruthal, în nordul Ţării Galilor; şi la unsprezece şi şapte minute, fiind gata de plecare, i s-a dat drumul. S-a ridicat încet, dar sigur, luînd direcţia sudului, nefolosindu-se în prima jumătate de oră nici elicea, nici cîrma. Şi acum să trecem la jurnal, aşa cum a fost transcris de domnul Forsyth după manuscrisele domnilor Monck Mason şi Ainsworth. Jurnalul în sine, aşa cum ne e înfăţişat, e scris de mîna domnului Mason, dar în fiece zi domnul Ainsworth adăuga cîte un post-scriptum; domnia-sa pregăteşte şi va da în curînd publicităţii o dare de seamă mai amănunţită şi. fără îndoială, de un interes şi mai arzător asupra călătoriei.

JURNALUL

Sîmbătă, 6 aprilie. Toate pregătirile care ne dădeau mult de lucru au luat sfîrşit peste noapte. Am început umflarea balonului azi-dimineaţă, în zori, dar din pricina - unei neguri dese care împovăra cutele învelitorii de mătase şi o făcea greu de mînuit, nu am putut porni pînă aproape de ora 11. Abia atunci am tăiat frînghiile şi, plini de avînt, ne-am înălţat încet, dar fără întrerupere, mînaţi de o uşoară briză de la nord, care ne purta spre Canalul Bristol. Am găsit că forţa ascensională întrece aşteptările noastre; şi atunci cînd ne-am ridicat mai sus şi trecînd peste stînci am ieşit în bătaia razelor de soare, ascensiunea noastră se făcu din ce în ce mai rapidă. Aş fi dorit totuşi să nu pierd gazul încă de la începutul aventurii noastre, astfel că am luat hotărîrea ca deocamdată să ne continuăm ascensiunea. Curînd după aceea începurăm să tragem ghidropă. Dar am mers tot atît de repede mai departe chiar după ce o strînsesem în întregime. Balonul avea o stabilitate puţin obişnuită şi o înfăţişare măreaţă. Cam după zece minute de la plecare, barometrul indica o altitudine de 15.000 de picioare. Vremea era deosebit de frumoasă, şi priveliştea ţinutului ce se desfăşura sub ochii noştri - unul dintre cele mai romantice din toate punctele de vedere - era mai ales acum minunată. Un mare număr de

prăpăstii adînci arătau ca nişte lacuri din pricina aburilor deşi în care erau învăluite, iar înspre sud-est, piscurile ascuţite şi stîncile grămădite într-un vălmăşag de nestrăbătut te duceau cu gîndul la cetăţile uriaşe din basmele orientale. Ne apropiam cu iuţeală de munţii de la miazăzi, dar înălţimea la care ne aflam era mai mult decît îndestulătoare ca să putem trece peste ei fără nici o grijă, în cîteva clipe am plutit maiestuos pe deasupra lor, şi domnul Ainsworth. precum şi marinarii au rămas uimiţi văzînd cît păreau de mărunţi munţii priviţi din nacelă. Marea înălţime la care pluteşte un balon reduce inegalităţile de sub el la un nivel aproape uniform. La ora unsprezece şi jumătate, îndepărtîndu-ne tot înspre sud, am zărit pentru întîia oară Canalul Bristol. Şi după cincisprezece minute, linia brizanţilor de pe coastă s-a ivit sub noi pe neaşteptate şi ne-am avîntat deasupra mării. Am luat hotărîrea să dăm drumul la gaz, atît cît era nevoie pentru a lăsa frînghia de reglaj cu geamandurile prinse de ea pînă la suprafaţa apei. Zis şi făcut; încetul cu încetul am început să coborîm. După vreo douăzeci de minute, s-a cufundat prima geamandură, şi nu mult după ce cea de-a doua a atins apa, am rămas la o înălţime neschimbată.

Eram dornici cu toţii să încercăm eficacitatea cîrmei şi a şurubului-elice, şi le-am pus îndată în funcţiune, în scopul de a ne îndrepta mai mult spre răsărit, în direcţia Parisului.

Cu ajutorul cîrmei am făcut fără zăbavă schimbarea de care era nevoie, şi înaintarea noastră a fost adusă aproape în unghi drept cu aceea a direcţiei vîntului; am pus apoi în mişcare resortul şurubului-elice şi ne-am bucurat văzînd că ne împingea uşor încotro doream noi. Am strigat atunci din toată inima de nouă ori: Ura! şi am zvîrlit în mare o sticlă ce conţinea o bucată de pergament cu o scurtă dare de seamă a principiului invenţiei. De-abia sfîrşisem cu manifestaţiile de bucurie, că se întîmplă un accident neprevăzut, care ne-a descurajat destul de mult. Varga de oţel care lega propulsorul de resort a sărit deodată de la locul ei tocmai în fundul nacelei (pricina a fost o aplecare a nacelei în urma mişcării făcute de unul dintre marinarii pe care îi luasem cu noi) şi într-o clipă axul a rămas suspendat şi se legăna fără să mai fie în contact cu pivotul axei elicei. În timp ce ne străduiam să punem mîna pe el, atenţia noastră fiind astfel cu totul absorbită, ne-am pomenit năpustiţi de un curent năprasnic de vînt dinspre est, care ne împingea, cu o putere mereu crescîndă, spre Atlantic. În curînd ne-am trezit purtaţi peste mare cu o viteză care desigur nu era mai mică de cincizeci-şaizeci de mile pe oră, astfel că am atins Capul Clear [8] cam la patruzeci de mile spre nord, mai înainte de a fi putut să fixăm axul şi să chibzuim ce e de făcut, în clipa aceea domnul Ainsworth a venit cu o propunere nemaipomenită, care, după părerea mea, nu era nici necugetată, nici fantastică, şi pe care

domnul Holland a susţinut-o fără şovăire. Iată: trebuia să profităm de puternica furtună care ne mîna, şi în loc să ne întoarcem spre Paris, să încercăm să ajungem la coasta Americii de Nord. După cîteva clipe de gîndire, mi-am dat şi eu, din tot sufletul, încuviinţarea la această propunere îndrăzneaţă, care (ciudat lucru) n-a întîmpinat împotrivire decît din partea celor doi marinari. Dar fiind în majoritate, n-am ţinut seama de spaima lor şi ne-am văzut cu hotărîre de drum. Ne îndreptam spre vest; dar cum plutirea butoaielor era o piedică materială la înaintarea noastră şi cum eram - şi pentru înălţare şi pentru coborîre - destul de stăpîni pe balon, am zvîrlit mai întîi cincizeci de pfunzi din lest, şi apoi, cu ajutorul unui cabestan, am ridicat niţel frînghia, atît cît s-o scoatem afară din apă. Am simţit îndată efectul acestei manevre printr-o viteză puternic sporită. Şi cum vintul se întărise, zburam cu o iuţeală aproape de necrezut; ghidropa flutura în urma nacelei ca o dîră lăsată în apă de trecerea unei corăbii. E de prisos să mai spun că în scurtă vreme coasta a dispărut din faţa ochilor noştri. Am trecut peste nenumărate vase de tot felul. Unele dintre ele încercau să ţină piept vîntului, cele mai multe manevrau cu anevoinţă. Am dezlănţuit pe bordul lor cel mai mare entuziasm, un entuziasm pe care l-am împărtăşit din plin şi noi şi mai ales cei doi oameni care, acum sub influenţa unui păhărel de rachiu de ienupăr, păreau gata să-şi spulbere în vînt toate grijile şi toate temerile. O mare parte din aceste corăbii au tras salve de tun pentru semnalizare; şi toţi ne salutau cu urale răsunătoare - pe care le auzeam uimitor de clar - şi fluturîndu-şi beretele şi batistele. Am mers astfel toată ziua fără incidente însemnate şi cînd umbrele nopţii ne-au învăluit, am făcut o evaluare aproximativă a distanţei străbătute. Ea nu putea fi mai mică de cinci sute de mile şi era probabil cu mult mai mare. Propulsorul era ţinut mereu în funcţie şi ne ajuta în mod vădit la înaintare. După asfinţitul soarelui, vîntul sufla şi mai tare, prefăcîndu-se într-un adevărat uragan. Din pricina fosforescenţei sale, puteam zări cu uşurinţă oceanul de sub noi. Vîntul bătu toată noaptea dinspre răsărit dîndu-ne cele mai luminoase prevestiri de izbîndă. Suferam destul de rău de frig, iar umezeala atmosferei era cît se poate de neplăcută. Dar aveam loc destul în nacelă ca să ne culcăm şi, cu ajutorul mantalelor şi al cîtorva pături, am scos-o cu bine la capăt.

Post-scriptum (de domnul Ainsworth). Aceste ultime nouă ore au fost fără doar şi poate cele mai minunate din viaţa mea. Nu-mi pot închipui nimic mal înălţător decît primejdia stranie şi noutatea unei asemenea aventuri. Deie domnul să izbutim! Nu doresc succesul ca să-mi salvez neînsemnata mea persoană, ci spre folosul cunoştinţelor omeneşti şi pentru măreţia izbînzii. Şi în toate astea e atît de neîndoios că isprava asta e totuşi cu putinţă, încît singurul lucru de neînţeles ar fi cum de au şovăit oamenii să facă mai demult

încercarea. E de-ajuns un vînt puternic, la fel cu cel care ne duce acum, şi o rafală care să împingă balonul timp de patru-cinci zile (furtunile acestea ţin uneori şi mai mult), şi călătorul va fi purtat cu uşurinţă, în acest răstimp, de la o coastă la alta. Pentru asemenea furtună, nemărginitul Atlantic nu e decît un biet lac. În clipa de faţă mă tulbură mai mult decît orice adînca tăcere ce domneşte pe mare, cu toată frămîntarea ei acolo jos. Apele nu dau glas către ceruri. Neţărmuritul şi învăpăiatul ocean se zvîrcoleşte în chinuri fără să scoată un geamăt. Talazuri cît munţii de înalte te duc cu gîndul la nişte demoni fără de număr, care s-ar zbuciuma, uriaşi şi muţi, într-o neputincioasă agonie. Într-o noapte, aşa cum este noaptea asta pentru mine, un om trăieşte cu adevărat; trăieşte cît un veac întreg de viaţă obişnuită. Şi n-aş da farmecul acesta care mă încîntă pentru întreg veacul acela de viaţă obişnuită.

Duminică, 7 (Manuscrisul domnului Mason). În dimineaţa aceasta, pe la 10, nu mai rămăsese din furtună decît o briză de opt-nouă noduri (socotită la suprafaţa oceanului, pentru nave) care pe noi ne mîna pare-se cu treizeci de mile pe oră sau mai mult, S-a mutat totuşi foarte simţitor mai spre nord. Şi acum, la asfinţit, ne urmăm drumul spre vest, mai ales cu ajutorul propulsorului şi al cîrmei, care răspund minunat de bine menirii lor. Sînt de părere că încercarea noastră a izbutit pe deplin, şi a zbura cu uşurinţă în orice direcţie (dar nu chiar înfruntînd o furtună) nu mi se mai pare o problemă. Desigur, n-am fi putut face faţă vîntului puternic de ieri, dar, înălţîndu-ne, ne-am fi sustras influenţei lui dacă ar fi fost nevoie. Sînt încredinţat că împotriva unei brize care suflă cu putere putem merge cu propulsorul. Astăzi la amiază, aruncînd lest, ne-am ridicat la o altitudine de aproape 25.000 de picure (cam aceasta este înălţimea muntelui Cotopaxi). Am făcut-o pentru a căuta un curent mai direct, dar nu am găsit nici unul mai potrivit decît cel în care ne aflăm acum. Avem atîta belşug de gaz cît să ne treacă peste balta asta de nimic, chiar dacă ar ţine călătoria trei săptămîni. Nu am nici cea mai mică temere cu privire la rezultat. Ciudat e că piedicile au fost exagerate şi greşit înţelese. Îmi pot alege singur curentul, şi chiar dacă toate curentele mi-ar fi potrivnice, tot voi putea destul de bine să-mi continui drumul cu propulsorul. Nu am avut incidente vrednice de a fi amintite. Noaptea se vesteşte frumoasă.

Post-scriptum (de domnul Ainsworth). N-am altceva de povestit în afară de faptul - care mie mi se pare uimitor - că, aflîndu-mă la înălţimea Cotopaxi-ului, n-am simţit nici frigul pătrunzător, nici durere de cap, nici greutatea de a respira, şi pare-se că nici domnul Mason, nici domnul Holland, nici sir Everard n-au avut nimic de suferit. Domnul Osborne se văita că simte o apăsare pe piept, dar în curînd a dispărut şi aceasta. Am zburat cu mare viteză toată ziua şi

trebuie să fi străbătut jumătatea drumului peste Atlantic. Am depăşit vreo douăzeci-treizeci de nave de tot soiul, şi toată lumea părea uimită şi încîntată la vederea noastră. La urma urmei, nu e cine ştie ce ispravă să treci în balon peste ocean. *Omne ignotum pro magnifico* [9]. Notă: La 25.000 de picioare înălţime cerul pare aproape negru şi stelele se văd foarte clar; în timp ce marea nu pare convexă (cum s-ar putea crede), ci, fără nici o îndoială, e cu totul concavă. [10]

Luni, 8 (Manuscrisul domnului Mason). În dimineaţa de azi, am avut iar oarecare încurcături cu axul propulsorului, care trebuie refăcut în întregime de teama unor accidente serioase. Prin ax înţeleg varga de oţel, nu paletele. Acestea n-ar putea fi îmbunătăţite. Un vînt puternic a suflat toată ziua fără întrerupere dinspre nord-est; norocul pare să fie cu totul de partea noastră. Cu puţin înainte de ivirea zorilor, am fost cu toţii oarecum îngrijoraţi de unele zgomote ciudate şi de zdruncinăturile balonului, însoţite de o descreştere simţitoare a vitezei întregului aparat. Fenomenele erau urmarea expansiunii gazului, din pricina creşterii temperaturii atmosferice şi a desprinderii bucăţelelor mărunte de gheaţă cu care se încărcase fileul în timpul nopţii. Am aruncat cîteva sticle spre corăbiile de sub noi. Am văzut cum una din ele a fost pescuită de un vas mare ce semăna cu un pachebot de pe linia New York. Am încercat să-i aflăm numele, dar nu sîntem siguri că am izbutit. Cu telescopul domnului Osborne am desluşit ceva apropiat de cuvîntul „Atalanta". Este miezul nopţii şi ne îndreptăm tot înspre vest cu mare iuţeală. Marea este deosebit de fosforescentă.

Post-scriptum (de domnul Ainsworth). Este ora 2 a.m. şi atît cît îmi pot da seama, vremea pare mai liniştită, dar e foarte greu să ştiu cu precizie, deoarece ne mişcăm odată cu aerul. Nu am dormit deloc de cînd am plecat din Weal-Vor, însă nu mai pot rezista şi trebuie să aţipesc niţel. Nu putem fi prea departe de Coasta Americii.

Marţi, 9. (Manuscrisul domnului Ainsworth). Ora 1 p.m. Se vede lămurit coasta joasă a Carolinei de Sud. Marea problemă e dezlegată. Am trecut Atlanticul, l-am trecut uşor şi repede cu balonul! Domnul fie lăudat! Cine-ar mai putea spune, după asta, că vreun lucru ar fi cu neputinţă?,

Jurnalul se sfîrşeşte aici. Cîteva amănunte asupra coborîrii au fost împărtăşite însă domnului Forsyth de domnul Ainsworth. Marea era aproape netedă cînd călătorii văzură prima dată coasta pe care amîndoi marinarii au recunoscut-o îndată, şi domnul Osborne, de asemeni. Acest din urmă gentleman, avînd oarecare legături la fort Moultrie, a luat numaidecît hotărîrea să aterizăm în apropiere. Balonul a fost adus deasupra plajei (fiind vremea refluxului şi nisipul bine bătut, neted şi foarte potrivit pentru o aterizare) şi s-a aruncat gheara de pisică, şi imediat aceasta s-a înfipt zdravăn. Bineînţeles că

locuitorii insulei şi ai fortului se înghesuiau să vadă balonul; dar numai cu mare greutate putea fi convinsă lumea că făcuserăm într-adevăr călătoria aceasta: trecerea Atlanticului. Gheara de pisică s-a înfipt în pămînt la ceasul 2 după-amiază, precis şi astfel întreaga călătorie a luat sfîrşit în şaptezeci şi cinci de ore, sau chiar mai puţin, dacă socotim trecerea de la o coastă la alta. Nu s-a întîmplat nici un accident serios. Nici o primejdie adevărată nu ne-a ameninţat. Balonul a fost dezumflat şi pus la păstrare fără nici o greutate; şi cînd manuscrisul după care s-a redactat această povestire a fost trimis la Charleston, aeronauţii se găseau încă la Fort Moultrie. Nu se ştie ce au ei de gînd de aici înainte. Putem însă făgădui cu siguranţă cititorilor noştri informaţii suplimentare fie pe luni, fie cel mai tîrziu în ziua următoare. Aceasta e fără doar şi poate fapta cea mai uluitoare, cea mai interesantă şi cea mai plină de promisiuni din cîte a săvîrşit sau măcar a încercat vreodată omul să săvîrşească. Ar fi de prisos să căutăm acum a preciza minunatele ei urmări.

În februarie 1862, într-o scrisoare adresată tatălui său, tînărul Jules Verne făcea aluzie la textul de mai sus, pe care-l cunoştea în versiunea franceză a lui Baudelaire şi la o naraţiune proprie, aflată încă în lucru (evident, viitorul roman *Cinci săptămîni în balon*), conchizînd: „Acest aerostat (al său - n.n.) va trebui să fie prevăzut cu un mecanism ireproşabil (cf. 31). Iar în aprilie 1864, publicînd în *Musée des Familles* studiul Edgar Poe şi operele sale, deplîngea faptul că acelaşi text nu respectă legile fizicii şi ale mecanicii. În ciuda unor amănunte fanteziste, scrii torul american a văzut însă mai Iimpede soluţia problemei navigaţiei dirijate a aparatelor de zbor mai uşoare decît aerul, de vreme ce „domnul Monck Masson... s-a gîndit să întrebuinţeze principiul şurubului lui Arhimede, în scopul propulsiunii în aer", construind un fel de elice multiplă. Mecanismul său, nu este, desigur, ireproşabil, dar ideea va sta la temelia realizării dirijabilelor de mai tîrziu.

La apariţia povestirii în volum, Poe evoca, într-o notă introductivă, reacţia primilor cititori: „Îmbulzeala pentru a pune mîna pe «singurul ziar care publica ştirea» fost ceva care întrece orice minunăţie; şi, de fapt, chiar dacă, aşa cum susţin unii, «Victoria» n-a săvîrşit întocmai traversarea oceanului, ar fi greu de găsit motivul care s-o fi împiedicat s-o săvîrşească". Dincolo de atracţia senzaţionalului, succesul acesta se datora izului de autentic al întîmplării relatate. Era triumful unei concepţii novatoare, teoretizate astfel de autor în postfaţa postumă la mai vechea povestire *Hans Pfaall* (1835): „În aceste diferite opuscule (*Alte călătorii în Lună* - n.n.), scopul este totdeauna satiric, tema - o descriere a moravurilor lunare în raport cu ale noastre. Dar în nici un caz nu văd efortul de a face plauzibile amănuntele călătoriei însăşi. Toţi autorii par absolut ignoranţi în materie de astronomie; în Hans Pfaall, intenţia este originală în măsura în care reprezintă un efort către verosimilitate în aplicarea principiilor ştiinţifice (atît cît o îngăduie natura fantastică a subiectului) la călătoria de la Pămînt la Lună."

Efortul către verosimilitate - iată expresia concentrată a uneia dintre constantele anticipaţiei. El poate fi depistat, în embrion, la Cyrano de Bergerac (maşina cu rachete şi cutia cu icosaedru din *Statele şi imperiile Lunii*) sau la Swift (sistemul de propulsie al insulei zburătoare din *Călătoriile lui Gulliver*). Dar ceea ce era sumar şi episodic devine, la Poe, o preocupare permanentă, esenţială. Descrierea balonului domnului Monck Masson, cu accesoriile sale, este menită să creeze climatul de miraculos ştiinţific necesar pentru a-l face pe cititor să accepte extrapolarea curajoasă a realizărilor timpului. Concizia şi duritatea frazei, gradaţia, utilizarea inspirată a suspensului conferă detaliilor aerostatice o surprinzătoare nobleţe,

făcîndu-le să concure plenar la impresia de verosimilitate. Cuvinte ca lest, nacelă, elice, ghidropă dobîndesc valenţe poetice, întreţinînd mirajul aventurii aeriene.

Procedeul poate fi identificat şi în alte creaţii ale lui Poe. Relatarea ascensiunii lui Hans Pfaall este literalmente împănată cu noţiuni, ştiinţifice reale şi imaginare. Scurta discuţie cu o mumie este posibilă numai după readucerea la viaţă a contelui Allamistakeo printr-o serie de operaţiuni cu implicaţii fizico-anatomico-medicale, descrise cu minuţiozitate. *A o mie şi doua poveste a Şeherezadei* îşi are, de fapt, centrul de greutate în enciclopedicele note de subsol. Pînă şi enigmatica *Intîlnire din Munţii Colţoşi* este pusă cumva pe seama experienţelor mesmerice, foarte la modă în acea perioada (1845), şi asimilate obişnuitelor experienţe de laborator. S-ar părea că avem de-a face cu un adevărat cult al ştiinţelor mai mult sau mai puţin exacte, scriitorul dovedind un nivel de informare net superior celui al confraţilor sui. Cum să ne explicăm atunci atitudinea lui faţă de Ştiinţă - protestul romantic din deseori citatul *Sonet*, satira din *Scurtă discuţie cu o mumie* şi *Omul făcut bucăţi*, sarcasmul din *Mellonta Tauta*? Cum să ne explicăm gustul pentru mistificare, mărturisit în amintita notă introductivă [11] şi uşor descifrabil în finalul povestirii Hans Pfaall?

Contradicţia, după opinia noastră doar aparentă, a dat naştere unor generalizări grăbite, privind conservatorismul lui Poe, neîncrederea lui în progres etc. Sînt însă şi cercetători care au sondat mai adînc, ajungînd la dezamăgirea ascunsă sub ironie şi invectivă. „Ar fi fals şi nedemn de un asemenea creier să ni-l închipuim supus rutinei, vrăjmaş al oricărei cuceriri ştiinţifice -- scria, de pildă, Camille Mauclair. El se temea şi îşi bătea joc de falsul progres... un fel de religie grosieră, preţuind ştiinţa doar pentru aplicaţiile ei utilitariste, mijloace de negoţ şi de confort..." Şi, mai departe: „El considera că ştiinţa industrială, ale cărei rapide şi impresionante cuceriri păreau pe atunci adevărate miracole, va deveni o calamitate dacă progresul ei nu va corespunde unui progres paralel şi de egală însemnătate în domeniul evoluţiei morale" (32). Sînt observaţii care surprind cu acuitate o stare de spirit caracteristică nu numai lui Poe, ci şi multora dintre contemporanii şi urmaşii săi. Obsesia consecinţelor nefaste ale neconcordanţei dintre progresul tehnico-ştiinţific şi cel moral bîntuie operele unui lung şir de scriitori, atinşi definitiv sau pasager de morbul anticipaţiei.

Să nu încheiem însă momentul Poe în această tonalitate cenuşie, de vreme ce scriitorul însuşi considera drept cheia de boltă a întregei sale creaţii „poemul cosmogonic *Evrika*, un adevărat cîntec de lebădă al geniului său anticipator. Savanţi eminenţi ca Arthur Eddington şi Edmond Bauer au declarat că descoperă în el o anumită previziune a

ideilor ştiinţifice moderne. În superbul eseu *Despre„Evrika*", Paul Valery îi atribuie autorului "afirmarea relaţiilor simetrice şi reciproce între materie, timp, spaţiu, gravitaţie şi lumină. Am subliniat cuvîntul simetric: este, într-adevăr, o simetrie formală care constituie caracterul esenţial al reprezentării universului potrivit lui Einstein", Într-un alt pasaj, Valery adaugă: „Cînd Poe măsoară durata Cosmosului său prin timpul necesar pentru ca toate combinaţiile posibile ale elementelor să fi fost efectuate, ne gîndim la ideile lui Boltzmann şi la calculele lui de probabilitate aplicate la teoria cinetică a gazelor. Există în *Evrika* un presentiment al principiului lui Carnot şi al reprezentării acestui principiu prin mecanismul difuziunii (42).

În *Evrika* există, poate, şi sugerarea unei explicaţii a acestor previziuni şi presimţiri: Poe teoretizează drepturile intuiţiei, respinse de ştiinţa timpului. Abia după cîteva decenii, lucrările lui Henri Poincaré, Bergson etc. au situat ipoteza, imaginaţia, intuiţia la înălţimea pe care le-o atribuie scriitorul. Şi dacă acesta se referă la descoperirile lui Kepler, Newton, Laplace, opera lui ne oferă şi demonstraţii cu un caracter mai limitat, dar nu mai puţin izbitor. Am vorbit despre soluţia dată propulsiei şi dirijării aparatelor de zbor mai uşoare decît aerul. Intuiţia lui aruncă o punte miraculoasă şi către alte înfăptuiri sau extrapolări certe ale secolului nostru, creînd totodată teme, idei şi procedee care vor cunoaşte o mirifică proliferare: călătoria în timp cu ajutorul anabiozei (*Scurtă discuţie cu o mumie*), utilizarea pe scară largă a membrelor şi organelor artificiale (*Omul făcut bucăţi*), posibilităţile hipnozei şi telepatiei (*O întîlnire din Munţii Colţoşi*). Cît ar mai fi extins Poe universul anticipaţiei, dacă n-ar fi murit la patruzeci de ani?...

Paginile închinate marelui scriitor american urmăresc nu numai să ofere cititorului un cadru pentru textul prezentat, sau să stabilească paternitatea noului fenomen literar. Fiind întrutotul de acord că „Edgar Poe... a creat povestirea de anticipaţie ştiinţifică" (12), trebuie să subliniem totodată influenţa notabilă pe care a exercitat-o asupra urmaşilor săi întru scris de pe ambele ţărmuri ale Atlanticului. După cum spunea Arthur Conan-Doyle, „Dacă ar trebui să se perceapă o taxă asupra drepturilor de autor ale tuturor scriitorilor care au o datorie faţă de Poe, s-ar putea înălţa în amintirea maestrului un monument la scara piramidei tui Cheops" (cf. 37). Ceea ce nu înseamnă desigur, că toţi fantaştii secolului al XlX-lea ar fi tributari modelului poesc. Unii au simţit chiar nevoia să conteste explicit această înfeudare spirituală, apărîndu-şi dreptul la originalitate. Printre ei, J.-H. Rosny aîné, belgian stabilit la Paris, care debutase în 1887 cu nuvela *Xipehuzii* şi frecventa salonul fraţilor Goncourt, după cum reiese din cîteva însemnări binevoitoare, ca de pildă:

„Duminică 19 februarie, 1888.

Astăzi, Rosny mă îngrozeşte cu ideile lui de cărţi în care vrea să-i facă pe orbi să vadă cu ajutorul unui simţ frontal, pe surzi să audă cu ajutorul electricităţii etc. O serie de cărţi fantastico-ştiinţifico-fono-literare, un pic inspirate de Poe".

„Duminică 29 iulie, 1888

...El (Rosny) îmi vorbeşte despre pasiunea lui pentru enigmatic, neagă că l-ar imita pe Poe, pe care-l califică drept Balzac al fantasticului, spunînd că el (Rosny) caută căi noi şi că, în *Xipehuzii*, născocirile lui sînt altele decît acelea ale americanului creînd în Gordon Pym făpturi cu dinţi roşii..." (20).

Să judecăm în cunoştinţă de cauză.

J.-H. Rosny aîné (pseudonim folosit de Joseph Henri Honoré Boex)

17.02.1856-11.02.1940
Les Xipehuz, 1887

Traducere de Ion Hobana

XIPEHUZII

CARTEA ÎNTÎI

I. Formele

Era cu o mie de ani înaintea aglomerării civilizatoare din care au izvorît Ninive, Babilon, Ecbatana.

Tribul nomad Pjehu, cu măgarii, caii şi vitele sale, străbătea într-un amurg sălbatica pădure Kzur, prin ţesătura de raze piezişe. Cîntecul asfinţitului creştea, plutea, cobora în valuri armonioase.

Toţi, foarte osteniţi, tăceau, în căutarea unui luminiş în care tribul să poată aprinde focul sfînt, să ia cina, să doarmă la adăpost de fiare, îndărătul dublei bariere de jăratic roşu.

Norii căpătară culoarea opalului, ţinuturile iluzorii se risipiră în cele patru zări, zeii nocturni îşi curmară cîntecul legănător, dar tribul mergea mai departe. Un cercetaş sosi în galop, anunţînd luminişul şi izvorul curat de apă.

Scoaseră trei strigăte prelungi; toţi grăbiră pasul: rîsete copilăreşti se revărsară, caii, şi chiar măgarii, obişnuiţi să recunoască apropierea popasului după întoarcerea iscoadelor şi aclamaţiile nomazilor, îşi sumeţeau gîturile.

Luminişul apăru. Izvorul fermecat îşi deschidea drum printre muşchi şi arbuşti. O nălucire li se arătă nomazilor.

Mai întîi un mare cerc de conuri albăstrii, translucide, cu vîrful în sus, fiecare cam de mărimea unei jumătăţi de om. Cîteva dungi luminoase, cîteva circumvoluţii întunecate erau presărate pe suprafaţa lor; toate aveau la bază o stea orbitoare.

Mai departe, la fel de stranii, se vedeau un fel de straturi verticale, destul de asemănătoare scoarţei de mesteacăn şi împestriţate cu elipse multicolore. Mai erau încă, ici colo, nişte Forme aproape cilindrice, dar diferite între ele, unele subţiri şi înalte, altele scunde şi groase, toate de culoarea bronzului, punctate cu verde, toate avînd, ca şi straturile, punctul de lumină caracteristic.

Tribul privea înmărmurit. O spaimă superstiţioasă îi paraliza pe cei mai viteji, crescînd şi mai mult atunci cînd Formele începură să unduiască în umbrele cenuşii ale luminişului. Şi deodată, cu stelele tremurînd, conurile se clătinară şi se alungiră, cilindrii şi straturile sfîrîire ca apa aruncată peste jeratic, înaintînd spre nomazi din ce în ce mai repede.

Vrăjit de acest spectacol, tribul nu se clintea, continuînd să privească. Formele sosiră. Ciocnirea fu groaznică. Bărbaţi, femei, copii se prăbuşeau ciorchine la pămînt, tainic loviţi parcă de spada fulgerului. Atunci, teroarea tenebroasă le dădu din nou supravieţuitorilor vigoarea, aripile fugii sprintene. Şi Formele, grupate la început, aşezate în rînduri, se răspîndiră în jurul tribului, urmărindu-i fără milă pe fugari. Înspăimîntătorul atac nu era totuşi

fără greş; el îi ucidea pe unii, îi ameţea pe alţii, nu rănea niciodată. Cîţiva stropi roşii ţîşneau din nările, ochii şi urechile muribunzilor, dar ceilalţi curînd se ridicau nevătămaţi şi îşi reluau goana fantastică, în paloarea crepusculară.

Oricare ar fi fost natura Formelor, ele acţionau ca nişte fiinţe şi nu ca elemente, fiind, ca şi fiinţele, nestatornice, alegîndu-şi victimele, neconfundîndu-i pe nomazi cu plantele şi nici chiar cu animalele.

Curînd, cei mai iuţi îşi dădură seama că nu mai sînt urmăriţi. Istoviţi, sfîşiaţi, ei cutezară în sfîrşit să privească înapoi spre miracol. Departe, între trunchiurile înecate în umbră, continua urmărirea strălucitoare. Formele îi vînau şi îi masacrau mai ales pe războinici, dispreţuindu-i ades pe cei slabi - femeia, copilul.

Astfel, de la distanţă, în noaptea care se lăsase, scena apărea şi mai supranaturală, şi mai copleşitoare pentru creierii primitivi. Războinicii erau gata să-şi reia goana. O observaţie capitală îi opri: oricine ar fi fost fugarii, Formele încetau urmărirea dincolo de o limită precisă. Şi oricît de istovită, oricît de neputincioasă ar fi fost victima, chiar fără cunoştinţă, dacă se afla dincolo de această frontieră închipuită, primejdia dispărea.

Această foarte liniştitoare observaţie, confirmată curînd de nenumărate fapte, potoli frenezia fugarilor. Ei cutezară să-şi aştepte tovarăşii, femeile şi copiii scăpaţi din măcel. Unul dintre ei, Eroul lor paralizat la început, înspăimîntat de supraomenescul întîmplării, îşi recapătă curajul ce izvora din inima lui mare, aprinse un foc şi duse la gură un corn, ca să-i călăuzească pe fugari.

Se adunară unul cîte unul. Mulţi, schilodiţi, se tîrau în mîini. Femei-mame, însufleţite de neîmblînzita forţă maternă, păziseră, strînseseră la un loc, salvaseră din vălmăşagul sălbatic rodul pîntecelui lor. Şi mulţi măgari, cai, boi reapărură, mai puţin înfricoşaţi decît oamenii.

Noapte lugubră, petrecută în tăcere, fără somn, noapte în care războinicii simţiră mereu cum îi trec fiorii. Dar aurora veni, se strecură pală prin frunzişuri, apoi fanfara de culori şi de păsări zgomotoase ale zorilor îi îndemnă să trăiască, să lepede spaimele Beznei.

Eroul, conducătorul firesc, adunînd mulţimea în grupuri, începu numărătoarea tribului. Jumătate dintre războinici, două sute, lipseau la apel. Pierderile erau mult mai mici printre femei şi aproape inexistente printre copii.

Cînd numărătoarea se sfîrşi, cînd vitele de povară fură adunate (lipseau puţine, datorită superiorităţii instinctului asupra raţiunii în timpul dezastrelor), Eroul aşează tribul după rînduiala obişnuită, apoi, poruncind tuturor să-l aştepte, singur, palid, se îndreptă spre luminiş. Nimeni nu îndrăzni să-l urmeze, nici măcar de departe.

El se îndreptă într-acolo unde spaţiul dintre copaci era mai mare, depăşi limita observată în ajun şi privi.

Departe, în transparenţa proaspătă a dimineţii; curgea izvorul cel limpede; pe malurile lui strălucea, reunită, ceata fantastică a Formelor. Culoarea lor se schimbase. Conurile erau mai numeroase şi căpătaseră o nuanţă verzuie. Dar, la toate, steaua îşi revărsa razele, orbitoare chiar şi la lumina zilei. Cilindrii erau pătaţi cu violet, iar straturile semănau cu arama curată.

Metamorfoza acţiona şi asupra contururilor fantasmagoricelor Entităţi; conurile tindeau să se lărgească în cilindri, cilindrii se desfăşurau, în vreme ce unele straturi se curbau într-o parte.

Dar, ca şi în ajun, deodată Formele unduiră. Stelele lor începură să palpite; încet, Eroul trecu frontiera Mîntuirii.

II. Expediţie hieratică

Tribul Pjehu se opri la uşa marelui Tabernacol nomad, în care intrară numai căpeteniile. În fund, lîngă peretele presărat cu astre, sub imaginea bărbătească a Soarelui, stăteau cei trei mari preoţi. Mai jos, pe treptele aurite, cei doisprezece sacrificatori.

Eroul înaintă, povesti pe larg groaznica traversare a pădurii Kzur, în timp ce preoţii ascultau, foarte gravi, uluiţi, simţind cum puterea lor scade în faţa acestei întîmplări de neînţeles.

Marele preot suprem ceru ca tribul să ofere Soarelui doisprezece tauri, şapte măgari sălbatici, trei armăsari. El proclamă că Formele au o origine divină şi, după sacrificii, hotărî o expediţie hieratică.

Toţi preoţii, toate căpeteniile poporului zahelal trebuiau să ia parte la ea.

Şi solii străbătură munţii şi cîmpiile, pînă la o sută de leghe împrejurul locului unde se ridică mai tîrziu Eebatana magilor. Pretutindeni sumbra întîmplare făcea să se zbîrlească părul oamenilor, pretutindeni căpeteniile se supuseră în grabă chemării sacerdotale.

Într-o dimineaţă, Bărbatul străpunse norii, inundă Tabernacolul, atinse altarul pe care fumega o inimă sîngerîndă de taur. Marii preoţi, sacrificatorii, cincizeci de şefi de triburi scoaseră strigătul triumfal. Afară, o sută de mii de nomazi, călcînd pe roua proaspătă, repetară strigătul prelung, întorcîndu-şi chipurile arse de soare către miraculoasa pădure Kzur, care fremăta încet. Era un semn bun.

Atunci, cu preoţii în frunte, un întreg popor porni să străbată pădurea. După-amiază, pe la ora trei, Eroul tribului Pjehu opri mulţimea. Marele luminiş ruginit de toamnă, cu muşchiul ascuns sub un val de frunze moarte, se desfăşura cu măreţie; preoţii zăriră pe malurile izvorului Formele pe care veneau să le adore şi să le

înduplece. Erau plăcute la privit, sub umbra arborilor, cu nuanţele lor tremurătoare, focul limpede al stelelor, mişcarea lor liniştită pe malul izvorului.

– Aici trebuie să le oferim sacrificiul, spuse marele preot suprem. Să ştie că ne supunem puterii lor!

Toţi bătrînii se înclinară. O voce se auzi, totuşi. Era Yushik din tribul Nim, tînăr numărător de astre, palid veghetor profetic care începuse să-şi cîştige renume şi care ceru cu îndrăzneală să se apropie mai mult de Forme.

Dar bătrînii, înălbiţi în arta cuvintelor înţelepte, triumfară; altarul fu construit, victima adusă - un strălucitor armăsar, superb servitor al omului. În tăcerea şi prosternarea unui popor, cuţitul de bronz găsi nobila inimă a animalului. Un mare vaiet se înălţă. Şi marele preot spuse:

– Sînteţi mulţumiţi, o, zei?

Acolo, printre trunchiurile neclintite, Formele se mişcau încet, strălucind, căutînd locurile unde soarele curgea în valuri mai dese.

– Da, da, strigă entuziastul, sînt mulţumiţi!

Şi apucînd inima caldă a armăsarului, fără ca marele preot (ciudat!) să pronunţe vreun cuvînt, Yushik ţîşni în luminiş. Cîţiva fanatici, urlînd, îl urmară. Formele unduiau încet, îngrămădindu-se, atingînd pămîntul, apoi, precipitîndu-se brusc asupra temerarilor, un jalnic masacru înfricoşă cele cincizeci de triburi.

Cu mari eforturi, urmăriţi cu înverşunare, şase sau şapte fugari izbutiră să atingă hotarul. Ceilalţi pieriră - şi Yushik împreună cu ei.

– Sînt zei neînduplecaţi! spuse solemn marele preot suprem.

Apoi ce adună un sfat, venerabilul sfat al preoţilor, bătrînilor, căpeteniilor.

Ei hotărîră să ridice, dincolo de hotarul Mîntuirii, o îngrăditură de ţăruşi şi, pentru a stabili locul acestei îngrădituri, să-i silească pe sclavi să se expună pe rînd atacului Formelor, de jur împrejur, pe toată întinderea.

Aşa se făcu. Sub ameninţarea cu moartea, sclavii intrară în incintă. Totuşi, foarte puţini pieriră, datorită măsurilor luate. Hotarul fu statornicit, vizibil pentru toţi dată fiind îngrăditura de ţăruşi.

Astfel se sfîrşi cu bine expediţia hieratică şi zahelalii se crezură la adăpost de subtilul lor duşman.

III. Tenebrele

Dar sistemul preventiv preconizat de consiliu se dovedi curînd neputincios. În primăvara următoare, trecînd cam în dezordine pe lîngă îngrăditura de ţăruşi, fără să se aştepte la nimic rău, triburile

Hertoth şi Nazzum fură asaltate cu cruzime de Forme şi decimate.

Căpeteniile care scăpară din masacru relatară marelui consiliu zahelal că Formele erau acum mult mai numeroase decît în toamna trecută. Ca şi înainte, ele îşi limitau urmărirea la o anumită zonă, dar frontierele se lărgiseră.

Aceste ştiri înspăimîntară poporul: se ţinu doliu mare şi se făcură mari sacrificii. Apoi, consiliul hotărî să distrugă pădurea Kzur prin foc.

Cu toate eforturile, nu-i putură incendia decît marginile.

Atunci, deznădăjduiţi, preoţii hotărîră că pădurea e sacră şi opriră pe oricine să intre în ea; mai multe veri se scurseră astfel.

Într-o noapte de octombrie, tabăra adormită a tribului Zulf fu invadată de Forme la zece bătăi de săgeată de pădurea fatală. Încă trei sute de războinici îşi pierdură viaţa.

Din ziua aceea, o prevestire sinistră, corupătoare, misterioasă trecu din trib în trib. murmurată la ureche în lungile nopţi astrale ale Mesopotamiei. Omul avea să piară. Celălalt, întinzîndu-şi mereu stăpînirea, în pădure, pe cîmpii, neputînd fi distrus, va devora zi după zi seminţia decăzută. Şi destăinuirea temătoare şi întunecată chinuia bieţii creieri, răpindu-le tuturor puterea de împotrivire, optimismul strălucitor al raselor tinere. Visînd la aceste lucruri, nomadul nu mai îndrăznea să iubească somptuoasele păşuni natale, scruta cerul cu ochi descurajaţi, aşteptînd oprirea constelaţiilor. Acesta fu anul o mie al copilăriei popoarelor, dangătul funebru al sfîrşitului lumii sau, poate., resemnarea omului roşu din savanele indiene.

Şi în această nelinişte cumplită, gînditorii ajungeau la un cult amar, un cult al morţii, pe care-l predicau profeţi palizi, cultul Tenebrelor mai puternice decît Astrele, al Tenebrelor care aveau să înghită. şi| devoreze sfînta Lumină, focul strălucitor.

Pretutindeni, la hotarele singurătăţilor, puteau fi întîlnite siluetele nemişcate, subţiate de posturi, ale inspiraţilor, ale oamenilor tăcerii care se împrăştiau periodic printre triburi şi povesteau înfricoşătoarele lor visuri, Crepusculul marii Nopţi apropiate, al Soarelui muribund.

IV. Bakhun

În acea epocă trăia un om extraordinar numit Bakhun, fiu al tribului Ptuh şi frate al marelui preot suprem al zahelalilor. El părăsise foarte devreme viaţa nomadă, îşi alesese un frumos loc izolat, între patru coline, într-o vîlcea îngustă şi plină de viaţă, în care curgea lumina cîntătoare a unui izvor. Bucăţi mari de stînca îi slujeau de cort statornic, de locuinţă ciclopică. Răbdarea şi ajutorul bine cîntărit al boilor sau al cailor îi asiguraseră belşugul, recolte la fiecare soroc. Cele patru soţii şi cei treizeci de copii ai săi trăiau acolo ca în Eden.

Bakhun răspîndea idei ciudate, care ar fi făcut să fie ucis cu pietre, dacă zahelalii nu l-ar fi respectat pe fratele său mai în vîrstă, marele preot suprem.

În primul rînd, el susţinea că viaţa sedentară era de preferat vieţii nomade, cruţînd puterile omului în favoarea spiritului.

În al doilea rînd, el gîndea că Soarele, Luna şi Stelele nu erau zei, ci corpuri luminoase.

În al treilea rînd, el spunea că omul nu trebuie să creadă cu adevărat decît în lucrurile dovedite prin Măsură.

Zahelalii îi atribuiau puteri magice şi cei mai îndrăzneţi cutezau uneori să-l consulte, fără să se căiască niciodată. Se ştia că el ajutase deseori cu hrană triburile flămînde.

Or, în ceasul cumplit, cînd se ivi trista alternativă de a părăsi ţinuturile rodnice sau de a fi distruse de divinităţile neînduplecate, triburile se gîndiră la Bakhun şi preoţii înşişi, înfrîngîndu-şi orgoliul, trimiseră la el trei dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai ordinului.

Bakhun îi ascultă cu cea mai mare îngrijorare şi-i puse să repete, întrerupîndu-i cu întrebări multe şi precise. Le ceru două zile de gîndire. La sfîrşitul lor, anunţă, simplu, că avea să se consacre cercetării Formelor.

Triburile fură descumpănite; se nădăjduise că Bakhun ar putea să elibereze întregul ţinut prin vrăjitorie. Totuşi, căpeteniile se arătară bucuroase de hotărîrea lui şi aşteptară lucruri mari de la ea.

Atunci, Bakhun se stabili în marginea pădurii Kzur, retrăgîndu-se doar pentru odihnă, şi, întreaga zi, el observa, călărind cel mai iute armăsar din Caldeea. Curînd, convins de superioritatea splendidului animal asupra celor mai rapide Forme el putu să-şi înceapă studiul cutezător şi minuţios al duşmanilor Omului, acest studiu căruia-i datorăm marea carte antecuneiformă de şaizeci de table, cea mai frumoasă carte de piatră pe care au lăsat-o epocile nomade timpurilor moderne.

În această carte, admirabilă mostră de observaţie răbdătoare şi de sobrietate, se află consemnată existenţa unui sistem de viaţă cu totul deosebit de regnul nostru animal şi vegetal, sistem pe care Bakhun mărturiseşte umil că nu l-a putut analiza decît în aparenţa lui cea mai grosolană, cea mai exterioară. Nu e cu putinţă ca Omul să nu se înfioare citind această monografie a fiinţelor pe care Bakhun le numeşte Xipehuzi, aceste detalii privite în mod obiectiv, niciodată împinse către supranaturalul sistematic, pe care bătrînul scrib le înregistrează cu privire la actele lor, la modul lor de deplasare, de luptă, de înmulţire şi care demonstrează că rasa umană s-a aflat la marginea Neantului, că Pămîntul era să fie moştenit de un Regn în legătură cu care ne-am pierdut pînă şi putinţa de a ni-l închipui.

Trebuie să citiţi minunata traducere a d-lui Dessault, descoperirile

sale neaşteptate privind lingvistica pre-asiriană, descoperiri preţuite din păcate mai mult peste hotare - în Anglia, în Germania - decît în propria lui ţară. Ilustrul savant a binevoit să ne pună la dispoziţie pasajele izbitoare ale preţioasei lucrări şi aceste pasaje, pe care le oferim în continuare publicului, îi vor inspira poate dorinţa de a parcurge superbele tălmăciri ale Maestrului [12].

DIN CARTEA LUI BAKHUN

Xipehuzii sînt în mod evident Făpturi însufleţite. Toate mişcările lor dezvăluie voinţa, capriciul, asociaţia, independenţa parţială care disting Făptura animală de plantă sau de lucrul inert. Cu toate că modul lor de deplasare nu poate fi definit prin comparaţie - este o simplă alunecare pe sol - e uşor de văzut că îl dirijează după cum vor. Pot fi văzuţi oprindu-se brusc, întorcîndu-se, pornind unii în urmărirea altora, plimbîndu-se cîte doi, cîte trei, manifestîndu-şi preferinţe care-i vor face să-şi părăsească însoţitorul pentru a merge departe să întîlnească un alt semen. Nu au posibilitatea de a se urca în copaci, dar izbutesc să ucidă păsările atrăgîndu-le prin mijloace de nedescoperit. Pot fi văzuţi deseori înconjurînd animale de pădure sau pîndindu-le dindărătul unui tufiş; le ucid întotdeauna şi apoi le mistuie. Se poate spune, ca o regulă, că ei ucid toate *animalele fără deosebire*, dacă pot să le atragă - şi asta fără motiv aparent, căci nu le mănîncă, ci le prefac pur şi simplu în cenuşă.

Felul lor de a mistui nu cere existenţa unui foc: punctul incandescent pe care-l au la bază ajunge pentru această operaţie. Ei se adună cîte zece, douăzeci, în cerc, împrejurul animalelor mari ucise şi-şi îndreptă razele asupra corpului. Pentru animalele mici - o pasăre, de pildă - razele unui singur Xipehuz sînt suficiente. Trebuie să remarc un lucru: căldura pe care pot s-o producă nu e de loc violentă. Adeseori razele unui Xipehuz m-au atins pe mînă şi pielea nu începea să se încălzească decît după cîtva timp.

Nu ştiu dacă se poate spune că Xipehuzii sînt de diferite forme, căci toţi pot să se prefacă succesiv în conuri, cilindri şi straturi - şi asta într-o singură zi. Culoarea lor se schimbă continuu, fapt pe care cred că trebuie să-l atribui, în general, metamorfozelor luminii de dimineaţă pînă seara şi de seara pînă dimineaţa. Totuşi, cîteva schimbări de nuanţe par să se datoreze capriciului indivizilor şi, în mod special, *pasiunilor* lor, dacă pot spune astfel, constituind veritabile expresii fizionomice, pe care am fost cu totul incapabil să le determin altfel decît printr-o ipoteză, cu tot studiul zelos pe care l-am întreprins. Astfel, n-am putut să disting niciodată o *nuanţă* mînie de o *nuanţă* blîndeţe, ceea ce ar fi fost, desigur, prima descoperire în acest

domeniu.

Am spus *pasiunile* lor. Mai înainte am remarcat preferinţele lor, ceea ce aş numi *prieteniile* lor. Au de asemeni şi *urile* lor. Cutare Xipehuz se îndepărtează în mod constant de cutare altul, şi reciproc. Furiile lor par violente. Se izbesc cu aceleaşi mişcări care pot fi observate cînd atacă animalele mari sau oamenii şi chiar aceste lupte mi-au arătat că nu sînt deloc nemuritori, cum eram înclinat să cred la început, căci de două sau trei ori am văzut Xipehuzi sucombînd în aceste întîlniri - *căzînd*, *condensîndu-se*, *pietrificîndu-se*. Am păstrat cu grijă cîteva din aceste cadavre bizare [13] şi poate că mai tîrziu vor sluji la descoperirea naturii Xipehuzilor. Sînt cristale gălbui, dispuse neregulat şi striate de firişoare albastre.

Din faptul că Xipehuzii nu erau nemuritori, am dedus că era posibil să fie combătuţi şi învinşi şi din acea clipă am început seria experienţelor despre care va fi vorba mai departe.

Cum Xipehuzii radiază totdeauna destul pentru a fi văzuţi prin desişuri şi chiar îndărătul trunchiurilor groase - o mare aureolă emană din ei în toate direcţiile şi le trădează apropierea - am putut să mă aventurez deseori în pădure, încrezîndu-mă în iuţeala armăsarului meu.

Acolo am încercat să descopăr dacă îşi construiau adăposturi, dar mărturisesc că am dat greş. Ei nu mişcă nici pietrele, nici plantele şi par străini de orice fel de meserie *tangibilă* şi *vizibilă*, singura pe care o poate înregistra omul. Prin urmare, ei n-au arme, în sensul pe care-I dăm noi acestui cuvînt. E sigur că nu pot să ucidă la distanţă: orice animal care a putut să fugă fără să sufere contactul nemijlocit al unui Xipehuz scapă în mod sigur, lucru la care am fost deseori martor.

După cum remarcase mai întîi nefericitul trib Pjehu, ei nu pot să treacă peste anumite bariere nevăzute; în felul acesta, acţiunea lor este limitată. Dar aceste frontiere au crescut an de an, lună de lună. A trebuit să aflu cauza.

Or, această cauză nu pare să fie alta decît un fenomen de *creştere colectivă* şi, asemeni celor mai multe dintre lucrurile xipehuze, este de neînţeles pentru inteligenţa umană. Iată legea pe scurt: limitele acţiunii xipehuze se lărgesc proporţional cu numărul indivizilor, ceea ce înseamnă că îndată ce se nasc noi indivizi, se extind şi frontierele; dar atîta timp cît numărul rămîne neschimbat, orice individ este cu totul incapabil să depăşească spaţiul atribuit - prin forţa lucrurilor(?) - întregii rase. Această regulă lasă să se întrevadă o corelaţie mai intimă între masă şi individ decît corelaţia similară observată la oameni şi animale. Mai tîrziu s-a putut vedea reciproca acestei reguli, căci îndată ce Xipehuzii au început să se împuţineze, frontierele lor s-au restrîns proporţional.

Despre fenomenul procreaţiei însăşi, am puţin de spus; dar acest

puţin e caracteristic. Mai întîi, procreaţia se produce de patru ori pe an, chiar înaintea echinocţiilor şi a solstiţiilor, şi numai în nopţile foarte senine. Xipehuzii se adună în grupe de trei şi aceste grupe, încet, încet, sfîrşesc prin a forma una singură, strîns amalgamată şi dispusă în elipsă foarte alungită. Ei rămîn aşa toată noaptea şi dimineaţa, pînă cînd soarele se ridică sus pe cer. Cînd se separă, se văd urcînd în văzduh forme vagi, vaporoase şi enorme.

Aceste forme se condensează încet, se micşorează şi, după zece zile, se prefac în conuri ambrate, mult mai mari însă decît Xipehuzii adulţi. Le trebuie două luni şi cîteva zile ca să atingă maximum de dezvoltare, adică de micşorare. La capătul acestei perioade ele devin, asemenea celorlalte făpturi din regnul lor, de culori şi forme schimbătoare după oră, timp şi capriciu individual. Cîteva zile după dezvoltarea sau micşorarea lor integrală, limitele de acţiune se lărgesc. Desigur că puţin înaintea acestui moment de temut strîngeam coastele bunului meu Kuath, pentru a merge să-mi stabilesc locul de observaţie mai departe.

Nu e posibil să afirmăm că Xipehuzii au simţuri. Ei posedă cu siguranţă organe care le înlocuiesc.

Uşurinţa cu care percep de la mari distanţe prezenţa animalelor, dar mai ales pe cea a omului, dovedeşte evident că organele lor de investigaţie valorează cel puţin cît ochii noştri. Nu i-am văzut niciodată confundînd un vegetal şi un animal, chiar în împrejurări în care eu aş fi putut foarte bine să săvîrşesc această greşeală, înşelat de lumina de sub copaci, de culoarea şi poziţia obiectului. Faptul că se adună cîte douăzeci ca să mistuie un animal mare, în vreme ce unul singur se ocupă de calcinarea unei păsări, dovedeşte o înţelegere corectă a proporţiilor şi această înţelegere pare şi mai perfectă dacă observăm că se strîng zece, doisprezece, cincisprezece, ţinînd mereu seama de mărimea relativă a corpului. Un şi mai bun argument în favoarea fie a existenţei unor organe analoage simţurilor noastre fie a inteligenţei lor este modul în care acţionează atacîndu-ne triburile, căci întotdeauna s-au oprit puţin sau deloc la femei şi copii, urmărindu-i în schimb fără milă pe războinici.

Acum, problema cea mai importantă: au ei un limbaj? Pot să răspund fără cea mai mică ezitare: „Da, au un limbaj". Şi acest limbaj se compune din semne, dintre care am putut chiar să descifrez cîteva.

Să presupunem, de exemplu, că un Xipehuz vrea să discute cu altui. Pentru asta, ajunge să-şi îndrepte razele stelei către celălalt, care le percepe aproape instantaneu.

Cel chemat, dacă merge, se opreşte, aşteaptă. Vorbitorul trasează atunci rapid, chiar pe suprafaţa interlocutorului său - şi n-are importanţă în ce loc anume o serie de scurte caractere luminoase, printr-un joc de raze emanînd mereu de la bază: aceste caractere

persistă o clipă, apoi se şterg.

După o scurtă pauză, interlocutorul răspunde, înaintea oricărei acţiuni de luptă sau de ambuscadă, i-am văzut pe Xipehuzi folosind următoarele caractere:

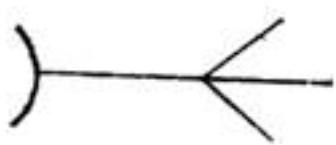

Cînd era vorba de mine - şi era vorba des, pentru că au făcut totul ca să ne extermine, pe bravul meu Kuath şi pe mine - semnele au fost invariabil schimbate între ei, - printre altele, ca fraza sau cuvîntul

amintit mai sus. Semnul obişnuit de apel era

şi-l făcea să vină în goană pe individul care-l primea.

Cînd Xipehuzii erau chemaţi la o întrunire generală, am observat întotdeauna un semnal de forma aceasta

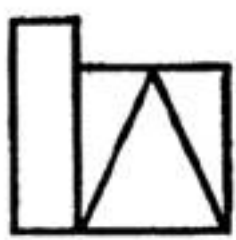

reprezentînd tripla aparenţă a acestor făpturi.

Xipehuzii au dealtfel şi semne mai complicate, raportîndu-se nu la

acţiuni similare cu ale noastre, ci la o rînduială a lucrurilor complet extraumană, din care n-am putut să descifrez nimic. Nu poate exista cea mai mică îndoială cu privire la capacitatea lor de a schimba idei abstracte, probabil echivalente ideilor omeneşti, căci pot să rămînă mult timp nemişcaţi, conversînd, ceea ce denotă adevărate acumulări de gînduri.

Îndelunga mea prezenţă în vecinătatea lor sfîrşise, în ciuda metamorfozelor (ale căror legi variază pentru fiecare, puţin desigur, dar cu caracteristici suficiente pentru un spion încăpăţînat), prin a mă face să cunosc mai mulţi Xipehuzi destul de intim, prin a-mi revela particularităţi ale diferenţelor individuale... să le spun caractere? Am cunoscut taciturni care nu trasau aproape niciodată vreun cuvînt; expansivi care scriau adevărate discursuri; atenţii, flecarii care vorbeau în acelaşi timp întrerupîndu-se. Erau unii cărora le plăcea să se retragă, să trăiască solitari; alţii căutau în mod evident societatea; ferocii vînau continuu fiarele, păsările, iar miloşii cruţau deseori animalele, lăsîndu-le să trăiască în pace. Nu deschid oare toate acestea un gigantic cîmp de acţiune imaginaţiei? Nu ne fac ele să ne închipuim diversităţi de aptitudini, de inteligenţe, de forţe, analoage celor ale rasei umane?

Xipehuzii practică şi educaţia. De cîte ori am urmărit cîte un bătrîn aşezat în mijlocul a numeroşi tineri, radiindu-le semne pe care aceştia le repetau unul după altul şi pe care el îi punea să le reînceapă dacă repetiţia era imperfectă!

Aceste lecţii erau cu adevărat uimitoare pentru mine, şi, din tot ceea ce-i priveşte pe Xipehuzi, nimic nu m-a ţinut încordat atît de des, nu m-a preocupat mai mult în nopţile de insomnie. Mi se părea că acolo, în această aurora a rasei, vălul misterului putea să se întredeschidă, că acolo o idee simplă, primitivă va ţîşni poate, luminînd pentru mine un ungher al acestor profunde întunecimi. Nu, nimic nu m-a descurajat; ani de zile am asistat la această educaţie, am căutat nenumărate interpretări. De cîte ori n-am crezut că surprind o lumină fugară a esenţei naturii Xipehuzilor, o lumină extrasensibilă, o pură abstracţie pe care, vai!, sărmanele mele aptitudini, înlănţuite de plumbul cărnii, n-au fost niciodată în stare s-o urmărească! ,

Am spus mai sus că i-am crezut multă vreme pe Xipehuzi nemuritori. Această credinţă spulberîndu-se la vederea morţilor violente care urmară cîtorva întîlniri între Xipehuzi, am început fireşte să caut punctul lor vulnerabil şi mi-am dat silinţa în fiecare zi. de atunci, să găsesc mijloace destructive, căci Xipehuzii se înmulţeau într-atît încît, după ce depăşiseră pădurea Knur la sud, la nord, la vest, începeau să se întindă peste cîmpii şi înspre răsărit. Vai, în puţine cicluri l-ar fi izgonit pe om din locuinţa sa terestră.

M-am înarmat deci cu o praştie şi, îndată ce un Xipehuz ieşea din

pădure în bătaia mea, îl ocheam şi-i aruncam piatra. N-am obţinut nici un rezultat, cu toate că-i atinsesem pe indivizii ochiţi în toate punctele suprafeţei lor, chiar şi în steaua luminoasă. Păreau cu desăvîrşire insensibili şi nici unul dintre ei nu s-a ferit vreodată din calea proiectilelor mele. După o lună de încercări, a trebuit să-mi mărturisesc că praştia mea nu era bună de nimic împotriva lor şi am părăsit această armă.

Am luat arcul. La primele săgeţi pe care le-am lansat, am descoperit la Xipehuzi un foarte viu sentiment de teamă, căci se feriră, se ţinură în afara bătăii arcului, mă evitară pe cît le fu cu putinţă. Timp de opt zile am încercat zadarnic să ating unul. În ziua a opta, un grup de Xipehuzi, purtat cred do ardoarea lui vînătorească. trecu destul de aproape de mine, urmărind o gazelă. Am lansat repede cîteva săgeţi, fără nici un efect vizibil şi grupul se împrăştie, în timp ce eu îi urmăream şi-mi risipeam muniţiile. Abia trăsesem ultima săgeată, că se întoarseră în mare viteză, mă împresurară pe trei sferturi şi mi-aş fi pierdut viaţa fără uimitoarea iuţeală a viteazului Kuath

Această întîmplare mă lăsă plin de incertitudini şi speranţe; mi-am petrecut toată săptămîna în inerţie, pierdut în golul şi profunzimea meditaţiilor mele, într-o problemă excesiv de pasionantă, subtilă, capabilă să gonească somnul şi care mă umplea de suferinţă şi de bucurie, totodată. De ce se temeau Xipehuzii de săgeţile mele? De ce, pe de altă parte, nici unul dintre numeroasele proiectile cu care-i atinsesem pe cei din grupul de vînători nu produsese vreun efect? Ceea ce ştiam despre inteligenţa duşmanilor mei nu îngăduia ipoteza unei terori fără motiv. Totul, dimpotrivă, mă obliga să presupun că săgeata, lansată în anumite condiţii, trebuia să fie o armă redutabilă împotriva lor. Dar care erau aceste condiţii? Care era punctul vulnerabil al Xipehuzilor? Şi brusc mi-a venit ideea că trebuie atinsă steaua. Un minut am avut această certitudine, o certitudine pasionată, oarbă. Apoi m-a cuprins îndoiala.

Oare nu ochisem eu acest punct cu praştia? De ce ar fi săgeata mai norocoasă decît piatra?

Era noapte, nemăsuratul abis cu minunatele sale lămpi risipite deasupra Pămîntului. Şi eu, cu capul în mîini, visam, cu inima mai întunecată decît noaptea.

Un leu începu să ragă, şacalii trecură pe cîmpie şi din nou mă fulgeră luminiţa speranţei. Mă gîndisem că piatra praştiei era relativ mare şi steaua Xipehuzilor atît de mică! Poate că, pentru a avea efect, trebuia să mergi în adînc, să străpungi cu un vîrf ascuţit şi atunci teroarea lor în faţa săgeţii se explica!

Vega se rotea încet deasupra polului, zorii erau aproape şi, pentru cîteva ore, oboseala adormi în creierul meu lumea spiritului.

În zilele următoare, înarmat cu arcul, i-am urmărit Iară răgaz pe Xipehuzi, atît de departe în incinta lor pe cît îmi permitea înţelepciunea. Dar toţi îmi evitară atacul, ţinîndu-se departe, în afara bătăii. Nu mai puteam să stau la pîndă, modul lor de percepţie îngăduindu-le să-mi constate prezenţa şi prin obstacole.

Către sfîrşitul celei de-a cincea zi se produse un eveniment care, el singur, ar fi dovedit că Xipehuzii sînt făpturi pasibile de greşeală şi în acelaşi timp de perfecţionare, ca şi omul. În amurgul acelei seri, un Xipehuz se apropie în mod deliberat de mine. cu acea viteză mereu accelerată cu care obişnuiesc ei să atace. Surprins, cu inima bătînd, am încordat arcul. El, continuînd să înainteze, asemeni unei coloane de peruzea în înserarea născîndă, ajunsese aproape în bătaia săgeţii. Apoi, cum mă pregăteam s-o slobozesc, îl văzui cu uimire schimbîndu-şi poziţia, ascunzîndu-şi steaua, fără a înceta să înainteze. N-am avut decît timpul să-l pornesc pe Kuath în galop şi să mă feresc de atacul acestui adversar redutabil.

Or, această simplă manevră, la care nici un Xipehuz nu părea să se fi gîndit mai înainte, pe lîngă faptul că demonstra, o dată mai mult, puterea de invenţie personală, individualitatea inamicului, sugera două idei: prima, că aveam norocul să fi raţionat corect cu privire la vulnerabilitatea stelei Xipehuze; a doua, mai puţin încurajatoare, că aceeaşi tactică, dacă era aplicată de toţi. avea să-mi facă sarcina extrem de dificilă, poate chiar imposibilă.

Totuşi, după ce făcusem atîtea ca să ajung să cunosc adevărul, am simţit cum îmi creşte curajul în faţa piedcii şi am îndrăznit să nădăjduiesc ca spiritul meu va avea agerimea necesară pentru a o înlătura. [14]

.A DOUA PERIOADA A CĂRŢII LUI BAKHUN

M-am întors în vîlceaua mea. Anahr, al treilea fiu al soţiei mele Tepai, era un mare făuritor de arme. I-am poruncit să-mi facă un arc cu o bătaie extraordinară. El luă o ramură a copacului Waham, tare ca fierul, şi arcul pe care-l făcu din ea era de patru ori mai tare decît al păstorului Zankann, cel mai puternic arcaş din o mie de triburi. Nici un om n-ar fi putut să-l întindă. Dar născocisem un meşteşug şi, cum Anahr lucrase după gîndul meu, arcul imens putea fi întins şi destins chiar şi de o femeie.

Fusesem totdeauna priceput în lansarea dardei şi a săgeţii şi în cîteva zile am învăţat să cunosc atît de bine arma făurită de fiul meu Anahr, încît nu greşeam nici o ţintă, fie ea măruntă ca o muscă sau iute ca şoimul în zbor.

Isprăvind acestea, m-am întors spre Kzur, călărind pe Kuath cel cu

ochi de flacără şi am reînceput să dau tîrcoale duşmanilor omului.

Pentru a le inspira încredere, am tras multe săgeţi cu arcul meu obişnuit, de fiecare dată cînd un grup se apropia de frontieră şi săgeţile cădeau mult mai încoace de ei. Învăţară astfel să cunoască bătaia exactă a armei şi să se creadă deci în afară de pericol la anumite distanţe. Totuşi, le rămînea o neîncredere care-i făcea mobili, capricioşi, cîtă vreme nu se aflau la adăpostul pădurii, şi-i determina să-şi ferească stelele la vederea mea.

Cu răbdare, le-am obosit neîncrederea şi, în a şasea dimineaţă, un grup se postă în faţa mea, sub un mare castan, la trei bătăi de arc obişnuit.

Imediat am trimis un nor de săgeţi inutile. Atunci vigilenţa lor adormi din ce în ce mai mult şi începură să se poarte la fel de liber ca în prima perioadă a şederii mele.

Era ceasul hotărîtor. Inima îmi bătea atît de tare incit, la început, m-am simţit lipsit de puteri. Am aşteptat, căci de o singură săgeată depindea formidabilul viitor. Dacă greşeam ţinta, poate că Xipehuzii n-aveau să se mai supună niciodată experimentului meu şi cum să ştiu, atunci, dacă sînt sau nu accesibili loviturilor omului?

Puţin cîte puţin, voinţa mea triumfă, mi-am făcut inima să tacă, mi-am făcut membrele suple şi puternice şi ochiul limpede. Încet, am ridicat arcul lui Anahr. Acolo, departe, un mare con de smarald stătea nemişcat în umbra copacului; coarda se întinse; săgeata porni, şuierînd, în spaţiu... şi Xipehuzul, atins, căzu, se condensă, se pietrifică.

Strigătul sonor al triumfului ţîşni din pieptul meu. Întinzînd braţele în extaz, am mulţumit Unicului.

Astfel deci, aceşti înfricoşători Xipehuzi erau vulnerabili la armele omeneşti! Puteam spera să-i distrugem!

Acum, fără teamă, am lăsat inima să-mi bată, să-mi cînte de bucurie, eu, care privisem cu atîta deznădejde viitorul rasei mele, eu care, sub rotirea constelaţiilor, sub cristalul albastru al abisului, calculasem atît de des că în două secole lumea îşi va simţi hotarele trosnind sub invazia xipehuză.

Şi totuşi, cînd ea reveni, Noaptea îndrăgită, Noaptea gînditoare, o umbră căzu peste beatitudinea mea, mîhnirea că Omul şi Xipehuzul nu pot să coexiste, că viaţa unuia trebuia să fie condiţia sălbatică a nimicirii celuilalt.

CARTEA A DOUA
A TREIA PERIOADA A CĂRŢII LUI BAKHUN
I. Lum învingător

Preoţii, bătrînii şi căpeteniile mi-au ascultat povestea minunîndu-se; solii s-au dus pînă în adîncul singurătăţii să repete vestea cea bună. Marele Consiliu a poruncit războinicilor să se adune în luna a şasea a anului douăzeci şi două de mii şase sute patruzeci şi nouă pe cîmpia Mahur-Asar şi profeţii au predicat războiul sfînt. Au venit mai mult de o sută de mii de războinici zahelali; un mare număr de luptători ai raselor străine, Ozumi, Sahri, Kaldei, atraşi de faimă, au venit să-şi ofere braţele marelui popor.

Kzur a fost împresurată de zece rînduri de arcaşi, dar săgeţile au fost neputincioase în faţa tacticii xipehuze şi un mare număr de războinici imprudenţi au pierit.

Atunci, timp de mai multe săptămîni, o mare spaimă a domnit printre oameni...

În a treia zi a celei de-a opta luni, înarmat cu un cuţit cu vîrful bine ascuţit, am dat de veste seminţiilor nenumărate că voi merge să lupt singur cu Xipehuzii, în speranţa de a spulbera neîncrederea născîndă în adevărul povestirii mele.

Dar fiii mei Lum, Demja, Anahr s-au împotrivit cu tărie acestui gînd şi au vrut să-mi ia locul. Şi Lum a spus: „Tu nu poţi să mergi căci, dacă mori, toţi ar crede că Xipehuzii sînt invulnerabili şi rasa umană ar pieri".

Demja, Anahr, şi multe căpetenii spunînd aceleaşi cuvinte, am găsit motivele lor întemeiate şi m-am retras.

Atunci, Lum, luînd cuţitul meu cu mîner de corn, trecu frontiera morţii şi Xipehuzii veniră în grabă... Unul dintre ei, mult mai iute decît ceilalţi, era gata să-l atingă, dar Lum, mai ager decît leopardul, se feri, îl înconjură şi, dintr-un salt uriaş, îl ajunse şi-l străpunse cu vîrful ascuţit.

Seminţiile nemişcate văzură căzînd, condensîndu-se, pietrificîndu-se vrăjmaşul. O sută de mii de glasuri urcară în dimineaţa albastră şi Lum se şi întorcea, trecea

II. Prima bătălie

Anul de la facerea lumii 22649, a şaptea zi a celei de a opta luni.

În zori. trîmbiţele au sunat, ciocanele grele au lovit clopotele de bronz, vestind marea bătălie. O sută de bivoli negri, două sute de armăsari au fost sacrificaţi de preoţi şi cei cincizeci de fii ai mei s-au închinat împreună cu mine Unicului.

Planeta soarelui s-a topit în aurora sîngerie, căpeteniile au galopat prin faţa armatelor, vuietul atacului a crescut o dată cu goana impetuoasă a celor o sută de mii de luptători.

Tribul Nazzum a atacat cel dinţii duşmanul şi lupta a fost

cumplită. Neputincioşi la început, seceraţi de loviturile misterioase, războinicii au învăţat curînd arta de a-i lovi pe Xipehuzi şi de a-i ucide. Atunci, toate seminţiile, Zahelali, Ozumi. Sahri, Kaldei, Xisoaştri, Pjarvani, vuind ca oceanele, au invadat cîmpia şi pădurea, înconjurîndu-i pretutindeni pe tăcuţii adversari.

Multă vreme bătălia a fost un haos; mesagerii veneau mereu să-i înştiinţeze pe preoţi că oamenii piereau cu sutele, dar că moartea lor era răzbunată.

În ceasul arzător, fiul meu Surdar cel cu picioare iuţi, trimis de Lum, veni să-mi spună că, pentru fiecare Xipehuz nimicit, piereau doisprezece dintre ai noştri. Sufletul mi se întunecă şi inima îmi slăbi, apoi buzele mele şoptiră:

– Să fie aşa cum vrea singurul Părinte.

Şi amintindu-mi numărătoarea războinicilor, care dăduse cifra de o sută patruzeci de mii, ştiind că Xipehuzii erau cam patru mii, mi-am spus că mai mult de o treime din uriaşa armată va pieri, dar Pămîntul va fi al omului. Or, s-ar fi putut ca armata să nu ajungă...

– E deci o victorie, am murmurat eu cu tristeţe.

Dar cum mă gîndeam la aceste lucruri, iată că vuietul bătăliei făcu să se cutremure mai tare pădurea, apoi, în grămezi mari, războinicii reapărură şi toţi, cu strigăte de primejdie, fugeau spre frontiera Mîntuirii.

Atunci i-am văzut pe Xipehuzi ieşind în marginea pădurii nu despărţiţi unii de alţii, ca dimineaţa, ci uniţi cîte douăzeci, în cerc. cu stelele întoarse către interiorul grupurilor. În această poziţie, invulnerabili, ei înaintau asupra războinicilor neputincioşi şi îi măcelăreau fără milă.

Era dezastrul.

Cei mai îndrăzneţi luptători nu se gîndeau decît la fugă. Totuşi, cu tot doliul care se întindea peste sufletul meu, observam răbdător peripeţiile fatale, în speranţa de a găsi un leac chiar în adîncul nenorocirii, căci deseori veninul şi antidotul lui se află unul lîngă altul.

Pentru încrederea mea în puterea raţiunii, destinul mă răsplăti cu două descoperiri. Am remarcat, în primul rînd, în locurile unde triburile noastre erau în număr mare şi Xipehuzii puţin numeroşi, că măcelul, la început total, se domolea, că loviturile duşmanului aveau din ce în ce mai puţin efect, mulţi dintre cei loviţi ridicîndu-se după o scurtă ameţeală. Cei mai robuşti sfîrşeau prin a rezista complet la şoc, continuînd să fugă după atingeri repetate. Fenomenul producîndu-se în diverse puncte ale cîmpului de bătaie, am îndrăznit să conchid că Xipehuzii oboseau, că puterea lor de distrugere nu depăşea o anumită limită.

A doua remarcă, completînd-o în mod fericit pe prima, îmi fu

prilejuită de un grup de Kaldei. Aceşti sărmani oameni, înconjuraţi din toate părţile de duşmani, pierzîndu-şi încrederea în cuţitele lor scurte, smulseră arbuşti şi-şi făcură din ei ghioage cu care încercară să-şi croiască drum. Spre marea mea surprindere, tentativa lor izbuti, îi văzui pe Xipehuzi, cu duzinele, pierzîndu-şi echilibrul sub lovituri. Aproape jumătate dintre Kaldei scăpară prin spărtura astfel făcută dar, lucru ciudat, cei care se slujiră de instrumente de bronz (aşa cum se întîmplă cu cîteva căpetenii) se omorîră ei înşişi lovind duşmanul. Trebuie să adaug că loviturile de ghioagă nu făcură vreun rău vizibil Xipehuzilor, căci cei care căzuseră se ridicară imediat şi reluară urmărirea. N-am socotit totuşi mai puţin dubla mea descoperire ca avînd o însemnătate hotărîtoare pentru viitoarele bătălii.

În acest timp, dezastrul continua. Pămîntul răsuna de tropotul fugii celor învinşi; înainte de căderea nopţii, în teritoriul xipehuz nu mai rămăseseră decît morţii noştri şi cîteva sute de luptători urcaţi în copaci. Soarta acestora fu înfricoşătoare: Xipehuzii îi arseră de vii, îndreptînd mii de raze spre rămurişul care-i adăpostea. Ţipetele lor groaznice răsunară ore întregi sub marele firmament.

III. Bakhun ales

A doua zi, seminţiile îşi numărară supravieţuitorii. Se stabili că bătălia ne costă cam nouă mii de oameni; o socoteală cumpătată aprecie pierderile Xipehuzilor la şase sute. Moartea fiecărui duşman costase astfel cincisprezece existenţe umane.

Disperarea pătrunse în inimi, mulţi strigau împotriva căpeteniilor şi voiau să renunţe la înspăimîntătoarea încercare. Atunci, primit cu murmure, am înaintat în mijlocul taberei şi am început să-i dojenesc cu voce tare pe războinici pentru bicisnicia lor. I-am întrebat dacă era mai bine să piară toată omenirea sau să sacrificăm o parte a ei; le-am demonstrat că în zece ani tot ţinutul zahelal avea să fie cotropit de Forme, iar în douăzeci, ţara Kaldeilor, a Sahrilor, a Pjarvanilor şi a Xisoaştrilor; apoi, trezindu-le astfel conştiinţa, i-am făcut să-şi dea seama că o şesime din temutul teritoriu revenise oamenilor, că duşmanul fusese împins înapoi din trei părţi în pădure. În sfîrşit, le-am comunicat observaţiile mele, i-am făcut să înţeleagă că Xipehuzii nu erau neobosiţi, că ghioage de lemn puteau să-i răstoarne şi să-i oblige să-şi descopere punctul vulnerabil.

O mare tăcere domnea pe cîmpie, speranţa revenea în inima nenumăraţilor războinici care mă ascultau. Şi pentru a le mări încrederea, am descris aparatele de lemn pe care le născocisem, potrivite pentru atac şi pentru apărare totodată. Entuziasmul renăscu, seminţiile mă aclamară şi căpeteniile depuseră comanda la picioarele

mele.

IV. Prefacerile armamentului

În zilele următoare, am pus să se taie un mare număr de copaci şi am dat tiparul uşoarelor bariere portative a căror descriere sumară iat-o: un cadru lung de şase coţi şi larg de doi, legat cu drugi de un cadru interior, avînd o lărgime de un cot şi o lungime de cinci. Şase oameni (doi purtători; doi războinici înarmaţi cu lănci mari de lemn, boante, alţi doi, şi ei înarmaţi cu lănci de lemn dar prevăzute cu vîrfuri metalice foarte subţiri şi, pe deasupra. cu arcuri şi săgeţi) puteau să stea în ele în voie şi să meargă prin pădure, la adăpost de atacul imediat al Xipehuzilor. Ajunşi lîngă duşman, războinicii înarmaţi cu lănci boante trebuiau să-i lovească, să-l răstoarne, să-l obiige să se descopere şi arcaşii-lănciori trebuiau să ţintească stelele, fie cu lancea, fie cu arcul, după caz. Cum statura medie a Xipehuzilor era cu puţin mai mare de un cot şi jumătate, am aşezat barierele astfel încît cadrul exterior să nu depăşească, în timpul mersului, o înălţime deasupra pămîntului de mai mult de un cot şi un sfert; pentru asta era de ajuns să se încline puţin suporturile care-l legau de cadrul interior, purtat de oameni. Cum, dealtfel, Xipehuzii nu ştiu să treacă peste obstacolele abrupte şi nu pot să se deplaseze decît în poziţie verticală, bariera astfel concepută oferea o ocrotire suficientă împotriva atacurilor lor imediate. Desigur, ei aveau să se străduiască să ardă noile arme şi în mai mult de un caz, aveau să izbutească, dar cum focurile lor nu erau eficace dincolo de bătaia săgeţilor, trebuiau să se descopere pentru a săvîrşi această calcinare. Pe deasupra, ea nefiind instantanee, exista posibilitatea de a o evita, prin manevre rapide.

V. A doua bătălie

Anul de la facerea lumii 22649, a unsprezecea zi a celei de-a opta luni. În ziua aceea s-a dat a doua bătălie împotriva Xipehuzilor şi căpeteniile mi-au încredinţat comanda supremă. Atunci, am împărţit seminţiile în trei armate. Puţin înaintea zorilor, am trimis împotriva pădurii Kzur patruzeci de mii de războinici înarmaţi după sistemul barierelor. Atacul a fost mai puţin învălmăşit decît cel din ziua a şaptea. Triburile au intrat încet în pădure, împărţite în mici trupe dispuse în bună rînduială, şi lupta a început. Ea ne-a fost cu totul prielnică timp de un ceas. Xipehuzii fiind cu totul derutaţi de noua tactică, mai mult de o sută de Forme au pierit, abia răzbunate prin moartea a zece războinici. Dar după ce surpriza a trecut, Xipehuzii au

început să ardă barierele. În cîteva cazuri ei au izbutit. Către al patrulea ceas al zilei, au adoptat o manevră mai primejdioasă: profitînd de iuţeala lor, grupuri de Xipehuzi, lipiţi unii de alţii, se năpusteau asupra barierelor, reuşind să le răstoarne. A pierit astfel un mare număr de Oameni aşa că, duşmanul recîştigîndu-şi avantajul, o parte a armatei noastre îşi pierdu nădejdea.

Către ora cinci, triburile zahelale Hemar, Djoh şi o parte a Xisoaştrilor şi Sahrilor începură retragerea. Vrînd să preîntîmpin o catastrofă, am trimis curieri apăraţi de bariere puternice sa anunţe sosirea de întăriri. În acelaşi timp, am pregătit a doua armată pentru atac; dar, mai înainte, am dat noi instrucţiuni: purtătorii de bariere trebuiau să se menţină în grupuri atît de dese cît îngăduia mersul prin pădure şi să se aşeze în careuri compacte, îndată ce se apropia o trupă mai numeroasă de Xipehuzi, fără să renunţe totuşi la ofensivă.

Spunînd acestea, am dat semnalul; în puţină vreme, am avut fericirea să constat că victoria se întorcea de partea seminţiilor coalizate. În sfîrşit, către mijlocul zilei, o numărătoare aproximativă, socotind pierderile armatei noastre la două mii de oameni şi acelea ale Xipehuzilor la trei sute, făcu să se vadă în mod hotărît progresele înregistrate şi umplu din nou toate inimile de încredere.

Totuşi, proporţia se schimbă uşor în dezavantajul nostru către al patrusprezecelea ceas, noi pierzînd patru mii de indivizi, iar Xipehuzii cinci sute.

Atunci am lansat al treilea corp: bătălia atinse cea mai mare intensitate, entuziasmul războinicilor crescînd din minut în minut, pînă în ceasul în care soarele fu gata să cadă spre apus.

În momentul acela, Xipehuzii reluară ofensiva în nordul pădurii Kzur; o dare înapoi a Ozumilor şi Pjarvanilor mă nelinişti. Socotind, pe deasupra, că întunericul ar fi mai prielnic duşmanului, am sunat sfîrşitul bătăliei. Întoarcerea trupelor se făcu în linişte, în mod victorios; o mare parte din noapte ne sărbătorirăm succesele. Erau mari: opt sute de Xipehuzi sucombaseră, sfera lor de acţiune se redusese la două treimi din Kzur. E adevărat că lăsasem şapte mii dintre ai noştri în pădure; dar aceste pierderi erau, proporţional cu rezultatul, mult inferioare.

VI. Exterminarea

Anul de la facerea lumii 22649, a cincisprezecea zi a celei de-a opta luni.

Cînd astrul roşu se ivi pe colinele răsăritene, seminţiile erau aşezate în linie de bătaie în faţa pădurii Kzur.

Cu sufletul înălţat de speranţă, am sfîrşit de vorbit cu căpeteniile,

trîmbiţele au sunat, bronzul a vuit sub ciocanele grele şi prima armată a intrat în pădure.

Or barierele erau mai puternice, puţin mai mari şi cuprindeau doisprezece oameni în loc de şase - în afară de cam o treime construite tot după vechiul plan.

Astfel, ele erau mai greu de ars şi de răsturnat.

Primele momente ale bătăliei au fost norocoase; după al treilea ceas, pieriseră patru sute de Xipehuzi şi numai două mii dintre ai noştri. Încurajat le aceste veşti bune, am lansat al doilea corp. Înverşunarea de o parte şi de alta deveni atunci înspăimîntătoare, luptătorii noştri obişnuindu-se cu triumful, adversarii apărîndu-se cu îndărătnicia unui Regn nobil. Din al patrulea pînă în al optulea ceas, pierdurăm nu mai puţin de zece mii de vieţi, dar Xipehuzii le plătiră cu o mie dintr-ale lor, astfel că nu mai rămîneau decît o mie în adîncurile pădurii Kzur.

Din clipa aceea, am înţeles că Omul va stăpîni lumea: ultimele mele nelinişti se potoliră.

Totuşi, în al nouălea ceas o mare umbră pluti asupra victoriei noastre. Xipehuzii nu se mai arătau decît în grămezi enorme în luminişuri, ascunzîndu-şi stelele, şi era aproape cu neputinţă să fie răsturnaţi. Însufleţiţi de bătălie, mulţi dintre ai noştri se năpusteau împotriva acestor grămezi. Atunci, cu o mişcare rapidă, un grup de

Xipehuzi se desprindea, răsturnîndu-i şi masacrîndu-i pe temerari.

O mie pieriră astfel, fără vreo pierdere pentru duşman; văzînd asta, Pjarvanii strigară că totul se sfîrşise; panica puse pe goană mai mult de zece mii de oameni, un mare număr aruncîndu-şi barierele ca să fugă mai repede. Plătiră scump. O sută de Xipehuzi, pornind pe urmele lor, uciseră peste două mii de Pjarvani şi Zahelali: groaza începu să se răspîndească în toate liniile noastre.

Cînd mesagerii mi-au adus această ştire funestă, am înţeles că ziua va fi pierdută dacă nu voi reuşi, printr-o manevră rapidă, să recuceresc poziţiile părăsite. Imediat, am dat ordin şefilor celei de-a treia armate să atace şi am anunţat că voi lua eu însumi comanda Apoi am pornit repede cu aceste rezerve în direcţia din care veneau fugarii. Ne-am aflat curînd faţă în faţă cu Xipehuzii urmăritori. Tîrîţi de ardoarea măcelului, ei nu se regrupară destul de repede şi, în cîteva clipe, i-am învăluit; foarte puţini scăpară; strigătul imens al victoriei dădu din nou curaj alor noştri.

Din momentul acela nu mi-a fost greu să reiau atacul; manevra noastră se mărgini la desprinderea unor părţi din grupurile duşmane, la învăluirea şi nimicirea lor.

Curînd, înţelegînd cît de neprielnică le era această tactică, Xipehuzii reîncepură să lupte în grupuri mici şi măcelul celor două Regnuri, dintre care unul nu putea să existe decît prin nimicirea

celuilalt, să înteţi înfricoşător. Dar orice îndoială în legătură cu rezultatul final dispărea pînă şi din inimile cele mai slabe. Către al patrusprezecelea ceas, abia dacă mai rămăseseră cinci sute de Xipehuzi împotriva a mai mult de o sută de mii de oameni - şi acest mic număr de duşmani era închis din ce în ce mai mult într-un spaţiu strîmt, cam o şesime din pădurea Kzur, ceea ce ne uşura într-o foarte mare măsură manevrele.

În timpul acesta, lumina roşie a amurgului şiroia printre ramuri şi. temîndu-mă de capcanele umbrei, am întrerupt bătălia.

Imensitatea victoriei făcea să crească toate inimile, căpeteniile îmi oferiră domnia asupra seminţiilor. I-am sfătuit să nu încredinţeze niciodată destinele atîtor oameni unei sărmane creaturi supuse greşelii, ci să-l adore pe Unicul şi să-şi aleagă drept şef terestru înţelepciunea.

ULTIMA PERIOADĂ A VIEŢII LUI BAKHUN

Pămîntul aparţine oamenilor. Două zile de luptă i-au nimicit pe Xipehuzi: tot ţinutul ocupat de cei din urmă două sute a fost purificat, fiecare copac, fiecare plantă, fiecare fir de iarbă au fost rase de pe suprafaţa pămîntului. Ajutat de fiii meu Lum, Azah şi Simho, am sfîrşit să înscriu istoria lor pe table de granit, pentru un cunoştinţa secolelor viitoare.

Şi iată-mă singur, la marginea pădurii Kzur, în noaptea palidă. O semilună de aramă atîrnă la apus. Leii rag la stele. Fluviul rătăceşte lin printre sălcii; glasul lui veşnic povesteşte timpul care trece, melancolia lucrurilor pieritoare. Şi eu mi-am îngropat fruntea în palme şi un vaiet se înalţă din inima mea. Căci, acum cînd Xipehuzii nu mai sînt, sufletul meu îi regretă şi eu îl întreb pe Unic ce Fatalitate a vrut ca splendoarea Vieţii să fie mînjită de Tenebrele Crimei!

Nuvela justifică vehemenţa cu cure afirma Rosny aîné noutatea viziunii sale. Şi nu ne mira interpretările eronate din vremea primei apariţii, cînd întîlnim mult mai aproape de noi, într-o epocă familiarizată cu temele, subiectele şi simbolurile anticipaţiei, asemenea afirmaţii hilare: "supraoameni fantastici se ciocnesc cu o omenire primitivă" (nota lui Robert Ricatte la a doua însemnare din *Jurnalul* fraţilor Goncourt), sau „civilizaţiile trecute în faţa unei intruziuni a extraterestrilor" (19).

Ce sînt, de fapt, Xipehuzii?

Cititorul atent intuieşte din text explicaţia pe care o dă Rosny aîné mai tîrziu, într-un „Avertisment" la romanul *Moartea Pămîntului*: „...eu imaginez cu plăcere creaturi fie minerale, ca în Xipehuzii. fie alcătuite dintr-o altă substanţă decît substanţa noastră, fie încă trăind într-o lume guvernată de alte energii decît ale noastre: Feromagnetalii, care apar episodic în *Moartea Pămîntului*, aparţin uneia dintre aceste trei categorii (39). Aşadar, creaturi minerale - ca şi feromagnetalii, dealtfel, de vreme ce alcătuirea acestor aglomerări de corpusculi feromagnetici de culoare violetă,"nu admite decît o singură substanţă: fierul". în zorii civilizaţiei şi în amurgul ei, Rosny aîné o confruntă cu aceste regnuri a căror existenţă se dovedeşte a fi incompatibilă cu aceea a oamenilor. Şi dacă Xipehuzii dispar în încleştarea cu reprezentanţii unei rase tinere şi viguroase, feromagnetalii asistă, evoluînd şi înmulţindu-se, la stingerea ultimelor comunităţi izolate, atinse de morbul fatalismului în urma cataclismelor naturale care au dus la pierderea surselor de apă în măruntaiele globului.

MoarteaPămîntului a apărut în 1912. Exact peste un deceniu *Uimitoarea călătorie a lui Hareton Ironcastle* avea să propună cititorilor lui Rosny aîné o nouă aventură a cunoaşterii altor forme insolite de viaţă. E adevărat că Oamenii-Solzoşi constituie o asamblare de elemente aparţinînd unor vieţuitoare cunoscute. Dar ţinuturile neexplorate din Africa în care ajunge eroul împreună cu însoţitorii săi adăpostesc şi o veritabilă împărăţie a plantelor, unde mimoze de talia arborilor sequoia dispun de o energie ale cărei efecte seamănă cu cele ale acceleraţiei şi ştiu să-şi coordoneze eforturile, să se apere şi să atace de la distanţa. Înseamnă oare asta inteligenţă? „Poate că da... şi poate că nu", răspunde botanistul Samuel Darnley, unul dintre personajele cărţii. „Acţiunile vegetalelor sînt în mod sigur logice, dar logica aceasta corespunde atît de limitat împrejurărilor, e atît de identică sie însăşi, calitativ şi cantitativ, cînd trebuie să facă faţă unor primejdii identice, în sfîrşit, e atît de puţin capricioasă, încît n-o pot compara în sine cu inteligenţa umană!... Într-un sens, reacţia vegetală seamănă cu un fenomen mineral, dar cu o spontaneitate şi o varietate care aduc cu inteligenţa... Este deci un fenomen inclasabil."

Evident, ideea apariţiei pe Pămînt a unor specii raţionale neumane este discutabilă. Ea nu constituie însă un exerciţiu de ingeniozitate, sau instrumentul unei nelinişti calculate şi sterile. Rosny aîné este sincer preocupat de soarta omenirii, de primejdiile pe care aceasta ar putea fi nevoită să le înfrunte, de continuitatea fericită a speciei noastre" (9). Că este aşa ne-o demonstrează şi mai limpede romanul *Navigatorii infinitului* (1923). Ajunşi pe Marte, membrii echipajului cosmonavei "Stelalarium" întîlnesc, pe lîngă marţieni tripezi, vechii stăpînitori ai planetei, regnul invadator al zoomorfilor, „structuri confuze şi turtite" cu „prelungiri în formă de curele, labe sau pseudo-labe, pe care păreau că mai curînd alunecă, decît merg". Marţienii se retrag din faţa zoomorfilor, convinşi că sfîrşitul le e aproape. Navigatorii îi ajută însă să creeze arme eficace şi, cu ajutorul eteraIilor, făpturi radiante asemănătoare unor reţele fosforescente, stăvilesc invazia - alegorie a posibilităţilor de a rezista naturii dezlănţuite aici, pe Pămînt.

Scriitorul şi-a lăsat imaginaţia să exploreze şi tărîmul de dincolo de hotarele lumii vizibile. Într-o povestire intitulată chiar *O altă lume* (1895), eroul discerne, din copilărie, prezenţa unui alt regn: „Pe solul cafeniu-închis, iată cîteva forme împrăştiate; se mişcă, se opresc, pulpită la mică înălţime. Sînt de mai multe feluri, diferite prin contur, prin mişcare, mai ales prin aşezarea, desenul şi nuanţele liniilor care le traversează. Aceste linii constituie, în definitiv, esenţa făpturii lor... Ele alcătuiesc relele foarte complicate, emană din centre, iradiază, pînă ce se pierd, devin imprecise". Mai tîrziu, împreună cu un savant deschis tuturor miracolelor lumii, el trece de la contemplare la descifrarea universului moedigenilor, cum a botezat formele invizibile. Cu un an înaintea morţii, Rosny aîné reia ideea nebănuitei coexistenţe. *În lumea varianţilor* (1939), ne înfăţişează un personaj care aparţine în acelaşi timp vieţii umane şi celei variante, pendulînd între cele două regnuri pînă ce, treptele evoluţiei biologice fiind decalate în timp, continuă să fiinţeze doar în universul nevăzut.

Înrudirea dintre cele două povestiri nu este incidentală şi nu constituie o excepţie în opera lui Rosny aîné . Preocuparea constantă de a construi fiinţe inedite duce la repetări şi reveniri menite să precizeze şi să adîncească intenţiile autorului. Zoomorfii derivă din feromagnetali, fiind, ca ei, anhidri şi alcătuiţi în virtutea principiului imparităţii, extrăgîndu-şi energia necesară din sol, extinzîndu-şi dominaţia cu o irezistibilă lentoare. Eteralii sînt o versiune vizibilă a moedigenilor. Ciocnirile dintre aceştia din urmă le amintesc pe cele dintre xipehuzi, iar modul lor de a se hrăni cu forţa vitală a semenilor mai slabi, fără a-i ucide, este cvasi-identic cu comportamentul zoomorfilor. Efortul de a asigura continuitatea şi coerenţa acestui univers imaginar nu trebuie înţeles doar ca un act demiurgic superb şi

gratuit. Ceea ce-l obsedează cu adevărat pe Rosny aîné este ideea contactului cu alte făpturi raţionale. La început, acest contact apare ca o tragedie a incompatibilităţii: oamenii şi xipehuzii nu pot coexista, viaţa unora înseamnă dispariţia brutală a celorlalţi. Feromagnetalii sînt mai puţin grăbiţi să cucerească Pămîntul, dar proliferarea lor implacabilă, asociată convulsiilor planetei, duce la instaurarea dominaţiei regnului mineral. Un proces similar este oprit pe Marte prin colaborarea navigatorilor infinitului cu tripezii şi eteralii. Cu totul remarcabilă ni se pare a fi, în toate aceste ipostaze posibile ale confruntării, lipsa de ostilitate faţă de ceea ce ne este străin, sau chior potrivnic. Cosmonauţii nu vor să nimicească „un regn relativ tînăr şi poate în drum spre realizări grandioase" mulţumindu-se să-i ajute pe tripezi „să conţinuie să trăiască, fără teama unei nimiciri premature". Targ înţelege că, de fapt, moartea omenirii nu înseamnă moartea Pămîntului şi se întinde în mijlocul feromagnetaltior însetaţi de hemoglobina, reprezentanţi ai unui regn în plină evoluţie. În sfîrşit, Bakhun, eroul seminţiilor nomade, meditează după sîngeroqsa victorie din pădurea Kzur: „...mi-am îngropat fruntea în palme şi un vaiet se înalţă din inima mea. Căci acum, cînd xipehuzii nu mai sînt, sufletul meu îi regretă şi eu îl întreb pe Unic ce Fatalitate a vrut ca splendoarea Vieţii să fie mînjită de Tenebrele Crimei!".

Rosny aîné este unul dintre foarte puţinii autori de anticipaţii care s-au bucurat de aprecierile pozitive ale contemporanilor, fiind chiar nevoit, uneori, să le tempereze entuziasmul. Pierre Benoit declara, de pildă, că „întreaga operă a lui Wells se află în germen în primele lucrări ale lui Rosny aîné ... mai ales în aceşti minunaţi Xipehuzi şi în Vamireh, pe care Wells nu le-a egalat niciodată..." (cf.16,vol. III). Iar Leon Daudet supralicita: „Nu cunoaştem nici o povestire ştiinţifică reuşită în afara *Xipehuzilor*... Nenumăraţi autori au rescris *Xipehuzii* lui Rosny aîné şi se poate spune că întreaga operă a lui Wells se trage de acolo" (16, vol. VIII). Astfel de afirmaţii au văzut probabil lumina tiparului şi înainte de 1924, de vreme ce scriitorul se simţea obligai să precizeze în amintitul „Avertisment": „S-a scris uneori că aş fi precursorul lui Wells. Cîţiva critici au ajuns chiar să spună că Wells s-a inspirat în parte din unele scrieri ale mele cum ar ft *Xipehuzii*, *Cataclismul*, *Legenda sceptică* şi alte cîteva, care au apărut înaintea frumoaselor povestiri ale scriitorului englez. Cred că nu e adevărat, înclin chiar să cred că Wells n-a citit nici una din operele mele. Desigur, el nu împărtăşeşte monstruoasa ignoranţă a compatrioţilor săi în materie de literatură continentală, dar notorietatea *Xipehuzilor*, a *Cataclismului*, a *Legendei sceptice* etc etc era neglijabilă în momentul în care a început el să scrie. Şi chiar dacă ar fi citit modestele mele cărţi, aş nega totuşi că a fost influenţat de ele: *Războiul lumilor* şi *Insula doctorului Moreau* sînt opere originale, care

trebuie admirate fără rezerve." lată o punere la punct care sună un admirabil ecou al propriului său protest din tinereţe împotriva etichetării drept epigon al lui Poe!

Adevărul este că, dincolo de similitudinile inevitabile unui fond comun de teme şi idei ştiinţifico-fantastice, Rosny aîné şi Wells diferă sensibil - şi nu numai ca maeştri ai unor modalităţi artistice distincte. Enumerînd cîteva deosebiri esenţiale, Jean-Jacques Bridenne se referă şi la faptul că scriitorul englez „nu dă senzaţia că ar vrea să imagineze cu orice preţ fiinţe radical diferite de cele cunoscute pe Pămînt: marţienii săi sînt nişte caracatiţe inteligente, seleniţii nu sînt în definitiv decît nişte furnici monstruoase..." (9). O dovadă elocventă în acest sens o constituie şi povestirea care urmează, publicată în anul 1897.

Herbert George Wells

21.09.1866-13.08.1946
The Crystal Egg, 1897
Traducere de B. Bereanu

OUL DE CRISTAL

Pînă acum un an exista o prăvălie mică foarte murdară lîngă Seven Dials, deasupra căreia era înscris cu litere galbene, şterse de vreme, numele lui „C. Cave, Naturalist şi Negustor de Antichităţi". Conţinutul vitrinelor sale era ciudat de variat: cîţiva colţi de elefant, un joc de şah incomplet, mătănii şi arme, o cutie cu ochi, două cranii de tigru şi unul omenesc, cîteva maimuţe împăiate mîncate de molii (una cu o lampă în mînă), un scrin demodat, un ou de struţ sau aşa ceva, pătat de muşte, nişte unelte de pescuit şi un acvariu de sticlă gol, extraordinar de murdar. Exista de asemenea, în momentul cînd începe această povestire, un bloc de cristal lucrat în forma unui ou şi şlefuit ca un briliant. La el priveau doi oameni care stăteau afară, în faţa vitrinei: unul dintre ei, un pastor înalt şi subţire, celălalt un tînăr cu barba neagră, oacheş la faţă, îmbrăcat într-un costum modest. Tînărul cel oacheş vorbea cu gesturi vii şi părea nerăbdător ca tovarăşul său să cumpere obiectul.

Stăteau incă uitîndu-se la vitrină cînd domnul Cave intră în prăvălie, cu barba tresăltînd, căci tocmai îşi luase ceaiul şi termina de mestecat pîinea cu unt. Cînd îi văzu pe cei doi oameni şi obiectul atenţiei lor, îşi pierdu cumpătul. Aruncă o privire vinovată peste umăr şi închise încet uşa. Era un bătrînel cu faţa palidă şi ochi albaştri, deosebit de umezi: avea părul cenuşiu murdar şi purta o redingotă albastră, jerpelită, un joben vechi şi nişte papuci de pîslă cu tocurile foarte scîlciate. Rămase cu ochii ţintă la cei doi bărbaţi care discutau. Pastorul îşi băgă mîna adînc în buzunarul pantalonului, cercetă un pumn de bani şi un zîmbet plăcut îi dezgoli dinţii. Domnul Cave păru şi mai deprimat cînd intrară în prăvălie.

Pastorul, fără nici un fel de introducere, întrebă care era preţul oului de cristal. Domnul Cave aruncă nervos o privire spre uşa care dădea în salon şi spuse: „cinci lire". Pastorul, adresîndu-se în acelaşi timp tovarăşului său şi domnului Cave, obiectă că preţul e prea mare - domnul Cave ceruse fără îndoială mult mai mult decît intenţionase cînd a achiziţionat obiectul - apoi urmă o încercare de tocmeală. Domnul Cave se îndreptă spre uşă. O deschise şi spuse: „Preţul este cinci lire", ca şi cînd ar fi vrut să fie scutit de deranjul unei discuţii inutile. În acest timp, partea superioară a unei feţe de femeie răsări la geamul de deasupra panelului de sus al uşii care dădea în salon şi ochii erau îndreptaţi, plini de curiozitate, spre cei doi clienţi.

– Preţul este cinci lire. repetă domnul Cave, cu un tremur în voce.

Tînărul cel oacheş, care tăcuse pînă atunci, observîndu-l doar cu atenţie pe domnul Cave spuse, în sfîrşit:

– Dă-i cinci lire.

Pastorul îi aruncă o privire, să vadă daca vorbeşte serios. apoi.

cînd se îndreptă din nou spre domnul Cave, constată că faţa acestuia era albă.

– E o grămadă de bani, spuse pastorul şi, scotocindu-se prin buzunare. Începu să-şi numere banii.

Avea doar vreo treizeci de şilingi şi ceva, aşa că făcu apel la tovarăşul său cu care părea să fie prieten intim. Acest fapt îi dădu domnului Cave posibilitatea să se reculeagă şi începu să explice agitat că de fapt nu avea dreptul să vîndă cristalul.

Cei doi clienţi fură, fireşte, surprinşi şi îl întrebară de ce nu se gîndise la aceasta înainte de a începe să se tocmească. Domnul Cave se zăpăci, dar îşi menţinu spusele, declarînd că în după-amiaza aceea cristalul nu era de vînzare, deoarece se prezentase înaintea lor un cumpărător probabil al cristalului. Cei doi clienţi, considerînd aceasta ca o încercare de a ridica preţul, se prefăcură că părăsesc prăvălia. În momentul acela însă uşa salonului se deschise şi apăru posesoarea bretonului de culoare închisă şi a perechii de ochi mici.

Era o femeie corpolentă, cu trăsături grosolane, mai tînără şi mult mai voluminoasă decît domnul Cave; se mişca greoi şi se înroşise la faţă.

– Cristalul acesta e de vînzare, spuse ea. Iar cinci lire este un preţ destul de bun. Nu înţeleg ce intenţii ai, Cave, de nu vrei să accepţi oferta domnului!

Domnul Cave, foarte tulburat de această irumpţie, o privi furios pe deasupra ochelarilor şi, fără prea multă siguranţă îşi revendică dreptul de a-şi conduce afacerile după voia sa. Începu o ceartă. Cei doi clienţi urmăreau scena cu interes şi cu oarecare amuzament, ajutînd-o din cînd în cînd pe doamna Cave cu unele sugestii. Domnul Cave, încolţit, persistă în povestirea aceea confuză şi imposibil de crezut despre cineva care se interesase chiar atunci, dimineaţa, de cristal; agitaţia sa deveni penibilă. Totuşi se menţinu pe poziţie cu o stăruinţă extraordinară. Cel care puse capăt acestei discuţii neobişnuite fu tînărul oriental. Propuse să revină în cursul următoarelor două zile, pentru ca interesele amatorului menţionat să nu fie lezate.

– Dar apoi vom insista, adăugă preotul. Cinci lire, nu mai mult!

Doamna Cave luă asupra sa sarcina de a cere scuze în numele domnului Cave, explicînd că uneori este "puţin ciudat", iar după plecarea clienţilor, perechea începu să discute deschis incidentul, sub toate raporturile.

Doamna Cave îi vorbea soţului său cu o sinceritate deosebită. Bietul omuleţ, tremurînd de emoţie, se încurcă singur în poveştile sale, susţinînd pe de o parte că avea în vedere un alt client şi pe de alta afirmînd că cristalul valora, la drept vorbind, zece lire.

– Atunci de ce i-ai cerut cinci? întrebă soţia.

– Să mă laşi să-mi administrez afacerile aşa cum cred eu îi

răspunse domnul Cave.

Domnul Cave locuia împreună cu o fiică şi un fiu. amîndoi vitregi, şi în seara aceea, la cină, discuţia a fost reluată. Nici unul dintre ei nu avea o impresie prea bună despre metodele domnului Cave în afaceri, dar ultima sa acţiune părea culmea neghiobiei.

– Părerea mea este că a mai refuzat şi înainte oferte pentru cristalul acesta, spuse fiul cel vitreg, un mitocan lung şi bleg în vîrstă de optsprezece ani.

– Dar cînd i s-au oferit cinci lire! strigă fiica vitregă, o tînără vorbăreaţă, în vîrstă de douăzeci şi şase de ani.

Răspunsurile domnului Cave erau dureros de inconsistente; bombănea numai slab că îşi cunoştea mai bine decît oricine propriile sale afaceri. Pînă la urmă l-au făcut să-şi părăsească cina numai pe jumătate mîncată şi să se retragă, cu urechile roşii, şi cu lacrimi de jignire în ochi, lunecînd pe după ochelari, să închidă prăvălia pe timpul nopţii. De ce lăsase atît de mult cristalul în vitrină? Ce nebunie! Asta-i tulbura cel mai mult gîndurile. Pentru moment nu vedea vreun mijloc de a evita vînzarea.

După cină, fiica şi fiul său vitreg se gătiră şi ieşiră în oraş, iar soţia se retrase sus să reflecteze asupra aspectelor comerciale ale cristalului, ajutată de o ceaşcă cu apă fierbinte, puţin zahăr, lămîie şi încă un ingredient. Domnul Cave s-a dus în prăvălie şi a rămas acolo pînă tîrziu sub pretext că ornamentează cu pietre interioarele unor acvarii pentru peşti aurii, în realitate insă în cu totul alt scop, care va fi explicat pe larg mai tîrziu. A doua zi doamna Cave descoperi că cristalul fusese luat din vitrină şi aşezat în spatele.unor cărţi vechi, într-un colţ. Îl puse la loc vizibil. Dar nu mai discută despre el, deoarece o durere de cap nervoasă o făcea să n-aibă dispoziţie pentru discuţie, În ceea ce-l priveşte pe domnul Cave, n-avea niciodată dispoziţie să discute cu soţia sa. Ziua trecu neplăcut. Domnul Cave era chiar mai distrat decît de obicei şi în afară de asta neobişnuit de iritat. După masă, cînd soţia era ocupată cu somnul obişnuit, scoase din nou cristalul din vitrină.

A doua zi domnul Cave trebuia să livreze o cantitate de cîini-de-mare unei clinici unde erau utilizaţi pentru lucrările de anatomie. În lipsa sa, gîndurile doamnei Cave reveniră la chestiunea cristalului şi la modul cel mai potrivit de a cheltui o pleaşcă de cinci lire. Şi născocise cîteva modalităţi foarte plăcute, printre care cumpărarea unei rochii de mătase verde pentru ea şi o călătorie la Richmond, cînd zăngănitul clopotului de la intrare o chemă în prăvălie. Clientul era un laborant de la clinică, venit să se plîngă că nu i se livraseră nişte broaşte comandate în ziua precedentă. Doamna Cave nu aproba acest sector special al afacerilor domnului Cave şi domnul care intrase într-o dispoziţie cam agresivă se retrase după un scurt schimb de cuvinte -

cu totul politicos, în măsura în care depindea de el. Ochii doamnei Cave se îndreptară apoi, fireşte, spre vitrină: căci vederea cristalului însemna garanţia celor cinci lire şi realizarea visurilor ei. Mare-i fu surpriza cînd descoperi că dispăruse!

Se duse la locul din spatele tejghelei unde îl descoperise în ziua precedentă. Nu era acolo; imediat începu să caute cu înfrigurare prin prăvălie.

Cînd domnul Cave se întoarse de la treburile cu cîinii de mare, pe la două fără un sfert, după-amiază, găsi oarecare dezordine în prăvălie şi pe soţia sa exasperată, stînd în genunchi, după tejghea, şi răscolind prin materialele de împăiat. Femeia, înfierbîntată şi furioasă, ridică faţa deasupra tejghelei, cînd zăngănitul clopotului anunţă întoarcerea soţului şi îl acuză imediat că „l-a ascuns".

– Ce anume? întrebă domnul Cave.

– Cristalul!

La aceasta, domnul Cave, în aparenţă foarte surprins, se repezi la vitrină.

– Nu este aici? strigă el. Dumnezeule mare! Ce s-o fi întîmplat cu el?

Chiar atunci fiul vitreg al domnului Cave intră în prăvălie venind din camera din fund - sosise acasă cu vreun minut înaintea domnului Cave - blestemînd în gura mare. Era ucenic la un negustor de mobile vechi, în josul străzii, dar lua mesele acasă şi era enervat că nu găsise prînzul gata.

Dar, cînd auzi de pierderea cristalului, uită de masă şi supărarea împotriva mamei şi-o abătu asupra tatălui vitreg. Fireşte, prima lor idee a fost că l-a ascuns. Dar domnul Cave negă cu hotărîre că ar şti ceva despre soarta cristalului. Îşi însoţi asigurările, cam îndoielnice, cu jurăminte repetate şi, în cele din urmă, ajunse să-şi acuze mai întîi soţia şi apoi fiul vitreg de a-l fi luat pentru a-l vinde pe ascuns. Astfel începu o discuţie foarte caustică şi aprinsă, care sfîrşi pentru doamna Cave cu o stare speciala a nervilor, între isterie şi amok, şi-l făcu pe fiul cel vitreg să întîrzie în după-amiaza aceea o jumătate de oră de la prăvălia de mobile. Domnul Cave se adăposti de nervii soţiei sale în prăvălie.

Seara chestiunea fu reluată cu mai puţină patimă, sub conducerea fiicei vitrege şi semăna mai mult cu o anchetă judecătorească. Cina fu neplăcută şi culmină cu o scenă penibilă. Domnul Cave se lăsă în cele din urmă pradă unei exasperări exagerate şi ieşi trîntind cu violenţă uşa din faţă.

Restul familiei, după ce-l forfecă în voie, profitînd de absenţa lui, scotoci prin casă. din pod pînă în pivniţă, sperînd să descopere cristalul.

În ziua următoare cei doi clienţi veniră din nou. Fură primiţi de

doamna Cave aproape în lacrimi. Aflară că nimeni nu şi-ar putea imagina tot ce suferise ea din partea domnului Cave în diferite ocazii în timpul calvarului căsniciei... Dădu şi o versiune denaturată despre dispariţia cristalului. Pastorul şi orientalul rîseră în tăcere unul la altul şi spuseră că este ceva extraordinar. Deoarece doamna Cave părea dispusă să le istorisească povestea completă a vieţii sale, se îndreptară spre uşă, gata să părăsească prăvălia. Atunci, doamna Cave, agăţîndu-se de o ultimă speranţă, ceru adresa pastorului ca să-l poată informa în cazul cînd va putea obţine ceva de la domnul Cave. Adresa i-a fost dată prompt, dar se pare că ulterior a fost rătăcită. Doamna Cave nu-şi poate aminti nimic despre ea!

În seara acelei zile familia Cave părea să-şi fi epuizat emoţiile, iar domnul Cave, care fusese plecat de acasă după-amiaza, cină într-o singurătate deplină ce contrasta plăcut cu polemica pasionată din zilele precedente. Pentru cîtva timp atmosfera rămase foarte încordată în gospodăria Cave, dar nici cristalul, nici clientul nu reapărură.

Acum, spunînd lucrurilor pe nume, trebuie să recunoaştem că domnul Cave era un mincinos. Ştia perfect de bine unde se află cristalul. În apartamentul domnul Jacob Wace, asistent-preparator la spitalul St. Catherine din Westbourne Street..Era pe bufet, acoperit parţial cu o catifea neagră, lîngă o garafă de whisky american. De fapt, amănuntele acestei expuneri au fost obţinute de la domnul Wace. Cave dusese obiectul la spital, ascuns în sacul cu cîinii-de-mare, şi acolo insistase ca tînărul cercetător să i-l păstreze. La început domnul Wace a şovăit puţin. Legăturile sale cu domnul Cave erau ciudate. Cum avea predilecţie pentru personaje originale, îl invitase de mai multe ori pe bătrîn la el să fumeze, să bea un pahar împreună şi să-şi exprime vederile destul de amuzante asupra vieţii în general şi asupra soţiei sale în particular. Domnul Wace o văzuse pe doamna Cave cu diferite prilejuri, cînd domnul Cave nu era acasă ca să-l servească. Ştia că familia se amesteca necontenit în treburile sale, aşa că, după ce cîntări chestiunea cu grijă, hotărî să-i pună la adăpost cristalul. Domnul Cave a promis să-i explice mai pe larg cauzele slăbiciunii sale pentru acest cristal, cu altă ocazie, dar a spus lămurit că vede în el anumite imagini. În aceeaşi seară i-a făcut domnului Wace o vizită.

I-a povestit o istorie complicată. Cristalul, după cum spunea, intrase în posesia sa împreună cu alte lucruri disparate rămase de la o licitaţie impusă unui alt negustor de curiozităţi şi, necunoscînd ce valoare avea, îl etichetase la zece şilingi. I-a zăcut în prăvălie la acest preţ cîteva luni şi tocmai se gîndea să-i „reducă preţul", cînd a făcut o descoperire neobişnuită.

În această perioadă starea sănătăţii sale era foarte proastă şi trebuie să se ţină seama că de-a lungul tuturor acestor întîmplări se înrăutăţea. Apoi, era foarte nefericit din cauza neglijenţei, ba chiar a

unei proaste comportări intenţionate a soţiei sale şi a copiilor vitregi faţă de el. Soţia sa era vanitoasă, risipitoare, fără inimă şi cu o înclinare crescîndă spre beţie; fiica vitregă era meschină şi arogantă, iar fiul său vitreg nutrea o antipatie violentă faţă de el şi nu pierdea nici o ocazie ca să i-o arate. Treburile prăvăliei îl copleşeau din greu şi domnul Wace credea că se mai întîmpla să şi bea din cînd în cînd. În tinereţe avusese o situaţie bună, era un om destul de instruit şi acum, din cauza vieţii nefericite, suferea cîteodată săptămîni întregi de melancolie şi insomnie. Speriat ca nu cumva să-şi deranjeze familia, cînd gîndurile deveneau de nesuportat, se strecura în linişte de lîngă soţie şi rătăcea prin casă. Într-o dimineaţă, la orele trei, cam pe la sfîrşitul lui august, întîmplarea făcu să se ducă în prăvălie.

În cămăruţa murdară era întuneric de nepătruns, cu excepţia unui loc unde zări o strălucire neobişnuită. Apropiindu-se, descoperi că era oul de cristal care se găsea în colţul tejghelei, lîngă fereastră. O rază subţire străbătea printr-o crăpătură a oblonului, cădea pe obiectul de cristal şi părea că îl umple în întregime de lumină.

Demnului Cave îi trecu prin minte că aceasta contravenea legilor opticii, aşa cum le cunoscuse el în tinereţe. Putea înţelege că razele erau refractate în cristal şi că se strîngeau într-un focar interior, dar iradiaţia aceasta venea în dezacord cu noţiunile sale de fizică. Se apropie mai mult de cristal, cercetîndu-i cu atenţie interiorul şi suprafaţa. Curiozitatea sa ştiinţifică care-l determinase în tinereţe să-şi aleagă profesiunea i se redeşteptă pentru scurt timp. Fu surprins să descopere că lumina nu rămînea fixă, ci se răsucea în interiorul cristalului ca şi cînd obiectul ar fi fost o sferă scobită, conţinînd un gaz luminos. Învîrtindu-se în jurul lui pentru a-l vedea din diferite poziţii, descoperi deodată că ajunsese între cristal şi rază şi că totuşi cristalul rămînea luminos. Foarte mirat, îl luă din calea razei luminoase şi îl duse în colţul cel mai întunecat al prăvăliei. Rămase strălucitor patru sau cinci minute, apoi păli încet şi se stinse. Îl aşeză din nou în dreptul razei şi luminozitatea fu restabilită imediat.

Pînă aici, cel puţin, domnul Wace a fost în stare să verifice această povestire remarcabilă a domnului Cave. El însuşi a ţinut în repetate rînduri cristalul în drumul unui fascicul de raze (care trebuia să aibă un diametru mai mic de un milimetru). Şi apoi în întunericul perfect, care se putea obţine învelindu-l în catifea neagră, cristalul apărea neîndoielnic foarte slab fosforescent. Se părea, totuşi, că luminozitatea sa era de un fel neobişnuit şi nu o puteau percepe în egală măsură toţi ochii; aşa, de exemplu, domnul Harbiger - nume cunoscut tuturor cititorilor de literatură ştiinţifică interesaţi de activitatea Institutului Pasteur - era complet incapabil să vadă vreo lumină. Iar capacitatea domnului Wace însuşi de a o aprecia era comparativ mai mică decît cea a domnului Cave. Chiar la domnul

Cave puterea de percepere varia considerabil, fiind mai puternică în timpul stărilor de slăbiciune extremă şi de oboseală.

De la început, lumina aceasta din cristal a stîrnit o curiozitate fascinantă domnului Cave. Faptul că nu a povestit nici unei fiinţe omeneşti despre observaţiile sale neobişnuite dovedeşte izolarea sa spirituală mai mult decît ar putea-o face un volum întreg de descrieri patetice. Se pare că trăia într-o asemenea atmosferă de răutate meschină, încît, dacă ai fi recunoscut existenţa unei plăceri, ar fi riscat s-o piardă. Descoperi că pe măsură ce lumina zilei şi cantitatea de lumină difuză creştea, cristalul devenea, după toate aparenţele, neluminos. Cîtva timp n-a putut să-şi facă observaţiile decît în timpul nopţii, în colţurile întunecoase ale prăvăliei.

Dar îi trecu prin minte să utilizeze catifeaua veche pe care o întrebuinţa ca fundal pentru o colecţie de minerale. Punînd-o deasupra capului şi mîinilor reuşi să capete o imagine a mişcării luminoase din cristal chiar în timpul zilei. Era foarte precaut ca nu cumva să fie descoperit de soţie şi îşi vedea de cercetări numai după-amiezele, cînd ea dormea, la etaj. şi chiar şi atunci cu prudentă, într-un colţ, sub tejghea. Într-o zi, învîrtind cristalul în mîini, zări ceva. Apăru şi dispăru ca o licărire. Totuşi avu impresia că i se dezvăluise pentru un moment imaginea unui ţinut întins şi ciudat: rotindu-l, văzu din nou, tocmai cînd lumina pălea, aceeaşi apariţie.

Ar fi plictisitor şi inutil de înşirat acum toate fazele descoperirii domnului Cave. Este de ajuns să comunicăm rezultatul: privind cu atenţie cristalul sub un unghi de aproape 137° cu direcţia razei luminoase, se obţinea o imagine clară şi persistentă a unui ţinut vast şi bizar. Nu era deloc ca în vis; producea o impresie precisă de realitate şi cu cît lumina era mai bună, cu atît imaginea părea mai reală şi mai persistentă. Era un tablou mişcător: adică anumite obiecte se mişcau, dar încet şi ordonat, ca în realitate, iar imaginea se schimba potrivit direcţiei luminii şi a unghiului sub care era privită. Trebuie să fi fost ca atunci cînd priveşti o vedere printr-o oglindă convexă şi roteşti oglinda pentru a prinde diferite aspecte.

După cum m-a asigurat domnul Wace. descrierile domnului Cave erau foarte, amănunţite şi complet lipsite de trăsătura emotivă care colorează halucinaţiile. Dar trebuie amintit că toate eforturile domnului Wace de a vedea ceva în opalescenţa clară a cristalului au rămas fără succes. Senzaţiile celor doi oameni se deosebeau mult în privinţa intensităţii şi este cu totul de înţeles că ceea ce pentru domnul Cave era o privelişte, pentru domnul Wace rămînea doar o pată neclară.

După descripţia domnului Cave, priveliştea rămînea mereu o cîmpie întinsă şi părea totdeauna văzută de la o înălţime considerabilă, ca dintr-un turn sau de pe un catarg. La răsărit şi la

apus cîmpia era mărginită în depărtare de nişte stînci roşietice care-i aminteau de o pictura văzuta cîndva; dar ce pictură anume, domnul Cave nu putea stabili. Aceste stînci se îndreptau spre nord şi sud (putea recunoaşte punctele cardinale după stelele vizibile cîteodată noaptea), îndepărtîndu-se parcă spre infinit şi ştergîndu-se în negura depărtărilor înainte de a se întîlni. El se afla mai aproape de şirul de stînci răsăritean; cînd avu Ioc prima sa observaţie, văzu o mulţime de forme care se avîntau în zbor, negre, pe cerul luminat de soarele ce se înălţa deasupra stîncilor lucind pe fundalul umbrei lor. Domnul Cave le luă drept păsări. Sub el se întindea un şir întins de clădiri, pe care părea că le priveşte de sus şi care, pe măsură ce se apropiau de marginea neclară şi refractată a imaginii, deveneau şterse. Se vedeau, de asemenea, lîngă un canal larg şi strălucitor, nişte copaci neobişnuiţi ca formă şi colorit - cînd de un verde-închis ca al muşchiului de pădure, cînd de un cenuşiu minunat. Prima dată aceste imagini i-au apărut domnului Cave numai ca nişte licăriri. Mîinile îi tremurau, a început să i se învîrtă capul, imaginea a apărut şi a dispărut înnegurîndu-se şi devenind neclară. La început i-a fost foarte greu să regăsească unghiul sub care trebuia să privească pentru a putea vedea din nou imaginea.

Cam după o săptămînă, după ce în acest interval de timp se părea că speranţele sale sînt înşelate, căci nu obţinuse altceva decît unele licăriri şi o oarecare experienţă utilă în mînuirea cristalului, avu din nou succes. De data aceasta apăru o vedere a văii în lungul ei. Vederea era diferită, dar Cave avea convingerea ciudată, confirmată din plin de observaţiile sale ulterioare, că privea lumea aceea neobişnuită din exact acelaşi loc, deşi într-altă direcţie. Faţada întinsă a clădirii impunătoare de pe al cărei acoperiş privise în jos înainte se îndepărtase acum în perspectivă. Cave o recunoscu după acoperiş. În faţa clădirii era o terasă solidă, de o lungime neobişnuită, în mijlocul căreia, la anumite intervale, se înălţau nişte catarge uriaşe, dar foarte graţioase, cu nişte obiecte mici, strălucitoare, care reflectau soarele pe cale să apună. Domnul Cave n-a înţeles însemnătatea acestor mici obiecte decît ceva mai tîrziu, în timp ce-i descria domnului Wace scena. Terasa era situată deasupra unui desiş cu o vegetaţie extrem de abundentă şi delicată, iar dincolo de ea se afla o poiană verde, întinsă, unde se odihneau nişte vietăţi late, asemănătoare ca formă cu nişte cărăbuşi, dar incomparabil mai mari. Dincolo de poiană se întindea un trotuar bogat decorat, din piatră roşiatică deschisă, iar mai departe, mărginită de nişte buruieni dese, roşii, şi străbătînd valea paralel cu stîncile îndepărtate, se vedea o întindere mare de apă, ca o oglindă. Aerul părea plin de stoluri de păsări uriaşe, care zburau în ocoluri falnice; dincolo de rîu, printre copacii ca nişte muşchi şi licheni giganţi, se întindeau o mulţime de clădiri splendide, bogat colorate,

care sclipeau în soare din cauza ornamentelor şi faţetelor metalice. Deodată ceva flutură de cîteva ori prin faţa lui Cave, ca un evantai împodobit cu pietre preţioase sau ca bătaia unei aripi, şi o faţă, sau mai curînd partea superioară a unei feţe cu nişte ochi foarte mari apăru lîngă obrazul său ca şi cînd ar fi fost de cealaltă parte a cristalului. Domnul Cave fu atît de speriat şi impresionat de aspectul categoric de realitate al acestor ochi, încît îşi trase capul înapoi şi se uită în spatele cristalului. Ajunsese atît de absorbit de observaţiile sale, încît fu foarte surprins să se regăsească în întunericul rece al prăvălioarei cu mirosul obişnuit de metil, mucegai şi putregai. Şi, în timp ce-şi roti ochii în jur, cristalul strălucitor păli şi se stinse.

Acestea erau primele impresii generale ale domnului Cave. Relatările sale sînt deosebit de clare şi amănunţite. De la început, valea aceea care-i fulgeră pentru o clipă prin faţa ochilor avu un efect straniu asupra imaginaţiei sale şi cînd începu să înţeleagă amănuntele scenei pe care o vedea, mirarea îi crescu, devenind o adevărată pasiune. Îşi vedea de negoţ la întîmplare, distrat, gîndindu-se tot timpul cum să se întoarcă la observaţiile sale. Şi iată că, la cîteva săptămîni după ce zărise pentru prima dată valea, apărură cei doi clienţi cu oferta lor şi, aşa cum v-am povestit, de-abia reuşi cu multă greutate şi emoţie să evite vînzarea cristalului.

Cît timp domnul Cave păstră în secret descoperirea, ea rămase numai un fel de minunăţie pe care trebuia s-o privească pe furiş, aşa cum priveşte un copil într-o grădină străină. Dar domnul Wace, deşi este un cercetător ştiinţific încă tinăr, are o minte deosebit de lucidă şi metodică. De îndată ce cristalul ajunse la el şi se convinse, văzînd cu proprii săi ochi fosforescenţa, că există într-adevăr anumite dovezi în sprijinul afirmaţiilor domnului Cave, începu să cerceteze chestiunea în mod sistematic. Domnul Cave era plin de dorinţa de a-şi desfăta ochii cu priveliştea ţinutului acela minunat pe care-l vedea şi venea în fiecare seară de la opt şi jumătate pînă la zece şi jumătate, uneori chiar şi în timpul zilei, cînd domnul Wace nu era acasă. Nu lipsea nici duminicile după-amiază. De la început domnul Wace a luat note amănunţite şi, mulţumită metodei sale ştiinţifice, a putut dovedi legătura dintre direcţia din care pătrundea în cristal raza de lumină şi orientarea imaginii. De asemenea, el a îmbunătăţit mult condiţiile de observaţie, închizînd cristalul într-o cutie eu o mică deschizătură prin care intra raza de lumină şi înlocuind storurile sale gălbui cu olandă neagră, aşa că, după puţin timp, putură contempla valea în orice direcţie doreau.

Acum, după ce lucrurile au fost clarificate, putem da o scurtă descriere a lumii care se vedea în cristal. Totdeauna domnul Cave era acela care vedea imaginile şi metoda de lucru rămînea neschimbată: el observa cristalul şi raporta cele văzute, în timp ce domnul Wace (care

învăţase să scrie pe întuneric în timpul studenţiei) scria o notă scurtă asupra celor raportate. Cînd cristalul pălea, era aşezat în cutia sa în poziţia cuvenită şi se aprindea lumina. Domnul Wace punea întrebări şi sugera observaţii pentru a clarifica punctele dificile. Desigur că această activitate nu avea nimic fantastic, păstrînd un caracter ştiinţific.

Domnul Wace îndreptă curînd atenţia domnului Cave spre fiinţele asemănătoare cu nişte păsări, prezente în număr atît de mare cu ocazia fiecăreia dintre observaţiile anterioare. Prima sa impresie a fost corectată în curînd şi cîtva timp a considerat că ar fi o specie diurnă de lilieci. Apoi se gîndi, oricît ar părea de grotesc, că ar putea fi heruvimi. Capetele lor erau rotunde şi ciudat de umane, iar ochii, care îl înspăimîntaseră atît de mult cu ocazia celei de-a doua observaţii, aparţineau uneia dintre aceste fiinţe. Aveau nişte aripi late, argintii, fără pene, dar sclipind aproape tot atît de strălucitor ca peştele abia scos din apă. şi cu un joc de culori tot atît de fin. După cum a aflat domnul Wace, aceste aripi nu erau ca aripile de pasăre sau de liliac, ci se sprijineau pe nişte coaste curbate, care se resfirau din corp. (Un fel de aripă de fluture cu nişte nervuri curbe pare să redea cel mai bine aspectul lor.) Corpul era mic, dar dispunea de două mănunchiuri de organe de apucat, ca nişte tentacule lungi, situate imediat sub gură. Oricît de necrezut îi păru domnului Wace, totuşi în cele din urmă fu obligat să admită că acestor creaturi le aparţineau clădirile acelea mari, asemănătoare celor omeneşti, şi grădinile grandioase care împodobeau valea aceea. Domnul Cave a observat că printre alte particularităţi, clădirile nu aveau uşi, iar locuitorii lor ieşeau şi intrau prin nişte ferestre mari, circulare, deschise. Coborau pe tentacule, îşi strîngeau aripile pînă ce le reduceau aproape la dimensiunile unei nuiele şi săreau înăuntru. Mai erau o mulţime de fiinţe înaripate mai mici, ca nişte libelule uriaşe, molii şi gîndaci zburători, iar pe pajişti se tîrau leneş încoace şi încolo nişte cărăbuşi gigantici, cu culori strălucitoare Pe trotuare şi pe terase se vedeau nişte creaturi cu capete mari, asemănătoare unor libelule, dar fără aripi, care ţopăiau aferate pe tentaculele lor încîlcite.

Au mai fost menţionate obiectele strălucitoare de pe catargele situate pe terasa clădirii celei mai apropiate. După ce a privit foarte intens unul dintre aceste catarge, într-o zi deosebit de luminoasă, domnului Cave i-a trecut prin minte că obiectul strălucitor de acolo era un cristal la fel ca acela pe care-l scruta cu privirea. Iar o examinare şi mai atentă l-a convins că fiecare dintre cele aproape douăzeci de catarge purta cîte un obiect asemănător.

Din cînd în cînd una dintre marile zburătoare fîlfîia spre cîte un catarg, îşi strîngea aripile, îşi încolăcea tentaculele în jurul catargului şi privea intens cristalul cîtva timp - uneori pînă la cinsprezece

minute. Iar cît priveşte cristalul prin care Cave cerceta lumea aceea neobişnuită, o serie de observaţii făcute la propunerea domnului Wace i-au convins pe amîndoi că se afla de fapt în vîrful catargului situat la extremitatea terasei şi cel puţin odată unul dintre locuitorii celeilalte lumi îl privise în faţă pe domnul Cave în timp ce făcea aceste observaţii.

Iată elementele esenţiale ale acestei povestiri foarte ciudate. În afară de cazul că am respinge-o în întregime, ca fiind o născocire a domnului Wace, trebuie să credem una din două: ori cristalul domnului Cave era în acelaşi timp în două lumi şi, pe cînd era deplasat într-una, rămînea fix într-alta, ceea ce pare cu desăvîrşire absurd; ori erau două cristale într-o anumită legătură specială unul cu altul, astfel încît ceea ce se vedea în interiorul unuia era, în anumite condiţii, vizibil în cristalul corespunzător pentru un observator din lumea cealaltă; şi viceversa. În prezent, desigur, nu cunoaştem vreun mijloc prin care două cristale ar putea să se găsească într-o astfel de legătură, dar în zilele noastre ştim suficient de mult ca să înţelegem că aşa ceva nu este pe deplin imposibil. Această concepţie asupra cristalelor, ca fiind în legătură este presupunerea făcută de domnul Wace, şi mie cel puţin mi se pare extrem de plauzibilă...

Dar unde se află cealaltă lume? Şi asupra acestui lucru inteligenţa vie a domnului Wace aruncă repede lumină. După apusul soarelui cerul se întuneca rapid - desigur că era şi un foarte scurt amurg - şi stelele începeau să strălucească. Erau aceleaşi cu cele pe care le vedem şi noi, aranjate în aceleaşi constelaţii. Domnul Cave a identificat Ursele, Pleiadele, Aldebaran şi Sirius; aşa că cealaltă lume trebuia să fie undeva în sistemul nostru solar şi cel mult la cîteva sute de milioane de mile de lumea noastră. Urmărind acest fir, domnul Wace a stabilit că cerul era la miezul nopţii de un albastru mai închis chiar decît cerul nostru la solstiţiul de iarnă şi că soarele părea puţin mai mic. Iar pe cer mai erau două luni mici! „Ca propria noastră lună, dar mai mici şi de aspect cu totul diferit". Una dintre ele se mişca atît de rapid, încît mişcarea ei era vizibilă cu ochiul liber. Lunile nu se vedeau niciodată în înaltul cerului, ci dispăreau îndată ce răsăreau. Aceasta se explică prin faptul că, fiind foarte aproape de planeta lor, erau curînd eclipsate din cauza rotaţiei. Toate acestea corespund în întregime, deşi domnul Cave nu o ştia, condiţiilor ce se presupun a fi pe Marte.

Într-adevăr, de ce să nu admitem că domnul Cave privind atent în interiorul cristalului, vedea în realitate planeta Marte şi pe locuitorii săi? Şi, dacă era aşa, atunci steaua care lucea atît de strălucitor noaptea pe cerul acelei apariţii îndepărtate nu putea fi altceva decît Pămîntul nostru.

Cîtva timp marţienii - dacă într-adevăr erau marţieni - nu şi-au

dat se pare seama că sînt supravegheaţi de domnul Cave. O dată sau de două ori s-a întîmplat ca unul să vină să se uite şi apoi să se îndepărteze după scurt timp spre alt catarg, ca şi cînd imaginea nu era mulţumitoare. În tot acest timp domnul Cave a putut să observe ce se întîmplă cu fiinţele înaripate, fără să fie tulburat de atenţia lor şi, cu toate că descrierea sa ne pare vagă şi fragmentară, este totuşi foarte sugestivă. Imaginaţi-vă impresia pe care şi-ar face-o despre omenire un observator de pe Marte, care, după o pregătire dificilă şi obosinduşi mult ochii, ar fi fost în stare să privească Londra, din clopotniţa bisericii St. Martin, cel mult patru minute fără întrerupere! Domnul Cave nu era în stare să precizeze dacă marţienii înaripaţi erau aceiaşi cu marţienii care ţopăiau pe trotuare şi terase şi dacă aceştia din urmă îşi puteau pune aripi după dorinţă. Văzu de cîteva ori nişte bipezi greoi, evocînd vag chipul unor maimuţe albe, în parte transparenţi, hrănindu-se printre un fel de copaci acoperiţi cu licheni, şi cum o dată cîţiva dintre aceştia o luară la fugă din faţa unuia dintre marţienii cu cap rotund care ţopăia. Acesta îl prinse pe unul în tentacule, apoi imaginea păli brusc şi domnul Cave rămase în întuneric într-o aşteptare foarte chinuitoare. Altă dată ceva mare, pe care domnul Cave l-a luat la început drept vreo insectă gigantică, apăru înaintînd extraordinar de rapid de-a lungul trotuarului de lîngă canal. Cînd se apropie mai mult, domnul Cave îşi dădu seama că era un mecanism din metale sclipitoare şi extraordinar de complex. Apoi, cînd se uită din nou, dispăruse din vedere.

După cîtva timp domnul Wace dori să atragă atenţia marţienilor şi cînd ochii ciudaţi ai unuia dintre ei apărură în cristal, domnul Cave începu să strige, să sări în lături şi imediat aprinse lumina, începînd să semnalizeze prin gesturi. Dar cînd în cele din urmă, examină din nou cristalul, marţianul dispăruse.

Pînă aici progresaseră aceste observaţii la începutul lui noiembrie, cînd domnul Cave, dîndu-şi seama că bănuielile familiei sale în legătură cu cristalul se domoliseră, hotărî să-l ia cu el acasă, ca să se poată consola cînd avea ocazie, ziua sau noaptea, cu ceea ce devenise repede lucrul cel mai real în viaţa sa.

În decembrie, munca domnului Wace în legătură cu un nou examen se intensifică, şedinţele lor fură fără voie suspendate şi zece sau unsprezece zile, nu se ştie precis, nu l-a mai văzut deloc pe domnul Cave. Dorinţa de a relua cercetările puse însă stăpînire pe el şi, cum sesiunea de examene nu mai cerea eforturi prea mari, se duse la Seven Dials. În colţ observă un oblon ridicat la vitrina unui negustor de păsări, apoi un altul la cea a unui cizmar. Prăvălia domnului Cave era închisă.

Bătu, şi uşa îi fu deschisă de către fiul vitreg. Îmbrăcat în negru. Acesta o chemă îndată pe doamna Cave, şi domnul Wace nu putu să

nu observe veşmintele sale de doliu ieftine, dar abundente şi foarte impunătoare. Fără a fi prea surprins, domnul Wace află că domnul Cave murise şi fusese îngropat. Doamna Cave lăcrima şi vocea ei era puţin îngroşată. Tocmai se întorsese de la cimitirul Highgate. Era în întregime preocupată de planurile sale de viitor şi de înmormîntarea onorabilă pe care i-o făcuse. Totuşi, în cele din urmă. domnul Wace reuşi să afle amănuntele morţii domnului Cave. Fusese găsit mort în zori, în prăvălie, a doua zi după ultima sa vizită la domnul Wace, cu cristalul strîns în mîinile reci ca piatra şi cu faţa surîzătoare. Catifeaua cutiei cu minerale era pe podea, la picioarele sale. Trebuie să fi murit cu cinci sau şase ore înainte de a fi fost găsit.

Fu o lovitură puternică pentru domnul Wace care începu să-şi facă reproşuri amare că nu dăduse atenţie simptomelor clare ale bolii bătrînului. Totuşi, primul său gînd se îndreptă spre cristal. Aborda acest subiect cu foarte mare prudenţă, căci cunoştea ciudăţeniile doamnei Cave. Amuţi cînd află că fusese vîndut.

Primul impuls al doamnei Cave, de îndată ce corpul domnului Cave fusese ridicat, a fost să-i scrie zăpăcitului aceluia de pastor caro oferise cinci lire pentru cristal şi să-l informeze că îl găsiseră; dar după o vînătoare intensă, împreună cu fiica ei, se convinseră că adresa se pierduse. Neavînd mijloacele necesare pentru a putea ţine doliul şi a-l înmormînta pe domnul Cave cu toată pompa pe care o cerea demnitatea unui vechi locuitor de pe Seven Dials, apelaseră la un coleg de branşă prieten, din Great Portland Street. Acesta fusese foarte amabil şi preluase o parte din obiecte cu un preţ pe care el însuşi îl stabilise, iar oul de cristal se găsea printre ele. Domnul Wace, după condoleanţele de rigoare exprimate poate cu prea multă dezinvoltură, se grăbi să se ducă în Great Portland Street. Acolo află că oul de cristal fusese vîndut unui bărbat înalt, oacheş, îmbrăcat în gri. Şi cu asta se şi termină, abrupt, elementele mai importante ale acestei povestiri ciudate şi, după mine, foarte interesante prin ipotezele pe care le sugerează. Negustorul din Great Portland Street nu ştia cine era bărbatul înalt şi oacheş îmbrăcat în gri şi nici nu-l observase cu suficientă atenţie pentru a-l putea descrie în amănunţime. Nu ştia nici măcar în ce direcţie o luase, după ce părăsise prăvălia. Domnul Wace rămase cîtva timp în prăvălie, punînd ia încercare răbdarea negustorului cu întrebări deşarte, prin care îşi revărsa propria sa supărare. În cele din urmă, dîndu-şi brusc seama că întreaga chestiune i-a scăpat din mîini, dispăru ca o năluca, se reîntoarse acasă şi fu puţin mirat să-şi regăsească notele pe care le făcuse, palpabile şi vizibile încă, pe masa în dezordine.

Enervarea şi dezamăgirea sa erau desigur foarte mari. Făcu o a doua vizită (tot atît de zadarnică) negustorului din Great Portland Street şi recurse la anunţuri în periodice care ar fi putut să cadă în

mîini le unui colecţionar de bibelouri. Scrise de asemenea scrisori ia Daily Chronicle şi Nature, dar amîndouă aceste periodice, suspectînd o farsă, îi cerură să se mai gîndească o dată înainte de a le da publicităţii şi îi atraseră atenţia că o poveste atît de neobişnuită, din nefericire atît de lipsită de dovezi, ar putea să-i pericliteze reputaţia de cercetător. În afară de asta, era foarte ocupat cu propriile sale treburi. Aşa că. după vreo lună, cu excepţia unor vizite întîmplătoare pe la unii negustori de antichităţi, ca să le reamintească rugămintea lui, abandonă căutarea oului de cristal, care a rămas pînă astăzi nedescoperit. Din cînd în cînd, îmi spuse el - şi îl cred în întregime - pasiunea îl cuprinde din nou şi îşi lasă ocupaţiile urgente ca să reia cercetările.

Dacă cristalul va rămîne sau nu pierdut pentru totdeauna, dacă se va cunoaşte sau nu materia din care era făcut şi originea sa, sînt probleme asupra cărora în prezent nu se pot face decît supoziţii. Presupunînd că posesorul lui actual este un colecţionar era de aşteptat să afle de cercetările domnului Wace prin intermediul negustorilor. Domnul Wace reuşi să descopere că pastorul şi „orientalul" domnului Cave nu erau alţii decît pastorul James Parker şi tînărul prinţ de Bosso-Kuni din Java. Le este dealtfel recunoscător pentru unele amănunte. Prinţul fusese mînat de curiozitate şi extravaganţă. Dorea atît de mult să cumpere cristalul, deoarece domnul Cave dovedea o bizară dorinţă de a nu-l vinde. Este foarte posibil că cel de al doilea cumpărător să-l fi luat din întîmplare, fără să fie deloc colecţionar. N-ar fi de mirare ca oul de cristal să se găsească în prezent la mai puţin de o milă depărtare de locul unde mă aflu, împodobind vreun salon sau servind drept presse-papier, fără să i se cunoască însuşirile excepţionale. Tocmai acest gînd m-a îndemnat într-o oarecare măsură să dau istoriei oului de cristal forma unei povestiri, dimpreună cu dorinţa de a o aduce şi la cunoştinţa amatorului obişnuit de literatură.

Părerea mea asupra acestei chestiuni e efectiv aceeaşi cu a domnului Wace. Cred că între cristalul de pe catargul din Marte şi oul de cristal al domnului Cave există o legătură fizică oarecare, în prezent cu totul inexplicabilă. Amîndoi credem, de asemenea, că oul de cristal de pe pămînt trebuie să fi fost trimis aici de pe planeta Marte - poate într-un trecut îndepărtat, pentru a da marţienilor o imagine clară a vieţii noastre. Se poate ca perechile cristalelor de pe celelalte catarge să fie de asemenea pe globul nostru. Oricum, faptele de mai sus nu se pot explica îndeajuns numai prin admiterea unui caz de halucinaţie.

Pierre Versias rezumă astfel povestirea pe care aţi citit-o: „Oul de cristal este un straniu aparat de televiziune interplanetară inventat pe Marte şi descoperit pe Pămînt, cu ajutorul căruia un anticar poate observa. pe planeta roşie, evoluţiile de neînţeles a două specii de fiinţe, fluturi minunaţi care par să fie stăpînii globului şi scarabei mari şi greoi" (44). De fapt, domnul Cave observă mai multe specii de fiinţe înaripate şi chiar „nişte bipezi greoi, evocînd vag chipul unor maimuţe albe, în parte transparenţi" dar ceea ce ne interesează este mai ales că Jean-Jacques Bridenne are dreptate: nici aceşti marţieni ai lui Wells nu sînt mai radical diferiţi de făpturile terestre decît cei din *Războiul lumilor* (1898). Nu e un reproş, ci o constatare. În definitiv, cei mai mulţi dintre extratereştrii care populează paginile cărţilor şti ştiinţifico-fantastice „nu sînt altceva decît rezultatul unei combinaţii de elemente disparate ale diferitelor animale, inclusiv omul" (18). Mai rămîne să vedem dacă, în cazul lui Wells, e vorba de o lene a imaginaţiei, sau de o concepţie bine definită.

În 1893. scriitorul publicase în *The Pall Mall Budget* povestirea *Omul în anul un milion*. Pe un ton glumeţ, el demonstra că proliferarea şi perfecţionarea automobilului va duce la atrofierea şi dispariţia membrelor inferioare: descoperirile chimiei vor transforma radical modul de alimentaţie, simplificînd pînă la ultima expresie procesul complicat al digestiei: dinţii, partea exterioară a nasului, urechile, bărbia, părul îşi vor pierde rolul funcţional. În schimb, se vor dezvolta creierul şi mîna, „învăţătorul şi agentul creierului". Marţienii constituie ilustrarea acestei supoziţii întemeiate pe evoluţionismul biologic al lui Wells. Ei nu au picioare, aparat digestiv, dinţi, nas, bărbie. În locul urechilor, o membrană situată în partea din spate a capului imens - de fapt, întregul trup se reduce la cap! - iar în locul mîinilor, şaisprezece tentacule subţiri dispuse în jurul pliscului cărnos... Putem să fim sau nu de acord cu supoziţia scriitorului. Instinctul de conservare a înfăţişării speciei şi simţul nostru estetic se pot revolta împotriva unei asemenea afirmaţii: „Pentru mine este foarte plauzibil că marţienii pot să descindă din fiinţe asemănătoare nouă, printr-o treptată dezvoltare a creierului şi a mîinilor în detrimentul celorlalte părţi ale corpului (44). Avem însă, de-a face cu prima încercare serioasă de a "înlocui reprezentările mai mult sau mai puţin antropomorfe de pînă atunci ale altor făpturi raţionale cu o imagine, întemeiată pe argumente discutabile dar nu ilogice, a unei alcătuiri fiziologice diferite. Şi nu numai atît. „Fără trup, creierul lor a devenit, desigur, o simplă inteligenţă egoistă, fără nimic din substratul emoţional al fiinţei umane", scrie Wells despre marţieni. "Aşa se explică şi cruzimea rece, calculată cu care nimicesc totul în jurul lor, pentru a sugruma orice împotrivire. Dar „înainte de a-i judeca prea

aspru, trebuie să ne amintim cîte distrugeri nemiloase şi totale a înfăptuit specia noastră, nu numai asupra animalelor... Tasmanienii au fost cu totul şterşi de pe faţa pămîntului, cu toată înfăţişarea lor omenească, într-un război de exterminare dus de emigranţii europeni, într-un interval de numai cincizeci de ani. Oare sîntem noi nişte apostoli, ca să ne plîngem de faptul că marţienii s-au războit cu noi în acelaşi spirit?"

Lucrurile par limpezi -- dar nu pentru toată lumea. În studiul citat, Kingsley Amis susţine că, printre altele ",,,marţienii şi armele lor ciudate şi invincibile din *Războiul lumilor*... sînt folosite doar pentru a stîrni uimirea sau teroarea şi nu în scopuri alegorice sau satirice". Aceeaşi stranie opacitate se manifestă şi în legătură cu primul roman al celebrului său compatriot: „Cînd Exploratorul Timpului constată că omenirea s-a separat în două rase, Eloii cei blînzi şi ineficienţi şi Morlocii cei sălbatici, ideea că aceştia descind, respectiv, din clasele noastre care huzuresc şi din muncitorii manuali vine doar ca o simplă explicaţie, o soluţie a enigmei; nu este transformată, după cum s-ar fi întîmplat în mod inevitabil în cazul unui scriitor modern, într-un avertisment asupra vreunei frămîntări sociale curente". Dar *Maşina timpului* (1895 constituie tocmai un avertisment lucid şi pasional împotriva consecinţelor ipotetice ale conflictelor sociale! Pornind de la fenomenul cel mai pregnant al timpului său, ascuţirea contradicţiei dintre muncă şi capital, dintre exploataţi şi exploatatori, Wells descrie o imaginară societate a viitorului în care această contradicţie s-a transformat într-o diferenţiere biologică. Şi el reia avertismentul într-unul dintre romanele sale realiste de mai tîrziu, *Sufletul unui episcop* (1917). Răspunzînd episcopului care pledează pentru solidaritatea claselor, liderul sindicalist constată: „Între patroni şi salariaţi există o neînţelegere fără leac. Disraeli i-a numit cele Două Naţiuni. Dar asta a fost demult. Acum este vorba de două specii. Maşina a făcut din ei două specii diferite". De altfel, Wells infirmase cu anticipaţie aserţiunea de la care am pornit, declarînd în prefaţa la un volum apărut în Statele Unite: „...răposatul domn Zangwill deplîngea, într-o revistă din 1895, faptul că prima mea carte, *Maşina timpului*, se preocupă de «nemulţumirile noastre prezente». *Maşina timpului* este într-adevăr tot atît de filozofică, şi polemică, şi critico-socială ş.a.m.d., ca şi *Oameni ca zeii*, scrisă cu douăzeci şi opt de ani mai tîrziu (46).

Kingsley Amis îşi exercită viziunea simplificatoare, reductivă şi asupra romanului *Primii oameni în Lună* (1901): „...principalul obiectiv al lui Wells este aici plăcerea invenţiei, a creării unei ecologii străine...". E adevărat că, de astă dată, nu ni se mai prezintă rezultatul evoluţiei, unor făpturi iniţial asemănătoare nouă. Condiţiile diferite au dat naştere unei rase diferite. Dar Wells nu rămîne la nivelul ecologic. Mesajele lui Cavor precizează că sutele de tipuri de seleniţi şi

variaţiile din cadrul fiecărui tip sînt obţinute în mod artificial, printr-un procedeu de hipertrofiere şi comprimare a trupului, membrelor şi organelor, creîndu-se astfel uneltele vii necesare tuturor operaţiunilor imaginabile. Ca să ne convingem că toate acestea nu exprimă „simpla plăcere a invenţiei", n-avem decît să recitim comentariile lui Cavor. Referindu-se la cîţiva seleniţi tineri închişi în borcane din care le ies doar membrele superioare, el conchide: „...procedeul este categoric mult mai uman decît metoda noastră pămîntească de a-i lăsa pe copii să devină oameni şi apoi să-i transformăm în maşini". O altă scenă semnificativă din roman este aceea a descoperirii seleniţilor narcotizaţi pentru că, deocamdată, n-au nimic de făcut. „A-l narcotiza pe muncitorul de care nu ai nevoie şi a-l pune la o parte, este cu siguranţă mult mai bine decît să-l arunci afară din fabrică şi să-l laşi să rătăcească pe străzi, muritor de foame", comentează Cavor, sugerînd ironic o astfel de rezolvare a problemei şomajului. În împărăţia sublunară există şi categorii privilegiate - administratori, experţi, eruditi - la care comprimarea a fost exercitată asupra trupului şi membrelor, iar hipertrofierea asupra creierului. Diferenţierea este şi aici absolută. Unii înţeleg totul dar nu-şi amintesc nimic. Alţii îşi amintesc totul dar nu înţeleg nimic. Pictorului îi place exclusiv pictura, matematicianului exclusiv matematica. Este o satiră evidentă a efectelor specializării în capitalism, după cum arată însuşi Wells în prefaţa la volumul apărut în Statele Unite. Kingsley Amis consideră însă că romanul conţine, din acest punct de vedere, doar „cîteva discuţii satirice despre război şi iraţionalitatea umană" (iar A. L. Morton răstălmăceşte ou dezinvoltură intenţia evidentă şi mărturisită a autorului transformînd-o în contrariul ei: „Wells accepta concepţia platonică despre o societate specializată în care fiecare înfăptuieşte o muncă potrivit firii şi pregătirii sale, deci o societate diferenţiată... În această societate specializată şi guvernarea este dată în seama specialistului. Ca şi Platon, Wells credea că un cîrpaci trebuie să-şi vadă de calapodul lui şi să se supună celor care ştiu mai bine ce e bun pentru el..." (34). Întregul capitol dedicat lui Wells demonstrează, dealtfel, nu numai înţelegerea greşită a textelor, ci şi o concepţie sociologizantă, vulgarizatoare, a fenomenului literar.)

Polemica noastră cu romancierul englez travestit în cartograf al noilor hărţi ale iadului nu trebuie înţeleasă ca o condamnare globală a efortului său de a prezenta literatura ştiinţifico-fantastică unui public neavizat. Dar Wells este considerat „creatorul science fiction-ului modern „în multe privinţe, cel mai mare dintre autorii de science fiction (14), şi, sau mai ales, pentru că operele sale sînt filozofice, polemice, critico-sociale deoarece, aşa cum observă Donald Wollheim, „Ele scînteiază de implicaţiile unei gîndiri sociale, prezentînd spiritului nostru oglinzi şi sugerîndu-i să nu se gîndească doar la

oroare ci la ceea ce ar trebui făcut pentru a schimba filozofia noastră despre univers" (47). A ignora sau a minimaliza această trăsătură esenţială înseamnă a abdica de la veritabila misiune a criticului şi istoricului literar.

Întorcîndu-ne la *Războiul lumilor*, constatăm că autorul, de obicei bine informat, săvîrşeşte o eroare atunci cînd afirmă, în primul capitol al romanului, că „pînă la sfîrşitul secolului al nouăsprezecelea nici un scriitor nu a exprimat ideea că viaţa raţională, dacă exista, s-ar fi putut dezvolta pe Marte mai presus de nivelul ei pămîntesc". Flammarion se referă pe larg la un mesaj marţian adresat Pămîntului (*Sfîrşitul lumii*. 1893). G. Le Faure şi H. de Giraffigny descriu un război purtat pe Marte cu fulgere şi uragane artificiale (*Aventurile extraordinare ale unui savant rus*, 1889). Maupassant îşi imaginează chiar o tentativă eşuată a marţienilor de a ajunge pe Terra, într-un imens glob străveziu (*Omul din Marte*, 1889). Prioritatea nu aparţine doar autorilor francezi. Cu un an înaintea *Războiului lumilor* apărea romanul lui Kurd Lasswitz, *Pe două planete*, care înfăţişează... un conflict armat între Pămînt şi Marte! Iată un scurt rezumat: o expediţie ştiinţifică germană ajunge la Polul Nord în baIon şi descoperă o ciudată construcţie, înainte ca balonul să fie atras violent în sus. Explicaţia acestui incident constă în acţiunea forţei antigravitaţionale de care se folosesc marţienii pentru traficul între baza terestră şi un satelit staţionar. Doi dintre membrii expediţiei ajung pe Marte şi descoperă o civilizaţie net superioară celei pămînteşti. Printre descoperirile ei se numără hrana sintetică, convertirea energiei solare în electricitate, o substanţă antigravitaţională de felul „cavoritei" lui Wells (dar *Primii oameni în Lună* aveau să apară abia în 1901). Între timp, un crucişător englez capturează doi marţieni şi nu-i eliberează decît după o luptă cu o aeronavă străină. Situaţia devine încordată. Marte adresează un ultimatum Pămîntului, ale cărui state - în afară de Anglia - îşi proclamă neutralitatea. Flota britanică este distrusă. Începe disputa pentru împărţirea imperiului colonial rămas fără stăpîn. În această situaţie, marţienii instituie un protectorat asupra Pămîntului, purtîndu-se ca nişte despoţi. Ia fiinţă o organizaţie pămînteană de luptă pentru eliberare. Concomitent, adversarii marţieni ai protectoratului cuceresc puterea pe Planeta Roşie. Se creează astfel premizele păcii şi colaborării între cele două planete.

Cea mai miraculoasă invenţie marţiană este, fără îndoială, retrospectivul, un aparat care îngăduie observarea unor evenimente trecute, datorită utilizării undelor gravitaţionale, de un milion de ori mai iuţi decît undele luminoase. Lasswitz reia ideea într-o povestire din 1902, abandonîndu-şi însă invenţia şi recurgînd la un fenomen să-i spunem natural.

Kurd Lasswitz (Kurd Laßwitz)

20.04.1848-17.10.1910
Wie der Teufel den Professor holte, 1902
Traducere de I. M. Ştefan

CUM L-A RĂPIT DIAVOLUL PE PROFESOR

– Dar bineînţeles, spuse profesorul, în timp ce privea, cu vădită plăcere, spre cenuşa marii sale ţigări Flor de Ynclan, bineînţeles că m-a răpit; a făcut-o direct şi personal.

– Hohoho! rîse *domnul cel voinic*. Va să zică chiar aşa.?

– Şi n-aţi povestit nimănui despre asta?

– Dar cine anume? Cine v-a răpit? întrebă *doamna în albastru*.

– N-aţi auzit? strigă, nerăbdătoare, micuţa doamnă Brösen. *Diavolul* l-a răpit pe profesor.

– Păi uite-l aici, în faţa noastră.

– Asta fiindcă l-a luat viu! strigă domnul cel voinic.

– Nu-nţeleg şi pace!

– Trebuie să ne istorisească totul.

Îşi traseră scaunele mai aproape de masă.

– Cum arăta?

– Cînd s-a întîmplat asta?

– Sîmbătă trecută - profesorul trase gînditor din ţigară - şedeam ca de obicei, seara, la biroul meu - cineva bate la uşă, eu spun mirat „Intră!"... şi-acum vă rog să nu vă speriaţi!

– Nu vreau s-aud lucruri îngrozitoare - nu, nu, nu! strigă doamna în albastru.

– Trebuie să recunosc că a fost îngrozitor. În primul moment, spaima mea n-a fost deloc neglijabilă.

Doamna în albastru îşi astupă urechile; dar nu prea tare.

– Deodată cineva se află în odaie şi aprinde lampa care atîrnă din tavan, în aşa fel ca să-i recunosc imediat înfăţişarea, să n-am nici o îndoială.

– Învăluit într-o mantie, cu ochii în flăcări? Îl şi văd în faţa mea! strigă doamna Brösen.

– Purta o scufie de loden şi ochelari cu ramă de aur; un bărbat de talia şi statura mea, cu părul cărunt şi mustaţă, de fapt o înfăţişare destul de paşnică, dar lucrul îngrozitor era...

– Copita de cal?

– Coada? gemu doamna în albastru.

– Nu; faptul că arăta exact ca mine. Vă rog să nu rîdeţi! M-am gîndit fireşte la o halucinaţie şi vă daţi seama ce-nseamnă asta pentru creierul meu atît de surmenat. Am rămas mai întîi locului, pe scaun, ca încremenit. Atunci, alteregoul meu a spus, foarte amabil:

– Îmi pare rău că trebuie să vă iau, domnule profesor, dar aceasta c hotărîrea mea nestrămutată.

– Să mă luaţi... ce-nseamnă asta? Nu sînt medic şi, pe deasupra, acum nici nu am timp! am strigat eu, revoltat.

– Tocmai despre *luat* este vorba, a spus celălalt. Eu sînt diavolul.

– Diavolul? Dar arătaţi ca...

– E drept, trebuie să mă scuzaţi. Cînd vin la dumneavoastră, iau această înfăţişare. Fiecare om este de fapt propriul său diavol! Acum, fiţi atît de bun şi veniţi cu mine.

– Dar încotro? Eu nu cred nici în iad şi nici în diavol - în spiritul popular al acestor noţiuni.

– Nici nu e necesar. Eu îl iau pe fiecare în spiritul său, aşa cum îşi închipuie el lumea. Pe dumneavoastră, de pildă, vă voi lua într-un mic automobil cosmic. Călătoriţi doar cu plăcere spre stele...

– Mă rog, dar o fac aici, la masa de lucru; n-am nici o poftă să călătoresc. În afară de asta, aş avea nevoie să mă pregătesc mai multe săptămîni. Trebuie să-mi iau cu mine trusa farmaceutică.

– Nu-i nevoie. Nu vă iau doar ca să vă fac plăcere. Pentru ca să vă fie limpede, trebuie să călătoriţi o sută de mii de bilioane de kilometri... Aşa am aranjat lucrurile.

– Şi pe urmă? am întrebat eu.

– Pe urmă? Vom vedea. Poate că facem din dumneavoastră un meteor sau poate că vă însurăm, pentru o mie de ani, pe Marte - ani marţieni, bineînţeles.

– Mulţumesc pentru ambele idei. Nici nu mă gîndesc să vă însoţesc. Mai am aici destule treburi urgente, pe care abia le-am început.

– Argumentele astea nu vă ajută la nimic. Lucrările începute puteţi să le terminaţi şi pe drum.

– Va să zică nu vreţi să-mi luaţi viaţa?

– Nici vorbă de aşa ceva, dacă mă însoţiţi de bună voie. Intenţionăm să mai menţinem o vreme valoroasa activitate a creierului dumneavoastră, desigur însă nu pe Pămînt.

– Dar voi continua să trăiesc în sufletul Pămîntului, nu-i aşa?

– Lăsaţi-mă în pace! a strigat diavolul, supărat. Nu sînt aici ca să mă supuneţi unui interogatoriu. Iau eu pînă la urmă şi sufletul Pămîntului, nici o grijă!

– Sufletul Pămîntului? îl întrerupse doamna în albastru pe profesor. Asta ce mai e?

– Ah, nu mai întrerupeţi istorisirea! spuse doamna Brösen. Profesorul a ţinut recent o conferinţă pe această temă.

– N-am putut s-o audiez; tocmai atunci, fetiţa mea fugise de acasă.

– Într-un cuvînt, interveni domnul cel voinic, după opinia profesorului, Pămîntul este o făptura însufleţită, iar atunci cînd noi nu mai putem trăi aici ca oameni, trăim mai departe ca amintiri ale sufletului Pămîntului.

– Asta spune de fapt, Fechner [15], interveni profesorul.

– Şi eu? întrebă doamna în albastru,

– Dumneavoastră intraţi direct în sufletul Soarelui, spuse profesorul, deoarece de pe acum vă număraţi printre cele mai frumoase amintiri ale sufletului Pământului.

– Povestiţi, vă rog, mai departe! strigă doamna Brösen şi ciocăni cu degetul în masă.

Tînărul cel blajin, care tocmai voise să spună ceva, se înfioră şi tăcu chitic.

Profesorul sorbi o înghiţitură din paharul său şi continuă:

– Remarcasem cu satisfacţie că problemele teoretice păreau să-l pună pe diavol într-o oarecare încurcătură. Pentru a cîştiga timp, scotoceam printre manuscrise şi tocmai voiam să întreb dacă n-aş putea lua cu mine binoclul meu Zeiss, cînd deodată - nu ştiu cum s-a întîmplat - m-am trezit afară din odaie, pe un jilţ comod, alături de diavol. Picioarele mi se sprijineau pe un soi de treaptă şi aveam jur-împrejur o balustradă; de fapt însă, pluteam absolut liber în spaţiu.

Domnul cel voinic tuşi cu înţeles. Profesorul însă nu se tulbură.

– Mi-am propus să nu-i îngădui diavolului să mă domine. Poate că tot găseam eu mijlocul să-i vin de hac şi să mă descotorosesc de el. Dacă Faust ar fi fost un veritabil matematician, n-ar fi trebuit să se canonească o viaţă întreagă, hărţuindu-se cu Mefisto. Am început să mă simt mai liniştit şi nu am spus nimic. Atunci a vorbit diavolul:

– Ei, cum vă place automobilul nostru spaţial? Este confecţionat din materialul dumneavoastră ideal, din stelit dur şi transparent, puteţi îmbrăţişa totul cu privirea, în cele mai bune condiţii.

M-am uitat de jur-împrejur. În spatele nostru, noapte de nepătruns - totul era negru. Deasupra, de o parte şi de alta şi sub noi, am observat cîteva stele izolate, iar în faţă stelele erau tot mai dese, pînă ce, chiar în direcţia de zbor, se contopeau într-o strălucire unică. Nu puteam să-mi explic nicidecum această privelişte. Ce fel de firmament mai era şi ăsta? În ce regiune a Universului ne aflam? Probabil că zăcusem destul de multă vreme în nesimţire.

– De cînd sîntem pe drum? am întrebat.

– Cam de o jumătate de ceas, a răspuns diavolul. Am fost nevoit să vă adorm niţel, pentru a vă introduce mai comod aici. Recunoaşteţi că aşa ceva n-aţi mai văzut?

– Oh, am spus eu degajat, totul se lămureşte cum nu se poate mai firesc. Ce viteză de zbor avem?

– Cam de zece ori viteza luminii.

– Hohoho! rîse domnul cel voinic. Asta se întîmplă numai cînd eşti în tovărăşia diavolului.

– S-a şi întîmplat. continuă profesorul liniştit. Am examinat repede situaţia concretă în care mă aflam. O viteză înzecită faţă de aceea a luminii însemna că distanţa Soare-Pământ o străbăteam în 50 de secunde. Neptun este de treizeci de ori mai departe.

Am spus deci:

– Va să zică aşa! În acest caz, sîntem mult dincolo de sistemul nostru solar.

– Asta este, într-adevăr, situaţia.

Acum începeam să înţeleg de ce în spatele nostru noaptea era atît de întunecată. Cum goneam mai repede decît lumina, undele luminoase nu puteau să ne ajungă şi era beznă. În schimb, razele laterale ne atingeau. Dar strălucirea din faţă!? Datorită iuţelii noastre colosale, în direcţia luminii stelelor undele de lumină erau într-atîta scurtate, încît chiar şi cele mai lungi unde vizibile, cele roşii, ajungeau să fie sub nivelul celor pe care ochiul le putea percepe, deci nu dădeau naştere la nici o senzaţie! Atunci de unde strălucirea din faţa noastră? Şi acolo ar fi trebuit să domnească întunericul. Diavolul şi-a dat perfect seama că ceva nu îmi era clar şi a zis, ironic:

– Aşadar, domnule profesor, nu puteţi explica pe cale naturală lumina ce se vede în faţă.

În acel moment mi-am dat seama care era pricina şi am spus cît se poate de liniştit:

– E foarte simplu. Ceea ce străluceşte în faţa noastră nu sînt radiaţii luminoase, aşa cum sîntem noi obişnuiţi cu ele, ci este vorba de unde de tipul celor calorice sau electrice, aflate dincolo de capătul roşu al spectrului, unde care, în mod obişnuit, nu impresionează ochiul nostru.

Diavolul a mormăit ceva ca pentru sine. Îl necăjea faptul ca descoperisem adevărul. Imediat după aceea însă şi-a apropiat sprîncenele, iar colţurile gurii, dimpotrivă, le-a îndepărtat puţin, aşa cum procedez eu cînd vreau să pun o întrebare deosebit de subtilă - era pur şi simplu vulgar că insul ăsta arăta întocmai ca mine - şi s-a hotărît să spună:

– Dacă lumina excesivă din faţa noastră vă incomodează, pot să o camuflez. lată, am aici o umbrelă care este opacă faţă de toate radiaţiile, o orientez înainte... aşa... acum nu mai poate pătrunde nici o lumină dintr-acolo - şi totuşi, iată că lumina n-a dispărut cu totul...

– Da, dar este mult mai slabă.

– De unde provine această lumină?

Mă aflam la ananghie. Poate că diavolul trişa. Dacă, de pildă, umbrela nu era perfect etanşă? Fenomenul nu reprezenta pur şi simplu o atenuare a celui anterior; distribuţia stelelor era cu totul alta. Strălucirea intensă din mijloc dispăruse. Lumina nu putea să provină de la stelele spre care ne deplasam. Aveam cumva acum în faţa noastră o oglindă? M-am întors. În spate era întuneric. Diavolul rînji. Aveam o senzaţie mai mult decît dezagreabilă. Nu-mi era îngăduit să mă las înfrînt în probleme teoretice. Cine ştie ce drept mai dobîndea în acest caz. Lumina nu putea veni decît din spate şi, cu toate acestea,

zburam spre lumină.. În sfîrşit. am priceput cum stau lucrurile!

– Ei, profesoraşule? întrebă diavolul, iarăşi cu un soi de amabilitate de rău augur.

– Fireşte că ştiu, am zis eu, asta este lumina pe care, în drumul nostru, o prindem din urmă; din această pricină pare că vine din faţă. Şi avînd în vedere că, prin mişcarea noastră proprie, are loc o extindere şi o separare a undelor de lumină, nici nu vedem propriu-zis pe cele care luminează, ci radiaţiile ultraviolete, cu lungimi de unde scurte, ale stelelor din spatele nostru; ele devin acum vizibile pentru noi. Anterior, această lumină nu se observa, deoarece radiaţiile puternice din faţa noastră îi întreceau considerabil strălucirea.

– Asta nu mai pricep, zise doamna Brösen.

– Atunci, gîndiţi-vă, strigă domnul cel voinic, că o coloană lungă, foarte lungă, de infanterie, mărşăluieşte în faţa dumneavoastră, că izbutiţi să o ajungeţi cu trăsura şi pînă la urmă i-o şi luaţi, desigur, înainte! Treptat treceţi de toate secţiunile ei, dar în primul rînd de ultima, iar apoi, succesiv, de cele pornite mai devreme la drum. Lucrurile se întîmplă întocmai ca şi cum trăsura ar fi imobilă, iar coloana ar mărşălui înapoi în raport cu dumneavoastră.

– Nu vă amintiţi, se amestecă doamna în albastru, cum ne-am dus ultima dată la manevre, iar Miezchen [16] a mea şi-a pierdut năframa de mătase? Aşa s-a întîmplat atunci. Dar pe cei din spate tot i-am mai văzut, nu-i aşa?

– Undele luminoase nu au însă nici un fel de spate, mormăi domnul cel voinic, ele doar prilejuiesc ochiului dumneavoastră perceperea oscilaţiilor provenite de la diferitele corpuri. Dacă profesorul ar fi putut privi pînă la Pămînt, atunci ar fi văzut acolo totul inversat în timp, cu alte cuvinte arătătorul ceasului s-ar fi deplasat de la dreapta spre stînga, iar oamenii ar fi fugit înapoi.

– Chiar aşa, spuse profesorul. Am şi avut prilejul să contemplu o asemenea privelişte. Căci, pentru a-l necăji pe diavol, am făcut remarca: Ce păcat că nu există nici un mijloc care să ne dea putinţa să privim şi să recunoaştem lucrurile de pe Pămînt. Am putea să vedem totul întîmplîndu-se de-a-ndărătelea, asta pentru variaţie. Fireşte că ar fi necesar să călătorim mult mai încet, căci la viteza noastră timpul ar goni nebuneşte înapoi şi n-am putea să deosebim nimic limpede.

– Haha! a rîs diavolul. Dumneavoastră nu puteţi construi un ochean corespunzător, dar pentru mine aşa ceva este un fleac. Ia uitaţi-vă prin instrumentul acesta. Pentru depărtarea la care ne aflăm acum, o să fie de ajuns. Un moment - iată, am micşorat iuţeala noastră în aşa fel încît să prindem din urmă lumina. În condiţiile unei viteze normale. Încotro doriţi să priviţi?

– Păi, spre oraşul nostru, iată-l, l-am prins! Uite colţul străzii Schlamm, pînă şi numărul casei - 21 - se poate recunoaşte.

Doamnei în albastru îi scăpă un ţipăt:

– Cum? Asta e casa noastră! Şi ce anume aţi văzut?

– Am privit prin fereastra deschisă în odaia cu dulapuri...

– Asta înseamnă că fata de serviciu a lăsat iar geamul deschis! Şi doar i-am spus...

– Dar ascultaţi măcar pînă la capăt! zise doamna Brösen doamnei în albastru.

– Am putut să recunosc perfect totul, continuă profesorul. Soarele lumina odaia. Era ora prînzului, exact sîmbătă trecută. Avînd în vedere că voiajasem un ceas, cu o viteză întrecînd de zece ori pe aceea a luminii, ajunsesem din urmă razele de lumină care plecaseră cu circa zece ore mai înainte din strada Schlamm.

– Mulţumesc lui Dumnezeu! strigă doamna în albastru. Nu eram atunci acasă.

– Numai că în odaie era cineva. A trebuit însă mai întîi să mă obişnuiesc să privesc totul într-o ordine răsturnată. Nici n-aş fi priceput nimic, dacă n-aş fi închis şi deschis succesiv ochii, pentru a înregistra astfel doar o suită de instantanee. Dar dacă vi le-aş enumera aşa cum le-am zărit, întotdeauna cel următor înaintea celui de fapt anterior, nu v-aţi lămuri deloc; mai întîi o persoană feminină care iese pe uşă, apoi aceeaşi persoană în odaie, aşezînd o rochie în dulap - ceea ce însemna de fapt că o scotea - abia pe urmă deschizînd dulapul ş.a.m.d.

– O, Doamne, o, Doamne! Spuneţi-mi neapărat cum s-au petrecut realmente lucrurile! M-au prădat hoţii!

– Asta nu mai ştiu. Într-o succesiune firească, lucrurile au decurs cam aşa: o fată caută mai întîi ceva într-un sertar şi scoate o pereche de mănuşi albe...

– Ah, cele cu patru nasturi!

– Pe urmă ia din dulap o fustă şi o bluză albă...

– Asta era sigur cea brodată, aceea cu veritabile...

– Şi cînd a ieşit cu lucrurile pe uşă, le-a agăţat de clanţă şi dantelele s-au rupt...

– O, cerule! Cerule ! Asta a fost fata din casă, voia să se ducă seara la bal, şi a luat pur şi simplu lucrurile mele! Oh! Trebuie să mă reped pînă acasă! Imediat!

Doamna în albastru sări în sus. Tînărul cel blajin făcu o reverenţă.

Profesorul continuă:

– Am vrut să cercetez mai departe cu ocheanul, însă dracul mi l-a luat din mînă:

– Acum, spuse el cu ochi scînteietori...

Doamna în albastru oftă şi se aşeză la loc.

– Acum, domnule profesor, explicaţi-mi vă rog, încă o dată, pe cale naturală, cum funcţionează acest ochean.

– Nu-i nevoie, am răspuns eu foarte calm. Puteţi să cereţi de la mine o explicaţie a fenomenelor naturale, dar ocheanul dumneavoastră reprezintă o invenţie drăcească oarecare, ce n-are nimic de-a face cu ştiinţa. În acest caz, mai întîi trebuie să-mi dovediţi dumneavoastră că este vorba de un instrument care funcţionează normal şi nu de o iluzie optică. Asta înainte de a cere de la mine o explicaţie teoretică.

– Afurisit individ mai e profesorul ăsta! a mîrîit diavolul.

M-am făcut că n-am auzit nimic.

– Totuşi, a reluat el, faptul că acum zburăm într-adevăr cu o viteză înzecită faţă de aceea a luminii - am revenit la această iuţeală - asta este o problemă pur tehnică şi trebuie să o rezolvaţi. Dacă nu sînteţi în stare de aşa ceva, nu mai e cazul să-mi dau atîta osteneală. Deschid doar trapa aceasta, dumneavoastră cădeţi şi steaua căzătoare e gata.

Lucrurile ajunseseră în cel mai nevralgic stadiu cu putinţă. Am chibzuit. Nu m-am mai concentrat atît niciodată şi nici n-aş mai vrea s-o fac pe viitor. Din fericire, sînt filozof. Mi-am zis: trebuie să privesc lucrurile dintr-un punct de vedere absolut abstract. Diavolul mai putea să-mi pună multe întrebări ca să mă dea gata. De fapt, trebuia să-l explic chiar pe diavol

Diavolul zbieră la mine, pesemne îşi închipuia că mă şi prinsese:

– Nu terminaţi odată?

– Ştiţi, am spus eu, există două explicaţii. Una este psihologică, iar cealaltă metafizică. După cea psihologică, nu sînteţi nimic altceva decît o himeră, făurită de mintea mea, o fantasmă, un produs al fanteziei umane.

Diavolul a făcut un gest de parcă ar fi vrut să deschidă trapa, lăsîndu-mă să mă prăbuşesc în spaţiul cosmic.

– Asta nu vă ajută la nimic, am zis eu repede, cu asta nu puteţi dovedi nimic. Căci dacă nu sînteţi decît un produs al fanteziei, atunci şi căderea mea ar fi doar o închipuire, iar eu m-aş trezi desigur la birou, sau în alt loc unde am adormit, la fel de proaspăt ca mai înainte.

– Sînteţi treaz! a zbierat el din nou.

– Şi eu cred acest lucru, am încuviinţat. Căci dacă toată povestea asta s-ar dovedi doar un vis şi nu ar fi efectiv trăită de mine, ar fi cam banală. Problemele visului au intrat destul de des în sfera cercetărilor mele.

– Atunci?

– Să trecem la explicaţia metafizică. Şi ea se prezintă în două variante. Una ţine de filozofia naturii şi de cosmologie, cealaltă este mai mult etic-noologică.

– Domnule, mă exasperaţi! Nu vreau tot timpul două explicaţii, o

vreau pe cea exactă.

– Numai că în întrebarea dumneavoastră, privitoare la mijlocul folosit pentru a zbura atît de repede, sînt cuprinse două probleme. Eu pot să întreb: Cum este cu putinţă să dispuneţi de o asemenea cantitate de energie, necesară pentru atingerea unei asemenea viteze? Şi pot de asemenea să întreb: De fapt, de unde veniţi chiar dumneavoastră?

Diavolul m-a privit în aşa fel, încît mi-a fost ruşine că arătam atît de imbecil-uluit.

– Nu vă este nicidecum îngăduit să întrebaţi, a bombănit el pe urmă, eu sînt cel care întreb!

– Dar o întrebare vă rog, totuşi, să-mi mai îngăduiţi, am zis eu, foarte politicos. Urmăresc ca, în cadrul explicaţiei mele, să nu trebuiască să dau lămuriri de prisos.

– Ei bine, a spus el mai blînd, treacă-meargă. O să vă şi răspund. Dar este ultima întrebare, altfel...

– Spuneţi-mi, vă rog, puteţi să faceţi minuni?

Cu diavolul s-a petrecut atunci o schimbare stranie. Chipul lui s-a schimonosit, nu mai semăna acum deloc cu mine, părea un om profund nenorocit, arăta ca un stăpîn al unei forţe neînchipuite căzut brusc pradă unei sfîrşeli totale. Numai că totul n-a durat decît o clipă. Pe urmă a fost din nou cel dinainte. Şi-a încreţit fruntea şi a întrebat:

– Ce înseamnă asta? De creat nu pot să creez nimic!

– Iată la ce mă refeream, am spus eu: Puteţi oare să produceţi, în cadrul repartizării iniţiale a energiei lumii, modificări arbitrare, în aşa fel încît să se petreacă lucruri cu totul neaşteptate şi de neînţeles pentru cunoaşterea noastră?

A ris amar:

– De neînţeles pentru voi, oamenii? Auzi! Cît de departe puteţi voi să vedeţi? Sînteţi nişte făpturi mărginite, iar faţă de infinit - cu totul neputincioşi. Eu însă pot să mă folosesc de resursele infinitului, unde mai există încă nenumărate sisteme cosmice, cu nenumărate forme de energie şi de acolo pot să aduc tot ce am nevoie în spaţiul sistemului vostru galactic - destul ca să vi se facă părul măciucă.

– Aha, am spus eu, deci această energie de mişcare, de o intensitate formidabilă, care ne propulsează cu o viteză înzecită faţă de viteza luminii, aţi adus-o dintr-un sistem stelar infinit de îndepărtat?

– Cam aşa, chiar dacă nu atît de simplu cum vă imaginaţi dumneavoastră. Nu dintr-un sistem ca acesta de aici, ci dintr-un cu totul alt loc, despre care nu puteţi să vă faceţi nici o idee.

– Deci, am zis eu, totul se explică în modul cel mai firesc. Se pune doar întrebarea de ce vă daţi osteneala s-o faceţi. Mi-aş îngădui să observ că aţi comis un lucru cu totul necugetat.

La aceste vorbe, diavolul a sărit pur şi simplu în sus

Din ochii lui ţişnea acum într-adevăr foc şi m-am căit de cele spuse.

– Vierme mizerabil ce eşti, urlă el la mine. Cum îndrăzneşti să judeci faptele unor spirite infinite! Te-aş strivi fără nici o milă, dacă... dacă...

Şi continuă cu glas liniştit:

– Dacă n-aţi avea, domnule profesor, deplină dreptate.

Odată cu aceste cuvinte se prăbuşi din nou, părînd cu totul distrus.

Această schimbare subită prefăcu teama mea într-un simţămînt de bucurie şi siguranţă. Ce putea oare să mi se întîmple, cît timp izbuteam să am dreptate? Aveam simţămîntul că sesizez un lucru important: Oricît de puternic era acest diavol, exista o forţă superioară lui şi aceasta era raţiunea. Numai dacă mă înfrîngea pe acest teren, atunci eram pierdut.

Dar la ce-mi foloseau toate astea dacă nu reuşeam să mă întorc pe Pămîntul căruia îi aparţineam? Nu intenţionam cîtuşi de puţin să străbat la infinit spaţiul. De întrebat nu-mi mai era îngăduit să întreb. Ce aveam deci de făcut?

– Oh, oh, oh! gemu tînărul cel blajin şi sorbi un pic din limonada sa.

Profesorul continuă:

– Aţi vorbit acum, am început eu prudent, despre acţiunile unor spirite infinite. Asta sună ca şi cum ar exista mai multe astfel de spirite.

– Nu există decît două, a spus diavolul obosit, unul sînt eu, iar despre celălalt nu-mi place să vorbesc.

– Hm! Celălalt...

– Nici o vorbă mai mult! m-a întrerupt el furios.

– Voiam doar să spun că şi acela ar putea să se folosească de resursele infinitului, pentru a înfăptui aici cele mai extraordinare lucruri.

– Nu! a zbierat el atunci, din nou mînios. Tocmai că nu o face. Nu are nevoie de aşa ceva. El se identifică cu însăşi raţiunea lumii. A rînduit aşa de frumos toată istoria, încît evenimentele se desfăşoară de la sine. Nu face nici o greşeală, aşa încît nu are nevoie de minuni ca să le îndrepte. Şi tocmai asta este nenorocirea, asta este tragedia mea!

– Aha! În acest caz şi dumneavoastră aveţi explicaţia cuvenită, domnule diavol! Aveţi puterea, dar nu şi raţiunea.

– O adevărată calamitate, un blestem, nu alta! Singurul meu rost este acela de a comite greşeli. Dar nici asta nu-mi foloseşte la nimic, căci raţiunea le îndreaptă pînă la urmă pe toate. Numai ce este neraţional piere. În felul acesta, eu îmi aduc mie însumi moartea.

– Dumneavoastră sînteţi, ca să zic aşa, o sinucidere cronică.

– Nu tocmai, lucrurile nu trebuie luate chiar textual. Am doar infinitul la dispoziţia mea. Oricît de multe lucruri neraţionale sînt înlăturate, eu aduc noi şi noi perturbări. De pildă, călătoria noastră produce o confuzie de toată frumuseţea. Gîndiţi-vă la ancheta care se va face mîine ca să se afle unde aţi ajuns...

– Iertaţi-mă, dar ăsta este cu adevărat un fleac. Cîteva articole prin ziare şi pe urmă totul se dă uitării. De ce nu faceţi să explodeze Pămîntul? De ce nu comprimaţi tot sistemul Căii Lactee într-un singur bulgăre de substanţă?

– Haha! a rîs dracul. La ce mi-ar folosi aşa ceva? Dacă această cantitate derizorie de materie, sau de energie, sau cum vreţi s-o numiţi, va circula zbîrnîind prin spaţiu într-un fel sau într-altul, dacă bucăţelele respective de substanţă vor fi mai mari sau mai mici, asta reprezintă în fond teribil de puţin. Disponibilităţile de materie primă sînt doar infinite, spaţiul şi timpul de asemenea. Tot una-i ce înfăţişare iau. Ceea ce se numeşte îndeobşte natură, ceea ce există în spaţiu, are doar o infinitate de drumuri pentru a-şi atinge ţelul. Ţelul, ideea! Vedeţi, asta-i principalul! Dacă aş putea schimba ceva în această privinţă! Totul sălăşluieşte în cunoaştere! În ea este legea, în ea se află tot scopul lumii, de asta trebuie să mă ocup. De aceea, în atenţia mea sînt de preferinţă oamenii învăţaţi, cei de la care emană ideile raţionale. Cînd pot să iau cu mine un filozof, cum sînteţi, de pildă, dumneavoastră, dragă profesore, atunci pot realiza mai multe decît dacă distrug un milion de sisteme solare; căci, într-un astfel de caz, prejudiciez însăşi raţiunea.

– Ceea ce-mi spuneţi este deosebit de măgulitor, am replicat eu. Dar, de fapt, de ce n-aţi luat mai curînd oameni ca Socrate, Galilei, Kant şi alţii ca ei?

– Am şi făcut-o! Ştiţi doar că am aţîţat forţa publică împotriva lor. Numai că am sosit prea tîrziu. Dar - la o adică - de ce să nu-mi deschid niţel inima în faţa dumneavoastră? Tot nu vă mai întoarceţi pe Pămînt, aşa că nu-i nici o primejdie să trăncăniţi...

„Vai şi amar!" mi-am zis, în sinea mea.

– Deci... Aţi spus, mai înainte, că eu deţin puterea. Dar această putere este destul de mărginită. Aşa stau lucrurile cu lumea - scopul, ideea sînt eterne, gîndul este hotărîtor. Dar voinţa şi gîndul nu pot să facă singure nimic, nu pot să se materializeze în ceva existent; în acest scop, este necesară o altă corelaţie...

– Ştiu despre ce e vorba, am spus eu. În acest scop este nevoie de ceva care să existe în spaţiu şi timp. M-am gîndit şi mi-am dorit adesea un milion de mărci, dar niciodată nu am obţinut aşa ceva, fiindcă în acest scop este necesar un lucru bine definit în timp şi spaţiu, fie şi numai o persoană care să-mi datoreze această sumă.

– Ei, vedeţi! Şi aşa cum nu pot produce existenţa a ceva în spaţiu, tot atît de puţin pot să înlătur din spaţiu ceva care se află acolo. Căci spaţiul este infinit, asta-i pricina. Şi chiar un spirit infinit nu poate decît să transforme ceea ce există în spaţiu, el poate să transforme Calea Lactee în bere bavareză, dar asta rămîne în spaţiu, iar un alt spirit infinit poate să o prefacă la loc în sori, planete şi filozofi.

– Dar dacă spaţiul nu ar fi infinit? Dacă, să zicem aşa, s-ar întoarce înapoi în el însuşi, ceea ce s-ar observa, bineînţeles, dacă cineva ar zbura destul de departe în adîncurile sale? am întrebat cu, nerăbdător să aflu răspunsul.

– Hahaha! rîse dracul. Într-adevăr, dacă! Dacă spaţiul ar fi ca o uriaşă cutie rotundă, în care alergi tot timpul în cerc. dar din care poţi să şi scoţi, fără mari complicaţii, ceva! Atunci partida ar fi cîştigată pentru mine. Atunci aş putea să arunc un lucru după altul din spaţiu, cu alte cuvinte, aş putea nimici ceva existent, reducîndu-l la un neant absolut. Dar încercaţi numai să scoateţi ceva dintr-o cutie atunci cînd în afară de ea nu există nimic, cel mult faptul că se află în altă cutie şi aceasta iarăşi în alta şi aşa mai departe, la nesfîrşit. Lucrurile astea le-a aranjat raţiunea lumii cu atîta viclenie, încît formele existenţei le-a legat de aceeaşi lege infinitului ca şi formele a ceea ca poate fi gîndit. Şi de aceea eu, un „sărman drac", trebuie sa mă resemnez la mijloace minore atunci cînd mă răfuiesc cu existenţa a ceea ce este raţional.

Cînd l-am auzit pe diavol vorbind în felul acesta, m-a cuprins o minunată bună dispoziţie. În mintea mea s-a născut un plan de salvare.

– Asta da! spuse deodată tînărul cel blajin, care pînă atunci, modest, nu se amestecase în vorbă.

Profesorul îl privi uimit.

– Iertaţi-mă, bîigui tînărul, dar m-am bucurat, doar aşa, fiindcă diavolul n-a putut pînă la urmă să facă nimic, nici măcar cu berea bavareză.

– Ei bine, remarcă profesorul, totul e să nu vă bucuraţi prea devreme.

– Dar alcoolul este tot o armă a diavolului, observă tînărul cel blajin. E unul dintre mijloacele cele mai puternice de care dispune.

– În această privinţă, diavolul este de altă părere. Ştiţi ce mi-a mai spus? Am făcut aluzie la aşa-zisele sale mijloace minore, fiindcă voiam să cîştig timp ca să chibzuiesc la planul meu. Şi închipuiţi-vă ce mi-a zis: acum se ocupă cu predilecţie de răspîndirea abstinenţei.

– Cum? Ce ?

– Consumul de alcool, mi-a spus diavolul, constituie unul dintre cei mai mari inamici ai mei. Fără alcool, de mult ar fi pierit omenirea. E drept că prin abuzul de alcool, prin aşa-zisa beţie, se duc de rîpă mulţi oameni, dar asta nu-mi este de nici un folos. Sînt oameni de

nimic, cu o voinţă slabă. În această privinţă, beţia îndeplineşte funcţiunea unei selecţii morale; prin ea sînt distruşi tocmai oamenii lipsiţi de caracter şi împiedicaţi astfel să se înmulţească, în timp ce caracterele ferme rămîn. Beţia îmbunătăţeşte rasa. Acest lucru constituie, desigur, pentru mine, o nenorocire. Dacă însă abstinenţa devine un obicei curent, atunci oamenii cu voinţă slabă, toţi molîii, îşi duc mai departe existenţa, aşa încît omenirea are de suferit: căci caracterul oamenilor nu se schimbă, ceea ce dispare este doar un simptom al slăbiciunii.

– Dar, dar...

– Eu nu vă împărtăşesc decît ceea ce a spus diavolul... Pe lîngă asta, a continuat el, înlăturarea aşa-zisei beţii este ceva cu totul secundar. Ceea ce mă bucură la abstinenţă, este că răpeşte omenirii cel mai vital mijloc preventiv şi stimulator. Dacă doar cîteva generaţii n-ar mai consuma alcool, în cele următoare s-ar prăpădi tot poporul, din pricina bolilor intestinale şi a nervilor slăbiţi. Iată de ce sînt pentru abstinenţa cea mai deplină.

– Oh, oh, domnule profesor! gemu tînărul cel blajin.

– Foarte adevărat! strigă domnul cel voinic.

Doamna în albastru ceru un pahar de vin fiert.

– Acum însă, spuse micuţa Brösen, istorisiţi-ne în sfîrşit cum aţi scăpat de diavol.

– Cu plăcere, reluă profesorul firul relatării. Am mai discutat vrute şi nevrute şi printre ele am strecurat întrebarea: Cum procedaţi ca să opriţi automobilul spaţial?

– Haha! a rîs dracul. Vă închipuiţi oare că o să vă spun aşa ceva? Operaţia cu vectorul infinit? Nu, asta nu poate să înţeleagă niciodată un spirit finit. Apăs doar aşa... şi apoi iar... Energia nu vine din depărtări infinite, ci din ceea ce este infinit de mic!

– Şi acolo e atît de multă energie?

– Bineînţeles. Acolo sînt infinit de multe lumi subatomice! Pot să extrag din ele o energie de mişcare de o intensitate oricît de mare...

– Cum? Noi doi am putea zbura şi mai repede?

– Fireşte. De mii şi de milioane de ori mai iute decît viteza luminii.

– Asta n-o mai cred.

– Domnule, vă rog, pîn-aici!

– Scuzele mele! În nici un caz nu putem însă zbura depăşind de douăzeci de milioane de ori viteza luminii, nu-i aşa?

– Că putem, o să v-o dovedesc chiar acum! Dar pe urmă, lăsaţi-mă puţin în pace, căci nu am de gînd să stau de vorbă cu dumneavoastră pe tot parcursul călătoriei noastre de o sută de mii de bilioane de kilometri.

Diavolul a făcut vreo cîteva manevre bizare, în timp ce mă ţinea

strîns de mînă. Cînd m-a eliberat din strînsoare, mi-am dat seama că atinsesem, pesemne, o iuţeală fantastică. Stelele mai apropiate, de o parte şi de alta a automobilului cosmic, rămîneau grăbite în urma noastră. Străbăteam, într-o secundă, şase bilioane de kilometri, ceea ce reprezintă un drum pe care lumina îl parcurge în mai bine de un an. Diavolul s-a lăsat pe spate şi a adormit imediat.

– Daţi-mi voie, spuse domnul cel voinic, cînd profesorul făcu o pauză ca să-şi aprindă o nouă ţigară. La nevoie. pot să cred istoria despre rezervele colosale de energie din infinitul mic. Radiumul ne-a arătat doar ce resurse de energie sălăşluiesc în atom şi este absolut verosimil că dincolo de ceea ce ne este accesibil mai există forţe potenţiale absolut inepuizabile. Că infinitul se întinde şi în sus şi în jos, mai constituie doar pentru noi o problemă, iar diavolul ştie cum s-o rezolve. Dar nu încercaţi să mă faceţi să cred că diavolul mai şi doarme, ca oricare dintre noi!

Profesorul îşi aprinse cu o grijă deosebită ţigara, apoi se uită amuzat la domnul cel voinic şi spuse:

– Păi nici nu dormea. Imediat mi-am închipuit că nu-i decît un şiretlic. Fără îndoială că avea şi altceva de făcut decît să călătorească împreună cu mine, dar nu voia să mă lase nesupravegheat; şi deoarece, în acest scop, trebuia să păstreze înfăţişarea mea, nu putea să se descurce altcum decît prefăcîndu-se adormit, Probabil că era silit să procedeze astfel, din considerente pe care nu le cunosc, căci altminteri nu ar fi făcut-o tocmai în momentul cînd îl convinsesem să zburăm cu viteza de şase bilioane.

– Bine, dar de ce i-aţi cerut aşa ceva? întrebă doamna Brösen. De la început m-a mirat acest lucru. Eraţi doar oricum nevoit să călătoriţi pînă foarte departe - deci vă avantaja să vă deplasaţi cît mai lent, ca să nu deveniţi atît de curînd... Ce trebuia să deveniţi?

– Un meteor, sau să mă însor pe planeta Marte. Hm, spuse profesorul, nu voiam însă nici una nici alta, nu doream să călătoresc atît de mult, voiam să mă întorc pe

Pămînt, dar în acest scop trebuia să zbor cît mai repede, mereu drept înainte.

– Asta n-o înţeleg! strigă doamna Brösen. Vorbiţi mai desluşit.

– Aşadar, dacă o porniţi de aici şi o ţineţi mereu drept spre Vest, ajungeţi neapărat, pînă la urmă, avînd în vedere că Pămîntul este o sferă, pe la Est, înapoi în punctul unde ne aflăm...

– Asta o ştiu şi eu. Numai că Universul nu este o sferă la suprafaţa căreia să călătoreşti...

– Într-adevăr, dar spaţiul, vedeţi dumneavoastră, spaţiul în care ne mişcăm, este de fapt curb, fără ca noi să observăm acest lucru. În vremi de demult, oamenii socoteau suprafaţa Pămîntului întinsă ca o tăblie, pe care se credea că poţi merge drept înainte, în timp ce acum

ştim că de fapt călătoreşti în cerc chiar atunci cînd păstrezi mereu aceeaşi direcţie. Matematicienii noştri au aflat, încă de mult, că acest lucru s-ar putea întîmpla şi cu spaţiul nostru. Ce-i drept, nu exista nici un mijloc pentru a demonstra că spaţiul nostru se întoarce spre el însuşi, se ştia doar că, din punct de vedere teoretic, acest lucru nu implica nici o contradicţie. Iată însă că am izbutit să descopăr ceea ce diavolul nu ştia - e drept, studiul meu pe această temă nu ajunsese încă să fie publicat - am reuşit să calculez cu toată precizia aşa zisa rază de curbură a spaţiului nostru.

Voi enunţa lucrurile riguros ştiinţific: Spaţiul nostru nu este un spaţiu euclidian, ci un spaţiu eliptic, avînd polii corespunzători şi o rază de curbură depăşind cu puţin 3000 de ani lumină [17]; asta înseamnă că lumina are nevoie de peste zece mii de ani pentru a reveni la punctul de plecare.

– Ia te uită! strigă domnul cel voinic. Asta ar putea să fie aşa, dar în acest caz ar trebui să vedem şi lumina solară întorcîndu-se, de partea cealaltă; ar trebui să avem mereu în spate un Contrasoare.

– Aşa ar sta într-adevăr lucrurile, dacă spaţiul ar fi perfect transparent. Dar în imensul spaţiu cosmic se află atît de multă pulbere care absoarbe lumina, încît cea mai intensă lumină nu poate străbate drumul fără să fie absorbită. Nu putem vedea atît de departe, nici măcar diavolul nu poate. Iar cea mai bună dovadă este că eu am parcurs tot acest drum.

– Dar, mormăi domnul cel voinic, de unde ştiaţi că maşinuţa asta a dumneavoastră nu se va abate de la linia dreaptă, adică, vreau să spun, de la cea mai scurtă linie în spaţiu?

– Păi, diavolul îmi spusese că vehiculul nostru este din stelit. Această denumire am dat-o eu unui material ideal, care face ca tot ce este cuprins în interiorul construcţiilor realizate din el să nu sufere influenţa forţelor gravitaţionale. Prin urmare atracţia stelelor nu ne putea abate din cale. Puteam deci considera că drumul nostru drept - care după părerea diavolului ducea în infinit - avea să ne readucă de fapt în sistemul nostru solar. De aceea îl şi convinsesem să sporească în aşa măsură viteza, încît să întreacă ele douăzeci de milioane de ori viteza luminii. Căci, în acest caz, puteam să încheiem, după cum calculasem, întreaga şi reala noastră călătorie în jurul lumii în mai puţin de cinci ore. Şi mi-ar fi plăcut să ajung acasă nu mai tîrziu decît în acea noapte.

– Acasă? strigă doamna în albastru, sărind din nou în sus. A. da! Şi eu voiam să mă reped pînă acasă. Trebuie doar să văd...

– Ei, acum mai aveţi puţin de aşteptat, o linişti profesorul. Cu ajunsul „acasă" nu a fost chiar aşa de simplu.

Voiam înainte de toate să revin în sistemul planetar, căci în aceste lumi străine ale stelelor fixe nici un om nu-şi putea afla rostul. Dar cu

adevărat acasă, sau măcar pe Pământ şi să ies din corpul ceresc miniatural reprezentat de vehiculul nostru - asta nu era deloc uşor. Şi de la început mi-am spus că, în acest scop, aveam nevoie de diavol. Nu ştiam cum mă băgase în automobilul cosmic, dar numai el putea să mă scoată din el... Părea să doarmă lîngă mine, eram însă absolut sigur că această nălucă, din imediata mea apropiere, nu-i decît o cursă, un aparat de semnalizare, menit să-l înştiinţeze pe diavol dacă aş fi luat cumva iniţiativa să umblu la dispozitivele vehiculului. M-am abţinut deci de la orice mişcare şi am tăcut chitic Mai trebuiau să treacă încă vreo patru ceasuri, pentru ca Soarele să se ivească iar, ca o steluţă mică, slabă şi pe urmă aveam să ne apropiem şi mai mult de el. venind dinspre partea opusă aceleia din care plecasem. Iar Pământul înaintase între timp o bucată de drum pe orbita sa şi, cu acest prilej, se şi rotise în jurul axei sale. Iar dacă noi am fi nimerit, cu viteza noastră nebunească, drept în Pământ, am fi perforat o gaură prin el, asta bineînţeles dacă stelitul ar fi rezistat şocului. În timp ce mă gîndeam la toate acestea, dispoziţia mea sufletească devenea tot mai lamentabilă. Adevărul este că mai rău nu m-ar fi putut lua dracul în nici un caz! De fapt, nu-mi plac în general călătoriile, cu atît mai mult atunci cînd sosirea la destinaţie este aşa de nesigură! Şi nu aveam nimic de mîncat sau de băut, nici măcar o ţigară.

– Îmi pare cu adevărat rău de dumneavoastră, spuse binevoitoare doamna în albastru.

– Nu-i aşa? Şi mie. E drept că zăream lucruri nemaipomenite în acele regiuni îndepărtate ale lumii, în faţa mea nebuloase luminoase se desfăceau în firmamente doldora de stele şi dispăreau apoi iar în spatele meu, redevenind nori sclipitori; eu însă şedeam lîngă dracul cel adormit, ceas după ceas şi nu ştiam dacă să-l strig sau să mai aştept... Şi, deodată, mi-am dat seama, cu o zvîcnire în inimă, că la viteza aceea fantastică nici nu era cu putinţă să recunosc vreo constelaţie! Chiar dacă ne-am fi întors în aria noastră cerească - de unde aş fi ştiut să identific Soarele, dacă aş fi trecut val-vîrtej pe lîngă el? Chiar, un spaţiu cu diametrul de şaizeci de ori mai mare decît orbita lui Neptun, îl străbăteam în a zecea parte dintr-o secundă - eram pur şi simplu pierdut în spaţiu - eu însumi reprezentam cu mult mai puţin decît o stea căzătoare.

Deodată, am simţit că mă desprind din jilţul de sub mine - dar o forţă de sens contrar mă menţinu suspendat. M-am liniştit şi am observat imediat că stelele se opriseră din cursa lor. am recunoscut cerul familiar al Căii Lactee, iar acolo, drept în faţa noastră, un punctişor luminos: nu putea fi altul decît iubitul nostru Soare...

– Al naibii să fie, a bombănit diavolul trezit din somn. care-şi părăsise şi el, fără să vrea, jilţul. Am uitat să reduc viteza de douăzeci de milioane de ori superioară vitezei luminii - iar acum, iată. am şi dat

gata tot programul nostru de călătorie de 100 000 bilioane de kilometri şi asta în numai cinci ceasuri!

Atunci am remarcat că diavolul avea. fixat de scaunul lui, un fel de kilometraj, care fusese reglat pentru 100 000 bilioane de kilometri. În momentul în care automobilul terminase de străbătut aceasta distanţa, dispozitivul frînase în mod automat viteza, reducînd-o la aceea a Soarelui. Dar o nouă spaimă mă cuprinse. Abia atunci am sesizat că lungimea traseului stabilit de diavol corespundea aproape exact cu circumferinţa spaţiului eliptic, aşa cum îl calculasem eu. Nu cumva ştia totuşi că spaţiul este finit? Oare individul mă înşelase, luîndu-şi în schimb toate măsurile de precauţie?

Asta e ceea ce mi-a trecut atunci prin minte, dar diavolul a continuat astfel:

– Unde sîntem de fapt? Zău că nu pricep. Am ajuns înapoi în sistemul solar, foarte aproape de orbita lui Neptun, dar venim tocmai din partea opusă aceleia din care am plecat. Şi cu toate acestea, nu ne-am abătut cîtuşi de puţin de la linia dreaptă, altfel aş fi observat acest lucru.

Mi-am dat atunci scama că diavolul nu ştia nimic despre caracterul curb al spaţiului. Indiferent dacă coincidenţa, celor două distanţe, cea stabilită de el şi cea calculată de mine, era doar o întîmplare sau avea vreun substrat, însoţitorul meu tot mai socotea spaţiul drept infinit.

– Daţi-mi voie, am intervenit eu, cuprins de un subit curaj, asta pot să v-o explic imediat. Nădăjduiesc că, în acest caz, veţi face...

– N-o să fac nimic. Călătoria s-a sfîrşit şi acum fac cu dumneavoastră ce doresc. Dar în prealabil puteţi să-mi daţi o explicaţie, dacă ţineţi la acest lucru.

– Hm! am mormăit eu. Tocmai că v-aţi înşelat considerînd spaţiul drept infinit. Matematicienii noştri ştiu de mult că se pot concepe infinit de multe feluri de spaţiu, care nu au nimic contradictoriu în ele. Noi am zburat într-adevăr mereu în linie dreaptă, dar, cu toate acestea, ne-am întors în punctul din care am pornit. Asta înseamnă că spaţiul, aşa cum rezultă din experienţa noastră, nu este un aşa-zis spaţiu euclidian, ci un spaţiu care se întoarce înapoi în el însuşi, după 100 000 bilioane de kilometri. Spaţiul este finit. Am ştiut-o încă de mult; dacă m-aţi fi lăsat să iau cu mine manuscrisele mele, aţi fi văzut că acolo stă scris negru pe alb acest lucru.

Diavolul rămase pentru o clipă înmărmurit de mirare şi chibzui.

– Cum? strigă el. apoi. Spaţiul este cu adevărat curb? Va să zică nu este infinit? Iar eu n-am remarcat niciodată acest lucru? E drept că niciodată nu am zburat cu o asemenea viteză, drept înainte. În acest caz însă - dacă aşa stau lucrurile - înseamnă că nici celălalt nu ştie nimic despre asta! Înseamnă că raţiunea lumii a scrîntit-o şi ea! Deci

forma existenţei materiale nu este tot atît de infinită ca forma gîndului şi ideii. Ei bine, în consecinţă, am cîştigat! În acest caz, pot să zvîrl afară, treptat, din forma ei de existenţă, întreaga natură, tot vălmăşagul ei de legi, să le lepăd în neant - pot să le distrug fără urmă! Şi uite că ceea ce nici un Dumnezeu şi nici un drac nu a izbutit să înţeleagă pînă acum - a reuşit să lămurească un profesor ca dumneavoastră. Pe bunica mea că eşti un tip colosal! Prieten drag, trebuie să te îmbrăţişez!

De fapt, mă simţeam cam ruşinat; totuşi am mai spus:

– Acum însă, o să fiţi atît de bun...

– Bineînţeles! strigă dracul. Te las s-o ştergi. Ar fi păcat de tine. Un asemenea geniu trebuie să le rămînă oamenilor. Te şi duc îndată înapoi pe Pămînt.

– Hohoho! rîse domnul cel voinic. Teribil aţi mai păţit-o.

Profesorul tăcu şi dădu de cîteva ori uşor din cap. Pe urmă sorbi o înghiţitură din pahar şi aprinse din nou ţigara.

– Ei şi? Ce s-a mai întîmplat? întrebă micuţa Brösen.

– Acesta a fost. ultimul lucru pe care l-am auzit de la diavol. M-am pomenit în camera mea de lucru. Ceasul arăta 25 de minute după ora două dimineaţa. Era duminică. Obosit mort, m-am aruncat pe pat.

– Dar, domnule profesor, întrebă doamna în albastru, nu-i aşa că povestea asta nici nu este adevărată?

– Totul este adevărat şi absolut exact, cu excepţia numărului casei de pe strada Schlamm: 21 ; acel mărunt episod s-a desfăşurat de fapt în altă locuinţă. Dar tot restul puteţi să-l socotiţi drept întru totul autentic.

– Hohoho! Noroc, profesore! strigă domnul cel voinic. Tînărul cel blajin îşi turnă un pahar de apă, iar doamna în albastru zise:

– Zău dacă nu-i drăguţ din partea diavolului că v-a adus înapoi.

După cum se vede, explorarea vizuală a trecutului se exercită aici într-o altă manieră şi pe o rază temporală mai redusă decît în *Pe două planete*. Eroul povestirii ne oferă şi o explicaţie: „Avînd în vedere că voiajasem un ceas, cu o viteză întrecînd de zece ori pe aceea a luminii, ajunsesem din urmă razele de lumină care plecaseră cu circa zece ore mai înainte din strada Schlamm. E o idee lansată cu trei decenii înainte de Camille Flammarion, în *Povestirile infinitului* şi reluată de Jules Verne, în *Hector Servadac* (1877). Aici stelitul, acest „material ideal, care face ca tot ce este cuprins în interiorul construcţiilor realizate din el să nu sufere influenţa forţelor gravitaţionale" folosit şi pentru astronavele marţienilor din *Pe două planete*, nu este o noutate. Încă din 1854, Charles Defontenay descria astfel mijloacele de locomoţie ale locuitorilor îndepărtatei Star sau psi din Casiopeea: „Aceste maşini de mari dimensiuni aveau o formă ovoidală şi erau dublate pe dinafară cu un înveliş metalic străbătut în unele locuri de mici ferestre acoperite cu o pînză din acelaşi metal. Asupra acestui înveliş metalic, care acoperea în întregime abarele, se exercita acţiunea fizică stînd la baza descoperirii lui Ramzuel şi care suspenda efectul gravitaţiei pentru corpurile acoperite de el...". Este vorba, probabil, despre o consonanţă fortuită, romanul lui Defontenay fiind cu totul uitat după 1865 şi redescoperit abia în 1949, într-un studiu al lui Raymond Queneau. Povestirea lui Lasswitz cuprinde însă şi un element inedit. După cum arată Franz Rottensteiner, este pentru prima oară că literatura ştiinţifico-fantastică foloseşte noţiunea de spaţiu curb (40), şi nu ca o simplă referire, ci pentru a explica principala enigmă a naraţiunii: întoarcerea în sistemul solar a „automobilului cosmic care nu se abătuse de la linia, dreaptă. Dealtfel, studiile de matematică şi fizică ale autorului îi vor oferi puncte de plecare pentru numeroase alte lucrări.

Debutul lui Kurd Lasswitz pe tărîmul anticipaţiei are loc în 1878, cînd scriitorul avea 30 de ani. Volumul *Imagini din viitor* cuprinde două naraţiuni cu accente utopice: *Pină la punctul zero al existenţei - Povestire din anul 2371* şi *Împotriva legii universale - Povestire din anul 3877*. Cu peste un deceniu înaintea lui Boussenard (*Zece mii de ani într-un bloc de gheaţă*, 1889) şi cu peste jumătate de secol înaintea lui Huxley (*Splendidă lume nouă*, 1932), scriitorul german vorbeşte amănunţit despre,,şcoala creierilor", adică despre instruirea copiilor în timpul somnului, prin impulsuri electrice menite să stimuleze centrii corespunzători. El imaginează, de asemenea, o orgă cerebrală" capabilă să realizeze sentimentele şi stările sufleteşti dorite, obţinerea proteinelor sintetice, aparate de zbor acţionate cu oxigen lichid, maşini funcţionale de integrat - prefigurări ale calculatoarelor electronice de astăzi. Unele dintre aceste idei sînt reluate şi dezvoltate

în povestirile publicate ulterior. *Fabricantul de vise* exercită o profesiune importantă într-o lume în care ponderea muncii intelectuale a crescut nemăsurat: el provoacă vise artificiale acţionînd asupra centrului somnului. *Oglinda creierului* îngăduie descifrarea gîndurilor, ca şi cunoaşterea operei de artă de îndată ce ea s-a născut în mintea artistului, iar *Şcoala de la distanţă* anticipează învăţămîntul cu ajutorul televiziunii, devenit astăzi o metodă curentă. Acest aspect al operei lui Lasswitz l-a făcut pe cunoscutul proiectant şi constructor de rachete Wernher von Braun să scrie în prefaţa la ediţia din 1969 a romanului *Pe două planete*: „Fantezia tehnică a autorului, căruia radiofonia, automobilul şi avionul îi erau încă cu totul străine, este surprinzătoare şi de-a dreptul vizionară. El prevede şi descrie lucruri care păreau contemporanilor săi nişte speculaţii neverosimile, dar pe care generaţiile următoare le-au transformat în realitate".

Din acest unghi de vedere, Lasswitz este un reprezentant al direcţiei ştiinţifico-fantastice ilustrate magistral de Jules Verne, al cărui optimism iniţial îl împărtăşeşte. El crede în progresul statornic al omenirii, în perfecţionarea ei morală cu ajutorul mijloacelor oferite de ştiinţa modernă. Pierre Versins consideră că această atitudine, distonînd cu aceea a majorităţi autorilor de anticipaţii contemporani lui Lasswitz, „se explică în măsura în care el a scris în epoca marelui boom economic al ţării sale, la sfîrşitul secolului trecut" (44). Apreciind tentativa deterministă, credem că explicaţia e totuşi cam unilaterală, ignorînd influenţa educaţiei, formaţiei filozofice, temperamentului. În definitiv, opera lui Lasswitz a fost pusă la index după venirea la putere a hitleriştilor nu pentru că slujise ţelurile imperialismului german, ci fiindcă exprima „ideile umaniste ale unui profesor de ştiinţe naturale şi, totodată, acele utopii pe care şi le mai permitea pătura liberală a burgheziei" (36).

Investigaţia noastră retrospectivă a ajuns la unul dintre cei mai prestigioşi maeştri ai anticipaţiei, al cărui nume e intim legat de consolidarea şi evoluţia fenomenului: Jules Verne. Putem fi întrebaţi, cu deplină îndreptăţire, de ce am amînat atît un moment crucial, cînd prima „*Călătorie extraordinară*" datează, cum am mai spus, din 1863. Răspunsul cel mai la îndemînă: această carte cuprinde numai texte de sine stătătoare şi nu fragmente de roman. Am fi putut relua povestirea *În secolul al XXIX-lea. Ziua unui ziarist american în 2889*, tradusă şi publicată de noi într-un volum anterior (22). Charles-Nöel Martin a descoperit însă relativ recent, în corespondenţa dintre Jules Verne şi editorul său Hetzel, o scrisoare datată 29 ianuarie 1889 şi cuprinzînd următorul pasaj: „Articolul despre care ţi-am vorbit a fost acceptat de revista *Forum* din New York; potrivit înţelegerii cu Michel (fiul scriitorului - n.n.), a fost redactat de el în întregime (rămîne între noi), şi pare să fi plăcut mult" (cf. 31). Aşadar, o piesă de rezistenţă a

comentariilor despre anticipaţia ştiinţifică verniană dispare din sumarul posibil al cărţii noastre. Am ales deci nuvela postuma *Eternul Adam*, apărută într-un volum din 1910, intitulat, de acelaşi Michel Verne, *Ieri şi mîine*. O alegere dictată nu numai de împrejurări, ci şi de dorinţa de a prezenta cititorului un text după ştiinţa noastră inedit în româneşte, care oferă o imagine întrucîtva neaşteptată a scriitorului considerat de exegeza tradiţională un optimist integral şi incorigibil. Această interpretare naivă a fost spulberată de luciditatea cercetătorilor moderni: „În prima sa etapă, ciclul «*Călătoriilor extraordinare*» era pătruns de un optimism fundamental, de o încredere nemărginită în progres... În anii 1880-1890, «*Lumile cunoscute şi necunoscute*» îşi schimbă caracterul. Efortul uman, sfidarea prometeică a naturii se efectuează de acum înainte prin intermediul unor formaţii sociale bine definite, analizate ca atare. Jules Verne e confruntat cu realitatea socială. Anticipaţiile sale lasă locul problemelor de organizare socială, condiţiilor sociale, responsabilităţii sociale a savantului - pentru a conchide totdeauna, după cum vom vedea, într-un sens pesimist. (13). Cauzele acestei schimbări au fost analizate subtil şi pătrunzător, printre alţii, de Gerard Klein (25). Am încercat şi noi să oferim cîteva sugestii (23). Lectura nuvelei ne va ajuta să surprindem, poate, un alt aspect al acestei lente alunecări spre o concepţie atît de diferită de nobila exaltare a începuturilor.

Jules Verne

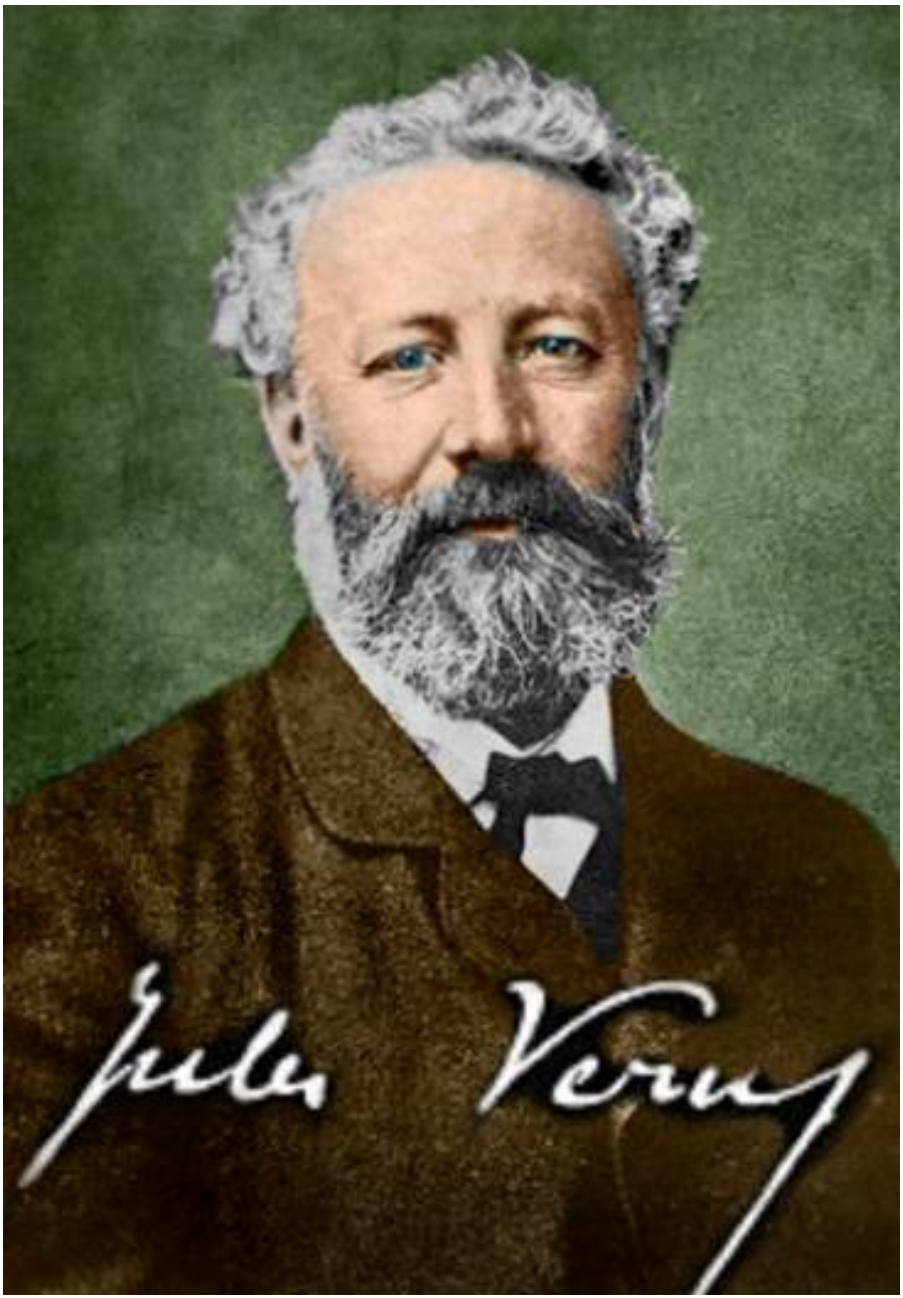

8.02.1828-24.03.1905
L'Éternel Adam,1910
Traducere de Ion Hobana

ETERNUL ADAM

Zartogul Sofr-Ai-Sr - adică „doctorul, al treilea reprezentant bărbat al celei de-a o sută una generaţii din neamul Sofrilor" - mergea cu paşi înceţi pe strada principală din Basidra, capitala lui Hars-Iten-Schu, altfel spus, „Imperiul celor Patru Mări". Patru mări, într-adevăr: Tubelona - marea septentrională, Ehona - australă, Spona - orientală şi Merona - occidentală, mărgineau acest întins ţinut, de formă foarte neregulată, ale cărui ultime frontiere ajungeau, în longitudine, pînă la patru grade est şi şaizeci şi două de grade vest, iar în latitudine, cincizeci şi patru de grade nord şi cincizeci şi cinci de grade sud. Cît despre suprafaţa mărilor, cum să o evaluăm, fie şi cu aproximaţie, de vreme ce ele erau unite, iar un navigator, pornind de pe oricare dintre ţărmurile lor şi plutind mereu în linie dreaptă, ar fi ajuns negreşit pe ţărmul diametral opus? Căci pe toată suprafaţa globului nu exista alt continent în afara lui Hars-Iten-Schu.

Sofr mergea cu paşi înceţi, mai întîi pentru că era foarte cald: începea anotimpul arzător şi în Basidra, situată pe ţărmul lui Spona-Schu, sau Marea orientală, la mai puţin de douăzeci de grade nord de ecuator, o teribilă cataractă de raze se prăvălea din soare, aflat atunci aproape la zenit.

Dar, mai mult decît oboseala şi căldura, ceea ce încetinea paşii lui Sofr, savantul zartog, era povara propriilor sale gînduri. Ştergîndu-şi fruntea de transpiraţie, cu o mînă distrată, el îşi reamintea şedinţa care tocmai se sfîrşise şi în care atîţia oratori elocvenţi, numărîndu-se şi el cu cinste printre ei, celebraseră în chip magnific a o sută nouăzeci şi cincea aniversare a întemeierii imperiului.,

Unii îi evocaseră istoria, adică însăşi istoria întregii umanităţii. Ei arătaseră că Mahart-Iten-Schu, Pămîntul celor Patru Mări, fusese divizat, la origine, între un număr imens de seminţii sălbatice, care se ignorau reciproc. Cele mai vechi tradiţii urcau pînă la aceste seminţii. Cît despre faptele anterioare lor, nimeni nu le cunoştea şi ştiinţele naturale abia începeau să discearnă o slabă lucire în tenebrele de nepătruns ale trecutului. Oricum, aceste vremuri îndepărtate se sustrăgeau criticii istorice, ale cărei prime rudimente erau alcătuite din noţiuni vagi referitoare la vechile seminţii risipite.

Timp de peste opt mii de ani, istoria din ce în ce mai completă şi mai exactă a lui Mahart-Iten-Schu nu relata decît încăierări şi războaie, mai întîi între indivizi, apoi între familii, în sfîrşit, între triburi, fiecare fiinţă, fiecare colectivitate, mică sau mare, neavînd alt obiectiv, de-a lungul timpului, decît de a-şi asigura supremaţia asupra rivalilor săi şi străduindu-se, cu rezultate diverse şi adesea contrare, să-i aservească legilor sale.

După aceşti opt mii de ani, amintirile oamenilor începeau să se

precizeze. Odată cu a doua dintre cele patru perioade în care erau împărţite de obicei analele lui Mahart-Iten-Schu, legenda începe să merite numele de istorie. Dealtfel, istorie sau legendă, substanţa relatărilor nu se schimba: aceleaşi masacre şi măceluri - e adevărat, de data aceasta nu între triburi, ci între popoare -- aşa că, în definitiv, această a doua perioadă nu se deosebea prea mult de cea dintîi.

La fel stăteau lucrurile şi cu cea de-a treia, încheiată abia cu două sute de ani în urmă, după ce durase aproape şase secole. O perioadă poate şi mai atroce, în timpul căreia, grupaţi în armate fără număr, cu o nepotolită turbare, oamenii săturaseră pămîntul cu sîngele lor.

Într-adevăr, cu ceva mai puţin de opt secole înaintea zilei în care zartgul Sofr străbătea strada principală a Basidrei, omenirea fusese pregătită pentru vaste convulsii în momentul acela, armele, focul, violenţa împlinind o parte din opera lor necesară, cei slabi sucombînd în faţa celor puternici, oamenii care populau Mahart-Iten-Schu alcătuiau trei naţiuni omogene, timpul atenuînd, în sînul fiecăreia dintre ele, deosebirile dintre învingătorii şi învinşii de odinioară. Atunci, una dintre aceste naţiuni porni să-şi subjuge vecinii. Situaţi către centrul continentului, Andarti-Ha-Sammgor, sau Oamenii cu Chip de Bronz, luptară fără cruţare pentru a-şi lărgi frontierele între care se înăbuşea rasa lor prolifică şi ardentă. Cu preţul unor războaie seculare, ei îi înfrînseră, unii după alţii, pe Andarti-Mahart-Horis, Oamenii din Ţara Zăpezii, care locuiau în ţinuturile din sud, şi pe Andarti-Mitra-Psul, Oamenii Stelei Neclintite, al căror imperiu era situat către nord şi către vest.

Se scurseseră aproape două sute de ani de cînd ultima revoltă a acestor popoare fusese înecată în torente de sînge şi Pămîntul cunoscuse, în sfîrşit, o eră de pace. Aceasta era a patra perioadă a istoriei. Un singur imperiu înlocuind cele trei naţiuni de odinioară, toţi fiind supuşi legilor Basidrei, unitatea politică tindea să contopească rasele. Nimeni nu mai vorbea despre Oamenii cu Chip de Bronz, despre Oamenii din Ţara Zăpezii, despre Oamenii Stelei Neclintite şi Pămîntul nu mai purta decît un singur popor, pe Andarti-Iten-Schu, Oamenii celor Patru Mări, popor alcătuit din toate celelalte.

Dar iată că, după aceşti două sute de ani de pace, părea să se anunţe o a cincea perioadă. De cîtva timp, circulau zvonuri supărătoare, iscate nu se ştie unde. Se iviseră gînditori pentru a trezi în suflete amintiri ancestrale, despre care se credea că sînt îngropate. Vechiul sentiment al rasei reînvia sub o noua înfăţişare, caracterizată prin cuvinte noi. Se vorbea în mod curent de „atavism", de „afinităţi", de „naţionalităţi" etc. - toate vocabule de creaţie recentă, care, răspunzînd unei necesităţi, îşi cuceriseră de îndată drept de cetate. Potrivit comunităţii de origine, de aspect fizic, de tendinţe morale, de interese sau pur şi simplu de regiune şi de climat, apăreau grupări

care creşteau încet-încet şi începeau să se agite. Ce drum avea să urmeze această evoluţie incipientă? Abia format, imperiul avea oare să se dezagrege? Mahart-Iten-Schu avea să se împartă, ca odinioară, între un mare număr de naţiuni, sau, pentru a menţine unitatea, va trebui să se recurgă iarăşi la înfricoşătoarele hecatombe care, timp de atîtea milenii, transformaseră Pămîntul într-un osuar?...

Cu o mişcare a capului, Sofr alungă aceste gînduri. Nici el, nici altcineva nu cunoştea viitorul. De ce să se întristeze, deci, în aşteptarea unor evenimente nesigure? Dealtfel, nu era momentul potrivit pentru a medita la aceste sinistre ipoteze. În ziua aceea, bucuria era stăpînă şi toate gîndurile trebuiau să se îndrepte spre augusta măreţie i lui Mogar-Si, cel de-al doisprezecelea împărat al lui Hars- Iten-Schu, al cărui sceptru călăuzea universul spre un destin glorios.

Dealtfel, pentru un zartog, motivele de satisfacţie nu lipseau. În afara istoricilor care evocaseră trecutul lui Mahart-Iten-Schu, o pleiadă de savanţi, întruniţi cu prilejul grandioasei aniversări, făcuseră, fiecare în specialitatea lui, bilanţul cunoaşterii umane şi stabiliseră punctul la care ajunsese omenirea datorită efortului său secular. Ori dacă primii dăduseră naştere, într-o oarecare măsură, unor reflecţii triste, amintind pe ce drum lent şi întortocheat evadase umanitatea din temniţa bestialităţii originare, ceilalţi ştiuseră să hrănească orgoliul legitim al auditoriului.

Într-adevăr, comparaţia între ceea ce fusese omul, sosind gol şi dezarmat pe Pămînt, şi ceea ce era el astăzi incita la admiraţie. Timp de secole, cu toată discordia şi ura fratricidă, el nu-şi întrerupsese nici o clipă lupta cu natura, amplificîndu-şi fără încetare victoria. Mai întîi lent, marşul său triumfal îşi accelerase uimitor ritmul în ultimii două sute de ani, stabilitatea instituţiilor politice şi pacea universală care rezultaseră determinînd o strălucită înflorire a ştiinţei. Omenirea trăise prin creier şi nu numai prin membre; ea reflectase, în loc să se epuizeze în războaie fără sens - şi tocmai de aceea, în ultimele două secole, înaintase cu paşi tot mai repezi către cunoaşterea şi supunerea materiei...

Străbătînd sub soarele arzător lunga stradă a Basidrei, Sofr schiţa în mintea sa, în linii mari, tabloul cuceririlor omului.

Mai întîi - momentul se pierdea în noaptea timpurilor - acesta născocise scrierea, ca să fixeze gîndul; apoi - invenţia data de peste cinci sute de ani - găsise mijlocul de a răspîndi cuvîntul scris într-un număr infinit de exemplare, cu ajutorul unei forme aşezate o dată pentru totdeauna. De la această invenţie decurgeau, de fapt, toate celelalte. Datorită ei, creierii se puseseră în mişcare, inteligenţa fiecăruia îmbogăţindu-se cu aceea a vecinului, iar descoperirile teoretice şi practice se înmulţiseră prodigios. Acum nici nu mai puteau

fi numărate.

Omul pătrunsese în măruntaiele pământului şi extrăgea de acolo huila, generoasă sursă de căldură; el eliberase forţa latentă a apei şi aburul trăgea pe panglici de fier convoaie grele, sau acţiona nenumărate maşini puternice, delicate şi precise; graţie acestor maşini, el ţesea fibrele vegetale şi putea să fasoneze după plac metalele, marmura şi stînca. Într-un domeniu mai puţin concret, sau, oricum, de o utilizare mai puţin directă şi imediată, el pătrundea treptat misterul numerelor şi explora tot mai departe infinitul adevărurilor matematice. Prin ele, gîndirea lui străbătuse cerul. Ştia că Soarele nu e decît o stea gravitînd în spaţiu după legi riguroase, antrenînd un cortegiu de şapte planete [*Andarti-lten-Schu nu cunoşteau deci existenţa lui Neptun* (*n.t.*)] în orbita sa înflăcărată. Cunoştea arta de a combina anumite corpuri astfel încît să formeze unele noi, nemaiavînd nimic comun cu cele dintîi, sau de a diviza anumite alte corpuri în elementele lor constitutive şi primordiale. Supunea analizei sunetul, căldura, lumina şi începea să le determine natura şi legile. Cu cincizeci de ani în urmă, învăţase să producă forţa ale cărei terifiante manifestări sînt tunetul şi fulgerele şi făcuse îndată din ea sclavul său; de pe acum, acest agent misterios transmitea la distanţe incalculabile gîndul scris; mîine avea să transmită sunetul, poimîine, fără îndoială, lumina [*După cum se vede. Andarti-lten-Schu cunoşteau telegraful, dar ignorau încă telefonul şi lumina electrica - în momentul în are zartogul Sofr-Ai-Sr făcea aceste reflecţii*, (*n.a.*)]. Da, omul era mare, mai mare decît universul imens căruia avea să-i comande ca un stăpîn, într-o zi apropiată...

Pentru a fi în posesia adevărului integral, rămînea de rezolvat o ultimă problemă: Cine era omul acesta, stăpînul lumii? De unde venea el? Către ce ţeluri necunoscute tindea neobositul său efort?

Zartogul Sofr tratase tocmai acest vast subiect în cursul ceremoniei care abia se sfîrşise. Desigur, îl abordase doar, căci o asemenea problemă era deocamdată de nerezolvat şi avea să rămînă aşa încă multă vreme. Cîteva luciri vagi începeau totuşi, să lumineze misterul. Şi oare nu zartogul Sofr proiectase cele mai puternice dintre aceste luciri cînd, în mod sistematic, codificînd observaţiile răbdătoare ale predecesorilor şi propriile sale concluzii, ajunsese să formuleze legea evoluţiei materiei vii, lege universal admisă acum, fără un singur oponent?

Teoria se sprijinea pe o bază triplă.

Mai întîi, pe geologie, care, născută în ziua cînd începuseră să scormonească măruntaiele solului, se perfecţionase odată cu dezvoltarea exploatărilor miniere. Scoarţa globului era atît de bine cunoscută, încît îndrăzniseră să-i fixeze vîrstă la patru sute de mii de ani, iar pe aceea a lui Mahart-Iten-Schu, aşa cum se înfăţişa atunci, la

douăzeci de mii de ani. Mai înainte acest continent dormea sub apele mării, după cum stătea mărturie pătura groasă de mîl marin care acoperea, fără întrerupere, straturile stîncoase de dedesubt. Datorită cărui proces ţîşnise el din valuri? Fără îndoială, în urma unei contracţii a globului răcit. Oricum, emersiunea lui Mahart-Iten-Schu trebuia considerată drept neîndoielnică.

Ştiinţele naturale îi furnizaseră lui Sofr celelalte două temelii ale sistemului său, demonstrînd strînsa înrudire a plantelor între ele, a animalelor între ele. Sofr mersese mai departe: el dovedise că aproape toate vegetalele existente se trăgeau dintr-o plantă marină, strămoşul lor, şi că aproape toate animalele terestre sau aeriene derivau din animale marine. Printr-o evoluţie lentă dar neîntreruptă, acestea din urmă se adaptaseră puţin cîte puţin t. condiţii de viaţă mai întîi asemănătoare, apoi mai îndepărtate de cele ale vieţii lor primitive şi, din stadiu în stadiu, dăduseră naştere celor mai multe dintre formele însufleţite care populau pămîntul şi văzduhul.

Din păcate, această teorie ingenioasă nu era inatacabilă. Faptul că fiinţele vii aparţinînd regnului animal sau vegetal aveau strămoşi marini părea incontestabil aproape pentru toţi, dar nu pentru toţi. Existau, într-adevăr, cîteva plante şi cîteva animale a căror legătură cu formele acvatice nu putea fi demonstrată. Acesta era unul dintre cele două puncte vulnerabile ale sistemului.

Al doilea punct - şi Sofr nu-şi ascundea acest lucru - era omul. Între om şi animale, nici o apropiere posibilă. Desigur, funcţiile şi proprietăţile primordiale, cum ar fi respiraţia, nutriţia, motilitatea, erau aceleaşi şi se exercitau, sau se revelau într-un mod foarte asemănător, dar subzista o prăpastie de netrecut între formele exterioare, numărul şi aşezarea organelor. Dacă, printr-un lanţ din care lipseau puţine verigi, marea majoritate a animalelor puteau fi legate de strămoşi ieşiţi din mare, o asemenea filiaţie era inadmisibilă în privinţa omului. Pentru a păstra intactă teoria evoluţiei, era deci necesar să se născocească ipoteza unei origini comune a locuitorilor apelor şi a omului. Origine căreia nimic, absolut nimic nu-i demonstra existenţa anterioară.

O clipă, Sofr sperase să găsească în pămînt argumente favorabile ideilor sale. Sub impulsul şi supravegherea sa, se făcuseră săpături ani în şir, dar pentru a ajunge la rezultate diametral opuse celor pe care le aştepta promotorul.

După ce străbătuseră o peliculă subţire de humus, formată prin descompunerea unor plante şi animale asemănătoare sau analoge celor întîlnite în fiecare zi, ajunseseră la stratul gros de mîl, unde vestigiile trecutului îşi schimbaseră natura. În acest strat, nimic din flora sau fauna existente, ci o colosală aglomerare de fosile exclusiv marine, ale căror rude apropiate trăiau încă în oceanele care

mărgineau Mahart-Iten-Schu.

Ce altă concluzie se putea trage, decît că geologii aveau dreptate: continentul slujise odinioară drept fund acestor oceane? Dealtfel, nici Sofr nu greşea susţinînd originea marină a faunei şi florei contemporane. Pentru că în afara unor excepţii atît de rare încît puteau fi considerate drept nişte monstruozităţi, formele acvatice şi formele terestre erau singurele a căror urmă era vizibilă, acestea din urmă descinzînd în mod necesar din celelalte...

Din nefericire pentru generalizarea sistemului, făcură şi alte descoperiri. Răspîndite în toată grosimea humusului şi pînă în zona superficială a depozitului de mîl, se aflau nenumărate oseminte omeneşti. Structura acestor fragmente de schelet n-avea nimic excepţional şi Sofr trebui să renunţe la a vedea în ele organismele intermediare a căror existenţă i-ar fi confirmat teoria: aceste oseminte erau oseminte omeneşti, nici mai mult, nici mai puţin.

Observară totuşi, curînd, o particularitate remarcabilă. Pînă la o anumită perioadă, care putea fi evaluată în mare la două sau trei mii de ani, cu cît era osuarul mai vechi, cu atît erau mai mici craniile descoperite. Dincolo de acest stadiu, progresia se inversa şi, cu cît pătrundeau mai departe în trecut, cu atît creştea capacitatea craniilor şi, prin urmare, mărimea creierilor pe care-i adăpostiseră. Cele mai mari fură găsite tocmai printre rămăşiţele, dealtfel foarte rare, de la suprafaţa stratului de mîl. Cercetarea conştiincioasă a acestor resturi venerabile nu mai îngăduia vreo îndoială: oamenii din acea epocă îndepărtată căpătaseră o dezvoltare cerebrală mult superioară celei a sucesorilor lor - inclusiv a contemporanilor zartegului Sofr. Timp de o sută şaizeci, sau o sută şaptezeci de secole avusese deci loc o regresie evidentă, urmată de o nouă ascensiune.

Tulburat de aceste fapte stranii, Sofr îşi continuă cercetările. Stratul de mîl fu străbătut dintr-o parte în alta, dovedindu-se a avea o grosime care, potrivit celor mai moderate opinii, corespundea la nu mai puţin de cincisprezece sau douăzeci de mii de ani. Mai jos, avură surpriza de a găsi slabe urme ale unui vechi strat de humus, apoi, dedesubtul lui, stîncă, de natură diferită, după locul cercetărilor. Uimirea ajunse la culme cînd cîteva rămăşiţe de origine incontestabil umană fură smulse acestor adîncuri misterioase. Erau bucăţi de oase care aparţinuseră unor oameni şi, de asemenea, fragmente de arme sau de maşini, resturi de oale, inscripţii incomplete într-un limbaj necunoscut, pietre dure lucrate cu fineţe, cîteodată tăiate în formă de statui aproape intacte, capiteluri delicat sculptate etc. Ansamblul acestor descoperiri îi făcu să conchidă, în mod logic, că aproximativ cu patruzeci de mii de ani în urmă - deci cu douăzeci de mii înaintea momentului în care apăruseră, nu se ştia de unde şi cum, primii reprezentanţi ai rasei contemporane - oamenii trăiseră pe aceste locuri

şi ajunseseră la un grad de civilizaţie foarte avansat.

Aceasta a fost, într-adevăr, concluzia generală. Exista, totuşi, cel puţin un dizident.

Acest dizident nu era altul decît Sofr. A admite că alţi oameni, despărţiţi de succesorii lor printr-o prăpastie de douăzeci de mii de ani, ar fi populat pentru prima oară Pămîntul, era, după opinia lui, curată nebunie. De unde ar fi venit, în acest caz, aceşti urmaşi ai unor strămoşi dispăruţi de atîta vreme şi de care nu-i lega nimic? Decît să accepţi o ipoteză atît de absurdă, mai bine să rămîi în expectativă. Dacă aceste fapte stranii nu fuseseră explicate, asta nu însemna că ar fi fost inexplicabile. Într-o zi, vor putea fi interpretate. Pînă atunci, se cuvenea să nu li se acorde nici un credit şi să se rămînă la aceste principii, care satisfac pe deplin raţiunea pură.

Viaţa planetară se împarte în două faze: înainte şi după apariţia omului. În prima, Pămîntul, în continuă prefacere, este, din această cauză, nelocuibil şi nelocuit. În a doua, scoarţa globului a ajuns la un grad de coeziune îngăduind stabilitatea. Imediat, avînd, în sfîrşit, un suport solid, apare viaţa. Ea începe cu formele cele mai simple şi se complică mereu, pentru a ajunge în cele din urmă la om, ultima şi cea mai perfectă expresie a sa. Abia apărut pe Pămînt, omul îşi începe şi îşi continuă fără oprire ascensiunea. Cu un pas lent dar sigur, el se îndreaptă spre ţelul său, care este cunoaşterea deplina şi stăpînirea absolută a universului...

Purtat de entuziasmul convingerilor sale, Sofr trecuse dincolo de casă. Se întoarse, mormăind.

„Cum adică, îşi spunea el, să admitem că omul - acum patruzeci de mii de ani! - ar fi ajuns la o civilizaţie comparabilă, dacă nu chiar superioară celei de care ne bucurăm acum şi că toate cunoştinţele, toate cuceririle sale ar fi dispărut fără să lase nici o urmă, obligîndu-i pe descendenţi să reînceapă opera de la temelie, ca şi cum ar fi fost pionierii unei lumi nelocuite înaintea lor?... Dar asta ar însemna să negăm viitorul, să proclamăm că efortul nostru este zadarnic şi că orice progres este la fel de incert şi de nestabil ca o băşică de spumă la suprafaţa valurilor!"

Sofr se opri în faţa casei sale.

„Upsa ni!... Hartchok!... (Nu, nu!... Într-adevăr!...) Andart mir'hoe spha!... (Omul este stăpînul lucrurilor!...)" murmură el, deschizînd uşa.

După ce se odihni cîteva clipe, zartogul luă masa cu multă poftă, apoi se întinse pentru siesta zilnică. Dar problemele pe care le frămîntase întorcîndu-se acasă continuau să-l obsedeze şi îi goneau somnul.

Oricît de mare ar fi fost dorinţa sa de a stabili unitatea ireproşabilă a metodelor naturii, avea prea mult spirit critic pentru a

nu-şi da seama cît de slab era sistemul său în faţa problemei originii şi formării omului. A constrînge faptele să corespundă unei ipoteze prealabile este o metodă valabilă cînd vrei să ai dreptate împotriva celorlalţi, dar nu împotriva ta însuţi.

Dacă în loc să fie un savant, un foarte eminent zartog, ar fi făcut parte dintre cei neînvăţaţi, Sofr ar fi fost mai puţin tulburat. Într-adevăr, fără să-şi piardă timpul cu speculaţii profunde, mulţimea accepta cu ochii închişi vechea legendă, transmisă din tată în fiu, din vremuri imemoriale. Explicînd misterul printr-un alt mister, ea punea originea omului pe seama intervenţiei unei voinţe superioare. Într-o zi, această forţă extraterestră crease din nimic pe Hedom şi pe Hiva, primul bărbat şi prima femeie, ai căror urmaşi populaseră Pămîntul. Totul se înlănţuia astfel foarte simplu.

„Prea simplu! se gîndea Sofr. Cînd îţi pierzi speranţa că vei înţelege un lucru, e cu adevărat prea facil să faci să intervină divinitatea: în felul acesta, e inutil să mai cauţi soluţia enigmelor universului, problemele fiind suprimate îndată ce sînt puse".

Şi încă dacă legenda populară ar fi avut măcar aparenţa unei baze solide!... Dar ea nu se întemeia pe nimic. Nu era decît o tradiţie, născută în epocile de ignoranţă şi transmisa apoi din era în eră. Pînă şi numele „Hedom!"... De unde venea această vocabulă bizară, cu consonanţă stranie, care nu părea să aparţină limbii vorbite de Andarti- Iten-Schu? O infinitate de savanţi studiaseră doar această mică dificultate filologică, fără să găsească un răspuns satisfăcător... Toate astea erau nişte aiureli, nedemne de atenţia unui zartog!...

Iritat, Sofr coborî în grădină. Era, dealtfel, ora la care obişnuia să o facă. Asfinţind, soarele revărsa asupra Pămîntului o căldură mai puţin arzătoare şi o briză călduţă Începea să adie dinspre Spona-Schu. Zartogul rătăci pe alei, la umbra copacilor ale căror frunze tremurătoare murmurau în vînt şi, încet-încet, nervii săi îşi regăsiră echilibrul obişnuit. Izbuti să-şi alunge preocupările absorbante, să se bucure în linişte de aerul curat, să se intereseze de fructe şi flori, bogăţia şi podoaba grădinilor.

Întîmplarea purtîndu-i paşii spre casă, el se opri pe marginea unei excavaţii profunde, în care zăceau numeroase unelte. Acolo aveau să fie turnate curînd temeliile unei noi clădiri, menită să dubleze suprafaţa laboratorului Dar, în această zi de sărbătoare, muncitorii îşi părăsiseră lucrul pentru a se distra.

Sofr aprecia maşinal munca depusă şi ce mai rămînea de făcut, cînd, în penumbra excavaţiei, un punct strălucitor îi atrase privirea. Intrigat, coborî şi desprinse un obiect ciudat din pămîntul care-l acoperea pe trei sferturi.

Ajuns la lumină, zartogul îşi examină descoperirea. Era un fel de cutie dintr-un metal necunoscut, de culoare cenuşie, cu o textură

granuloasă, a cărei lungă şedere în pămînt îi atenuase strălucirea. Cam la o treime din lungimea cutiei, o fantă arăta că e vorba de două părţi îmbucîndu-se una în alta.

Sofr încercă să o deschidă. La prima tentativă, metalul, dezagregat de trecerea timpului, se prefăcu în pulbere, descoperind un al doilea obiect. Substanţa acestuia era la fel de nouă pentru zartog ca şi metalul care-l protejase pînă atunci. Era un rulou de file suprapuse şi ciuruite de semne stranii, a căror regularitate arăta că erau caracterele unei scrieri, dar ale unei scrieri necunoscute. Sofr nu văzuse niciodată ceva asemănător, sau măcar analog.

Tremurînd de emoţie, zartogul alergă să se închidă în laboratorul său şi, desfăşurînd cu grijă preţiosul document, îl privi. Da, era într-adevăr o scriere, nimic mai sigur. Dar nu era mai puţin sigur că această scriere nu semăna cu nici una dintre cele folosite pe toată suprafaţa Pămîntului, de la începuturile istoriei.

De unde venea acest document? Ce sens avea el? Aceste două întrebări se născură în chip firesc în spiritul lui Sofr.

Pentru a răspunde celei dintîi, era necesar să fii în stare să răspunzi celei de-a doua. Trebuia deci, în primul rînd, să citeşti şi apoi să traduci, căci se putea afirma a priori că limba documentului era la fel de puţin cunoscută ca şi scrierea.

Era oare cu putinţă? Fără să mai întîrzie, zartogul Sofr se apucă înfrigurat de lucru.

Descifrarea dură multă vreme, ani întregi. Sofr, nu-şi pierdu răbdarea. Fără să se descurajeze, el continuă studierea metodică a misteriosului document, înaintînd pas cu pas către lumină. Veni în sfîrşit o zi în care descoperi cheia indescifrabilului rebus, o zi în care, cu multe ezitări.şi multă trudă, putu să-l traducă în limba Oamenilor celor patru Mări.

Cînd ziua aceea sosi, zartogul Sofr-Ai-Sr citi ceea ce urmează:

Rosario, 24 mai 2...

Datez astfel începutul relatării mele, cu toate că, de fapt, ea a fost scrisă la o altă dată, mult mai recentă şi în cu totul alte locuri. Dar, în asemenea cazuri, ordinea este, după mine, imperios necesară şi iată de ce am adoptat forma unui „jurnal", redactat zilnic.

La 24 mai incepe deci desfăşurarea îngrozitoarelor evenimente pe care vreau să le relatez aici pentru cei care vor veni după mine, dacă omenirea mai poate conta pe un viitor oarecare.

În ce limbă voi scrie? În engleză sau în spaniolă, pe care le vorbesc curgător? Nu, voi scrie în limba ţării mele: în franceză.

În ziua aceea, la 24 mai, invitasem cîţiva prieteni în vila mea din

Rosario.

Rosario este, sau mai curînd era un oraş din Mexic, pe ţărmul Pacificului, puţin mai la sud de golful Californiei. Mă instalasem acolo în urmă cu un deceniu, pentru a dirija exploatarea unei mine de argint al cărei proprietar eram. Afacerile mele prosperaseră uimitor. Eram un om bogat, chiar foarte bogat - cuvîntul acesta mă face să rîd astăzi! - şi aveam de gînd să mă întorc în scurt timp în Franţa, patria mea.

Vila, dintre cele mai luxoase, era situată în punctul culminant al unei vaste grădini care cobora spre mare şi sfîrşea brusc într-o faleză abruptă, de peste o sută de metri înălţime. În spatele vilei, terenul continua să urce şi, pe drumuri în serpentină, se putea ajunge în vîrful munţilor, a căror înălţime depăşea o mie cinci sute de metri. Era o plimbare plăcută - urcasem cu automobilul meu, un superb şi puternic faeton dublu de treizeci şi cinci de cai putere, una dintre cele mai bune mărci franceze.

Mă instalasem la Rosario cu fiul meu, Jean, un băiat frumos, de douăzeci de ani, cînd, la moartea unor rude îndepărtate, dar apropiate de inima mea, am primit-o pe fiica lor, Helene, rămasă orfană şi fără avere. Trecuseră cinci ani de atunci. Fiul meu Jean avea douăzeci şi cinci de ani; pupila mea, Helene, douăzeci. În adîncul sufletului meu, îi destinasem unul altuia.

În slujba mea erau valetul Germain, Modeste Simonat, un şofer dintre cei mai descurcăreţi şi două femei, Edith şi Mary, fiicele grădinarului meu, George Raleigh şi ale soţiei sale, Anna.

În ziua aceea, 24 mai, eram opt oameni aşezaţi în jurul mesei, la lumina lămpilor alimentate de grupurile electrogene instalate în grădină. În afara stăpînului casei, a fiului şi a pupilei sale, se mai aflau cinci oaspeţi, trei aparţinînd rasei anglo-saxone şi doi naţiunii mexicane.

Doctorul Bathurst se număra printre primii, iar doctorul Moreno printre ceilalţi. Erau doi savanţi, în cel mai larg sens al cuvîntului, ceea ce nu-i împiedica să fie rareori de acord. În rest, oameni de treabă şi cei mai buni prieteni din lume.

Ceilalţi doi anglo-saxoni erau Williamson, proprietarul unei importante pescării din Rosario şi Rowling, un îndrăzneţ care întemeiase în împrejurimile oraşului o fermă de trufandale şi era pe cale de a se îmbogăţi.

Cît despre ultimul conviv, domnul Mendoza, acesta era preşedintele tribunalului din Rosario, om stimabil, spirit cultivat, judecător integru.

Pînă la sfîrşitul mesei nu s-a petrecut nici un incident notabil. Am uitat cuvintele rostite pînă atunci. Dar nu şi pe cele spuse după ce ne-am aprins ţigările.

Ajunsesem - n-are importanţă cum! - la minunatele realizări ale

omului. Doctorul Bathurst afirmă, la un moment dat:

– Fapt este că dacă Adam (evident, în calitatea sa de anglo-saxon, el pronunţa *Edem*) şi Eva (el pronunţa, bineînţeles, *Iv*) s-ar întoarce pe Pămînt, ar rămîne foarte uimiţi!

De aici a pornit discuţia. Darwinist fervent, partizan convins al selecţiei naturale, Moreno îl întrebă ironic pe Bathurst dacă într-adevăr crede în legenda Paradisului terestru. Bathurst răspunse că, oricum, crede în Dumnezeu, şi că, întrucît existenţa lui Adam şi a Evei era susţinută de Biblie, îşi interzicea să discute despre ea. Moreno îi răspunse că el crede în Dumnezeu cel puţin tot atît cît interlocutorul său, dar că primul bărbat şi prima femeie puteau foarte bine să nu fie decît mituri, simboluri şi că, în consecinţă, nu era o nelegiuire a presupune că Biblia voise să înfăţişeze astfel suflul vital introdus de puterea creatoare în prima celulă, din care decurseseră apoi toate celelalte. Bathurst ripostă că explicaţia era specioasă şi că în ceea ce-l privea, el socotea mai măgulitor să fie opera directă a divinităţii, decît să descindă din ea prin intermediul unor primate cu înfăţişare de maimuţă...

Discuţia încetă tocmai cînd părea să se încingă, adversarii găsind întîmplător un punct de vedere comun. Dealtfel, aşa se sfîrşeau de obicei disputele lor.

De data asta, revenind la tema iniţială, cei doi antagonişti se întîlneau în admiraţia faţă de înalta civilizaţie la care ajunsese umanitatea, oricare i-ar fi fost originea; îi enumerau cuceririle cu mîndrie. Le trecură în revistă pe toate. Bathurst lăudă chimia, ridicată la un asemenea grad de perfecţiune încît tindea să dispară, confundîndu-se cu fizica; astfel, cele două ştiinţe ar fi format doar una, avînd drept obiect studiul energiei imanente. Moreno făcu elogiul medicinii şi al chirurgiei, datorită cărora devenise cunoscută natura intimă a fenomenului vieţii şi ale căror descoperiri prodigioase îngăduiau să se spere că, într-un viitor apropiat, se va realiza nemurirea organismelor însufleţite. După care, amîndoi se felicitară reciproc pentru înălţimile atinse de astronomie. Nu stăteam oare de vorbă cu şapte [18] dintre planetele sistemului solar, stelele aşteptîndu-şi rîndul?

Obosiţi de entuziasmul lor, cei doi apologeţi îşi luară o mică pauză de odihnă. Ceilalţi convivi profitară de ea pentru a spune şi ei un cuvînt şi se intră în vastul domeniu al invenţiilor practice, care modificaseră atît de profund condiţia umanităţii. Lăudară căile ferate şi vapoarele, afectate transportului mărfurilor grele şi voluminoase, aeronavele economice, folosite de pasagerii care nu duc lipsă de timp, tuburile pneumatice sau electroionice brăzdînd toate mările şi toate continentele, la îndemîna celor grăbiţi. Lăudară nenumăratele maşini, unele mai ingenioase decît altele, una singură efectuînd, în anumite

industrii, munca a o sută de oameni. Lăudară arta tipografică, fotografia culorilor şi a luminii, a sunetului, a căldurii şi a tuturor vibraţiilor eterului. Lăudară mai ales electricitatea, acest agent atît de suplu, atît de docil şi de perfect cunoscut în proprietăţile şi în esenţa sa, care îngăduie, fără nici un conector material, fie să acţionezi un mecanism oarecare, fie să dirijezi o navă marină, submarină sau aeriană, fie.să comunici prin scris, prin vorbire, sau prin imagini, la orice distanţă.

Pe scurt, a fost un veritabil ditiramb, la care, mărturisesc, m-am asociat şi eu. Am căzut de acord că omeniri a atinsese un nivel intelectual necunoscut înaintea epocii noastre şi care ne autoriza să credem în victoria ei definitivă asupra naturii.

– Totuşi - spuse preşedintele Mendoza cu vocea sa subţire şi melodioasă, profitînd de clipa de tăcere care urmase acestei concluzii finale - mi s-a spus că popoare astăzi dispărute fără să lase nici o urma ajunseseră la o civilizaţie egală, sau analogă cu a noastră.

– Care anume? întrebară toţi, în acelaşi timp.

– Babilonienii, de pildă.

Fu o explozie de ilaritate. Să-i compari pe babilonieni cu oamenii moderni!

– Egiptenii, continuă liniştit don Mendoza.

Se rîse cu şi mai multă poftă.

– Mai sînt şi atlanţii, pe care numai ignoranţa noastră îi socoteşte legendari, urmă preşedintele. Şi să nu uităm că o infinitate de alte omeniri, anterioare chiar atlanţilor, au putut.să se nască, să prospere şi să se stingă fără să ştim nimic despre ele!

Întrucît don Mendoza stăruia în atitudinea sa paradoxală, ca să nu-l supărăm, ne-am prefăcut că-l luăm în serios.

– Scumpul meu preşedinte, spuse Moreno, pe tonul folosit pentru a convinge un copil, îmi închipui că nu vrei să pretinzi că vreunul dintre aceste popoare vechi ar putea fi comparat cu noi!... Pe plan moral, admit că s-au ridicat la acelaşi grad de cultură, dar pe plan material...

– De ce nu? ripostă don Mendoza.

– Pentru că, se grăbi Bathurst să explice, invenţiile noastre se caracterizează printr-o răspîndire instantanee pe toată suprafaţa Pămîntului. Dispariţia unui popor, sau chiar a unui mare număr de popoare, ar lăsa deci neatinsă suma progreselor înfăptuite. Pentru ca roadele efortului uman să se piardă în întregime, ar trebui ca întreaga omenire să dispară dintr-odată. Este aceasta o ipoteză admisibilă?...

În timp ce discutam astfel, efectele şi cauzele continuau să se genereze reciproc în infinitul universului şi. la mai puţin de un minut după ce doctorul Bathurst pusese această întrebare, rezultanta lor totală avea să justifice din plin scepticismul lui Mendoza. Dar noi nu

bănuiam nimic şi vorbeam liniştiţi, unii lăsaţi pe spătarele scaunelor, ceilalţi sprijinindu-şi coatele pe masă, toţi privindu-l cu compasiune pe Mendoza, pe care-l socoteam copleşit de replica lui Bathurst.

– Mai întîi, răspunse preşedintele fără să se emoţioneze, e de crezut că Pămîntul avea odinioară mai puţini locuitori decît astăzi, aşa încît un popor putea foarte bine să posede în exclusivitate ştiinţa universală. Apoi, nu văd nimic absurd, *a priori*, în a admite că toată suprafaţa globului poate fi zdruncinată în acelaşi timp.

– Haida, de! am strigat noi, la unison.

Exact în clipa aceea a survenit cataclismul.

Pronunţam încă toţi împreună acel „Haida, de!" cînd se iscă un vacarm înfricoşător. Solul ce cutremură, făcîndu-ne să nu ne mai putem ţine pe picioare, vila oscilă pe temeliile sale.

Izbindu-ne unii de alţii, îmbulzindu-ne, pradă unei spaime de nedescris, ne-am precipitat afară.

Abia trecusem pragul, cînd casa se prăbuşi, îngropîndu-i sub dărîmături pe preşedintele Mendoza şi pe valetul Germain, care erau ultimii. După cîteva secunde de firească derută, ne pregăteam să le dăm ajutor, cînd l-am văzut pe grădinarul Raleigh care alerga spre noi, urmat de soţia sa, venind din partea de jos a grădinii, unde îşi avea locuinţa.

– Marea!... Marea! striga el, cît îl ţineau plămînii.

M-am întors spre Pacific şi am rămas nemişcat, izbit de stupoare. Nu pentru că mi-aş fi dat seama limpede de ceea ce vedeam, dar am avut dintr-odată noţiunea clară că perspectiva obişnuită era schimbată. Or, faptul că aspectul naturii, această natură pe care o considerăm prin esenţă imuabilă, se schimbase într-un mod atît de straniu în cîteva secunde, nu era de ajuns pentru a-mi îngheţa inima de spaimă?

Totuşi, mi-am recăpătat destul de repede sîngele rece. Adevărata superioritate a omului nu constă în a domina, a învinge natura; pentru gînditor, înseamnă a o înţelege, a face ca universul imens să încapă în microcosmosul creierului său; pentru omul de acţiune, a-şi păstra spiritul senin în faţa revoltei materiei, a-i spune: „Poţi să mă distrugi, dar nu să mă tulburi!..."

Îndată ce mi-am recîştigat calmul, am înţeles care era deosebirea dintre tabloul pe care-l aveam în faţa ochilor şi cel pe care mă obişnuisem să-l privesc. Faleza dispăruse, pur şi simplu, şi grădina mea ajunsese la nivelul mării, ale cărei valuri, după ce înghiţiseră casa grădinarului, se înverşunau acum împotriva primelor răzoare.

Cum era greu de crezut că apa urcase, trebuia să accept că uscatul coborîse. O coborîre de peste o sută de metri - faleza avusese această înălţime - dar nu foarte bruscă de vreme ce nu o simţisem deloc, ceea ce explica liniştea relativă a oceanului.

O scurtă cercetare mă convinse că ipoteza mea era justă şi îmi îngădui să constat, pe deasupra, că această coborîre nu încetase. Marea continua să urce, într-adevăr, cu o viteză care mi se păru a fi de circa doi metri pe secundă. adică şapte sau opt kilometri pe oră. Dată fiind distanţa care ne separa de avangarda valurilor, aveam să fim înghiţiţi în mai puţin de trei minute, dacă viteza de înaintare rămînea aceeaşi.

Am luat rapid o hotărîre:

– La automobil!

M-au înţeles. Ne-am precipitat toţi spre garaj şi automobilul a fost împins afară. Într-o clipită, am umplut rezervorul şi ne-am urcat claie peste grămadă. Şoferul Simonat învîrti manivela, sări la volan, ambreie şi porni în viteza a patra, în timp ce Raleigh, deschizînd poarta, se agăţa în trecere, cramponîndu-se de arcurile din spate.

Era şi timpul! În clipa în care maşina ajungea la drum, un val se prăbuşi, udînd roţile pînă la osie. De acum, nu ne mai păsa de urmărirea apei. Cu toată încărcătura lui excesivă, automobilul avea să ne pună la adăpost şi, dacă această coborîre spre abis n-avea să continue la nesfîrşit... Într-adevăr, aveam destul spaţiu în faţa noastră: cel puţin două ceasuri de urcuş şi o altitudine disponibilă de aproape o mie cinci sute de metri.

N-am întîrziat totuşi să recunosc că încă nu era cazul să proclam victoria. După ce primul salt al maşinii ne duse la douăzeci de metri de franjurii de spumă, această distanţă nu se mări, cu toate că Simonat apăsa pe accelerator pînă la capăt. Fără îndoială, greutatea celor doisprezece pasageri încetinea mersul automobilului. Oricare ar fi fost explicaţia, viteza noastră era egală cu aceea a apei cotropitoare, care rămînea la aceeaşi distanţă.

Această situaţie neliniştitoare deveni curînd cunoscută şi toţi, în afara de Simonat, preocupat de conducerea maşinii, ne-am întors către drumul pe care-l lăsam în urmă Nu se mai vedea decît apă. Pe măsură ce-l cuceream, drumul dispărea sub marea care-l cucerea la rîndul ei. O mare calmă. Abia cîteva încreţituri veneau să moară încet pe un ţărm mereu nou. Era un lac liniştit care se umfla, se umfla mereu, cu o mişcare uniformă şi nimic nu era mai tragic decît urmărirea acestei ape calme. Zadarnic fugeam de ea, căci apa urca, implacabilă, odată cu noi...

Simonat, care nu-şi deslipea ochii de drum, spuse, la o cotitură.

– Iată-ne la jumătatea pantei. Încă un ceas de urcuş.

Ne-am cutremurat: într-un ceas, vom fi în vîrf şi va trebui să coborîm, izgoniţi, ajunşi din urmă, oricare ne va fi viteza, de masele lichide care se vor prăbuşi după noi!...

Ora se scurse fără ca nimic să se schimbe în situaţia noastră. Distingeam punctul culminant al cotei, cînd, zguduită violent, maşina

se abătu din drum, gata să se sfărîme de taluz. În acelaşi timp, un val uriaş se umflă în urma noastră, urcă la asaltul drumului, se arcui şi se sparse asupra maşinii, care fu înconjurată de spumă... Aveam să fim înghiţiţi?...

Nu, apa se retrase clocotind, în timp ce motorul, precipitîndu-şi brusc gîfîiturile, făcea să crească viteza.

Cărui fapt i se datora această creştere? Un strigăt al Annei Raleigh ne făcu să înţelegem, după cum constatase biata femeie, că bărbatul ei nu mai era agăţat de arcuri. Desigur, valul îl smulsese pe nenorocit şi maşina, uşurată, urca mai repede panta.

Deodată, ne oprirăm.

– Ce se întîmplă? l-am întrebat pe şofer. O pană?

Chiar în aceste împrejurări tragice, orgoliul profesional nu-şi pierduse drepturile. Simonat ridică din umeri dispreţuitor, vrînd să spună astfel că un şofer de talia lui nu cunoştea penele şi îmi arătă drumul, în tăcere. Am înţeles de ce ne oprisem.

Drumul era tăiat la mai puţin de zece metri în faţă. „Tăiat" este cuvîntul potrivit: parcă ar fi fost retezat cu un cuţit. Dincolo de o creastă ascuţită era vidul, un abis de tenebre, în adîncul căruia nu se putea zări nimic.

Ne-am întors privirile, pierduţi, convinşi că ne sunase ultimul ceas. Oceanul care ne urmărise pînă pe aceste înălţimi avea să ne atingă în cîteva secunde...

Toţi, în afară de sărmana Anna şi de fiicele ei, care plîngeau cu sughiţuri, am scos un strigăt de veselă surpriză.. Nu, apa nu-şi continuase mişcarea ascensională, sau, mai exact, pămîntul nu se mai cufunda. Fără îndoială, zguduitura pe care o simţisem fusese ultima manifestare a fenomenului. Oceanul se oprise şi nivelul său rămînea cam la o sută de metri mai jos de punctul în care ne strînsesem în jurul maşinii încă trepidînde, ca un animal obosit de o cursă rapidă.

Aveam să reuşim s-o scoatem la capăt? Nu puteam s-o ştim, decît în zori. Pînă atunci, trebuia să aşteptăm. Unul după altul, ne-am întins pe sol şi, Dumnezeu să mă ierte, cred c-am adormit!...

În timpul nopţii

Am fost trezit de un zgomot formidabil. Ce oră e? Nu ştiu. În orice caz, sîntem şi acum cufundaţi în tenebrele nopţii.

Zgomotul provine din abisul impenetrabil în care s-a prăbuşit drumul. Ce se petrece?... Aş putea jura că mase de apă cad acolo în cascadă, că valuri gigantice se izbesc între ele cu violenţă... Da, aşa e, căci volute de spumă ajung pînă la noi şi sîntem acoperiţi de stropi.

Apoi liniştea renaşte încet-încet... Totul reintră în tăcere... Bolta

cerului păleşte... Se luminează de ziuă.

25 Mai

Ce supliciu a fost revelaţia lentă a situaţiei în care ne aflam! La început, n-am putut vedea decît foarte aproape în jurul nostru, dar cercul se lărgi, se lărgi fără încetare, ca şi cum speranţa noastră mereu dezamăgită ridicase pe rînd un număr infinit de văluri uşoare - şi iată lumina care ne risipi ultimele iluzii.

Situaţia noastră este dintre cele mai simple şi poate fi rezumată în cîteva cuvinte: sîntem pe o insulă. Marea ne înconjoară de pretutindeni. Ieri încă, am fi zărit un ocean de piscuri, mai multe dintre ele dominîndu-l pe cel pe care ne aflăm. Aceste piscuri au dispărut, în vreme ce, din motive care vor rămîne veşnic neştiute, al nostru, totuşi mai modest, s-a oprit din lenta sa prăbuşire; în locul lor, se întinde o pînză de apă fără margini. De jur împrejur, doar marea. Ocupăm singurul punct solid al imensului cerc deschis de orizont.

E de ajuns o aruncătură de ochi pentru a cunoaşte în întregime insuliţa pe care o şansă extraordinară ne-a făcut să găsim adăpost. Într-adevăr, e de mici dimensiuni: cel mult o mie de metri lungime şi cinci sute lăţime. Spre nord, vest şi sud vîrful ei, înălţat cam la o sută de metri deasupra valurilor, coboară pînă la ele pe o pantă destul de domoală. Spre est, dimpotrivă, insuliţa se termină într-o faleză tăiată perpendicular pe ocean.

Privirile noastre se întorc mai ales într-acolo. În acea direcţie, ar trebui să vedem munţi etajaţi şi, dincolo de ei, întregul Mexic. Ce schimbare într-o singură noapte scurtă de primăvară! Munţii au dispărut, Mexicul a fost înghiţit! În locul lor, un deşert fără capăt, deşertul arid al mării!

Ne privim, înfricoşaţi. Pe această stîncă îngustă şi goală, fără alimente, fără apă, n-avem nici cea mai mică nădejde Ne culcăm sol şi începem să aşteptăm moartea

Pe bordul „Virginiei", 4 iunie

Ce s-a petrecut în zilele următoare? Nu-mi mai amintesc. E de presupus că, în cele din urmă, mi-am pierdut cunoştinţa: îmi revin pe bordul vasului care ne-a cules. Doar atunci aflu că stătusem pe insuliţă zece zile întregi şi că doi dintre noi, Williamson şi Rowling, au murit de sete şi de foame. Dintre cele cincisprezece făpturi pe care le adăpostea vila mea în momentul cataclismului, n-au mai rămas decît nouă: fiul meu Jean şi pupila mea Helene, şoferul Simonat, neconsolat

de pierderea automobilului, Anna Raleigh şi cele două fiice ale ei, doctorii Bathurst şi Moreno - şi, în sfîrşit, eu. care mă grăbesc să redactez aceste însemnări pentru edificarea raselor viitoare, admiţînd că se vor mai naşte.

"Virginia" este un bastiment mixt - cu aburi şi cu pînze - de circa două mii de tone, destinat transportului de mărfuri. Un vas destui de vechi, mediocru ca navigaţie. Căpitanul Morris are douăzeci de oameni în subordine. Căpitanul şi echipajul sînt englezi.

„Virginia" a plecat din Melbourne numai cu lest, acum o lună şi ceva, cu destinaţia Rosario. Nici un incident nu i-a marcat călătoria. Doar în noaptea de 24 spre 25 mai se iscaseră o serie de valuri de o înălţime prodigioasă, dar şi de o lungime proporţională, ceea ce le făcu inofensive. Oricît de ciudate ar fi fost, aceste valuri nu puteau să-l facă pe căpitan să prevadă cataclismul care se desfăşura în acelaşi timp. Aşa că a fost foarte surprins văzînd doar marea acolo unde se aştepta să întîlnească Rosario şi litoralul mexican. Din acest litoral nu mai rămăsese decît o insuliţă. O barcă de pe „Virginia" abordă insuliţa, pe care fură descoperite unsprezece trupuri fără cunoştinţă. Două nu mai erau decît cadavre; celelalte nouă fură îmbarcate. Astfel am fost salvaţi.

Pe uscat. Ianuarie sau februarie

Un interval de opt luni desparte ultimele rînduri ale însemnărilor mele de cele care vor urma. Le datez pe acestea ianuarie sau februarie, datorită imposibilităţii de a fi mai precis, căci nu mai am o noţiune exactă a timpului.

Aceste opt luni constituie perioada cea mai atroce a încercărilor noastre, aceea în care, într-o progresie dozată cu cruzime, am cunoscut întreaga noastră nenorocire.

După ce ne-a cules „Virginia" şi-a urmat cursa spre est, cu toată viteza. Cînd mi-am revenit, insuliţa pe care abia scăpasem de moarte se afla demult dincolo de orizont. Căpitanul determină poziţia vasului sub un cer fără nori, stabilind că navigam chiar deasupra locului unde ar fi trebuit să fie Mexico. Dar nu rămăsese nici o urmă din Mexico - după cum, în timpul leşinului meu, nu găsiseră nici o urmă a munţilor din centru, după cum nu vedeam acum vreo urmă a unui pămînt oarecare, pînă unde ajungea privirea; pretutindeni, doar infinitul mării.

În această constatare era ceva cu adevărat înnebunitor. Raţiunea era gata să ne părăsească. Şi cum adică, întregul Mexic înghiţit!... Schimbam priviri îngrozite, întrebîndu-ne pînă unde ajunseseră ravagiile înfricoşătorului cataclism...

Căpitanul vru să cunoască adevărul; schimbîndu-şi ruta, el se îndreptă spre nord; dacă Mexicul nu mai exista, nu era admisibil ca acelaşi lucru să se fi petrecut cu întregul continent american.

Totuşi, aşa stăteau lucrurile. Am urcat zadarnic spre nord douăsprezece zile, fără să dăm de uscat şi nu l-am întîlnit nici după ce am făcut stînga împrejur şi am coborît spre sud aproape o lună. Oricît de paradoxal ni s-ar fi părut, am fost obligaţi să cedăm în faţa evidenţei: da, întregul continent american fusese acoperit de valuri!

Fusesem oare salvaţi doar pentru a cunoaşte încă odată chinurile agoniei? Aveam pricini să ne temem de asta. Fără a vorbi despre alimentele care urmau să se isprăvească mai curînd sau mai tîrziu, ne ameninţa un pericol iminent: ce vom face cînd maşina avea să încremenească, din lipsă de cărbuni? Aşa încetează să bată inima unui animal care şi-a pierdut tot sîngele. Iată de ce, la 14 iulie - ne aflam atunci cam pe vechiul loc al oraşului Buenos Aires - căpitanul Morris lăsă focurile să se stingă şi ridică pînzele. Apoi convocă pe toţi cei de pe „Virginia", echipaj şi pasageri, şi, expunîndu-ne situaţia în cîteva cuvinte, ne rugă să reflectăm cu seriozitate şi să propunem o soluţie la consiliul care urma să aibă loc a doua zi.

Nu ştiu dacă vreunul dintre tovarăşii mei de nenorocire a găsit un expedient mai mult sau mai puţin ingenios. În ceea ce mă priveşte, mărturisesc că ezitam, nedecis, cînd o furtună dezlănţuită în timpul nopţii rezolvă problema; a trebuit să fugim spre vest, purtaţi de un vînt turbat, gata în orice clipă să fim înghiţiţi de o mare furioasă.

Uraganul ţinu treizeci şi cinci de zile, fără un minut de întrerupere, sau măcar de slăbire a intensităţii lui. Începeam să ne pierdem speranţa că se va sfîrşi vreodată, cînd, la 19 august, vremea bună reveni la fel de brusc cum încetase. Căpitanul profită pentru a determina poziţia vasului: 40° latitudine nord şi 114° longitudine est. Erau coordonatele Pekinului!

Trecusem deci pe deasupra Polineziei şi poate a Australiei, fără să ne dăm seama şi navigam acum deasupra locului unde se afla odinioară capitala unui imperiu de patru sute de milioane de suflete!

Asia avusese deci şi ea soarta Americii?

Ne-am convins de asta curînd. Continuîndu-şi ruta spre sud-vest „Virginia" ajunse în dreptul Tibetului, apoi al Himalaiei. Aici ar fi trebuit să se afle cele mai înalte piscuri ale globului. Ei bine, în toate direcţiile, nimic nu depăşea suprafaţa oceanului. Era ca şi cum pe Pămînt n-ar fi existat un alt punct solid în afara insuliţei care ne salvase, ca şi cum am fi fost singurii supravieţuitori ai cataclismului, ultimii locuitori ai unei lumi înfăşurate în mişcătorul giulgiu al mării!

Dacă era aşa, aveam să pierim şi noi curînd. În ciuda raţionării severe, alimentele se împuţinau şi trebuia să ne pierdem orice speranţă de a le reînnoi...

Scurtez relatarea acestei călătorii înfricoşătoare. "Dacă, pentru a o reda în amănunt, aş încerca să o retrăiesc zi cu zi, amintirea ei m-ar face să înnebunesc. Oricît de stranii şi de teribile ar fi evenimentele care au precedat-o şi au urmat-o, oricît de lamentabil mi-ar apărea viitorul - un viitor pe care nu-l voi cunoaşte - spaima cea mai puternică am trăit-o în timpul acestei călătorii infernale. O, această cursă veşnică pe o mare fără sfîrşit! Să te aştepţi în fiecare zi să acostezi undeva şi să vezi îndepărtîndu-se mereu capătul călătoriei! Să trăieşti aplecat asupra unor hărţi pe care oamenii desenaseră linia sinuoasă a ţărmurilor şi să constaţi că nimic, absolut nimic din aceste locuri, care păreau eterne, nu mai există! Să-ţi spui că Pămîntul palpita de vieţi fără număr, că milioane de oameni şi miliarde de animale îl parcurgeau în toate sensurile, sau îi brăzdau atmosfera şi că totul a murit, că toate aceste vieţi s-au stins deodată, ca o flăcăruie în bătaia vîntului! Să-ţi cauţi pretutindeni semenii şi să-i cauţi zadarnic! Să capeţi puţin cîte puţin certitudinea că împrejurul tău nu există nimic viu şi să devii treptat conştient de singurătatea ta în mijlocul unui univers nemilos!...

Am găsit oare cuvintele potrivite pentru a exprima deznădejdea noastră? Nu ştiu. Probabil că în nici o limbă nu există cuvinte adecvate unei situaţii fără precedent.

După ce am recunoscut marea în care se afla odinioară peninsula indiană, am urcat din nou spre nord timp de zece zile, apoi ne-am îndreptat spre vest. Fără ca situaţia noastră să se schimbe cu ceva, am trecut peste lanţul Uralilor, deveniţi munţi submarini şi am navigat deasupra a ceea ce fusese Europa. Am coborît apoi spre sud, pînă la douăzeci de grade mai jos de ecuator; după care, obosiţi de căutarea noastră inutilă, am reluat drumul nordului şi am traversat, pînă dincolo de Pirinei, o întindere de apă care acoperea Africa şi Spania. Adevărul este că începeam să ne obişnuim cu spaima noastră. Pe măsură ce înaintam, însemnam ruta pe hărţi, şi spuneam: „Aici, era Moscova... Varşovia... Berlin... Viena... Roma... Tunis... Tombuctu... Saint-Louis.. Oran... Madrid...", dar cu o nepăsare crescîndă şi, datorită obişnuinţei, ajungeam să pronunţăm fără emoţie aceste cuvinte, atît de tragice în realitate.

Totuşi, eu cel puţin nu-mi epuizasem capacitatea de a suferi. Mi-am dat seama de asta în ziua - era cam prin 11 decembrie - cînd căpitanul Morris îmi spuse: „Aici era Parisul..." Am crezut că-mi smulge inima din piept. Universul întreg înghiţit, fie! Dar Franţa - Franţa mea! - şi Parisul care o simboliza!...

Am auzit lîngă mine ca un suspin. M-am întors: era Simonat, care plîngea.

Încă patru zile, ne-am urmat ruta spre nord; apoi, ajunşi în dreptul Edinburghului, am coborît iar spre sud-vest, în căutarea

Irlandei şi am luat-o spre est... De fapt, rătăceam la întîmplare, căci n-aveam nici un motiv să mergem într-o direcţie mai curînd decît în alta...

Am trecut pe deasupra Londrei, al cărei mormînt lichid fu salutat de întregul echipaj. După cinci zile, ne aflam în dreptul Danzigului cînd căpitanul Morris ordonă să pornim spre sud-vest. Timonierul se supuse, docil Ce importanţă mai avea? Nu era acelaşi lucru în orice parte?...

În a noua zi de navigaţie în această direcţie, am mîncat ultima noastră bucată de bîscuit.

Cum ne priveam cu ochi rătăciţi, căpitanul Morris ceru deodată să se reaprindă focurile. Ce avea de gînd? Mă întreb şi astăzi. Dar ordinul fu executat: viteza navei crescu...

După doua zile, sufeream teribil de foame. A treia zi, aproape toţi refuzară cu încăpăţînare să se scoale. Doar căpitanul, Simonat, cîţiva oameni din echipaj şi cu mine am mai avut energia necesară pentru a asigura mersul navei.

În a cincea zi de post, numărul timonierilor şi al mecanicilor voluntari descrescu şi mai mult. În douăzeci şi patru de ore, nimeni n-avea să mai fie capabil să se ţină pe picioare.

Navigam de mai bine de şapte luni. De mai bine de şapte luni brăzdam marea în toate sensurile. Trebuia să fim, cred, în 8 ianuarie. Spun „cred" datorită imposibilităţii de a li mai precis, calendarul pierzîndu-şi pentru noi mult din rigoare.

Or, în ziua aceea, în timp ce eram la cîrmă şi consacram întreaga mea atenţie slăbită păstrării direcţiei, mi s-a părut că văd ceva spre vest. Crezînd că sînt pradă unei erori, am căscat ochii...

Nu, nu mă înşelasem!

Am scos un adevărat răcnet, apoi, strîngînd cu putere bara cîrmei, am strigat:

– Pămînt la tribord înainte!

Ce efect magic au avut aceste cuvinte! Toţi muribunzii reînviară dintr-odată şi chipurile lor scofîlcite se iviră deasupra vergelei de la tribord.

– E pămîntul, într-adevăr, spuse căpitanul Morris, după ce examină norul care se vedea la orizont.

O jumătate de oră mai tîrziu. nu mai încăpea nici o îndoială. Era, într-adevăr, pămîntul, pe care-l găseam în plin ocean Atlantic, după ce-l căutasem în zadar pe toată suprafaţa vechilor continente.

Către ora trei după-amiază, am putut distinge detaliile litoralului care ne bara drumul şi am simţit că disperarea noastră renaşte. Pentru că acest litoral nu semăna cu nici un altul şi nimeni dintre noi nu-şi amintea să fi văzut vreodată unul de o atît de deplină, absolută sălbăticie.

Pe pămîntul pe care locuisem înaintea dezastrului, verdele era o culoare foarte răspîndită. Nimeni dintre noi nu cunoştea un ţărm atît de sărac, un ţinut atît de arid încît să nu adăpostească măcar cîţiva arbuşti, sau cîteva tufe de mărăcini, sau pur şi simplu urme de licheni şi de muşchi. Aici, nimic din toate acestea. Nu se vedea decît o înaltă faleză negricioasă, la poalele căreia zăcea un haos de stînci, fără o plantă, fără un fir de iarbă. Era dezolarea în ceea ce poate ea avea mai total, mai absolut.

Două zile am navigat de-a lungul acestei faleze abrupte, fără să descoperim cea mai mică fisură. Abia în seara celei de a doua am dat de un golf spaţios, bine adăpostit împotriva tuturor vînturilor din larg, în care am lăsat să cadă ancora.

După ce am ajuns pe uscat în bărci, prima noastră grijă a fost să ne strîngem hrană. Ţărmul era acoperit de sute de broaşte ţestoase şi de milioane de scoici. În interstiţiile recifurilor se vedeau crabi, homari şi languste într-o cantitate fabuloasă, fără a pune la socoteală nenumăraţii peşti. Era evident că această mare atît de bogat populată ar fi fost de ajuns, în lipsa altor resurse, pentru a ne asigura existenţa pe o durată nelimitată.

După ce ne-am potolit foamea, o despicătură a falezei ne-a îngăduit să ajungem pe platou, unde am descoperit un spaţiu larg. Aspectul ţărmului nu ne înşelase; de jur împrejur, în toate direcţiile, nu erau decît roci aride, acoperite de alge şi de ierburi marine în general uscate, fără urmă de verdeaţă, fără nimic viu, nici pe pămînt, nici în văzduh. Din loc în loc, mici lacuri, mai curînd băltoace, străluceau în razele soarelui. Vrînd să bem, am constatat că apa lor era sărată.

De fapt, n-am fost surprinşi. Se confirma astfel ceea ce presupusesem de la început şi anume că acest continent necunoscut se născuse recent, ieşind din adîncurile mării. Asta îi explica ariditatea, ca şi deplina solitudine. Asta explica de asemenea stratul gros de nămol răspîndit uniform, care, în urma evaporării, începea să crape şi să se prefacă în pulbere.

A doua zi, la prînz, am stabilit că ne aflăm la 17°20' latitudine nord şi 23°55' longitudine vest. Reportînd punctul pe hartă, am văzut că se afla în plin ocean, cam în dreptul Capului Verde. Şi totuşi, uscatul, spre vest şi spre est se întindeau acum pînă la orizont.

Oricît de aspru şi de neprimitor ar fi fost continentul pe care pusesem piciorul, eram siliţi să ne mulţumim cu el. Iată de ce, fără să mai aşteptăm, am început descărcarea vasului. Am urcat pe platou tot ceea ce se afla în magaziile lui. Mai înainte, am afurcat solid vasul pe patru ancore, la cinci braţe de fund. În acest golf liniştit, nu-l ameninţa nici un pericol şi puteam să-l abandonăm fără nici un risc.

Îndată ce am terminat debarcarea, noua noastră viaţă a început.

În primul rînd, trebuia...

*

Ajuns aici cu traducerea, zartogul Sofr fu nevoit să se oprească. Manuscrisul prezenta o primă lacună, probabil foarte importantă, după numărul de pagini deteriorate, lacună urmată de multe altele şi mai considerabile, pe cît se putea presupune. Fără îndoială, un mare număr de foi fuseseră atinse de umiditate, cu toată protecţia cutiei. De fapt, nu rămăseseră decît fragmente mai mult sau mai puţin întinse, al căror context era distrus pentru totdeauna. Ele se succedau în aceasta ordine:

*

...începem să ne aclimatizăm.

De cît timp debarcasem pe această coastă? Nu mai ştiam nimic. L-am întrebat pe doctorul Moreno, care ţine un calendar al zilelor scurse. El mi-a spus: „Şase luni",adăugînd: „Cu o diferenţă de cîteva zile", căci se teme să nu se fi înşelat.

Am şi ajuns aici! Au trebuit să treacă doar şase luni pentru ca să nu mai fim toarte siguri că am măsurat exact timpul. Promiţătoare perspective!

Dealtfel, neglijenţa noastră nu e deloc inexplicabilă. Ne folosim întreaga atenţie, întreaga activitate pentru a supravieţui. Hrana e o problemă a cărei rezolvare necesită cea mai mare parte din zi. Ce mîncăm? Peşti, cînd găsim, ceea ce devine din ce în ce mai dificil, căci urmărirea noastră continuă îi alungă. Mîncăm de asemenea ouă de broaşte ţestoase şi anumite alge comestibile. Seara, sîntem sătui, dar extenuaţi şi ne gîndim doar la somn.

Am improvizat corturi din pînzele „Virginiei". Consider că în scurt timp va trebui să construim un adăpost mai trainic.

Cîteodată împuşcăm o pasăre; văzduhul nu e atît de pustiu cît presupusesem la început. Cam zece specii cunoscute sînt reprezentate pe acest nou continent. Doar păsări de cursă lungă: rîndunici, albatroşi, fregate şi alte cîteva. Se pare că nu-şi găsesc hrana pe acest pămînt fără vegetaţie, căci se rotesc neîncetat în jurul taberei noastre, pîndind resturile meselor sărace. Uneori găsim una ucisă de foame, ceea ce ne cruţă cartuşele şi puştile.

Din fericire, sînt şanse ca situaţia să se amelioreze. Am descoperit un sac de grîu în cala „Virginiei" şi am semănat jumătate din el. Dacă va creşte, ne va uşura mult viaţa. Dar va încolţi oare? Solul e acoperit de un strat gros de aluviuni, nămol nisipos îngrăşat prin descompunerea algelor. Oricît de mediocră i-ar fi calitatea, e totuşi

humus. Cînd am acostat, era impregnat cu sare; apoi, însă, ploi diluviene i-au spălat suprafaţa, toate depresiunile fiind acum pline cu apă dulce.

Dar stratul aluvionar n-a rost curăţat decît pînă la mică adîncime; pîrîurile, chiar rîurile care încep să se formeze, sînt toate foarte sălcii şi asta arată că în profunzime există încă o mare cantitate de sare.

Pentru a semăna grîul şi pentru a păstra jumătate de sac în rezervă, aproape că a trebuit să ne batem; o parte a echipajului „Virgîniei" voia să-l prefacă fără zăbavă în pîine. Am fost constrînşi să...

*

...pe care le aveam la bordul „Virginiei". Aceste două cupluri de iepuri au fugit în interior şi nu le-am mai văzut. Se pare că au găsit hrană. Produce oare pămîntul fără să ştim...

*

...cel puţin doi ani de cînd sîntem aici!... Grîul a crescut admirabil. Avem pîine aproape la discreţie şi cîmpurile cultivate cresc mereu. Dar ce luptă trebuie să ducem împotriva păsărilor! S-au înmulţit în chip ciudat şi, de jur împrejurul culturilor noastre...

*

Cu toate decesele despre care am vorbit mai înainte, micul nostru trib n-a descrescut, ci dimpotrivă. Fiul meu şi pupila mea au trei copii, şi fiecare dintre celelalte trei perechi, la fel. Toată această liotă crapă de sănătate. E ca şi cum specia umană ar avea mai multă vigoare, o vitalitate mai intensă, de cînd e atît de redusă ca număr. Dar cauze...

*

...aici de zece ani şi nu ştiam nimic despre acest continent. Nu-l cunoşteam decît pe o rază de cîţiva kilometri în jurul locului debarcării. Doctorul Bathurst ne-a făcut să ne fie ruşine de apatia noastră. La îndemnul lui, am armat vasul, ceea ce ne-a luat aproape şase luni şi am făcut o călătorie de explorare.

Ne-am întors alaltăieri. Călătoria a durat mai mult decît socoteam, pentru că am vrut să fie completă.

Am dat ocol continentului care ne susţine şi care, totul ne face s-o presupunem, trebuie să fie, împreună cu insuliţa noastră, ultima parcelă solidă de la suprafaţa globului. Ţărmurile lui ni s-au părut a fi

pretutindeni la fel, adică foarte abrupte şi foarte sălbatice.

Călătoria noastră a fost întreruptă de mai multe excursii în interior; speram, mai ales, să găsim urme ale Azorelor şi ale Maderei, situate, înainte de cataclism, în oceanul Atlantic şi care, deci, ar trebui să facă parte din noul continent. N-am întîlnit însă nici cel mai mic vestigiu. Tot ce am putut constata este că solul era răscolit şi acoperit de un strat gros de lavă în zona acestor insule, care au fost supuse unor violente fenomene vulcanice.

Dacă n-am descoperit ce căutam, am descoperit ceea ce nu căutam! În dreptul Azorelor, pe jumătate acoperite de lavă, ne-au apărut mărturii ale muncii omeneşti - dar nu ale muncii foştilor insulari, contemporanii noştri de ieri. Erau rămăşiţe de coloane sau de olărie cum nu văzusem niciodată. Cercetîndu-le, doctorul Moreno emise ideea că aceste vestigii trebuiau să aparţină anticei Atlantide şi că fluxul vulcanic le-ar fi readus la suprafaţă.

Poate că doctorul Moreno are dreptate. Legendara Atlantidă ar fi ocupat, într-adevăr, dacă a existat, locul noului continent. Cît de ciudată ar fi, în acest caz, succesiunea pe aceleaşi meleaguri a trei omeniri care nu purced una dintr-alta.

Oricum ar fi, mărturisesc că problema mă lasă rece: avem destulă bătaie de cap cu prezentul, ca să ne mai ocupăm de trecut.

Cînd ne-am întors, ne-a izbit faptul că, faţă de restul continentului, împrejurimile taberei noastre păreau să constituie o regiune favorizată. Asta se datorează exclusiv culorii verzi, odinioară atît de abundentă în natură, care nu e cu totul absentă aici, în timp ce a dispărut în restul continentului. Nu făcusem niciodată această observaţie pînă atunci, dar lucrul era incontestabil. Fire de iarbă, care nu existau în momentul debarcării noastre, ţîşneau acum destul de numeroase în jur. Dealtfel, ele nu aparţin decît unui mic număr de specii dintre cele mai obişnuite, ale căror seminţe au fost transportate pînă aici de păsări.

Din ceea ce am spus pînă acum, nu trebuie să se tragă concluzia că nu există vegetaţie în afara acestor cîteva specii vechi. În urma unui efort de adaptare dintre cele mai stranii, pe întregul continent poate fi întîlnită o vegetaţie în stadiul de rudiment, de promisiune. Cele mai multe dintre plantele marine care-l acopereau cînd a ţîşnit din valuri au pierit la lumina soarelui. Cîteva au rezistat totuşi în lacurile, bălţile şi băltoacele uscate progresiv de căldură. Dar, în acea perioadă, începeau să se nască rîuri şi izvoare cu atît mai favorabile vieţii ierburilor marine şi algelor, cu cît apa lor era sărată. Cînd suprafaţa şi apoi adîncurile solului au fost lipsite de sare şi apa a devenit dulce, imensa majoritate a acestor plante au dispărut. Un mic număr, obişnuindu-se cu noile condiţii de viaţă, au prosperat în apa dulce aşa cum prosperaseră în apa sărată. Dar procesul nu s-a oprit

aici; cîteva dintre aceste plante, înzestrate cu o putere de acomodare mai mare. s-au obişnuit cu atmosfera, după ce se obişnuiseră cu apa dulce şi, mai întîi pe ţărmuri, apoi din aproape în aproape, au înaintat, spre interior.

Am surprins această transformare pe viu şi am putut să constatam cum se modificau formele, odată cu funcţionarea fiziologică. De pe acum, cîteva tulpini se înalţă timid spre cer. Putem prevedea că, într-o zi, o floră va fi creată astfel pe de-a-ntregul şi între speciile noi şi cele vechi va izbucni o luptă înverşunată.

Lucrurile se petrec la fel şi cu fauna. În vecinătatea cursurilor de apă pot fi văzute foste animale marine, în cea mai mare parte moluşte şi crustacee, pe cale de a deveni terestre. Văzduhul e străbătut de peşti zburători, mai mult păsări decît peşti, aripile lor crescînd nemăsurat şi coada Ior arcuită îngăduindu-le...

Ultimul fragment cuprindea, intact, sfîrşitul manuscrisului:

*

...toţi bătrîni. Căpitanul Morris a murit. Doctorul Bathurst are şaizeci şi cinci de ani, doctorul Moreno, şaizeci; eu, şaizeci şi opt. Toţi ne vom sfîrşi curînd viaţa. Totuşi, mai înainte vom îndeplini sarcina care ne revine şi, pe cît ne stă în puteri, vom ajuta generaţiile viitoare în lupta care le aşteaptă.

Dar vor vedea oare lumina zilei, aceste generaţii ale viitorului?

Sînt tentat să răspund afirmativ, dacă nu ţin seama decît de înmulţirea semenilor mei: copiii mişună şi, pe de altă parte, în condiţiile acestei clime sănătoase, în acest ţinut în care animalele feroce sînt necunoscute, longevitatea e mare. Colonia noastră s-a întreit.

Dimpotrivă, sînt tentat să răspund negativ, dacă mă refer la profunda decădere intelectuală a tovarăşilor mei de nenorocire.

Micul nostru grup de naufragiaţi se afla totuşi în condiţii favorabile pentru a profita de cunoaşterea umană. El cuprindea un om deosebit de energic - căpitanul Morris, acum decedat, doi bărbaţi mai culţi decît media obişnuită - fiul meu şi cu mine - precum şi doi savanţi veritabili - doctorul Bathurst şi doctorul Moreno. Cu astfel de elemente, am fi putut face ceva. N-am făcut nimic. De la început, păstrarea vieţii noastre materiale a fost, este încă singura noastră preocupare. Ca la început, ne petrecem timpul căutîndu-ne hrana, iar seara, epuizaţi, cădem într-un somn greu.

E, vai! prea evident că omenirea, ai cărei unici reprezentanţi sîntem, e pe cale de regresiune rapidă. Semnele animalităţii s-au accentuat la mateloţii de pe „Virginia", oameni inculţi altădată; fiul

meu şi cu mine am uitat ceea ce ştiam; doctorul Bathurst şi doctorul Moreno şi-au lăsat ei înşişi creierii în paragină. Se poate spune că viaţa noastră cerebrală este inexistentă.

Din fericire, am efectuat periplul acestui continent cu mulţi ani în urmă. Astăzi n-am mai avea curajul... Şi, dealtfel, căpitanul Morris, conducătorul expediţiei, a murit - după cum a murit de bătrîneţe şi „Virginia", care ne purta atunci.

La începutul şederii noastre aici, cîţiva dintre noi se apucaseră să-şi construiască locuinţe. Aceste construcţii neterminate s-au transformat în ruine. Dormim toţi pe pămînt, în orice anotimp.

De multă vreme n-a mai rămas nimic din veşmintele noastre. Cîţiva ani, ne-am străduit să le înlocuim cu alge ţesute mai întîi cu dibăcie, apoi mai grosolan. Am renunţat şi la acest efort, pe care clima blîndă îl face de prisos: trăim goi, ca aceia pe care-i numeam sălbatici.

A mînca, a mînca, aceasta ne este ţinta perpetuă, preocuparea exclusivă.

Mai dăinuie totuşi cîteva rămăşiţe din vechile noastre idei şi sentimente. Fiul meu Jean, acum om matur şi bunic, nu şi-a pierdut de tot afectivitatea şi fostul meu şofer, Modeste Simonat, îşi mai aminteşte vag că i-am fost cîndva stăpîn.

Dar odată cu ei, cu noi, aceste slabe urme ale oamenilor care am fost - căci de fapt nu mai sîntem oameni - vor dispare pentru totdeauna. Cei născuţi aici nu vor fi cunoscut niciodată o altă existenţă. Omenirea va consta doar din aceşti adulţi - îi am în faţa ochilor în timp ce scriu - care nu ştiu nici să citească, nici să numere şi abia vorbesc, din aceşti copii cu dinţi ascuţiţi, care par să fie doar un pîntec nesăţios. Apoi, după aceştia, vor fi alţi adulţi şi alţi copiii, apoi iar alţi adulţi şi alţi copii, mereu mai aproape de animale, mereu mai departe de strămoşii lor gînditori.

Mi se pare că-i văd pe aceşti oameni viitori, nemaicunoscînd limbajul articulat, cu inteligenţa stinsă, cu trupul acoperit de peri aspri, rătăcind în acest deşert sumbru...

Ei bine, vrem să încercăm să nu fie aşa. Vrem să facem tot ce stă în puterea noastră pentru ca realizările omenirii din care am făcut parte să nu se piardă definitiv. Doctorul Moreno, doctorul Bathurst şi cu mine vom trezi creierul nostru amorţit, îl vom obliga să-şi reamintească tot ceea ce a ştiut. Împărţindu-ne munca, pe această hîrtie şi cu această cerneală, luate cîndva de pe bordul „Virginiei", vom înşira tot ceea ce cunoaştem în diverse domenii ale ştiinţei pentru ca, mai tîrziu, dacă oamenii vor mai exista şi dacă, după o perioadă de sălbăticie mai mult sau mai puţin lungă, vor simţi renăscînd setea lor de lumină, să găsească acest rezumat a ceea ce au făcut înaintaşii lor. Fie ca atunci ei să binecuvînteze amintirea acelora care s-au străduit, la noroc, să scurteze calea dureroasă a unor fraţi pe care nu-i vor

vedea!

Pe pragul morţii

Au trecut aproape cincisprezece ani de cînd au fost scrise rîndurile de mai sus. Doctorul Bathurst şi doctorul Moreno nu mai sînt. Dintre toţi cei care au debarcat aici, eu, unul dintre cei mai bătrîni, am rămas aproape singur. Dar moartea mă va lua şi pe mine. O simt urcînd de la picioarele mele îngheţate spre inima care mi se opreşte.

Ne-am terminat munca. Am închis manuscrisele care cuprind rezumatul ştiinţei umane într-o casă de fier debarcată de pe „Virginia" şi am îngropat-o adînc în pămînt. Alături, voi ascunde aceste cîteva pagini făcute sul, într-o cutie de aluminiu.

Va găsi cineva vreodată comoara încredinţată pămîntului? O va căuta măcar cineva?... Asta e treaba destinului.

*

Pe măsură ce traducea acest bizar document, un fel de spaimă cuprindea sufletul zartogului Sofr.

Cum, rasa Andarti-Iten-Schu descindea din aceşti oameni care, după ce rătăciseră multe luni pe deşertul oceanelor, eşuaseră în acest punct al ţărmului unde se înălţa acum Basidra? Aşadar, aceste creaturi mizerabile făcuseră parte dintr-o omenire glorioasă, faţă de care omenirea actuală se afla la primele gîngăveli! Şi ce trebuise pentru ca ştiinţa, pînă şi amintirea acestor popoare atît de puternice să fie suprimate definitiv? Mai puţin decît nimic: un tremur imperceptibil care să străbată scoarţa globului.

Ce nenorocire ireparabilă că manuscrisele semnalate de document fuseseră distruse odată cu casa de fier care le adăpostea Era cu neputinţă să se mai păstreze cea mai mică speranţă, lucrătorii răscolind solul în toate sensurile pentru a săpa fundaţiile. Nu încăpea nici o îndoială că fierul fusese măcinat de vreme, pe cînd cutia de aluminiu rezistase victorioasă.

Oricum, nu era nevoie de mai mult pentru ca optimismul lui Sofr să fie tulburat iremediabil. Dacă manuscrisul nu prezenta nici un detaliu tehnic, el era plin de indicaţii generale şi dovedea în mod peremptoriu că omenirea înaintase odinioară mai mult pe drumul adevărului, decît o făcuse după aceea. În această relatare se afla totul, noţiunile pe care le poseda Sofr şi altele, pe care nici n-ar fi îndrăznit să şi le imagineze - pînă la explicaţia numelui Hedom, care stîrnise atîtea polemici inutile!... Hedom era deformarea lui Edem, el însuşi

deformarea lui Adam, care nu era, poate, decît deformarea unui cuvînt mai vechi.

Hedom, Edem, Adam este simbolul perpetuu al primului om şi este, de asemenea, o explicaţie a sosirii lui pe pămînt. Sofr greşise deci negîndu-l pe acest strămoş, a cărui existenţă reală era dovedită de manuscris şi poporul avusese dreptate socotind că ascendenţii îi sînt asemănători. Dar nici în acest caz, nici în general, Andarti-Iten- Schu nu inventaseră nimic nou. Ei se mulţumiseră să repete ceea ce se spusese înaintea lor.

La urma urmei, poate că nici contemporanii autorului acestei relatări nu inventaseră mai mult. Poate că şi ei doar refăcuseră drumul străbătut de alte omeniri, venite înaintea lor pe Pămînt. Nu vorbea documentul despre un popor numit atlant? Fără îndoială că vestigiile aproape impalpabile descoperite de Sofr dedesubtul stratului de nămol marin aparţineau acestor atlanţi. La ce grad de cunoaştere a adevărului ajunsese această veche naţiune, cînd invazia oceanului o măturase de pe suprafaţa Pămîntului?

Oricare i-ar fi fost realizările, nimic din ele nu subzitase după catastrofă şi omul trebuise să reia de jos urcuşul lui spre lumină.

Poate că va fi la fel şi pentru Andarti-Iten-Schu. Poate că va fi la fel şi după ei, pînă în ziua...

Dar va veni vreodată ziua în care să fie satisfăcută nesăţioasa dorinţă a omului? Va veni vreodată ziua în care acesta, sfîrşind de urcat panta, va putea sa se odihnească pe piscul în sfîrşit cucerit?...

Aşa gîndea zartogul Sofr, aplecat asupra venerabilului manuscris.,

Datorită acestei relatări de dincolo de mormînt, el îşi imagină teribila dramă care se desfăşoară fără încetare în univers şi inima îi era plină de compasiune. Sîngerînd de nenumăratele rele de care suferise înaintea lui tot ceea ce fusese viu, încovoindu-se sub povara acestor eforturi zadarnice acumulate în nesfîrşirea timpurilor, zartogul Sofr-Ai-Sr dobîndea încet, dureros, convingerea intima a eternei reînceperi a lucrurilor.

Finalul nuvelei i-a furnizat lui Marcel Moré principiul argument în tentativa sa de a stabili neapărat o legătură între filozoful german Friedrich Nietzche şi marele scriitor francez: „E limpede: cine ar fi putut deci să-i inspire lui Jules Verne ideea unei eterne reîntoarceri, dacă nu lectura operelor filozofice în care această temă deţine un loc fundamental (33). Fireşte, această consonanţă ne pune pe gînduri mai mult decît faptul că filozoful şi scriitorul îl preţuiau deopotrivă pe Stendhal şi au avut reacţii identice faţă de Wagner. Dar, înainte de a conchide, să ne amintim principiul parcimoniei, enunţat de celebrul călugăr franciscan Guillaurne d'Occam: „Să nu se înmulţească ipotezele, dacă nu e necesar". Cu alte cuvinte, să nu recurgem la explicaţiile cele mai complicate şi mai nesigure, dacă nu le-am epuizat pe cele mai simple şi mai uşor de verificat. În cazul nostru, nu putem omite faptul că nicăieri în opera şi în corespondenţa (publicată) verniană nu există vreo referire la filozoful german. În acelaşi timp, nu e un secret că ideea eternei reîntoarceri străbate întreaga literatură romantică, avîndu-şi probabil izvorul în teoria catastrofelor geologice a lui Cuvier. Ilustrul savant explica dispariţia unor întregi familii de plante şi animale prin cataclismele care au distrus viaţa de mai multe ori în istoria Pămîntului. Ecoul livresc al acestei teorii îl constituie descrierea civilizaţiilor antediluviene din *Căderea unui înger* al lui Lamartine, sau din *Oraşul dispărut* al lui Hugo. Sursa nuvelei ar putea fi mitul Atlantidei, care revine obsedant în „*Călătoriile extraordinare*", culminînd cu descoperirea vestigiilor civilizaţiei dispărute pe continentul renăscut din ape. Dealtfel, ipoteza catastrofei a dat naştere unui mare număr de lucrări beletristice anterioare *Eternului Adam*... Oricum, Nietzche nu are ce căuta în aceste speculaţii, de vreme ce ideea nuvelei se afla, în germen, în meditaţiile profesorului Aronnax din *Douăzeci de mii de leghe sub mări* (1870): „Poate că, într-o zi, vreun fenomen eruptiv va readuce la suprafaţa valurilor aceste ruine scufundate". Iar Cyrus Smith o dezvoltă în *Insula misterioasă* (1874-75): „În secolele viitoare, noi Columbi vor descoperi insulele Chimborazo, Himalaia şi Mont-Blanc, rămăşiţe ale Americii, Asiei şi Europei înghiţite de ape". În sfîrşit, *Eternul Adam* (data elaborării e necunoscută, situîndu-se probabil în ultimii ani de viaţă ai scriitorului, mort în 1905) o reia şi o amplifică, poate şi sub impulsul emoţiei stîrnite pretutindeni pe glob de distrugerea oraşului Saint-Pierre din Martinica, în urma erupţiei vulcanului Pelé, la 8 mai 1902.

Spaţiul acordat încercării de elucidare a acestei probleme este justificat de implicaţiile aserţiunii lui Marcel Moré, care ajunge să vorbească despre un,,nietzcheism vernian" avant la lettre şi să se întrebe dacă zartogul Sofr-Ai-Sr nu ar fi, într-un anumit fel, însuşi Jules Verne, care şi-ar fi petrecut ultimii ani ai vieţii descifrînd

rebusul constituit de operele lui Nietzche traduse în franceză". Or, cu tot pesimismul din aceşti ultimi ani, generat de factori personali şi sociologici, sensul profund al operei scriitorului este departe de a se confunda cu acela al pretinsului său model. Pînă şi Eternul Adam, „al cărei ton este foarte diferit de aproape tot ceea ce a scris Jules Verne" (9), demonstrează că optimismul autorului, ca şi acela al eroului său, fusese „tulburat iremediabil", dar nu şi pierdut. Să nu uităm că viaţa vegetală şi animală se adaptează condiţiilor vitrege de pe ultimul ei refugiu iar supravieţuitorii îşi biciuiesc creierul amorţit pentru a lăsa omenirii ce va să vină un rezumat al cunoştinţelor lor, ca „să scurteze calea dureroasă a unor fraţi pe care nu-i vor vedea!" Iată de ce, împotriva unor opinii care văd în *Eternul Adam* un temei pentru a repune în discuţie întregul sens al „*Călătoriilor extraordinare*", sîntem mai curînd de acord cu Jacques Sadoul atunci cînd conchide astfel: „Jules Verne s-a îndoit, desigur, de continuitatea nelimitată a progresului ştiinţific; în schimb, nimic nu ne îngăduie să ne închipuim că ar fi încetat să creadă în ştiinţă..." (41).

Nuvela merită o atenţie deosebită şi în ceea ce priveşte modalitatea artistică folosită de autor. Trebuie să începem prin a spune că atitudinea criticilor şi istoricilor literari faţă de Jules Verne ni s-a părut întotdeauna cel puţin bizară. Într-o scrisoare adresată lui Hetzel, referindu-se la „importanţa redusă pe care o au în literatura noastră aceste cărţi, destinate în primul rînd tinerilor", scriitorul continua astfel: „Îmi amintesc că Paul de Saint-Victor, vorbind despre autorii *Magazinului de educaţie*, nici măcar nu mă cita" (cf. 31). Din păcate, nu era o atitudine singulară, pontifii literari ai momentului părînd să ignore însăşi existenţa preacelebrului lor compatriot. Iar cînd n-o ignorau, Thibaudet îl amintea în treacăt, iar Lanson îi acorda o jumătate de rînd cam dispreţuitoare. Şi în această privinţA, lucrurile s-au schimbat o dată cu reevaluarea globală a operei verniene. Kingsley Amis este unul dintre foarte puţinii cercetători care mai susţin că „Din punct de vedere literar, opera sa este, desigur, de slabă calitate..." (3). Pînă şi Donald Wollheim, autorul unor opinii foarte discutabile despre conţinutul ideatic al „*Călătoriilor extraordinare*" subliniază: „Verne era un scriitor de prim rang pentru epoca sa, cu toate ca se adresa mai ales cititorilor tineri. E imposibil să-l citeşti astăzi fără să constaţi că nu era inferior nimănui în ceea ce priveşte talentul de a detalia un decor, ca şi în modul de a înregistra nuanţele epocii" (47).

Cît despre *Eternul Adam*, relatare sobră a unui cataclism planetar şi a unui eşec ştiinţific, ceea ce surprinde este adaptarea perfectă a scriiturii la necesităţile subiectului şi ale formulei adoptate. Limpiditatea relatării iniţiale contrastează în chip fericit cu permanenta tensiune interioară a „jurnalului" catastrofei. Lipsa de

lirism, descrierea la rece a unor evenimente tragice asigură nuvelei o influenţă mai profundă asupra cititorilor decît ar fi generat-o accentele patetice prezente în alte lucrări pe teme similare.

Primejdiile potenţiale ale neconcordanţei dintre progresul tehnico-ştiinţific şi cel moral, evocate în opera lui Verne şi Wells, îl neliniştesc.şi pe marele scriitor ceh *Karel Čapek*. Cea mai cunoscută piesă a sa, *R.U.R.* (*Rossum's Universal Robots*, 1920) constituie o expresie concentrată a acestei preocupări obsedante: „Ideea roboţilor umani, a oamenilor-autornate produşi în mod industrial, cu trup şi chip de bărbat sau de femeie, asexuaţi totuşi pînă în ziua în care doi dintre ei descoperă dragostea, fără inteligenţă dar înzestraţi cu grai şi memorie, lipsiţi de orice sensibilitate în afară de sensibilitatea la durere - pentru a diminua accidentele de muncă - aceşti roboţi destinaţi să furnizeze industriaşilor mînă de lucru foarte ieftină, şi statelor armate reînnoite la nesfîrşit, aceşti roboţi cărora li se inculcă, pentru a-i diviza mai uşor, paternalismul şi şovinismul local şi naţional, această idee profund originală nu este ea simbolul perfect al unei societăţi riguros mecanizate, întemeiate pe profit?" (24). Ne este cu atît mai uşor să răspundem afirmativ, cu cît ideea apare şi în alte lucrări ale lui *Čapek*, unele anterioare piesei. Din nefericire pentru caracterul reprezentativ al volumului nostru, acestea din urmă nu-i aparţin decît pe jumătate, fiind scrise împreună cu fratele său Josef, publicate în presa vremii şi reproduse apoi în culegerile *Adîncimi strălucitoare* şi *Grădina lui Krakonos*. Povestirea, mai curînd eseul dialogat *Sistemul* (1908), prefigurează în registrul ironic sistemul creat datorită descoperirii bătrînului Rosum (în limba cehă, rozum înseamnă raţiune). „Muncitorul trebuie să devină o maşină care pur şi simplu să se învîrtească", afirmă stăpînul fabricilor din Hubertstown, iar roboţii din R.U.R. sînt tocmai asemenea maşini umanoide, construite din materie organică [19]. Pe de altă parte, revolta muncitorilor din *Sistemul* este determinată de redeşteptarea sentimentelor umane, după cum revolta roboţilor se produce în urma experienţelor doctorului Gali, care-i înzestrează cu un rudiment de simţire.

Atitudinea fraţilor Čapek faţă de implicaţiile posibile ale progresului tehnico-ştiinţific transpare şi în alte lucrări de tinereţe. În *Creatura naturans* (1910), de pildă, se afirmă: „Industrializarea, extinderea fabricilor, sistemul mecanic al epocii noastre începe să ne înspăimînte... într-adevăr, avem prea multe maşini; omul şi animalul, tot ce este viu, activ, tot ce se mişcă este dislocat de aceasta mecanizare generală" (cf. 5). Autorii nu pledează însă pentru o utopică întoarcere la natură, ci pentru stabilirea unui echilibru intre necesităţile industrializării şi mediul înconjurător, soluţie, să recunoaştem, surprinzător de modernă. Mai tîrziu (1929), simţind

nevoia să explice sensul profund al R.U.R., Karel Čapek avea să-şi definească mod limpede poziţia faţă de progresul tehnic, faţă de maşini: „Recunosc că mă simt întrucîtva responsabil pentru întrebarea: e oare posibil ca pînă la urmă maşinile să ajungă stăpîne peste oameni? Această întrebare mă apasă nu pentru că aş fi inventat vreo maşină, nici pentru că aş fi inventat sus-enunţata întrebare, ci că, într-un moment de slăbiciune, am inventat roboţii... În realitate, eu însumi dispun de cîteva maşini, printre care, de exemplu, o maşină de tuns iarba. Şi niciodată nu mi-a trecut prin cap că maşina asta ar.putea deveni stăpîna mea... Orice muncitor ştie că stăpînul lui nu este maşina la care lucrează, ci fabricantul care îl plăteşte... Să nu ne punem deci întrebarea dacă pînă la urmă maşinile vor ajunge stăpîne peste om, frustrîndu-l de capacitatea procreaţiei. Deoarece este binecunoscut faptul că există cu totul alte cauze care-i frustrează pe oameni de capacitatea procreaţiei, de exemplu salariul mic, standardul de viaţă scăzut, cultura deficitară şi aşa mai departe" (cf. 5). Asemeni majorităţii autorilor de science fiction, Čapek nu învinuieşte deci progresul însuşi, maşinile, ci modul în care sînt folosite, ca instrumente ale oprimării capitaliste.

Dar este Čapek un autor de science fiction?

În introducerea la interesanta şi cuprinzătoarea sa monografie, C. Barborică ţine să ne avertizeze chiar de la început: „Posteritatea nu a fost tocmai dreaptă cu scriitorul ceh Karel Čapek. Deşi operele sale cunosc o mare răspîndire, în lucrările de sinteză literară universală el este tratat aprope numai ca autor de scrieri cu caracter ştiinţifico-fantastic. În acest fel, creaţia lui Karel Čapek poartă stigmatul unui gen considerat inferior, o periferie în care se produc lectur ide agrement, ca cele poliţiste" (5). Trecînd peste aprecierea, să-i spunem doar uşuratică, din ultima frază, vom înţelege eroarea autorului cînd, peste cîteva zeci de pagini, vom constata că el porneşte de la definiţia despre science fiction a lui Kingsley Amis, pe care n-o interpretează nici măcar ad literam, ci întru totul pro domo. A spune că roboţii organici şi carburatorul din *Fabrica de absolut* (1922) sînt realizări „imposibile din punct de vedere tehnic" înseamnă a reduce fenomenul la o singură dimensiune. Sînt oare mai posibile călătoria în timp şi universul paralel ale lui Wells, pe care C. Barborică nu-l exclude din aria anticipaţiei? Iată şi un alt raţionament cu totul discutabil: „Dacă romanul *Război cu salamandrele*, care porneşte de la ipoteza că în anumite condiţii n-ar fi fost exclus ca o altă specie animală decît maimuţa să fi putut evolua pe treptele civilizaţiei, este roman de fantezie ştiinţifică, în acest caz vom fi siliţi să subsumăm genului şi *Insula pinguinilor* de Anatole France. Dar tot C. Barborică, vrînd să demonstreze că romanul lui France i-a servit drept model lui Čapek, îl prezintă astfel: „în *Insula pinguinilor*, un preot botează dintr-o eroare

pinguinii şi-i transformă din mila Domnului în oameni" N-are rost să continuăm, de vreme ce ni se oferă un argument peremptoriu: transformarea pinguinilor în oameni este rezultatul unui miracol, pe cînd evoluţia salamandrelor urmează o cale raţională deşi, evident, imaginară. Tocmai în aceasta constă deosebirea esenţială dintre fantastic şi fantasticul ştiinţific!... Că Kingsley Amis este vinovat (involuntar) de încercarea de a-l desprinde pe Čapek de pe orbita science fiction-ului ne-o demonstrează şi ultima parte a acestui rechizitoriu: „Prin moralismul său şi prin locul pe care îl ocupă satira în creaţia sa, Čapek se deosebeşte de cei doi clasici ai genului de ştiinţă-ficţiune: Jules Verne şi H. G. Wells. Proza acestora nu presupune întotdeauna intenţii satirice. Scopul lor primordial este de a imagina o faptă extraordinară, o acţiune aventuroasă care să uimească. Am combătut la locul potrivit versiunea originală a acestor aserţiuni. Dacă literatura ştiinţifico-fantastică ar urmări într-adevăr, în primul rînd, să imagineze fapte extraordinare şi acţiuni aventuroase, ar merita să poarte „stigmatul unui gen considerat inferior".Dar audienţa tot mai largă de care se bucură ea în rîndul cititorilor şi al criticii literare demonstrează cu totul altceva. Şi printre scrisorile de nobleţe ale fenomenului se numără, la loc de cinste, *R.U.R.* şi *Fabrica de absolut*, *Krakatit* şi *Război cu salamandrele*.

În 1908, cînd Fraţii Čapek publicau *Sistemul*, apărea a doua carte a lui Maurice Renard, *Doctorul Lerne, sub-zeu*. Romanul este dedicat lui Wells - şi nu întîmplător, de vreme ce, asemeni genialului chirurg din *Insula doctorului Moreau*, doctorul Lerne săvîrşeşte adevărate miracole, de astă dată în domeniul grefei organelor, ajungînd pînă la transplantarea creierilor. Îl vom regăsi, sun un alt nume, în *Mîinile lui Orlac* (1920), grefîndu-i unui pianist mutilat într-un accident mîinile unui om mort de curînd, ceea ce nu rămîne fără urmări, mai ales pe plan psihic. Dintre celelalte romane ale lui Renard - *Omul trucat* (1921), *Un om la microbi* (1928) etc. - se distinge *Pericolul albastru* (1910). Autorul imaginează un glob concentric Pămîntului dar invizibil, ca şi sarvanţii, fiinţele cu aspect de păianjeni care-l populează, pentru că au aceleaşi indice de refracţie ca aerul. Sarvanţii „pescuiesc" oameni pentru experienţe, aşa cum facem noi cu fauna marină. Ei nu coboară însă în oceanul aerian animaţi de intenţii anexioniste, cu marţienii lui Wells, şi îşi încetează experienţele atunci cînd descoperă suferinţa. Superioritatea lor este deci evidenta nu numai pe planul inteligenţei, ci şi pe cel moral.

Pericolulalbastru este considerat deseori drept capodopera lui Renard. Fără a-i contesta reuşitele ca romancier, credem că talentul scriitorului se exprimă plenar în proza de mai mici dimensiuni. Spre exemplificare, am ales o povestire din volumul *Domnul d'Outremort* (1913).

Maurice Renard

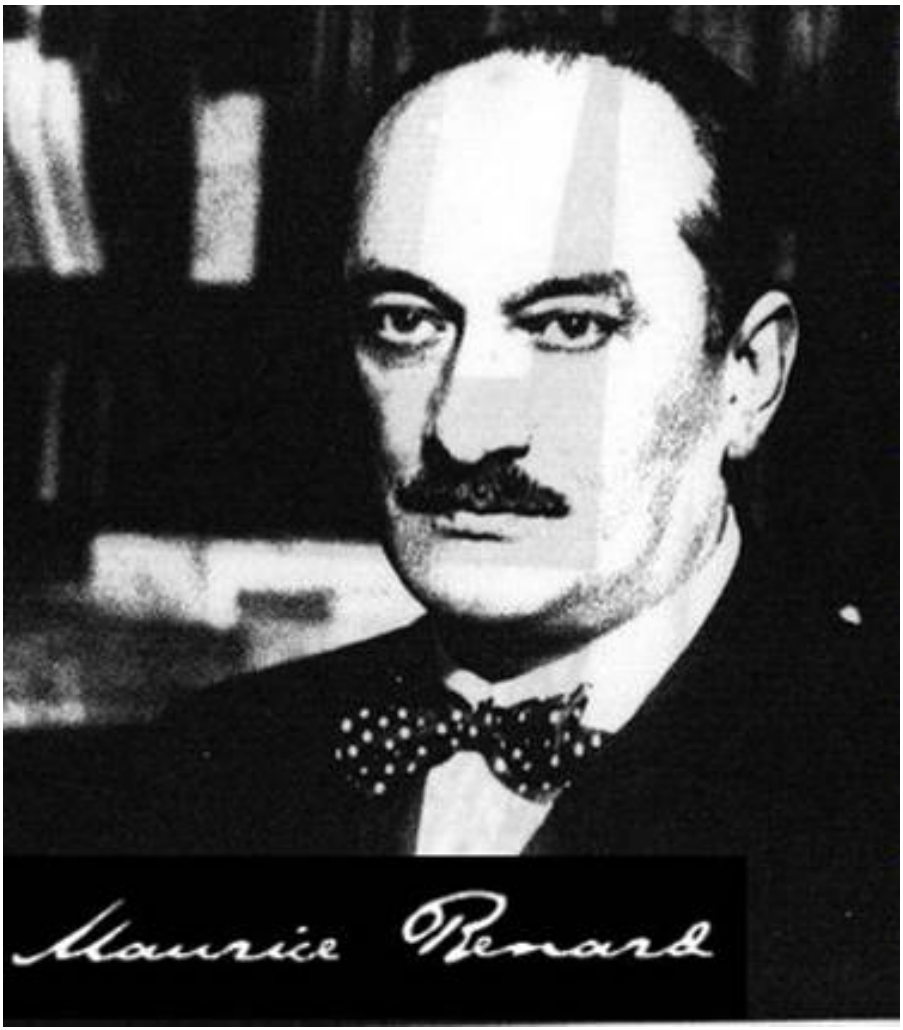

28.02.1875-18.11.1939
Le Brouillard du 26 octobre, 1913
Traducere de Ion Hobana

CEAŢA DIN 26 OCTOMBRIE

„Am privit uimit această umbră timp de cîteva minute. Forma ei mă umplea de.stupoare. Am ridicat ochii. Copacul era un palmier".
(Edgar Allan Poe, Întîlnirea din Munţii Colţoşi)

Răposatul Chanteraine, botanistul, în timpul vieţii director al Muzeului, a lăsat nişte memorii ciudate. Dacă n-au fost încă publicate, asta se datoreşte faptului că în ele pot fi recunoscute prea uşor multe figuri contemporane pe care se cuvine să le aşteptăm să aparţină Istoriei, pentru a dezvălui că nu erau demne de ea. Aşa e datina.

Desprindem din manuscris aceste pagini descriptive în care, printr-o excepţie, autorul nu vorbeşte despre oamenii de azi.

– Pune-ţi mantaua, îmi spuse Fleury-Moor. Se face răcoare şi vreau să te duc la ciupercăriile mele model.

– E departe?

– Nu. La doi paşi. Acolo sus. (Geologul îmi arătă vîrful colinei). Vezi cocoaşa aceea, Chanteraine? Ar merita să fie celebră. Notre-Dame de Reims [20] a ieşit de acolo, cel puţin în parte. Creasta e toată străpunsă de galerii subterane care au fost cîndva cariere de piatră. Folosesc două dintre ele pentru creşterea criptogamelor mele; se intră prin cealaltă parte a colinei... Poţi să-ţi iei şi puşca - vînatul îmi aparţine. Vino!

– S-a făcut tîrziu.. E trecut de trei.

– Vom fi înapoi cu mult înainte de a se înnopta. Hai. la drum!

Mi-am luat puşca de calibrul 12 şi tolba de vînătoare. Ca să fiu, cinstit, excursia era departe de a mă plictisi – în afară de scopul micologic sînt un vechi amator de peisaje şi un neobosit admirator al amurgurilor.

Data: 26 octombrie 1907

Drumul urca domol prin viile culese şi printre cîmpurile de sparanghel crescut în mărăcinişuri după recoltare. Ţăranii tăiau aceste verdeţuri aeriene şi le strîngeau ca să le ardă. Aproape peste tot sclipeau lumini şi fumul se înălţa în văzduhul liniştit. Suiam, fără grabă, către o pădure de aramă şi de rugină. Priveam ades peste umăr trecătoarea şi cîmpia care se vedea tot mai bine. La liziera pădurii, drumul coti şi, luînd-o pe lîngă copaci, ne dezvălui rotunjimea văii. Spaţios hemiciclu lărgit în faţa noastră, ea oferea imaginea desăvîrşită a acestei luni de brumar care abia începuse. În ciuda vremii ursuze şi reci, în ciuda cerului tulbure şi a aburului care, cu vălul său prea timpuriu, estompa contururile mlaştinilor, mantia ei de frunzişuri îngălbenite o însorea. Nici o adiere nu clătina crengile. Din cînd în cînd, cîte un copac se desfrunzea în pădure, cu un mic zgomot

melancolic de aversă. Se auzea planînd neclintita reculegere a naturii dinaintea iernii. Se simţea cum amorţeşte treptat cîmpia şi cum se coace toamna.

Înainte de a coti pe un drum nisipos, sub o boltă rară de salcîmi, am făcut un popas. Atunci am vorbit pentru prima oară despre ceaţă, observînd că emanaţia palustră aburea acum toate întinderile joase, ca un mucegai al cărui pluş cenuşiu se îngroşa văzînd cu ochii. Un nor turtit împresura Cormonville-ul; ţesătoare nevăzute ţeseau, de la un capăt la altul al trecătorii, pinze de păianjen statornice şi tot mai opace, în timp ce, pe cîmpia nelămurită, lungi dire de aburi stăruiau şi se înmulţeau fără să se poată vedea cum. Încă nu plecasem cînd ele fulguiseră tot spaţiul, pînă la marginea unde noaptea avea să se ridice în curînd.

– Să ne grăbim, spuse Fleury-Moor. E atît de uşor să capeţi o răceală!

L-am urmat pe drumul desfundat.

După o clipă mi s-a părut că împrejurimile devin tulburi. M-am frecat la ochi, crezînd că mi se împăienjeniseră; tulbureala persistă. Era negura. Ne învăluia în muselina ei.

– Nu te temi că vom fi surprinşi de ceaţă? am întrebat.

Mergeam între pereţi de nisip roşcat, împînzit cu straturi de pămînt făinos. Colegul meu luase o mînă din acest pămînt şi mi-l întindea, fărîmîndu-l. N-am văzut decît o infinitate de bucăţele de calcar, minuscule rămăşiţe de cochilii ca amoniţi şi corneţi, dintre care unele rămăseseră întregi, datorită taliei lor microscopice.

– Ei, ce-ţi spuneam azi-dimineaţă!

Îmi aminteam de minune ce-mi spusese dimineaţa; şi revedeam clipa în care automobilul de 35 cai-putere în care ne aflam ieşise din codrii Ardenilor. Dintr-o dată se făcuse parcă ziuă a doua oară. Cîmpia din Champagne se întindea în faţa noastră cît vedeam cu ochii, albă ca de cretă, larg ondulată de cute armonioase care ni se păreau în mişcare şi aproape marină, atît era de imensă şi atît ni se părea de unduitoare. Satele, risipite din loc în loc, te duceau cu gîndul la nişte insule stîncoase. Pîlcurile de brazi, ivindu-şi ici şi colo dreptunghiurile trase cu rigla, simulau stranii madrepori geometrici. În depărtare se zărea o şosea atît de dreaptă, încît puteai s-o iei drept un dig.

– Mergem cu 75 de kilometri pe oră, declară Fleury-Moor.

Aş fi dorit să spună „navigăm cu 40 de noduri", într-atît mă încerca această nostalgie a mării care sălăşluieşte în inima oamenilor şi într-atît îmi dădea acest ţinut regrete balneare şi, totodată, iluzii navale.

– Pe cinstea mea, striga Fleury-Moor, cînd i-am făcut această mărturisire, provincia Champagne seamănă cu oceanul ca o fiică cu tatăl său! Configuraţia ţinutului mărturiseşte originea lui neptunică şi

faptul că marea preistorică I-a modelat odinioară după chipul ei, cu mari izbituri de valuri şi de viitori. Şi uite acolo jos colinele care au ieşit cele dintîi la suprafaţă, în epoca eogenă, cînd valurile se retrăgeau din secol în secol. (Pînă acolo îşi întind Vesle şi Aisne braţele dealurilor şi tot acolo mergem şi noi). Ei bine, nu-s altceva decît ridicături de sedimente şi de aluviuni, bancuri de nisip şi de calcar, odinioară submarine, astăzi pline de scoici.

Iată ce îmi aminteam.

– Foarte bine, dragul meu, am replicat. Dar ceaţa... Nu te temi că o să ne rătăcim, dacă se îndeseşte?

– Nu-i nici o primejdie! Vezi dumneata, cunosc ungherele astea pe dinafară. Aş ajunge la straturile mele de ciuperci cu ochii închişi! De-altfel, la noi ceţurile nu-s niciodată dese... Dar dacă vrei să grăbim pasul, o să trecem repede de locul ăsta...

Curînd, într-adevăr, ieşind din culoar, drumul îşi accentua brusc urcuşul şi atmosfera se limpezi cu totul. Am profitat ca să arunc o privire de ansamblu şi am constatat - nu fără uimire după asigurările lui Fleury-Moor - că nu mai zăream nimic din Cormonville. Vîlceaua se umpluse pînă la jumătate de volute nebuloase; ele se întindeau pînă la extremităţile îndepărtate şi înecau întreaga imensitate.

– Ei, susţii că ceaţa asta nu-i deasă?

– Nu, nu e. Dacă ne-am afla înăuntrul ei, ai fi de aceeaşi părere. Dar o vedem de sus, în întreaga ei grosime...

Un iepure ţîşni de undeva. Am tras. Împuşcătura plesni fără să se repercuteze.

Ajunserăm pe culme: o savană acoperită cu ţăndări de piatră şi presărată cu ienuperi. Mi se păru atît de tristă încît mi se făcu aproape ruşine că o străbat fără să fiu deznădăjduit sau îndoliat. Singurătatea, tăcerea şi nemişcarea se agravau una pe alta. Contururile începuseră să se dilueze în ceaţa născîndă. Impregnat de melancolie şi mister, locul semăna cu amintirea unui peisaj. Îmi plăcu să cred că ne aflăm într-un pastel pe cale să se şteargă.

Fleury înainta mereu. Ghetele noastre călcau pe o iarbă tăioasă. Traversam creasta taluzului.

– Drace, e totuşi caraghios! strigă călăuza mea.

De acolo, s-ar fi zis că întreaga Champagne nu mai era decît o formidabilă stepă acoperită de nea. O suprafaţa siberiană, răsfrîngînd razele unui soare obosit, nivela totul. Şi fenomenul acesta îmi dădea un sfîşietor sentiment de.izolare. Aveam impresia că un potop universal de zăpadă ne cruţase doar pe noi, pe această colină; şi farmecul s-ar fi prelungit dacă n-ar fi fost glasurile pădurilor şi ciripitul păsărilor care răsunau fantastic sub pătura de nepătruns.

Fleury îmi spuse că, de obicei, vîlcelele alcătuiau ici şi colo două crînguri fermecătoare, în formă de semiluni. Totuşi pîlniile lor aveau

pe fund mlaştini foarte noroioase, ultime vestigii ale erei palustre de după perioada lacustră, care urmase la rîndul ei epocii marine.

Şi arătîndu-mi, la nivelul nostru, adîncitura broderiei de frunziş care tocmai apărea, adăugă:

– Acolo sînt ciupercăriile mele.

O apucă pe un drum al cărui traseu însoţea ceva mai jos cotitura crestei. Brădetul continua spre stînga, pe un povîrniş vertical. La dreapta, acoperit de mărăcini, trandafiri sălbatici, clematite cu flori uscate ca un popor de păianjeni morţi, povîrnişul se prăvălea, pierdut în ceaţă.

Soarele scăpătat, care strălucise o clipă, nu mai era decît un disc palid, grimat cu aburi şi atît de lunar încît şi Pierrot s-ar fi înşelat. [21] Planurile îndepărtate dispăreau puţin cîte puţin. Eşarfe de vapori, asemănătoare unor monstruoase aţe de păianjen, îşi încolăceau meandrele în jurul tufişurilor. Şi grosul ceţei urca pe furiş la asaltul taluzului.

Abia am avut timp să observ cinci sau şase deschizături de cariere care spărgeau din loc în loc cu întunecimea lor partea verticală a taluzului: soarele se stinse deodată, ca un balon japonez căruia i s-a terminat lumînarea. Ne împresura o noapte palidă. Pîlcuri de aburi veniră spre noi, mase difuze care apăreau şi dispăreau. Aceste tenebre livide erau glaciale şi, pe măsură ce bruma se îngreuia, lumina descreştea şi mai mult.

Nesocotind sfatul meu, ciupercarul se încăpăţînă să meargă spre ciupercăriile sale. Înainta cu grijă, îl zăream din ce în ce mai vag, ca o umbră abia desenată, ca însăşi umbra iui care s-ar fi ridicat şi ar fi început să meargă singură. Ca să nu piardă direcţia, nu părăsea urma drumului. Nu mai desluşeam decît această urmă sau, mai bine zis, cercul de teren al cărui centru eram. Mergeam în ceaţă, aşa cum ar merge în noapte o creatură aureolată, văzînd doar graţie nimbului său. Dar, Dumnezeule, ce rău era! Un miros de praf şi de umezeală îmi pătrundea pînă în străfundurile pieptului; dinţii îmi clănţăneau; genele şi barba îmi erau ude, nenumărate picături îmi lunecau pe haine. Mi se părea că devin un om-burete, îmbibat de zăpadă topită, un fel de şerbet uman. Şi în zadar îmi spuneam că toate acestea nu erau de fapt decît nălucirile obişnuite ale ceţii; un simţămînt neplăcut îmi amintea că fusesem şi eu copilul care plînge în întuneric.

Din clipa aceea, m-am întrebat dacă nu se petreceau cu adevărat lucruri suspecte, pe care subconştientul meu le simţise. Dar n-am putut să desluşesc nimic care să merite cinstea unei temeri, în afară de intensitatea unei ambianţe nesănătoase, boreale şi trădătoare, capabilă în cel mai rău caz să mă facă să mă rătăcesc şi să capăt guturai.

Cu toate acestea, negura se condensa neobosită. Era o maladie a spaţiului. Căptuşise vidul. Înăbuşea zgomotul paşilor noştri. Era atît de

grea încît ne sufocam şi atît de încărcată de apă încît, în locul meu, un peşte nu s-ar fi simţit poate mai rău. Hotărît lucru, văzduhul devenea acvatic.

Am încercat să-mi convertesc neliniştea într-o glumă:

– Va trebui oare, dragul meu, să înotăm ca în vremurile imemoriale în care oceanul strivea aceste coline?

Vorbisem ca printr-un căluş. Fleury-Moor nu auzi sau se prefăcu a nu auzi. Dar fantoma taciturnă care mă preceda îşi încetini mersul vătuit. Pînă atunci, putusem să supraveghez solul de culoarea cenuşii pe care călcau ghetele mele lucind de rouă; acum nu-l mai vedeam. Fleury-Moor se opri. Mi-am privit picioarele: dispăruseră. În ceaţa înconjurătoare, o nouă ceaţă suia cu repeziciune. Ne ajunsese pînă la genunchi. Avea o temperatură de sloi de gheaţă, care ne muşca pulpele.

Fleury-Moor se aplecă spre mine:

– Prefer să aştept să treacă, spuse el pe tonul cel mai firesc. Am putea să ne rătăcim. Dar asta n-are cum să dureze. Foarte interesant! Rarisim!

Cuvintele lui calme ajungeau la mine ca printr-o portavoce stricată. Ele se conturau ca nişte rotocoale de fum de pipă, înghiţite imediat de ceaţă.

– Mă întreb ce o să ni se întîmple, am îngăimat cu greu. Mă dor al dracului picioarele... Şi urcăm...

– Ce-ar putea să ni se întîmple? mă zeflemisi spectrul de funingine.

Am apucat braţul lui Fleury-Moor, care nu se opuse, şi am asistat la îngropăciunea noastră. Am devenit în proprii noştri ochi umbre-busturi, apoi umbre-capete, apoi nimic. Şi în timp ce ne priveam trupurile înnămolindu-se în nevăzut, ele. trupurile noastre, treceau prin cumplita încercare de a se afunda încet-încet într-un fluid apăsător şi îngheţat, mai groaznic decît moartea. Nu-mi mai vedeam nici degetele lipite de gene. Orb, datorită acţiunii acestui fenomen atmosferic, pot să spun că, într-un fel, toţi nervii îmi erau aţîţaţi. Ah. de astă dată, o certitudine! Certitudinea că aveam de ce să mă înfior! Cu puţin mai înainte, intuiţiile mele nu mă înşelaseră. Se împlinea un fapt nou. În mine însumi, ştiinţa profesorului şi instinctul animalului erau de acord în privinţa asta; amîndouă sperau acum o minune şi se temeau de un cataclism.

Geologul îşi lipi buzele de urechea mea. Striga liniştit, în felul celor care conversează de-o parte şi de alta a unui obstacol:

– Vezi dumneata, ceea ce mă surprinde este faptul că o ceaţă atît de higrometrică nu se preface în ploaie - ce spun eu... În fulgi! În grindină!... Şi ceea ce mă mai uimeşte încă este că, în ciuda frigului ăstuia cumplit, apa de pe noi nu îngheaţă!...

Atunci mi-am supt mustaţa umezită de picături şi am constatat că apa atît de rece a ceţii era sărată.

– Ah, Fleury, ce oroare! Parc-ar fi lacrimi de mort!

– Drace!... Ai dreptate. S-ar putea spune că-i apă de mare. Şi adăugă: iată de ce nu poate ceaţa asta să îngheţe.

– În sfîrşit, spune, ai mai auzit vorbindu-se despre o aventură asemănătoare? Şi totuşi nu sîntem nişte oarecari, dumneata şi cu mine... Mai ales nu te îndepărta!

– Nu.. Nu mă mişc... Vom face un raport... Definiţie: o obscuritate absolută, dar alburie, de un alb spălăcit... Ah, uite, mi se pare că se luminează!...

– Da, începe să se lumineze...

Spaţiul din jurul nostru se limpezise. Stratul impalpabil de pîslă se subţie sub razele unei aurore timide. O licărire slabă se răspîndea încă nesigur; transparenţa revenea cu greu.

Am zărit din nou mai întîi umbra chinezească a lui Fleury-Moor a cărui siluetă se materializa progresiv pe de-a-ntregul, în loc să reapară bucată cu bucată, aşa cum dispăruse. Excelentul meu coleg se tot mira:

– O, drace! Unde oare... Ce-i... Sînt totuşi sigur că m-am oprit pe drum...

– Ce s-a întîmplat?

– Ce-i cu nisipul ăsta roşu la picioarele mele?

– Poate că am deviat...

– Unde să deviem? Unde ?... Nisip roşu, aici! De cînd?

– Poate că e un rezultat al ceţei sărate.... o combinaţie intre compoziţia sa chimica şi aceea a pămîntului... Dar uite cît de nesigur, cît de unduitor e încă aspectul soiului...

Fleury se aplecă, scrutînd nisipul roşu.

– Vîntul se înteţeşte, am remarcat eu.

El se ridică numaidecît:

– Ce spui?

– Spun: vîntul se înteţeşte. Nu-l auzi şuierînd printre brazi?

– Şi dumneata nu vezi că ceaţa e nemişcată şi că, prin urmare, nu e vînt? Că nu poate fi?

– Ascultă... Trebuie să fie!... Ascultă!

– Dar acest zgomot... acest zgomot de vînt... e la dreapta!

– Ei şi?

– Cum ei şi? La drepta nu există brazi.

– Nu există... Dar pentru că se aude zgomotul vîntului printre brazi...

– Nu e zgomotul vîntului.

– Ce-ar putea fi? Ce-ar putea fi?...

– Nu te enerva. O să aflăm. Ceaţa asta blestemată se risipeşte.

Luminozitatea creştea cu un fel de fluctuaţie obositoare. În acelaşi timp, frigul ceda. Cercul aparent se lărgi, descoperindu-ne lucruri nedesluşite: pietricele, smocuri de iarbă. Cercetîndu-le, geologul scoase o exclamaţie:

– Vino să vezi!

Dar un ţipăt strident răsună atunci în adîncurile insondabile - o chemare de trompetă, răguşită şi feroce, care ne amintea de menajerii, de circuri sau de grădini zoologice...

Ne priveam unul pe altul pălind, cu ochii dilataţi, în care se citea aceeaşi presupunere imposibilă.

În şoaptă şi cu o înfăţişare speriată, Fleury se încăpăţînă totuşi:

– Examinează ierburile astea, dumneata, botanistul!

L-am ascultat - şi am început să bat aerul cu mîinile, încercînd să scap de elementul care ne înnămolea. Stăpînit de instinctul de conservare, această dementă doar rareori salutară, nu mai eram decît o fiinţă zdruncinată şi hăituită. Mă pregăteam s-o iau la goană.

Fleury mă reţinu:

– Calmează-te! Stai aici, pentru Dumnezeu! Nu ştiu exact unde sîntem... Rîpa trebuie să fie foarte aproape. Ai putea să cazi în ea... Şi-apoi, mă povăţui el poruncitor, adu-ţi aminte cine eşti, ce naiba! Recapătă-ţi conştiinţa poziţiei dumitale. Ar trebui să binecuvîntăm ceea ce ni se întîmplă. Nimeni nu-i mai calificat pentru ademenea meteoroscopii! Şi gîndeşte-te că totul se va sfirşi cu un memoriu la cutare sau cutare secţie a Institutului.

Această lecţie mă făcu să-mi recapăt sîngele rece.

– De acord. Dar recunoaşte - am reluat eu, foarte ruşinat - că poţi să-ţi pierzi cumpătul întîlnind în plină Champagne ierburi de la tropice şi auzind...

– Ascultă! mă întrerupse el, întinzînd braţul în direcţia probabilă a rîpei. Ceea ce numeşti dumneata vînt!...

– Se aude mai tare... Nu e vîntul.

– Nu eu te fac s-o spui.

– ...Un zgomot de fluviu... sau de torent... Un fluviu mare...

– Atenţie! Lucruri noi, Chanteraine!

Ziua tremurătoare nu încetase să crească şi în împrejurimi se ghiceau forme dintre care una, mai apropiată, părea o coloană mişcătoare subţiindu-se în partea de sus. În spatele ei, alte trunchiuri îşi împlineau zvelteţea. Totuşi, nu pretind cîtuşi de puţin că ceaţa se dezagrega, într-adevăr, nu. Aş vrea să fiu înţeles. Lucrurile nu se iveau în jurul nostru ca şi cum s-ar fi desprins încet din aburi; păreau să se contureze în cenuşiu, apoi să se sculpteze chiar din această substanţă uşoară. Păreau alcătuite din ceaţă. Mai mult încă: pînă şi freamătul fluvial părea o însuşire sonoră a negurii; şi căldura care se simţea părea că se degajă din ea, împreună cu o mireasmă de răşină.

– Ah, Chanteraine! Copacul! Acolo!

– Dumnezeule!

Capitelul coloanei ieşea din necunoscut. Era un buchet de frunze. Un palmier se înălţa în faţa ochilor noştri! Îl vedeam în lumina falsă cu răsfrîngeri care-l deformau fără încetare şi-l făceau să unduiască asemeni unei reptile. Mai departe se zărea un întreg boschet de palmieri, unduind la fel.

Aşa dansează reflexele apei pe mal. Tot ceea ce zăream şerpuia sclipind.

Pe deasupra, viziunea trecea continuu prin alternanţe de umbră şi lumină. Şi n-am întîrziat să descopăr că văzul nu era singurul dintre simţurile noastre influenţat astfel. Parfumul balsamic se intensifica efluviu cu efluviu; freamătul apei închipuia o progresie de *forte* urmaţi de *piano*; şi căldura creştea în valuri, urmînd un ritm capricios despre care se poate spune că era general, căci toate aceste slăbiri şi intensificări coincideau perfect - fie ele olfactive, auditive sau vizuale.

Totuşi, ele se atenuau pe măsură ce decorul cîştiga în limpezime, precizîndu-se în ceaţă ca o proiecţie pe ecran cînd se face „punerea la punct" şi lumina clipeşte. Fotografii se vor folosi cu uşurinţă de cea mai bună comparaţie, aceea a unei imagini care „vine" pe placa sensibilă, în timp ce se agită soluţia revelatoare. Din clipă în clipă, peisajul fantasmagoric devenea mai statornic, mai precis, de o profunzime mai mare. Cercul - sau mai curînd cilindrul - aparent, în mijlocul căruia ne aflam, avea poate o raza de douăzeci de paşi, cînd Fleury-Moor conchise:

– E un miraj, ca în deşert. Numai că e un miraj deosebit, care *ne înconjoară* şi ne dă nu iluzia de a zări în depărtare o nălucire de lac şi de oază, ci iluzia de *a fi* undeva în Africa sau aiurea!

– Da, am adăugat eu, deosebit e într-adevăr faptul că ne înconjoară. Dar şi că se produce la o distanţă considerabilă de punctul oglindit. Şi, mai presus de orice, că afectează auzul şi mirosul la fel ca şi văzul!

– *Optime* [22]. E un miraj care ne face să vedem, să auzim şi să respirăm ceea ce este foarte departe de noi. Există o simpatie optică, acustică şi osmologică în spaţiu - cel puţin într-o direcţie - între locul unde ne aflăm în mod real şi locul care se proiectează pe ceaţă împrejurul nostru. Ştiam că nisipul roşu... Să vedem: Egiptul, nu-i aşa?... Nu?...

– Nu... am repetat eu, uluit pînă la emoţie. Mai la sud... Cred... cred că sînt plante ecuatoriale... Dar... lată nopali... un baobab... şi totuşi...

– Ce?

– Dumnezeule! Fleury. acest... acest evantai de ramuri, ca o coadă de păun, acolo, care transpare în ceaţă... Îl recunoşti?

– O, nu-i posibil! Un dihot... dihotomul din Colonia Capului... sau din Madagascar...

– Da: *Flabellaria Lamanonis*! Din Cap, din Madagscar sau din epoca terţiară!

– Din epoca terţiară? Ce spui?

– Deschide ochii! Priveşte aceste ferigi arborescente, lîngă aloe...

– Sînt osmonde. Osmonde... din Ceylon...

– Ei bine, da! Este o specie *stinsă*!

– Eşti sigur?... Ah, ai dreptate! Uite, uite: palmierul acela! *Palmierul-umbrelă*? .. Şi mai ce? Leandri.., Camfori... Mirt... Un mesteacăn!

– Viţă de vie! Un gorun! Nuci!

– Angiosperme! Ne aflăm chiar în mijlocul perioadei neozoice.

Îndată ce pronunţă acest cuvînt, murmurul rîului crescu într-atît, că am făcut stînga-mprejur. Într-acolo nu se vedea decît ceaţa, nisipul roşu dispărea, coborînd în pantă uşoară. Vuietul se potoli îndărătul cortinei de negări. Un val spumos ca o dantelă sclipitoare ţîşni şi muri cu graţie. Un al doilea val îi urmă într-un muget de cascadă. Nisipul se udă, spuma clocoti, perdeaua fină de stropi flutură...

– Marea! am bolborosit eu. Marea care exista aici cu milioane de ani în urmă!

Două stînci negre se conturau în fierberea valurilor izbite de ţărm:

– Deci nu e doar un miraj în spaţiu! decretă Fleury-Moor în culmea entuziasmului, ci şi un miraj în timp!

– Nu e decît un miraj în timp, am replicat eu. Locul în care credeam că ne aflăm este chiar locul în care sîntem. Avem iluzia că ne-am mişcat în timp; nu ne-am mişcat în spaţiu. Uită-te mai bine.

Ceaţa se lumina tot mai mult. Mai jos de noi, ea apăsa încă asupra lucrurilor, ca un plafon întunecat; dar, în celelalte dimensiuni, peisajul se dezvăluia cu limpezime. Şi vedeam destul din el ca să recunoaştem conformaţia aproximativă a coastei Cormonville-ului. cu platforma ei suspendată şi cu rîpa a cărei curbură o urma plaja antediluviană. Nu mai era nici o îndoială: un capriciu anacronic a naturii ne îngăduia să contemplăm Marna în înfăţişarea ei preistorică. Aceşti stejari, aceşti arţari erau primii stejari europeni, primii arţari francezi; şi această viţă - o, farmec înduioşător! - era prima viţă de Champagne!...

În clipa aceea, cred, un strigăt înfricoşător sfîşie norii de deasupra capetelor noastre. Am ridicat ochii, fără să surprindem altceva decît îndepărtarea unei maiestoase umbre zburătoare. N-am putut să înţeleg de ce mă răscolise acel strigăt într-atît încît să ştiu, ascultîndu-l. că n-am să-l uit niciodată. Fleury-Moor avea chipul complet răvăşit. Tremuram amîndoi şi zadarnic am auzit din nou, în adîncurile ceţei, chemarea de trompetă care ne tulburase mai înainte. Nu puteam păli mai mult. Oroarea strigătului le copleşea pe toate celelalte.

Totuşi, chemarea de trompetă, de acum familiară, se repetă de mai multe ori în şir, în diferite puncte ale vastităţii şi Fleury-Moor, trăgînd cu urechea, mă întrebă din ochi.

– Proboscidian, nu-i aşa? spuse el în cele din urmă

– Cu siguranţă. *Elephas meridionalis* sau *primigenius*.

– Drace!... Oare mirajul include şi pipăitul?...

Se lăsă pe vine şi apucă nişte fire de alfa.

– Hm! mormăi el.

– Ce este?

– Pipăie şi dumneata.

În urma experienţei, am introdus în ţevile puştii două cartuşe cu glonţ.

– E o nebunie! spuse Fleury-Moor. Oare visăm? E ceva nebunesc în ceea ce ai făcut! Visăm, această ceaţă e narcotică. Sau pestilenţială; şi delirăm.

– Nu se visează în doi şi oameni ca dumneata şi ca mine nu au simultan halucinaţii identice. Nu, nu, Fleury; pentru că nici un prestidigitator nu e în stare să ne facă o asemenea scamatorie yoga, iată un miraj de un tip nou, un miraj *integral* în timp. Privim, ascultăm, mirosim, gustăm şi pipăim o scenă din trecut, aşa cum alţii admiră uneori în deşert, dar numai din priviri, o scenă care se petrece în afara atingerii lor.

O căldură de etuvă ne copleşea. Hainele noastre umede scoteau aburi deşi. Mi-am scos mantaua.

Şi apăru marea. Şi apăru cerul. O mare de cositor sub un cer indigo. Soarele, mare şi trandafiriu, urca într-un halo de ceaţă. Era deci într-un punct matinal şi totuşi...

Am consultat mica mea busolă-breloc.

– Priveşte, Fleury, cît de ciudat e aşezat soarele...

Tovarăşul meu nu se putu împiedica să surîdă.

– Uiţi că, de la naştere, Pămîntul n-a încetat să se ridice pe ecliptică...

– Adevărat!

Fleury-Moor îşi scoase ceasul şi continuă:

– *În mod real*, e ora 16 şi 20. Să notăm asta. Dar în mod artificial, adică după soarele mirajului, e aproximativ 10 dimineaţa... Şi... e primăvară.

Am mărturisit că atîtea ciudăţenii îmi răpeau cea mai mare parte din mijloace şi l-am felicitat pe geolog pentru sîngele lui rece. Îmi răspunse că simte doar nemulţumirea de a nu-şi fi luat nici carnetul, nici creionul, nici bunul său fotobinoclu.

Vorbeam, dar fără a ignora nici o clipă imensa ecloziune magică în care se reproducea copilăria Pămîntului. Zona eliberată de aburi creştea în jur. Primele apariţii erau acum precise, materiale, imuabile.

Cu toate acestea, perspectiva se retrăgea încă într-o palpitaţie vibratorie asemănătoare celei care domneşte în timpul marilor călduri. Asta ne făcea să credem în unele prezenţe însufleţite. Voiam ca lucrurile îndepărtate să se mişte; şi m-am asigurat că, la nevoie, cele două stînci de pe ţărmul mării puteau să se slujească drept refugiu. Şi în timpul acesta, am zărit în larg o înotătoare dorsală înzestrată cu ghimpi. Ieşise din apă şi se cufunda din nou.

Zgomotul tiranic al mării ne absorbea. Mirosul ei, combinat cu mireasma de răşină, ne înviora sîngele. Am înţeles curînd de unde veneau aceste efluvii de gumă şi de terebent. Palmierii amestecaţi cu copaci occidentali însoţeau la acelaşi nivel ţărmul roşu; dar, mai spre interiorul uscatului, taluzul exista încă (iertare: *exista încă de pe atunci*), mai impunător, mai îndepărtat şi acoperit cu pini. Printr-un spaţiu liber între palmieri, el ne înfăţişa peretele său de argilă marnoasă, în care se căsca intrarea unei caverne.

După cum vă puteţi închipui, vegetalele mă intrigau mai mult decît tot restul. Erau unele de dimensiuni extravagante. Cîteva, care nu se mai sfîrşeau, purtau voluminoase corole musculoase, de un violet aprins, cu pistil galben-auriu. Altele, necunoscute, din familia magnoliilor, etalau admirabile frunze bicolore, mai frumoase ca nişte flori. La picioarele trunchiurilor era un exuberant şi feroce vălmăşag de seră fantastică, o îmbrăţişare inextricabilă în care aloeşi îşi alungeau şi răsuceau tentacule spinoase, ca nişte caracatiţe; în care rachetele umflate ale cactuşilor agitau smocuri şi egrete de peri; în care omizi mari cu blană pală, puse cap la cap, alcătuiau de fapt ridicule şi redutabile plante grase. Era doar o îngrămădeală letargică de membre verzi şi strîmbe, un morman de goliciuni netede şi de lînuri brune la picioarele ferigilor arborescente care păreau nişte enorme cîrje păroase. Viaţa crîncenă şi efortul de apărare a vieţii izbucneau în mărimea tecilor, în umflătura rubicondă a vîscozităţilor, în ghearele şi coarnele tuturor acestor monştri paralitici dinţaţi şi ţepoşi după chipul şi asemănarea balaurilor jurasici, dintre care unii alcătuiau spice de cuţite caraibe. Totul mişuna fără să se mişte. Prodigioasă grădină de iarnă în care mimoza, aliorul, mirtul şi dispărutele *dryophyllum*, *doliostrobus*, *callistris* şi *lepidodendron* se învecinau cu arinii şi plopii, frasinii şi castanii! În penumbra din pădure se înălţau piramide scăldate în albastru şi în nelămurit, pe jumătate ferigi şi pe jumătate molifţi, arbori şi plante totodată; şi candelabre baroce, mostre ciudate de „arta nouă" (cu toate că naturale şi preistorice) desfăşurau în acelaşi plan vertical braţele lor paralele. Fiecare dintre ele. avînd în vîrf un mugur, se înălţa ca un cuier şi suporta monstruoase pere răscoapte, care atîrnau zbîrcite, grele, gargantueşti.

Sudoarea ne curgea pe obraji. Văzduhul rămînea tulbure, un strop

de negru se lăţea în indigoul ceresc şi am remarcat cu voce tare că, fără îndoială, atmosfera nu se va limpezi mai mult, fiind aceea a unei ere toride şi umede. Luna, la capătul cursei sale, ne înfăţişa o îngustă seceră spectrală. Cu toate că era zi şi lumină, o stea mare şi rotundă pecetluia zenitul. Am zărit-o amîndoi în aceeaşi clipă... Ah. nu era nevoie să ne schimbăm impresiile! O înduioşare înălţătoare şi cu neputinţă de exprimai ne umplea inimile şi am crezut că vom începe să plîngem în faţa stelei, *acest al doilea satelit al planetei noastre*, *dispărut fără întoarcere - vechea micuţă Lună a Pămîntului mult iubit*!

Nu ne puteam desprinde privirile de la zenit...

Cînd le-am coborît totuşi, minunea se împlinise. Ultimul pîrîiaş de ceaţă se topea acolo jos ca o răsuflare. Marea, încreţită de vălurele, se pierdea spre răsărit şi colina arcuită ieşea din ape, aşa cum mai înainte o văzusem ieşind din ceaţă. Ea închipuia un mic golf flancat de două peninsule laterale Noi ne aflam pe unul dintre aceste promontorii; celălalt se întindea în faţa noastră. Era o limbă de pămînt roşietic, acoperit de cîţiva arbori de fistic şi secvoia. Îndesindu-se pe măsură ce se apropia de continent, aşa încît fundul micului golf era căptuşit cu această înverzire care se întorcea spre noi şi mergea apoi, rărindu-se, către vîrful peninsulei. În mijlocul potcoavei, creasta dealului se vedea pe deasupra pădurilor, goală, cheală şi roşcovană, profilîndu-se pe azurul violaceu al timpului...

Acolo se iviră greoi, unul cîte unul, patru elefanţi atît de monumentali încît, pentru a socoti distanţa pînă la ei - mai mult de 800 de metri în linie dreaptă - trebui să-mi amintesc adevăratele dimensiuni ale locurilor. Oricum, de comun acord ne-am pomenit la adăpostul stîncilor, înainte chiar de a şti că ne aflăm acolo.

– Să observăm! spuse geologul.

– Să observăm.

Animalele titanice trec în şir indian, profilate pe creastă. Ele se înalţă ca nişte siluete întunecate. Colţii lor nu se disting bine; Fleury-Moor, care e miop, pretinde că vede cîte patru de fiecare. Eu văd doi şi încovoiaţi. El vrea să înzestreze elefanţii cu păr; eu nu. Pe scurt, neputîndu-ne hotărî între *elephas meridionalis*, *antiquus* sau *primigenus*, nu ajungeam să stabilim în ce perioadă a erei neozoice ne-a transportat mirajul. Nu este eocenul; şi mai puţin încă pliocenul; marea şi vegetaţia ne-o indică. Dar este oligocenul sau miocenul?... Din fericire, o altă peripeţie vine să rezolve diferendul.

Mamutul din frunte se opreşte. Îşi deschide larg urechile imense, ca şi cum craniul lui ar vrea să zboare; scoate un sunet drăcesc de trompetă şi dispare în galop dincolo de creastă. Colegii lui execută acelaşi "la stînga". Pornesc. Pămîntul se cutremură surd. Şi iată că un soi de munte negricios apare dinspre nord, înaintînd prin păduri, întrecînd vîrfurile celor mai înalţi coniferi. Şi iată că e tapirul

mastodont, pachidermul cu trompă scurtă, cu colţii drepţi, care vine în pădurea grandioasă, aşa cum vine tapirul modern pe cîmpie.

– Dinoteriu! am şoptit eu.

– Da; dinoteriul din miocen!

Fleury-Moor spusese „miocen" cu un accent de nedefinit. L-am privit; am înţeles că simţea o mîndrie nemărginită putînd determina astfel, dintr-o aruncătură de ochi, peste miriade de secole, un punct în veşnicie.

În ce mă priveşte, dinoteriul mă încremenea. Un fel de balenă terestră, el nu era „la scara" lucrurilor din jur. Părea desprins din mediul său, clădit pentru o lume mult mai spaţioasă sau pentru oceanul imens. Se ghicea că nu se mai afla la locul lui pe Pămînt şi că nu mai avea altceva de făcut decît să dispară.

Am avut norocul să-l putem examina în voie. Îşi ridică ciotul de trompă către locul de retragere al mamuţilor, şovăi, făcu stînga-mprejur şi, ca o pustiire, se îndreptă spre capătul nordic al promontoriu lui. Acolo se întinse cu greu şi începu să scormonească solul.

Trecuseră astfel cîteva secunde cînd am zărit deasupra mării un stol de păsări mari - sau cel puţin de mari animale zburătoare - care se apropiau de coastă, zbenguindu-se la suprafaţă şi chiar aşezîndu-se cîteodată pe apă, continuînd să bată din aripi, ca să culeagă peşti, aşa cum fac pescăruşii. Le-am numărat; erau douăsprezece şi zburau cu o remarcabilă eleganţă. Deodată, scoţînd toate în acelaşi timp strigătul supranatural care avea darul să ne înspăimînte atît de mult, se abătură ca nişte suliţi împănate asupra dinoteriului.

Acesta se ridică. Marile păsări îl împresurau într-un vîrtej discordant, îl hărţuiau. Hoarda ţipătoare se rotea deasupra lui, obsedantă şi injurioasă. Apoi, unul după altul, năvălitorii coborîră pe spatele lui muntos, unde grupul lor părea o hidră colcăitoare. Animalul se scutură. Palat patruped, Notre-Dame de Fourviere [23] cu susul în jos, el făcu stînga-mprejur şi fugi într-o furtună asurzitoare. Mugea. Protestul lui semăna cu vehemenţele unui pachebot şi călăii săi, care se înălţaseră din nou în aer, îi însoţeau fuga cu huiduieli. L-am urmărit multă vreme cu privirea. Fleury-Moor îşi ferea ochii de strălucirea orbitoare a soarelui, spunînd:

– Mi-aş da cinci ani din viaţă pentru un binoclu! Imposibil să văd ceva!... Ah, dacă aş fi ştiut! Cîte n-aş fi luat, Chanteraine! Şi singurul lucru pe care-l am e ceasul!... Ce sînt făpturile astea zburătoare? Ah, dacă am şti!... Ce animale scîrboase! Şi ce urît cîntă!

– Drace, aşa-i! Dar nu ştiu... Pterodactili?...

– Nu... Şi totuşi... O, nu, nu: şopîrla înaripată nu mai exista în epoca asta; mi-aş da capul... Ah. scîrboase animale! repeta el ştergîndu-şi faţa lucie de sudoare. Groaznic strigăt î Nu-mi amintesc o

senzaţie mai odioasă - în afară de o anumită zi din copilărie...

– Ce zi?...

– O, nimic. Mă gîndeam la prima maimuţă pe care am văzut-o. Această parodie... Ei bine, auzind cum strigă pasărea asta...

– Ai dreptate, am spus, izbit de justeţea apropierii. Dar ar fi mai bine să coborîm vocea. Nu ştim ce se ascunde acolo.

Umbra azurie a pădurii îşi păstra misterioasa ostilitate. Frunzişul tresărea însufleţit de păsări nevăzute. Roiuri de muşte spasmodice bîzîiau în mijlocul clarobscurului. Jungla fremăta de paşi furişaţi. La trecerea tor, tulpinile înalte se încovoiau şi încremeneau teribil de brusc, lăsîndu-mă să cred că un monstru invizibil ne descoperise.

– Trebuie să ocolim stînca, pentru a o vedea între noi şi uscat, am reluat eu. Oceanul mi se pare mai inofensiv...

– Dacă ţii la asta! răspunse Fleury-Moor, în timp ce executa manevra. Dar mă aştept ca mirajul să se destrame dintr-o clipă într-alta. Observă, cît mai avem timp.

– Pînă atunci, sîntem cam prost instalaţi! am remarcat eu.

Într-adevăr, marea spăla temelia monolitului.

Să rămînem totuşi, acceptă Fleury-Moor, cu un picior în apă şi altul ridicat. Esenţialul este să nu facem prea multe mişcări care ne-ar destăinui prezenţa. Dealtfel, e primejdios în sine să te deplasezi cînd te afli într-un miraj, adică într-un loc fals care maschează capcanele locului real. Nu uita asta, Chanteraine, şi, orice s-ar întîmpla, fereşte-te s-o iei la goană. Regiunea pe care o vedem nu este decît suprapusă regiunii în care ne aflăm. Ai putea să întîlneşti, în golul aparent al acestui luminiş antediluvian, vreun solid trunchi de arbore prezent... Cred că e singurul pericol care ne ameninţă. Căci... Sigur! striga el, lovindu-se cu mîna peste frunte. Oricît de total ar îi mirajul, nu e decît o momeală! Ecouri, răsfrîngeri, himere! Însuşi pipăitul e o iluzie! Prin urmare, dragul meu - Doamne, cît eram de naivi! - prin urmare, imaginea unor elefanţi morţi de cîteva sute de milenii nu ar putea să ne facă nici cel mai mic rău! E ancorată în epoca ei, aşa cum noi sîntem într-a noastră!

Încrederea lui mi se transmitea:

– Şi apoi, dragul meu, mai e ceva: fiinţele de odinioară, pe care le vedem, nu ne pot vedea, presupun că mirajul nu e reciproc! Mirajele africane nu sînt niciodată reciproce!

– Pe cinstea mea, aşa-i! întări geologul. Poţi foarte bine să ai senzaţia directă a trecutului (în fiecare noapte, firmamentul, cu aştrii lui mai mult sau mai puţin îndepărtaţi, ne arată tot atîtea trecuturi cîte stele cuprinde). Dar nu poţi să ai o senzaţie a viitorului... Deci, dacă ne-am fi ridicat strigînd acum cîteva minute, dinoteriul n-ar fi văzut şi n-ar fi auzit nimic!

– Aşa e! Aşa e! am afirmat eu, rîzînd uşurat.

Drept care am părăsit pavăza stîncii, recăpătîndu-ne întreaga dezinvoltură... Amprenta ghetelor noastre stigmatiza nisipul umed... Ghetele noastre americane... Nisipul preistoric...

Fleury-Moor îşi încrucişase braţele pe piept. Rămase cîtva timp aşa, privind valurile, şi apoi, în sfîrşit, spuse:

– Nu ştii ce emoţie mă încearcă în faţa acestei mări adolescente, a acestei mări a începuturilor lumii, atît de apropiată încă de era primondială în care Pămîntul nu era decît o mare!... Orice formă de viaţă se trage de aici. Nimic din ceea ce respiră şi palpită nu vine din altă parte decît din oceanul matern care pare să respire şi să palpite el însuşi, ca o multitudine de piepturi fluide... Iată marea originară - şi iat-o chiar aproape de origine, Iată admirabila matrice a tuturor făpturilor, aceea căreia francezul, mai filial, îi spune la fel ca mamei sale [24]. Iată marea, mamă a oamenilor, care are de pe acum gustul lacrimilor, gustul sîngelui şi glasul suspinelor.

Vom fi avut fericirea inefabilă de a o întrevedea în tinereţea ei! În ceasul acesta, renăscut pentru noi, ea tocmai şi-a sfîrşit Marea Operă. A slobozit pe continentele încă strîmte toate fiinţele pe care trebuia să le creeze rodnicia ei. Era saurienilor a trecut de mult. Ei s-au metamorfozat. Păsările şi mamiferele s-au născut din reptile. Balaurii coloşi nu se vor mai întoarce niciodată. Şi acum, cineva va veni în curînd. Şi acum, în adîncul unei rase de maimuţe, umanitatea germinează în mod obscur; şi Virgiliu e pe cale să se nască în creierul unui cimpanzeu...

Urmă o clipă de visare, plină de vuietul mareei.

Am îndrăznit:

– Dacă tot călătorim în preistorie, aş fi preferat să mergem mai departe, pînă în era secundară dinaintea acesteia. Frumos spectacol dinosaurienii, Fleury-Moor! Poate cel mai bizar din tot spaţiul şi timpul terestru!

– Aş! ripostă Fleury-Moor. Toţi diplodocii, megaterii şi iguanodonii dumitale... Era o populaţie pelagică. Trăiau aproape numai în apă şi nu cum îi reprezintă cartea şi muzeul... Nu te plînge: dinoteriul pe care l-ai văzut nu este oare un supravieţuitor întîrziat al faunei uriaşe?

– Nu e un saurian, am oftat eu.

– Iar eu, spuse Fleury, fără a uita să-şi plimbe privirile de la mare la palmieri şi de la plajă la pini, eu, dacă aş fi putut să aleg, aş fi vrut să urc mai puţin prin secole şi să mă opresc la acel anotimp geologic în care omul se desprindea în sfîrşit din brută. Ah, să-i contempli pe primii oameni! Pe Adamii şi Evele indiscutabilei Geneze evoluţioniste!

– Dă-mi voie! l-am contrazis. Chiar în virtutea transformismului - şi cum presupuneai mai înainte - strămoşul omului a existat dintotdeauna. În epoca neozoică, strămoşii noştri, admit, nu erau încă

oameni ca aceia ai pietrei cioplite; dar ei trebuiau în mod sigur să constituie făpturi deosebite!

Fleury-Moor clătină din cap:

– Eu cred că erau urangutani ca şi ceilalţi: imperceptibil mai vicleni, mai flecari şi mai puţin cvadrumani. Trăiau în cete, simţind că unirea face puterea... Dar trăiau departe, foarte departe de aici...

– În Oceania, nu-i aşa? Cunosc intransigenţa teoriilor dumitale...

– Da, domnule, în Oceania, care este după mine - şi după mulţi alţii, domnule - leagănul umanităţii, pentru că nicăieri în altă parte n-au fost descoperite fosile antropomorfe în pliocen.

– Hazardul... am încercat eu.

Dar el continuă:

– În Java, dimpotrivă, şi în pliocen, în straturile corespunzînd perioadelor imediat posterioare acesteia, îţi aminteşti, Chanteraine: pitecantropul lui Eugene Dubois!

– Hm! Era într-adevăr un om-utan, Fleury-Moor? Poţi să reconstitui ce vrei, pornind de la date atît de insuficiente ca o pereche de molari, o calotă craniană şi un femur!...

– Mă mir că te aud vorbind aşa. Mantell, Cuvier, iguanodonul...

– Şi ce femur! am urmat eu. Ce coapsă barocă, presărată cu protuberanţe osoase care n-au fost niciodată explicate decît prin ipoteza prea ingenioasă a reumatismului!... Ha! Ha ! Reumatism, Fleury-Moor! Omul- maimuţă suferind de reumatism! Ha ! Ha! Treacă-meargă pentru omul primitiv al cavernelor glaciare: dar omul-maimuţă din pliocenul tropical! Ha ! Ha! Lasă-mă să rîd!

– Nu-i nimic de rîs, mormăi geologul, şi osemintele din Java sînt oseminte de pitecantrop. Dealtfel, de ce n-ar fi hipertrofiile femurului leziuni mecanice, urmări ale unui accident? Fracturi sudate? S-a spus şi asta: o ştii ia fel de bine ca mine... Şi-apoi, destul, auzi? E enervant.

El privea uscatul, eu marea.

– Păsările s-au întors, am anunţat eu. Pescuiesc colo jos. S-ar zice că penajul lor e alb, sau e un efect al distanţei şi al soarelui... Sînt nişte goelanzi formidabili.

– Aş fi vrut atît de mult să ştiu ce sînt! repetă Fleury-Moor. Dar trebuie să renunţăm. Să nu pierdem un timp preţios şi să căutăm cel puţin să cercetăm ce avem la îndemînă. Sînt acolo nişte pere monstruoase care mă intrigă. Să încercăm să mergem pînă la pădure.

Făcu vreo cîţiva paşi, pipăind drumul cu piciorul şi ţinînd braţul întins, ca şi cum ar fi fost lipsit de vedere - şi asta pentru că se temea de obstacole ascunse ale invizibilului peisaj contemporan.

– Hei! exclamă el înăbuşit.

Se opri tresărind violent şi, întorcîndu-se către mine cu un aer de ezitare şi de uimire, îmi şopti, ducîndu-şi mîna la gură:

– Caverna! Uită-te!...

Fără să scot o vorbă, l-am avertizat printr-un semn că trebuie să se întoarcă; mă cuprinse deodată o disperare fără seamăn la gîndul că eram poate singuri pentru totdeauna pe un Pămînt pe care nu existau oameni. În tenebrele cavernei se zăreau acum fosforescenţe. E-au mici cărbuni aprinşi doi cîte doi, roşu-verde şi verde-rosu, incontestabil uşor de recunoscut - ochi.

– Mă duc! hotărî Fleury-Moor.

– Nu!

Şi m-am repezit spre el.

– Admite că mirajul se risipeşte, căută să mă convingă. Nu te-ai căi veşnic că am ratat ocazia? Să profităm. dragul meu, să profităm de acest miraj practicabil!

– Nu vezi oare că aceşti ochi ne privesc?!

– Cum? Baţi cîmpii! Privesc în viitor?...

Dar eu îl ţineam zdravăn, căci eram stăpînit de o convingere intimă mai autoritară decît bunul-simţ. Fleury- Moor trebui să cedeze forţei şi se mulţumi cu un examen de la distanţă.

Ochii sclipeau, perechi de stele întunecate, şi clipeau uneori sub pleoape înspăimîntător de necunoscute. Fantezia mea făurea îndărătul lor o familie de urşi înfricoşători, mari ca nişte rinoceri...

– Nu observi nimic? am spus *ex abrupto*.

– Poftim?

– Nu observi?... Raza de soare?...

– Ce rază?

– Cea care pătrunde în cavernă, fîşia oblică de lumină...

– Ei şi?

– Ei bine, cei doi ochi care par cei mai aproape de intrare... nu se află deasupra luminii?

– Da. e adevărat.

– Deci, dacă ar fi fost ochii unui animal aşezat pe sol, am fi văzut acest animal în raza de soare..

– Bravo! E evident deci că aceşti ochi aparţin vreunui animal agăţat de boltă, dacă nu cumva staţionînd chiar în atmosferă.

În adîncurile peşterii, pe care o făceau să pară fără capăt, perechile de pupile înflăcărate se multiplicau.

Ne aflam într-un loc foarte descoperit şi nu eram în stare să întrerup supravegherea împrejurimilor, cu toată absurditatea unei astfel de preocupări. Pîlcul de palmieri, tăiat în două de luminişul de nisip roşu, îşi arunca umbra la dreapta şi la stînga cavernei. N-am putut să-mi reţin un sughiţ de stupoare. Umbra aceasta era şi ea punctată de priviri cu luciri întunecate! Cit<_ două în josul fiecărei pere pantagruelice. Erau sute. Şi pădurea Argus ne pindea cu toţi ochii ei fascinatori.

Ideea că perele nu erau vegetale îmi traversă gîndul ca un

păianjen păros.

Dar Fleury-Moor vorbi cu înţelepciune:

– Perele dumitale sînt pur şi simplu lilieci. Sînt vampiri uriaşi care, stînd cu capul în jos, în poziţia lor consacrată, se ţin agăţaţi de ramurile acestor candelabre şi de plafonul cavernei. Dar trebuie să fie diurni pentru că, vezi dumneata, pariez că aşa-zişii dumitale goelanzi nu sînt nici ei decît vampiri. Cei care ne înconjoară îşi fac probabil siesta.

– Vrei să spui că se trezesc!

Aş fi preferat să nu fiu nevoit să rectific. Liliacul obişnuit dezgustîndu-mă pînă la greaţă, vă puteţi închipui impresia pe care mi-a produs-o această cetate de vampiri înzestraţi, datorită gigantismului lor, cu o monstruozitate suplimentară.

Priveam caverna, palmierii şi liliecii suspendaţi. În formă de pere. Fleury-Moor privea marea şi liliecii zburînd departe...

Trecu un minut fără să se mişte nimic.

Incredibil şi contradictoriu capriciu: această pasivitate care eterniza neliniştea aşteptării mă împingea la acţiune, pe mine, cel mai timid! Impulsiv, am ridicat de jos douăţrei pTetre.

– Să încerc? am propus, ochind gura întunecată.

Fleury-Moor aprobă cu un gest evaziv.

Prima piatră greşi ţinta şi, lovind zidul, căzu pe o grămadă de oase de peşte, aproape de intrare. A doua zbură drept către fundul vizuinii.

Imediat, un concert mspăimîntător, care ne ridică păru! măciucă, se făcu auzit din răr unchii taluzului şi caverna se umplu de urlete demonice, ca un tunel ducînd spre Infern. Noaptea ei fu înstelată de cărbuni aprinşi. Şi am văzut în sfîrşit ceva mişcind în inima întunericului, albindu-se pas cu pas şi inaintînd către lumină sub ochii incandescenţi.

„Un om!" m-am gîndit eu.

– O maimuţă, murmură Fleury-Moor.

Era şi una, şi alta, şi nu era nici una, nici alta, un biped în poziţie verticală, de o slăbiciune groaznică, cu un biet mic craniu foarte rotund cu nasul turtit, falca proeminentă, urechi clăpăuge şi păr pe întreaga figură. Fără nici o îndoială, pitecantropul, strămoşul omului, se afla în faţa noastră! Pitecantropul aşa cum îl reconstituire Eugene Dubois după osemintele din Java! *Pitecantropus erectus* din pliocen aici, în miocen. În Europa. În Champagne! Viu! Şi, printr-o groaznică ciudăţenie, aliat cu poporul vampirilor, împărţindu-şi cu el locuinţa!...

„Aş, mi-am spus eu, ca să mă liniştesc, el îi foloseşte ca sclavi, ori cîini de vînătoare - mai curînd de pescuit!"

Omul-maimuţă se opri în pragul ciclopicei vizuini. Îşi deschise ochii apropiaţi, pe care-i ţinuse pe jumătate închişi.

În plin soare, apăru ceea ce avea mai uluitor. Mă prind că nu veţi ghici!... Ascultaţi: acest sălbatic între sălbatici, pe care mă aşteptam să-l văd complet gol, era drapat într-o pelerină amplă de piele suplă, mare, lustruită, ale cărei pliuri cădeau simetric de-a lungul trupului, pînă la călcîie!

– O mantie! se cutremură geologul. Civilizat de pe acum! Un urangutan care ştie să se îmbrace!... La naiba cu acest veşmînt! Ne împiedică să examinăm anatomia externă a domnului...

Pitecantropul îşi încruntă sprîncenele ca o maimuţă, apoi îşi întoarse capul ca un om. Tumultul din grotă încetă.

– Ne priveşte, îţi spun!

– Aşa s-ar zice! cedă Fleury-Moor. Dar, dacă ne priveşte, poate să ne şi audă?... Imposibil!

Strigă spre bestia umană cu un suris nedefinit:

– Hei! Bunicule !

Şi începu să rîdă, desigur ca să-mi descreţească fruntea. N-aveam chef de asta şi n-am avut nici libertatea s-o fac.

Strămoşul nostru întinse un braţ nemăsurat, ridicîndu-şi toga de piele. Gura lui deschisă deveni un bot înarmat cu colţi. O voce hămăită, un lătrat complicat ieşea din ea, cu mişcări de gîtlej care făceau să-i tresalte gîtul famelic, asemănător celui al cîntăreţilor italieni:

– Atluix, tuix, tuix! Yra ! Rato! Rato!

Cam aşa ceva. Îmi amintesc foarte bine „Rato!" care, la urma urmei, s-ar putea scrie „rateau" fără nici un neajuns. Şi, credeţi-mă, era într-adevăr o curiozitate acest cuvînt franţuzesc, acest termen de grădinăric. evocator de alei şi de pajişti de Versailles şi de Trianon, pe buzele abia schiţate ale gorilei adamice.

Or, în miocen, „Rato!" însemna fără îndoială, „La mine, băieţi!", sau: „Adunarea!" La această chemare, sau la acest ordin, o bandă de antropoizi irupse din cavernă, din fiecare latură a pîlcului de palmieri se revărsă o trupă de ascendenţi de-ai noştri şi creasta taluzului se împodobi cu un cordon de santinele ieşite din pădurea de pini. Un miros amoniacal de maimuţărie ne umplea nările. Urlete mîrşave covîrşeau tăcerea. O mulţime ostilă şi bestială ne împresura în cerc. Toţi, ca şi şeful, erau îmbrăcaţi în pelerine mai mult sau mai puţin brune şi le agitau poalele cu furie.

Am vrut să mă întorc la stîncile de pe ţărmul mării... Pe deasupra valurilor venea ca vîntul un nor de mari alcioni, sau de mari lilieci... În privinţa asta, aveam să ştim ce ne aşteaptă: albatroşi sau vampiri, veneau în ajutor şi...

– Oameni zburători! exclamă Fleury-Moor.

Erau într-adevăr oameni zburători. Şi mantaua brună, pelerina uniformă a primatelor care ne înconjurau, ce era oare? Aţi înţeles

probabil: vaste aripi strînse pe lîngă corp. Para, pasărea, liliacul, pitecantropul nu erau decît o singură creatură: tatăl nostru Adam, care domnise pe pămînt şi în cer.

Eram înconjuraţi de pretutindeni de strămoşi. Zborul lor rotunjea o boltă de aripi desfăşurate. Ne puseseră sub clopot şi această cupolă fremătoare întuneca lumina zilei. Nu mai puteam să evadăm.

Instinctul ne făcu să ne aşezăm spate în spate. Astfel apăraţi, doi într-unul, Ianus [25] cu o dublă faţă vigilentă, suprimam dezolanta inferioritate a spatelui nostru. Şi-mi strîngeam puşca în mîna nervoasă şi spasmodică...

– După cum se pare, am spus, mirajul e reciproc, pentru că îi vedem şi ne văd!

Am simţit că ridică din umeri.

– Fantome naturale! Fantome naturale! explică el. Înţelegi?... O încîntătoare iluzie. Să ne străduim să reţinem tot ce vom putea... Ah! Ah ! Ah! Omul a sfîrşit deci prin a-şi pierde aripile, nemaislujindu-se de ele! Evoluţia l-a pedepsit pentru lenea sa - ca pe pinguini! Ah ! Ah! Să ne străduim să reţinem tot ce vom putea.

– Da. am auzit. Repeţi într-una acelaşi lucru!

Pitecantropii - să le spunem mai bine, pentru că aveau aripi, pteropitecantropii - se mulţumeau deocamdată să ne ţină sub observaţie. Eram ţinta tuturor privirilor, ceea ce mă intimida. Pe deasupra, tumultul necontenit, tărăboiul de ţipete, plesnetele aripilor membranoase îmi dădeau o ameţeală a ochiului şi a timpanului. Mă împotriveam unei slăbiciuni de origine exclusiv fizică, sau aproape exclusiv. Toate forţele mele vitale se concentraseră ca să-mi împiedice pleoapele să se închidă. Aşteptam cu aviditate sfîrşitul miracolului.

Fleury-Moor gîndea cu glas tare în miraj. Ca să-şi amintească mai bine ceea ce observase, incomparabilul savant lua note verbale. Îl auzeam mereu înregistrînd:

– Faţă negroidă. - Prognatism. - Nici o civilizaţie. - Lipsă foc. - Rudimente de limbă. - Şeful este cel mai robust şi nu cel mai în vîrstă. - Ca şi la animale, egalitate între masculi şi femele. - Nici-o armă. - Aripile... ah, fără asemănare, unind braţele şi picioarele. Ha! Ha ! Protuberanţele din Java! Am cheia enigmei! Sub acest raport, iată fiinţe intermediare, situate între liliac şi veveriţa zburătoare; dar nu sînt nici insectivore, nici rozătoare. Ihtiofagi, da, mîncători de peşte. De fapt, purced mai ales din pterodactile; şi, hotărît, toată fauna terestră descinde din saurieni... E şi părerea dumitale. nu, Chanteraine?

– Totul se învîrteşte! Am rău de mare! Totul se învîrteşte! am răspuns eu. Ce trebuie să fac? Nu vreau decît să fac ceva... orice...

Potrivnicul meu mormăi cu dispreţ:

– Stupid... Reprezentaţie fără primejdie... Nedemn de poziţia sa...

Tablouri vivante... Galerie... Portrete de familie...

În sfîrşit, reîncepu se deplîngă lipsa de utilaj.

– Slujeşte-te cel puţin de cronometru! i-am spus Notează intervalele. Cît e ora?

– Cinci şi cinci.

– Bagă-l în buzunar! am strigat. Îi aţîţă! Străluceşte! Ascunde ceasul! Or să te atace... Pune-l...

Ceva întunecat şi greu căzu asupra noastră. Am făcut un salt într-o parte. O labă de peri şi unghii se abătu peste mîna care ţinea ceasul de argint aurit... La pămînt, acoperind corpul dispărut al lui Fleury-Moor, un pitecantrop lupta, cu aripile încreţite, abject ca un diavol de Callot [26]. Agitată de tresăriri, bruta îmi oferea ceafa scobită sub occiput... Am dus arma la umăr, am apăsat pe trăgaci...

De data aceasta, împuşcătura produse un zgomot de tunet. Un fum gros mă inconjura, ascunzind fără veste soarele imemorial. Apoi numai tăcere şi frig.

Fumul nu se risipea...

Nu putea să se risipească pentru că era ceaţa reapărută. Deflagraţia pulberii mele îi zdruncinase consistenţa şi făcuse să piară uimitoarea retrospecţie care se desfăşura în ea. Ne întorsesem în secolul douăzeci.

Imediat, şi ca o consecinţă a primei dislocări, negura se transformă în bură. O ploaie subţire şi rece mă vaporiză...

Seara serii venise. Într-o penumbră în care noaptea şi ceaţa îşi confundau negaţiile, am zărit la picioarele mele pe cele ale lui Fleury-Moor, întins cît era de lung, cu faţa la pămînt.

Îşi recapătă cunoştinţa scîncind:

– Am fost ucis! Am fost ucis!

Şi avea într-adevăr aerul că se lamentează aflîndu-se de cealaltă parte a Morţii. Mîinile îi erau cele ale unui cadavru. I le-am frecat zadarnic. Privea în jur cu faţa lipsită de expresie, năuc de spaimă. Avea ochii pe care probabil că-i avem sub pleoape cînd dormim.

I-am arătat silueta vagă a unui brad. Această privelişte familiară îl mai linişti. Îmi spuse că se vedea destul de bine ca să ne întoarcem şi că dorea s-o facem cît mai iute.

Am confecţionat rapid o cruce din rămurele şi am înfipt-o în pămînt, într-un anumit fel. Fleury mă grăbea să plecăm.

La circa douăzeci de metri, am regăsit drumul. O nouă cruce. O nouă nerăbdare a lui Fleury-Moor.

Mai departe, cîţiva cioplitori în piatră care se întorceau la Nauroy-Cormonville îmi răspunseră la întrebări. Nu văzuseră nimic decît ceaţă; nu auziseră decît împuşcătura.

– Bizareria era localizată într-un spaţiu foarte restrîns, am spus după ce cioplitorii ne părăsiră. Fericită împrejurare. Altfel, cîte sate ar

fi fost înecate!...

Voiam să glumesc. Zadarnică osteneală. Fleury-Moor cobora colina cît putea de iute, făcînd ocoluri inexplicabile şi popasuri subite, îngrijorat de liliecii care-şi înscriau fulgerele negre în văzduh, tulburat de ceaţa verde dintr-un cîmp de sparanghel pe care l-am fi putut traversa ca să scurtăm drumul. Frunzişul vaporos al unei sălcii îl sperie, căci îl luase drept o îngroşare a negurei. O bufnită care zbura, tăcută ca un reflex, îl făcu să-şi bage capul între umeri.

Îl urmam tîrîş-grăpiş. Am ajuns la castel.

Convenisem că vom păstra secretul aventurii prin care trecusem. Şi asta a fost mai mult decît simplu. Seara, confratele meu se simţi mai slăbit. Mîinile îi rămîneau cadaverice şi fizionomia nu-i mai putea traduce variaţiile gîndirii. Îl culcară. L-am vegheat împreună cu soţia lui. Toată noaptea am avut sentimentul că Fleury-Moor, celebrul geolog, nu mai era genial şi nu va mai fi decît un loc unde se petrecuseră lucruri mari.

Din fericire, dimineaţa febra scăzu. Doctorul prescrise odihnă, tăcere şi somn. Înainte de a începe tratamentul, Fleury vru să stăm de vorbă singuri.

Dorinţa lui era să mă întorc pe locurile mirajului, pentru a determina amplasamentul cavernei. „Trebuia să o găsesc cu orice preţ. Conţinea desigur fosile nepreţuite". Mă felicită călduros că plantasem repere şi mă conjură să mă grăbesc, ca nu cumva vîntul sau vreun vagabond să le scoată".

Am plecat cu oamenii şi instrumentele necesare.

Cele două cruci nu fuseseră clintite din loc. Orientarea primei o indica pe a doua şi orientarea acesteia din urmă indica peştera. Retina mea păstrase tabloul distanţelor şi numărasem cam treizeci de metri din locul unde căzuse Fleury-Moor pînă la intrarea subteranei. Dar acum aportul secolelor împinsese taluzul cu douăzeci de metri înainte, astfel că ar fi trebuit să săpăm o galerie de această lungime dacă, doi metri mai la stînga, cea mai binevenită carieră nu s-ar fi adîncit în direcţia voită. Am măsurat douăzeci de metri de-a lungul peretelui ei. Oamenii începură să sape spre dreapta şi dădură aproape imediat de argilă.

Pe la ora trei după-amiaza am oprit lucrul. Nu ajunsesem la cavernă. Îmi închipui că se prăbuşise în cursul transformărilor geologice. Dar, scormonind cu grijă, am descoperit în pasta de marnă conglomerate de pămînt roşu amestecat cu oseminte.

Am izolat pe loc fragmente de schelete asemănătoare cu cel al pitecantropului din Java. Oasele braţelor şi picioarelor prezentau, toate, faimoasele excrescenţe ale femurului malaez, care nu sînt nici leziuni mecanice, nici stigmate de artrită, ci pur şi simplu apofize naturale de care se legau tendoanele aripilor membranoase. (Aceste

piese, potrivite între ele, formează un schelet compozit, aproape întreg, pe care doritorii pot să-l vadă la Muzeu, sub denumirea, socotită fantezistă, de *pteropitecantropus erectus*. I se mai spune *antropopterix* sau, mai comun, *omul înaripat din Cormonville*.)

După previziunile mele, săpăturile n-au scos la iveală nici o urmă de olărie, chiar grosolană, nici un silex, chiar neprelucrat; nici o tibie de elefant, măciucă naturală; nici un dinte de narval care să fi servit de ţeapă. Aşa că surpriza mea a fost mare dezgropînd un fragment de craniu, occipital, străpuns de o gaură rotundă care părea să ateste folosirea trepanului la antropoizii din era neozoică. Ştiam că omul cuaternar, stăpînul focului, fabricantul de securi, a practicat această chirurgie precoce; dar omul terţiar! Un hamadrias [27]! Mai puţin ca un faun legendar!...

Am meditat asupra acestui fragment de craniu cu mai multă gravitate decît Hamlet asupra ţestei intregi a lui Yorick. Acest vid enigmatic, acest mic rotocol de neant mă obseda... Mi-a venit ideea să-l măsor. Avea... acelaşi diametru cu gloanţele puştii mele de calibrul 12!...

Nu mă puteam obişnui cu explicaţia pe care un simplu raport numeric o făcuse să explodeze înăuntrul incertitudinii mele, cînd un săpător îmi aduse ceea ce dezgropase: o mînă dreaptă, cimentată de bulgărele de lut care-i mula oasele uşoare, sfărîmicioase şi albe. Îşi crispa zăbrelele degetelor pe o pradă pe care am hotărît s-o scot la lumină.

Această mînă era îngropată de milioane de ani sub un munte. Şi totuşi, ţinea *un cronometru fosilizat!*

N-am văzut niciodată o relicvă atît de deconcertantă. Bucăţele de sticlă, irizată de îngrămădirea atîtor vechimi, presărau cadranul ruinat. Balamalele ceasului se sudaseră L-am deschis cu cuţitul, ca pe o scoică. Din rotiţele de oţel nu mai rămăsese decît o pulbere de rugină cu grăunţe de rubin. Dar aurul nepieritor rezistase timpului. Pe cutia ştearsă se citea numele vînzătorului: *Samuel Goldschmdt, avenue de l'Opera, 129, Paris*. Şi acele, acoperite de o scoarţă minerală, marcau CINCI ŞI CINCI de o eternitate.

Nu voi încerca să descriu vîrtejul gîndurilor mele.

După treizeci de minute, purtînd cu mine ceasul şi fragmentul de craniu, am forţat consemnul şi am violat dormitorul lui Fleury-Moor. Era culcat în pat cu braţele încrucişate.

Primirea lui m-a dezamăgit. Raportul pe care i l-am făcut nu-l interesă deloc şi, după ce pipăi distrat cele două raritǎţi, spuse cu voce tare şi cu un accent hotărît:

– Chanteraine!

– Da...

– Nu trebuie să le spunem oamenilor.

– Ce anume, bunul meu prieten?

– Ca oamenii de odinioară aveau aripi...

– Cum?

– Vezi dumneata, ar fi prea trist pentru ei... Nu trebuie să le spunem... M-am gîndit mult după plecări a dumitale!...

Asta înseamnă, Chanteraine. că nevoia noastră de a brăzda cerul, nemuritoarea noastră dorinţă de a zbura nti este o speranţă, un avînt al rasei înspre mai bun şi mai frumos! Nu era decît un regret nelămurit... regretul după aripile pierdute... după paradisul pierdut!... Asta vrea oare să simbolizeze Vechiul Testament prin izgonirea lui Adam şi a Evei? Poate. Probabil. Ah, crede-mă: toate miturile celor din vechime au o bază în realitatea preistoriei. Rînd pe rînd, fiecare erou reprezintă în ele genul uman. Prometeu nu este el cucerirea focului? Pierderea putinţei de a zbura nu este ea, de asemeni, căderea lui Icar?... O tradiţie elementară, ascunsă şi tenace, se transmite prin propria ei forţă în ura sau recunoştinţa cărnii. Cind vrem să dobîndim aripi, plîngem, fără să ştim, aripile noastre smulse, după cum, fără să ştim, cînd ne încearcă nostalgia mării, ceea ce ne mişcă atît de adînc este dragostea exilatului pentru patria lui, de acum înainte inaccesibilă!... Nu! Nu! Nu trebuie să le dezvăluim oamenilor că sînt îngeri căzuţi. Ar fi prea trist!

– Cum! am izbucnit eu. indignat şi consternat totodată. Ai avea curajul să taci?... Dar descoperirea noastră nu ne aparţine! Ea este a popoarelor lumii!... Şi mă întreb ce e „trist" în ceea ce le va dezvălui: Odinioară oamenii zburau, dar sufletul lor se tîra!... Mărturiseşte că schimbul e avantajos pentru noi!

– Trebuie să nu le spunem.

– Şi adevărul!? am strigat. Adevărul!? Nu trebuia să-l spunem, în ciuda a orice, împotriva a orice? Nu trebuie să-i sacrificăm totul? Adevărul, Fleury! Nu este el ţelul avîntului nostru intelectual? Nu e deci adevărul cel dă puteri spiritului nostru şi-l face să urce mai sus ca un serafim cu şase aripi?...

– Totuşi, nu trebuie să spunem, se încăpăţînă Fleury-Moor.

De drept, cinstea acestei descoperiri indivizibile ne revenea amîndorura. Unul nu putea să dispună de partea sa fără consimţămîntul celuilalt. M-am resemnat deci.

Şi iată de ce s-au scurs atîtea zile pînă cînd pteropitecantropul să-şi facă intrarea în Muzeu.

El îşi datoreşte graţierea inventării aeroplanelor. A doua zi după prima experienţă decisivă. Fleury-Moor veni să mă dezlege de păstrarea tainei.

.- Cu toate că par nişte aparate ortopedice, care sînt faţă de aripi ca o cîrjă faţă de piciorul tăiat, spuse el, cred că putem vorbi, pentru că Dumnezeu îl reintegrează pe Adam în Paradis şi pentru că Dedal

[28] urcă din nou în ceruri.

Am vorbit. Cine ne-a crezut? Nimeni. De ce?

Pentru că, pe de-o parte, scheletul de la Muzeu este un schelet ca şi cel din Java, fără nimic mai mult. Aripile pitecantropului semănau nu atît cu cele ale liliecilor cît cu membranele veveriţelor zburătoare; ele nu aveau decît o armătură de muşchi, care a dispărut.

Pe de altă parte, nu îndrăznim, cît sîntem în viaţă să relatăm întîmplarea care ar depune mărturie în favoarea tezei noastre. Numai posteritatea va afla despre mirajul care ne-a asaltat în ceaţa din 26 octombrie şi ne-a dăruit viziunea de neuitat a vremurilor în care oamenii zburau.

Motoul povestirii ne îndeamnă să încercăm o analogie cu *Întîlnirea din Munţii Colţoşi* a lui Edgar Allan Poe. În ambele lucrări, ceaţa joacă rolul de catalizator al mirajului - dacă putem numi astfel o experienţă autentificată de toate organele de simţ. Apoi, însă, deosebirile încep să precumpănească. August Bedloe, eroul lui Poe, este supus unei duble influenţe: a raportului magnetic cu doctorul Templeton şi a opiului. Asemănarea izbitoare dintre el şi Oldeb (Bedloe citit de-a-ndoaselea şi fără „e"-ul final), ca şi dintre forma săgeţii care-l ucide pe Oldeb şi forma în mişcare a lipitorii care provoacă moartea lui Bedloe, pare să sugereze o relaţie secretă, metafizică, între cele două personaje. Dar doctorul Templeton ne oferă cheia enigmei, atunci cînd îi spune pacientului său: „... în timp ce dumneata îţi imaginai, undeva în munţi, toate aceste întîmplări, eu eram ocupat să le aştern pe hîrtie aici, acasă". Raportul magnetic se dovedeşte deci a fi un contact telepatic exacerbat, iar iluzia totală a lui Bedloe se datorează, poate, şi hipersensibilizării simţurilor, prin consumul exagerat de opiu.

Maurice Renard, care face şi el uneori speculaţii legate de magnetism (*Întîlnirea sinistră*), nu-şi îngăduie nici o aluzie metafizică, descriind această călătorie într-o eră revolută. Călătorie şi nu „miraj în timp" (27), cum atestă probele materiale descoperite de Chanteraine. Cum se efectuează ea? N-avem decît să ne închipuim că eroii povestirii au fost prinşi într-un nod temporal care a făcut să se învecineze prezentul cu trecutul îndepărtat, ipoteză folosită în mod curent de anticipaţia modernă.

Volumul *Domnul d'Outremort* (reeditat în 1920 sub titlul *Suită fantastică*) include încă două povestiri ştiinţifico-fantastice. Un gentilom fizician, dl. d'Outremort jonglează, într-o notă macabră, cu posibilităţile telemecanicii. *Omul cu trup inconsistent* ne prezintă invenţia fizicianului Bouvancourt, generatorul de lumină Y, a cărui acţiune înzestrează corpurile cu puterea de penetraţie a luminii obscure, făcîndu-le „să poată trece prin celelalte solide şi, în consecinţă, să poată fi străbătute de ele". Invenţia trezeşte apetitul lui Morand, şeful unei bande de jefuitori asasini, care crede că a găsit mijlocul de a opera nestingherit. Sub ameninţarea revolverului, Bouvancourt consimte să-l transforme într-un om cu trup inconsistent. Dar, la sfîrşitul operaţiei, Morand trece prin planşeu şi dispare în miezul Pămîntului: gravitaţia continuă să acţioneze. Banditul ar fi trebuit să-şi ungă măcar încălţămintea cu antilux, o soluţie refractară la lumina Y - ceea ce nu înseamnă că planurile lui ar fi avut mai multe şanse de reuşită. Mîinile i-ar fi trecut nu numai prin pereţii caselor de bani, ci şi prin conţinutul lor, fără să-l apuce. Şi dacă l-ar fi apucat, cum l-ar fi putut scoate prin aceiaşi pereţi, nefiind supus şi el acţiunii

generatorului?... O suită de raţionamente demonstrînd că Renard era consecvent cu propria sa teorie a verosimilităţii: „... autorul nu trebuie să săvîrşească nici o greşeală. Din clipa în care i-am acceptat supoziţia iniţială, el are datoria de a evita cea mai măruntă eroare de judecată, opera sa situîndu-se altfel la nivelul poveştilor cu zîne. O logică inflexibilă trebuie să guverneze acţiunea..." (cf. 21).

Încercînd să stabilească locul lui Maurice Renard în universul science fiction-ului, Jean-Jacques Bridenne crede că „autorul Pericolului albastru este discipolul francez cel mai complet dacă nu e deloc cel mai perfect" al lui Edgar Poe (9). Mai înainte, Robert de Souza îl numise „Wells-ul nostru francez". Filiaţiile acestea sînt numai aparent măgulitoare. Remarcabil creator de atmosfere şi de tipuri inedite, purtînd cu egală virtuozitate multiplele măşti ale fantasticului, de la cel mitologic pînă la cel ştiinţific, stăpîn pe un stil de o mare transparenţă şi plasticitate - *Ceaţa din 20 octombrie* e de o bogăţie şi fineţe a nuanţelor care ating inefabilul pînzelor impresioniste - Maurice Renard nu e epigonul nimănui. Credem că Jacques Bergier nu greşeşte considerîndu-l pe acest „amator de insolit şi scrib de miracole", cum se caracteriza el însuşi în *Pericolul albastru*, drept „unul dintre cei mai originali scriitori ai tuturor literaturilor" (8)..

Donald Wollheim afirmă undeva, animat de cele mai bune intenţii: „În epoca primelor magazine ale lui Hugo Gernsback existau, desigur, scriitori europeni (de science fiction - n.n.) de calibru egal cu cel al scriitorilor noştri..." (prefaţa la 30). Primul magazin editat de Gernsback - luxemburghez emigrat în Statele Unite la vîrstă de douăzeci de ani - se numea *Amazing Stories* şi a apărut în 1926. Al doilea, *Science Wonder Stories*, în 1929. Sînt anii în care continuă să publice opere ştiinţifico-fantastice H. G. Wells, J. H. Rosny, Karel Čapek, Maurice Renard, Arthur Conan Doyle - pentru a-i pomeni doar pe maeştri. Care erau scriitorii americani „de calibru egal" cu cel al scriitorilor europeni citaţi? Abraham Merrit şi Edgar Rice Burroughs aparţin mai curînd unei specii căreia anglo-saxonii îi spun *heroic fantasy* sau *science fantasy* şi care pendulează între fantastic şi fantasticul ştiinţific, între explicaţiile raţionale şi cele iraţionale, recurgînd la elemente împrumutate din epopeea medievală şi din romanul de capă şi spadă. Cît despre veritabilii autori de science fiction. Iată aprecierea unui scriitor şi critic avizat ca Damon Knigt, american şi el: „Nimeni nu mai citeşte astăzi povestirile anilor 20 sau 30 pentru că, doar cu puţine excepţii, ele nu figurează în nici o antologie. Mi-a trebuit cîtva timp ca să înţeleg de ce: minunatele povestiri de care mi-aminteam cu atîta emoţie nu făceau doi bani. Desigur, cunosc critici, printre alţii P. Schuyler Miller, care cred şi acum că aceste texte vechi nu sînt reeditate datorită unei conspiraţii, dar realitatea e cu totul alta. Primii autori ai magazinelor de science

fiction erau lamentabili, nuli, fără nici o valoare. Nu ne dădeam seama de asta cînd îi citeam, în copilărie, pentru că eram fascinaţi de lucrurile extraordinare şi miraculoase despre care vorbeau" (cf. 41). De aceeaşi părere este şi Sam J. Lundwall, care încearcă să explice motivele de insatisfacţie ale cititorului de astăzi: „Erau povestiri nefinisate, lipsite, de obicei, de orice merite literare. Oamenii erau zugrăviţi în alb sau negru, nimic altceva şi singurul lucru mai idiot decît teoriile ştiinţifice era tratarea lipsită de maturitate a poveştii de dragoste obligatorii" (30). Nici pe planul „lucrurilor extraordinare şi miraculoase" textele astfel incriminate nu erau mai interesante decît cele ale autorilor europeni, cărora trebuie să li-l adăugăm pe belgianul Jean Ray.

Prima povestire de science fiction a lui Ray, Straniile cercetări ale doctorului Paukenschläger (1925), marchează debutul unei serii de naraţiuni întemeiate pe ideea „lumilor intercalare", situate pe un alt plan al existenţei, vecine şi tangente lumii noastre, cu care se întrepătrund în unele momente şi puncte favorabile. Aparatul lui Paukenschläger este menit tocmai deschiderii acestor porţi invizibile. Dar dincolo pîndesc redutabile forme geometrice...

Mijlocul de a stabili contactul cu „spaţiile intercalare" îl constituie, în *Domnul Wohlmut şi Franz Benschneider*, licoarea verde-aurie dintr-o sticlă găsită de un copil. O înghiţitură e de ajuns pentru a-i face pe eroii povestirii să întrezărească un peisaj sumbru, populat de făpturi indistincte. Încercînd să analizeze compoziţia licorii, Wohlmut provoacă pătrunderea unei astfel de făpturi în lumea noastră, cu consecinţe nefaste pentru el.

Pe un alt plan al spaţiului se situează şi *Stradela întunecoasă*, vizibilă şi palpabilă doar pentru Alphonse Archiprétre, profesor de franceză în Hamburgul primei jumătăţi a secolului trecut. Furturile săvîrşite de acesta în inexistenta Sankt-Beregonnengasse declanşează o suită de crime atroce. Vrînd să se răzbune pentru dispariţia femeii iubite, pusă pe seama fiinţelor de ceaţă venite de dincolo, Archiprétre dă foc stradelei întunecoase şi incendiul mistuie un întreg cartier al oraşului.

Caracterul ştiinţifico-fantastic al acestor naraţiuni nu trebuie căutat în subiect şi atmosferă, tributare unui univers tenebros şi incert. Jean Ray se deosebeşte însă de maeştrii spaimei - un H. P. Lovecraft, de pildă - prin supoziţia, sau sugestia raţională care luminează inexplicabilul. Obsesia „lumilor intercalare" nu s-a născut, evident, din studiul matematicii şi al fizicii relativiste. Anticarul Lockmann Gockel, nepotul celui care cumpăra obiectele furate din stradela întunecoasă, vorbeşte despre „contracţia timpului şi a spaţiului" şi continuă astfel: „Nu se află oare ştiinţa modernă în impas din pricina inconsistenţei euclidiene? Şi nu este ea silită să accepte, cu groază şi disperare,

această fantastică lege a contracţiei a lui Fitzgerald-Lorentz? Contracţia, domnule, acest cuvînt e greu de sensuri!" Un raţionament de acest tip vom întîlni şi în ceea ce ni se pare a fi capodopera lui Jean Ray, o nuvelă publicată în anul 1929, în *La revue belge*.

Jean Ray (Raymundus Joannes de Kremer / Raymond Marie De Kremer, alias Jean Ray John Flanders, Peter Goum)

8.07.1887-17.09.1964
Le psautier de Mayence,1927
Traducere de Ion Hobana

PSALTIREA DIN MAINZ

În pragul morţii, oamenii nu prea obişnuiesc să-şi înfrumuseţeze ultimele cuvinte; grăbiţi să-şi rezume întreaga viaţă, ei îşi supun vorbele unei concizii riguroase.

Şi Ballister trăgea să moară în cabina traulerului „Nord-Caper" din Grimsby.

Încercasem în zadar să astupăm căile roşii prin care i se scurgea viaţa. N-avea febră, iar spovedania lui era egală şi rapidă. Părea să nu vadă cîrpele şi ligheanul pline de sîiige; privirea lui urmărea imagini îndepărtate şi redutabile.

Reines, telegrafistul, lua note.

Reines îşi petrece fiecare clipă liberă scriind povestiri şi eseuri pentru reviste literare efemere; îndată ce se naşte vreuna în Paternoster Row, numele lui Archie Reines figurează cu siguranţă printre cele ale colaboratorilor.

Să nu ne mirăm deci de turnura mal deosebită dată acestui ultim monolog al unui marinar rănit mortal. Vina este a lui Reines, literat lipsit de glorie, care l-a transcris. Pot să certific însă că faptele sînt cele relatate de Ballister în faţa a patru membri din echipajul lui „Nord-Caper": patronul Benjamin Cormon, eu, John Copeland, secund şi maistru de pescuit, mecanicul Ephraim Rose şi Archibald Reines, mai sus amintit.

Iată ce-a spus Ballister...

*

Pe învăţător l-am întîlnit în taverna „Coeur Joyeux". Acolo am discutat despre afacerea noastră şi mi-a poruncit ce să fac.

„Coeur Joyeux" e mai curînd un han pentru luntraşi, decît o tavernă pentru marinari. Faţada lui mizeră se oglindeşte în apa unui doc din Liverpool, care găzduieşte şlepurile fluviale.

Priveam planul foarte bine schiţat al unei mici goelete, pe care mi-l arătase interlocutorul meu.

– E aproape un iaht - am spus - care, pe timp de furtună, trebuie să poată naviga fără mari ocoluri; şi această pupă destul de largă ne va permite să manevrăm chiar cu vîntul împotrivă.

– Mai e şi motorul auxiliar, spuse el.

Am strîmbat din nas, preferînd dintotdeauna navigaţia cu pînze, din spirit sportiv şi datorită imensei mele iubiri pentru mare.

– Şantierele Hallet şi Hallet, Glasgow - am spus - anul construcţiei 1909. Un greement admirabil; cu un echipaj de şase oameni, acest vas de şaizeci de tone va naviga mai bine ca un pachebot.

Învăţătorul făcu o mutră satisfăcută şi comandă băuturi alese.

– De ce nu-i lăsaţi numele „Hen-Parrot" [29]? Am întrebat. E un nume agreabil; papagalul e o pasăre care mi-a plăcut totdeauna.

Învăţătorul ezită o clipă. Înainte de a-mi răspunde:

– Asta e o chestiune de inimă, dacă vrei de recunoştinţă.

– Vasul se va numi deci „Psaltirea din Mainz". Foarte ciudat... În definitiv, e original.

Alcoolul îl făcu mai vorbăreţ:

– Nu-i vorba despre asta. Acum un an, fratele bunicului meu a murit şi mi-a lăsat moştenire o ladă înţesată cu cărţi vechi.

– Pfui!

– Nu te grăbi! Le cercetam fără mare interes, cînd, una dintre ele mi-a atras atenţia: era un incunabul...

– Cum?

Îmi răspunse cu un uşor aer de superioritate:

– Aşa se cheamă o carte care datează de la începuturile tiparului; şi cît am fost de stupefiat părîndu-mi-se că recunosc semnul aproape heraldic al lui Fust şi Schaeffer! Aceste nume nu-ţi spun, desigur, mare lucru: au fost asociaţii lui Gutenberg, inventatorul tiparului şi cartea pe care o aveam în mîini nu era altceva decît un exemplar splendid şi rarisim din faimoasa „Psaltire din Mainz", tipărită spre sfîrşitul secolului al XV-lea.

Am luat o atitudine politicoasă de atenţie şi falsă înţelegere.

– Ceea ce te va impresiona mai mult, Ballister - continuă el - este faptul că o astfel de carte costă o avere.

– Oho! Am replicat eu, brusc interesat.

– Da, un teanc de lire sterline destul de gros pentru a cumpăra vechiul „Hen-Parrot" şi pentru a plăti cu generozitate un echipaj de şase oameni, în vederea croazierei pe care doresc să o fac. Înţelegi acum de ce vreau să dau un nume atît de puţin maritim micului nostru vas?

Îl înţelegeam întru totul şi l-am felicitat pentru nobleţea lui sufletească.

– Totuşi, am spus, mi s-ar fi părut mai logic să-i daţi numele acestui iubit unchi pe care-l moşteniţi...

Izbucni într-un rîs neplăcut şi n-am mai continuat, descumpănit de această necuviinţă venind de la un om instruit.

– Vei pleca din Glasgow şi vei duce vasul prin North- Minch, pînă la capul Wrath.

– Blestemate locuri, am spus.

– Te-am ales pentru că le cunoşti.

A spune că un marinar cunoaşte strîmtoarea Minch, acest oribil coridor de apă - iată cea mai superbă laudă care-i poate fi adusă. Inima mea fremăta de orgolioasă bucurie.

– Asta-i adevărat, am spus. Era chiar să-mi las pielea între

Chicken şi Tiumpan Head.

– La sud de Wrath - continuă el - se află un mic golf bine adăpostit, pe care îl cunosc doar cîţiva marinari îndrăzneţi, sub un nume care nu figurează pe hartă: Big-Toe.

I-am aruncat o privire admirativă şi uluită:

– Ştiţi asta? Drace... Iată un lucru care v-ar face să vă bucuraţi de o mare consideraţie printre vameşi şi, probabil, de loviturile de cuţit ale anumitor băieţi de pe coastă.

Făcu un gest de nepăsare.

– Am să mă urc pe bord la Big-Toe.

– Şi mai departe?

Îmi indică o direcţie precisă.

– Hm, un loc periculos, un veritabil deşert de apă semănat cu colţi de stîncă. Nu vom vedea multe dîre de fum la orizont.

– Aşa e, spuse el.

I-am făcut cu ochiul, crezînd că înţeleg:

– Afacerile dumneavoastră nu mă privesc, de vreme ce plătiţi aşa cum aţi spus.

– Cred că te înşeli în legătură cu afacerile mele, Ballister, ele au un caracter... hm... mai curînd ştiinţific, dar nu ţin să mi se fure o descoperire de către nu ştiu ce invidios. Dealtfel, n-are nici o importanţă, plătesc, aşa cum am spus, foarte bine.

Am băut în tăcere cîteva minute.

Mă simţeam întrucîtva atins în demnitatea mea de om al mării, fiind silit să recunosc că un prăpădit de bar pentru marinari de apă dulce, cum era „Coeur Joyeux", servea băuturi atît de întăritoare. Apoi, cum atacam problema echipajului, el spuse cu bruscheţe:

– Nu sînt marinar, nu conta deci pe mine pentru manevră, cu toate că îmi rezerv dreptul de a face punctul: sînt învăţător.

– Am un mare respect pentru învăţătură - am afirmat - şi nu sînt deloc lipsit de ea. Învăţător? Perfect, perfect!... Acum, echipajul. Să vedem... ar fi Turnip. E un nume ciudat, dar cel care-l poartă este un băiat bun şi un bun marinar... Ar fi, de asemenea, flamandul Steevens; nu vorbeşte niciodată, dar rupe un lanţ cum muşcaţi dumneavoastră dintr-o pipă de Olanda! Va fi sclavul dumneavoastră. Aş putea să vi-l mai propun pe Walker.

– Şi pe urmă?

– Încă doi băieţi excelenţi: Jellewyn şi Friar Tuck. Nu se despart niciodată; cine-l vede pe unul îl vede şi pe celălalt şi cine-l angajează pe unul îl angajează şi pe tovarăşul său în acelaşi timp: sînt nişte fiinţe complementare.

M-am aplecat spre el, ca pentru o confidenţă:

– Oameni cam misterioşi. Se spune că Jellewyn are sînge regesc în vine şi că Friar Tuck ar fi un valet devotat, care-l urmează în

nenorocire...

În clipa aceea se petrecu un mic incident, destul de lipsit de legătura cu desfăşurarea acestei relatări, dar pe care mi-l amintesc cu anumită nelinişte.

Un biet om intrase în bar, împins din spate de o rafală de vînt. Era un fel de paiaţă costelivă, udă pînă la piele, un veritabil vagabond, spălat şi decolorat de toate mizeriile mării şi ale porturilor.

Ceru un pahar de gin şi-l duse lacom la gură. Deodată, am auzit un zgomot de sticlă spartă şi l-am văzut pe vagabond, cu mîinile în sus, privindu-l pe însoţitorul meu cu o teroare de nedescris, apoi întorcîndu-se dintr-un salt în vijelia de-afară, fără a-şi lua restul de la moneda de jumătate de coroană pe care o pusese pe tejghea. Cred că învăţătorul n-a băgat de seamă cele petrecute, sau cel puţin s-a făcut că nu observă, dar mă întreb şi acum ce motiv nemaipomenit îl determinase pe acest sărman între sărmani să-şi piardă banii, să ude podeaua cu gin şi să fugă în strada îngheţată, în timp ce barul iradia o căldură atît de îmbietoare.

*

Pornisem la începutul unei primăveri foarte blînde. De opt zile ancorasem în micul golf Toe, mai liniştit ca o baltă cu raţe. Duceam o viaţă plăcută.

– Ne aflăm în ape neprimitoare, îi avertizasem pe oamenii mei. Dacă băieţii de pe coastă ne descoperă aici, va trebui să le dăm explicaţii şi cum înainte de a înţelege, vor încerca să ne izgonească, va fi bine să ne ajutăm cu arme potrivite.

Aprovizionarea vasului cu alimente şi băutură era demnă de un iaht renumit.

Într-o duzină de mişcări de braţe înot, sau în şapte mişcări de vîsle cu iola, ajungeam la o minusculă plajă de nisip roşu, unde se scurgea un izvor de apă dulce, rece ca un adevărat Schweepes.

Turnip prindea cu undiţa mici cambule. Steevens pleca în hinterlandul format din stepe sălbatice şi pustii; uneori, după capriciile vîntului, se auzeau pocniturile de bici ale puştii lui. Aducea potîrnichi, cocoşi de munte, cîteodată un urecheat cu labe mari şi mereu delicioşii iepuri de mărăcini, cu carnea parfumată.

Învăţătorul nu-şi făcea apariţia. Nu-i duceam deloc lipsa; fusesem plătiţi dinainte pe şase săptămîni, cu bancnote de o liră şi de zece şilingi, şi Turnip afirma că n-o să dispară decît odată cu ultima picătură de rom de pe bord.

Într-o dimineaţă, lucrurile luară o întorsătură proastă.

Steevens tocmai umpluse un butoiaş cu apă proaspătă, cînd un sunet ascuţit îi vibră deasupra capului şi o bucată de stîncă se prefăcu

în pulbere, la trei palme de el. Era un om flegmatic; fără grabă, intră în micul golf, reperă un fir de fum albastru care urca dintr-o crăpătură a stîncii, ignoră plesniturile arţăgoase care izbeau suprafaţa apei în jurul lui şi se întoarse liniştit la goeletă, înot. Intră în cabină, unde echipajul se trezea, şi spuse:

– Tocmai se trage asupra noastră.

Două-trei ciocănituri scurte în flancurile vasului îi subliniară fraza.

Am luat o puşcă din rastel şi am urcat pe punte.

Am salutat instinctiv glonţul care trecea într-o furioasă trăsătură de arcuş; o frîntură de secundă mai tîrziu, o mînă de aşchii de lemn sări în aer şi cilindrul de bronz al ghiul ui răsună sub lovitura unui lingou de plumb.

Am ridicat puşca spre crăpătura stîncii pe care mi-o arăta Steevens şi de unde urca fumul gros al unei vechi pulberi negre, cînd împuşcăturile încetară brusc şi fură înlocuite de vociferări şi de ţipete de groază.

O izbitură surdă sună lugubru pe plaja cafenie. M-am clătinat de groază: un om căzuse de la trei sute de picioare, din înaltul falezei abrupte. Trupul său zdrobit se înfundă aproape cu totul în nisip. Am recunoscut costumul aspru de piele al piraţilor din Wrath.

Privirea abia mi se desprindea de masa nemişcată şi veştedă, cînd Steevens îmi atinse umărul:

– Soseşte al doilea.

O formă deşelată şi ridiculă se năpustea din înaltul cerului spre sol; parcă ar fi fost prăbuşirea dezarticulată şi zdrenţăroasă a enormelor păsări lovite de plumbi la mare înălţime, care, învinse de propria lor povară şi trădate de văzduh, se prăvălesc fără graţie.

Pentru a doua oară, nisipul răsună de un zgomot atroce şi fleşcăit. De data asta, un tip patibular zvîcni cîteva secunde, acoperit de băşici purpurii, cu faţa spre soare.

Steevens ridică încet mîna către culmea falezei.

– Încă unul, spuse el, cu o voce uşor schimbată.

Urlete sălbatice răsunau în înaltul stîncilor; am văzut deodată bustul unui om profilîndu-se pe cer, împotrivindu-se unui agresor invizibil, făcînd un gest disperat, apoi zburînd în văzduh, ca şi cum ar fi fost lansat de-o catapultă. Trupul i se zdrobea lîngă celelalte două, în timp ce ţipătul său încă plutea, coborînd spre noi într-o lentă vrie deznădăjduită.

Priveam împietriţi.

– Bieţii oameni, spuse Jellewyn, voiau să ne facă de petrecanie, şi totuşi aş vrea să-i răzbun. Domnule Ballister vreţi să-mi daţi puşca? Friar Tuck, vino aici!

Capul ras al celui interpelat se ivi din măruntaiele vasului.

– Friar Tuck - explică Jellewyn, cu oarecare condescendenţă - face cît un cîine de vînătoare, sau mai curînd cît zece: simte vînatul de la mare distanţă. E un fenomen... Ce părere ai despre vînatul ăsta, bătrîne?

Friar Tuck îşi arătă întreaga siluetă rotundă, masivă şi mai curînd se rostogoli decît merse către bordaj. Privirea lui ascuţită scrută cadavrele strivite, trădînd o profundă uimire; apoi chipul îi deveni pămîntiu.

– Friar - spuse Jellewyn, cu un rîs nervos - ai căzut destule în viaţa ta şi totuşi păleşti ca o tînără cameristă.

– Nu - răspunse matelotul, cu o voce surdă - nu e asta... Aici e un lucru necurat. E... Trageţi în breşă, monseniore - strigă el deodată - acolo, acolo, iute!

Jellewyn se întoarse, furios:

– Tuck, iar foloseşti cuvîntul ăsta blestemat!

Omul clătină din cap, fără să riposteze.

– Prea tîrziu, a trecut! Murmură el.

– Ce? Am întrebat.

– Ei, făptura care pîndea în breşă, răspunse el.

– Ce era?

Friar Tuck îmi aruncă o privire piezişă.

– Nu ştiu... şi apoi a trecut.

N-am continuat interogatoriul; două şuierături stridente răsunară în înaltul stîncilor, apoi o umbră se profila pe colţul de cer al breşei.

Jellewyn duse puşca la umăr; am dat-o la o parte.

De sus, pe o cărare pe care n-o zărisem, învăţătorul cobora spre plajă.

*

Îi rezervasem învăţătorului o cabină frumoasă, în spate, iar salonul de lîngă ea fusese transformat, pentru mine, într-o cameră confortabilă, cu două cuşete.

De cum sosise pe bord, se închisese în cabină, cufundîndu-se în cercetarea unei grămezi de cărţi; o dată sau de două ori pe zi, urca pe punte, cerea să i se aducă sextantul şi făcea observaţii minuţioase.

Navigam spre nord-vest.

– În direcţia Islandei, îi spusesem lui Jellewyn.

El privise cu atenţie o hartă maritimă şi notase o indicaţie şi o cifră.

– Nu tocmai, mai curînd spre Groenlanda.

– Totuna, răspunsesem eu.

Ş el încuviinţase, cu aceeaşi nepăsare.

Părăsisem Big-Toe pe timp frumos, lăsînd în urma noastră munţii

Ross să-şi încălzească ghebele la soarele care răsărea. În ziua aceea, am întîlnit un vas din Hebride cu un echipaj de *mutre turtite* [30] pe care le-am înjurat copios; către seară, o corabie cu toate pînzele sus se profilă la orizont.

A doua zi, marea deveni agitată; am văzut la tribord un vapor danez luptînd cu valurile. Scotea atîta fum, încît n-am izbutit să-i citim numele.

A fost ultimul vas pe care l-am întîlnit.

E adevărat că, în zorii celei de-a treia zile, două coloane de fum au apărut spre sud, şi Walker pretindea că e un avizou al marinei britanice, dar asta a fost totul.

În aceeaşi zi, am zărit o balenă răsuflînd în depărtare şi vibraţia gravă ajunse pînă la noi: a fost ultima manifestare a vieţii în jurul nostru.

Învăţătorul mă invita seara să beau un pahar în cabina lui. El nu bea. Nu mai era comeseanul vorbăreţ de la, „Coeur Joyeux", dar rămăsese un om atent şi binecrescut, căci nu-mi lăsa niciodată paharul gol şi, în timp ce beam, stătea cu fruntea aplecată asupra cărţilor.

Trebuie să mărturisesc că am puţine amintiri din acea perioadă. Viaţa era monotonă, totuşi echipajul mi se păru a fi preocupat, poate din pricina unui incident care se petrecu pe neaşteptate, într-o seară.

Toţi şi cam în acelaşi timp, am fost cuprinşi de-o greaţă violentă şi Turnip a strigat că sîntem otrăviţi.

I-am poruncit cu asprime să tacă.

Adevărul este că răul trecu repede; schimbarea bruscă a vîntului ne obligă la o manevră dificilă, care ne făcu să uităm totul.

Şi am ajuns în dimineaţa celei de-a opta zile de călătorie.

*

Am întîlnit doar figuri preocupate şi grave.

Cunoşteam expresia asta; pe mare, ea prevesteşte lucruri neplăcute. Este mărturia existenţei unui întreg, gregar şi ostil, a unei singure porniri neliniştite care-i grupează pe oameni, îi face să se unească în aceeaşi ură; o forţă malignă îi învăluie şi otrăveşte atmosfera vasului.

Jellewyn luă cuvîntul, în numele tuturor:

– Domnule Ballister, vrem să vă vorbim şi vrem să ne adresăm mai ales prietenului, marelui camarad de aventuri care sînteţi pentru fiecare dintre noi, mai curînd decît unui căpitan.

– Iată o frumoasă introducere, am rînjit eu.

– Ne purtăm aşa, tocmai pentru că ne sînteţi prieten, mîrîi Walker, strîmbîndu-şi chipul diform.

– Daţi-i drumul.

– Ei bine - reluă Jellewyn - e ceva în neregulă în jurul nostru şi cel mai rău e că nimeni dintre noi nu poate să explice despre ce e vorba.

Am aruncat o privire întunecată de jur împrejur şi, brusc, i-am întins mîna:

– E adevărat, Jellewyn, o simt ca şi voi.

Chipurile se înseninară: oamenii găseau un aliat în şeful lor.

– Priviţi marea, domnule Ballister.

– Am privit-o ca şi voi, am spus, plecînd capul.

Într-adevăr, de două zile marea căpătase o înfăţişare stranie. Cu toate că navigam de douăzeci de ani, nu-mi aminteam s-o fi văzut undeva pe glob străbătută de dungi colorate ciudat, frămîntată uneori de clocote bruşte şi zgomotoase. Sunete nemaiauzite, ca nişte hohote de rîs, porneau dintr-o hulă iscată fără veste şi-i făceau pe oameni să se agite cu mişcări înfricoşate.

– Nici o pasăre nu ne urmează, murmură Friar Tuck.

Era adevărat.

– Ieri seară continuă el, cu vocea sa lentă şi gravă - şoarecii, care îşi aveau sălaşul în magazia de alimente, s-au năpustit pe punte, apoi, în bloc, s-au aruncat în apă. N-am văzut niciodată un asemenea lucru.

– Niciodată, repetară toţi, ca un sumbru ecou.

– Am navigat de mai multe ori prin părţile astea şi în aceeaşi perioadă, spuse Walker. Ar fi trebuit ca marea să fie neagră de scrumbii şi cete de marsuini să ne urmeze de dimineaţă pînă seara. Vedeţi ceva?

– Domnule Ballister, aţi privit cerul aseară? mă întrebă Jellewyn, cu voce joasă.

– Nu, am mărturisit eu şi probabil că am roşit puţin.

Băusem enorm în compania tăcutului învăţător şi nu mai urcasem pe punte, doborît de o beţie care-mi strîngea încă tîmplele în cIeştii unui rest de migrenă.

– Unde ne duce acest diavol de om? întrebă Turnip.

– Da, diavol! întări taciturnul Steevens.

Fiecare îşi spusese cuvîntul.

M-am hotărît brusc.

– Jellewyn, am spus, ascultă-mă: eu sînt patronul aici, e adevărat, dar nu mi-e ruşine să recunosc în faţa tuturor că dumneata eşti cel mai inteligent om de pe bord şi mai ştiu că eşti un marinar neobişnuit.

– Fie, încuviinţă el, cu un surîs stînjenit.

– Cred că ştii mai bine decît noi ce se întîmplă.

– Nu, răspunse el cu francheţe. Dar Friar Tuck e un fenomen destul de... ciudat. Cum v-am mai spus, presimte anumite lucruri fără să le poată explica. E ca şi cum ar avea un simţ în plus faţă de noi, simţul primejdiei. Vorbeşte, Friar Tuck.

– Ştiu puţin - spuse vocea gravă - aproape nimic, în afară de faptul că în jurul nostru se află ceva mai cumplit decît orice, mai cumplit decît moartea.

Ne-am privit pătrunşi de teroare.

– Învăţătorul - continuă Friar Tuck, părînd să-şi caute cu greu cuvintele - nu e străin de toate acestea.

– Jellewyn - am strigat - eu n-am curajul, dar du-te şi i-o spune!

– Bine, răspunse el.

Coborî. L-am auzit bătînd la uşa învăţătorului, bătînd iar şi iar, apoi deschizînd-o.

Se scurseră cîteva minute de tăcere.

Jellewyn urcă; era palid.

– Nu e acolo, spuse el. Căutaţi-l peste tot; pe vas nu există un loc în care un om să se poată ascunde multă vreme.

Am căutat, apoi, unul cîte unul, am urcat din nou pe punte, privindu-ne cu adîncă nelinişte. Învăţătorul dispăruse.

*

La căderea nopţii, Jellewyn îmi făcu semn să urc pe punte şi-mi arătă săgeata catargului principal.

Cred că am căzut în genunchi.

Un cer necunoscut se boltea peste marea fremătătoare; constelaţiile familiare nu mai existau; aştri necunoscuţi, în aşezări geometrice noi. Străluceau slab într-o genune siderală de o înspăimîntătoare întunecime.

– Isuse! am gemut. Doamne, unde ne aflăm?

Nori grei invadau cerul.

– E mai bine aşa, spuse Jellewyn liniştit: ar fi putut să-şi dea seama şi să înnebunească... Unde ne aflăm? De unde să ştiu? Să pornim înapoi, domnule Ballister, cu toate că nu cred să ne fie de folos.

Mi-am luat capul în mîini şi am murmurat:

– De două zile, busola e inertă.

– Ştiam.

– Dar unde ne aflăm? Unde ne aflăm?

– Fiţi calm, domnule Ballister, spuse Jellewyn cu o uşoară ironie. Nu uitaţi că dumneavoastră sînteţi căpitanul!... Nu ştiu unde ne aflăm. Aş putea să emit o ipoteză; e un cuvînt savant care acoperă o imaginaţie cîteodată foarte îndrăzneaţă.

– N-are importanţă, am răspuns, prefer să aud poveşti cu vrăjitori şi diavoli, decît acest demoralizant „Nu ştiu".

– Ne aflăm, probabil, pe un alt plan al existenţei. Aveţi cunoştinţe de matematică, ele vă vor ajuta să înţelegeţi. Lumea noastră

tridimensională e probabil pierdută pentru noi şi pe cea de aici aş defini-o drept lumea cu „n" dimensiuni, ceea ce e foarte vag. Dacă datorită efectului unei magii de neconceput, sau al unei ştiinţe monstruoase, am fi transportaţi pe Marte, pe Jupiter, sau chiar pe Aldebaran, asta nu ne-ar împiedica să vedem aprinzîndu-se, în anumite zone ale cerului, constelaţiile pe care le zărim de pe Pămînt.

– Dar soarele? am îndrăznit eu.

– O similitudine, o coincidenţă a infinitului, poate un fel de astru echivalent... Şi apoi, toate astea nu sînt decît supoziţii, cuvinte, forme goale. Pentru că ne va fi îngăduit, cred, să murim în această lume stranie la fel ca şi în a noastră, putem să ne păstrăm calmul.

– Să murim?! Să murim?! am ripostat. Ba o să-mi apăr pielea!

– Împotriva cui? întrebă el, batjocoritor. E adevărat că Friar Tuck vorbea despre lucruri mai cumplite decît moartea. Dacă în clipe de primejdie există sfaturi sau opinii care nu trebuie dispreţuite, acestea sînt ale lui.

Am revenit la ipoteza pe care o lansase;

– „N" dimensiuni?

– În numele cerului, spuse el nervos, nu daţi supoziţiei mele o consistenţă atît de reală!... Nimic nu dovedeşte că viaţa ar fi posibilă în afara vulgarelor noastre trei dimensiuni. Aşa cum n-am putea vedea nişte fiinţe în mod ideal plate, ţinînd de lumea suprafeţelor, sau lineare, cu o singură dimensiune, la fel n-am fi vizibili pentru acele entităţi, dacă există, care au mai multe dimensiuni decît noi. N-am acum nici dispoziţia necesară, nici mintea destul de limpede pentru a vă ţine un curs de hipergeometric, dar sînt convins că există un spaţiu diferit de al nostru; un spaţiu pe care visele, de pildă, ne fac să-l discernem şi care prezintă, într-un plan unic, trecutul, prezentul şi poate viitorul, însăşi lumea atomilor şi a electronilor, cu aştri rotitori, cu spaţii relative şi imense, cu vieţi vertiginoase şi misterioase...

Făcu un gest care-i trăda oboseala, continuînd:

– Ce urmăreşte enigmaticul învăţător purtîndu-ne pe aceste meleaguri diavoleşti; cum şi mai ales de ce a dispărut?

Deodată, mi-am izbit fruntea cu palma: îmi amintisem în acelaşi timp de expresia înfricoşată a lui Friar Tuck şi de aceea a vagabondului din cabaretul „Coeur Joyeux".

I-am povestit totul lui Jellewyn.

El clătină încet din cap:

– Nu trebuie, totuşi, să supraestimăm capacitatea de înţelegere a prietenului meu. Din prima zi, Friar Tuck mi-a spus, văzîndu-l pe pasager: „Acest om îmi pare un zid de netrecut, îndărătul căruia trebuie să se petreacă un lucru imens şi teribil". Nu l-am scormonit mai mult; era inutil: nu ştia altceva. Percepţia sa ocultă se traduce printr-o imagine şi, fără îndoială, se impune astfel creierului său; el nu

e în stare s-o analizeze.

Temerea lui Friar Tuck e chiar mai veche. Îndată ce a aflat numele goeletei, el a dat semne de nelinişte, spunînd că vede în asta multă maliţiozitate. Şi gîndindu-mă acum, am să vă amintesc că, în astrologie, numele de fiinţe şi de lucruri joacă un rol foarte important. Or, astrologia este o ştiinţă a celei de-a patra dimensiuni, şi savanţi ca Nordmann şi Lewis încep să-şi dea seama că această înţelepciune milenară, ştiinţa modernă a radioactivităţii şi cea foarte nouă a hiperspaţiului sînt surori trigemene...

Simţeam că Jellewyn vorbea astfel pentru a se auzi liniştindu-se pe sine însuşi, ca şi cum ar fi vrut să explice lumii dimprejurul nostru raţiunea ei de a fi, esenţa ei naturală, crezînd că învinge astfel teroarea care venea spre noi din adîncurile orizontului întunecat.

– Cum vom naviga? am întrebat, aproape renunţînd la orice autoritate.

– Mergem în direcţia murei tribord. spuse el. Briza mi se pare foarte egală.

– Ne oprim la capă?

– De ce? Mai curînd să înaintăm, să strîngem cîteva terţarole în aşteptarea unei furtuni pe care, dealtfel, nimic nu o anunţă.

– Pentru început, Walker va sta la cîrmă, am spus. Va trebui doar să se uite dacă nu vede albind vreo stîncă; dacă atingem un colţ ascuns, ne scufundăm.

– Ei, şi? ripostă Jellewyn. Ar fi poate cea mai bună soluţie pentru noi toţi.

Nu credeam să aibă atîta dreptate.

Dacă pericolul cunoscut întăreşte autoritatea unui şef, cel necunoscut îl apropie de oamenii săi.

Seara, camera echipajului fu părăsită şi toată lumea se instala în salonul care-mi servea drept cabină.

Jellewyn ne dărui, din propria lui rezervă, două damigene conţinînd un rom faimos, din care am făcut un punci uriaş.

Turnip dobîndi o bună dispoziţie încîntătoare şi începu o interminabilă istorie cu două pisici, o tînără femeie şi o vilă din Ipwich, istorie în care el, Turnip, avusese un rol avantajos...

Steevens îşi confecţionase fantastice senviciuri cu biscuiţi de mare şi *corned-beef*.

Un fum greu de *Navy-cut* îngrămădea o ceaţă deasă în jurul lămpii cu petrol, atîrnînd nemişcată de cardan.

Atmosfera era plăcută şi familiară; graţie punciului, aveam să surîd curînd de basmele pe care mi le înşirase Jellewyn.

Walker luă un termos cu punci fierbinte şi un felinar aprins, ne ură noapte bună şi urcă să facă de cart.

Pendula bătu încet ora nouă.

Legănarea mai puternică a vasului ne înştiinţa că marea devenea mai agitată.

– Avem puţine pînze ridicate, spuse Jellewyn.

Am încuviinţat, tăcut, din cap.

Vocea lui Turnip torcea, monotonă, adresîndu-se lui Steevens, care asculta sfărîmînd biscuiţii între splendidele pietre de moară ale danturii sale.

Îmi golisem paharul şi-l întinsesem lui Friar Tuck, ca să mi-l umple, cînd i-am văzut expresia de rătăcire întipărită pe chip; mîna sa o strîngea pe aceea a lui Jellewyn, amîndoi păreau să asculte ceva.

– Ce se... am început.

Dar în aceeaşi clipă, o înjurătură zgomotoasă izbucni deasupra capetelor noastre, urmată de cursa rapidă a unor picioare goale spre chepeng, apoi de un ţipăt înfricoşător.

Ne-am privit îngroziţi; o chemare ascuţită, un fel de arie tiroleză, se făcu auzită departe, pe mare.

Ca un singur om, ne-am năpustit pe punte, lovindu-ne unul de altul în umbră.

Totul era liniştit, pînzele murmurau în vînt; aproape de cîrmă, felinarul lumina cu frumoasa Iui flacără limpede forma îndesată a termosului de alături.

Dar la cîrmă nu mai era nimeni!

– Walker, Walker, Walker! am strigat, înspăimîntaţi.

Foarte departe, dinspre orizontul vătuit de brumele nocturne, misterioasa tiroleză răspunse.

Marea noapte tăcută îl înghiţise pentru totdeauna pe sărmanul nostru Walker.

*

O aurora sinistră, violetă, ca rapida înserare a savanelor tropicale, urmă acestei nopţi funebre.

Abrutizaţi de o insomnie apăsătoare, oamenii priveau hula măruntă; bompresul ciugulea frenetic spuma de pe crestele valurilor.

O gaură mare se ivise în vela pătrată şi Steevens deschise magazia de pînze pentru a o înlocui.

Friar Tuck îşi luă mănuşa şi se pregăti pentru o reparaţie conştiincioasă.

Toate mişcările erau instinctive, mecanice, făcute în silă. Din cînd în cînd, învîrteam roata cîrmei, murmurînd:

– La ce bun... la urma urmei, la ce bun...

Fără să fi primit vreun ordin, Turnip urcă pe catargul principal. L-am urmărit maşinal cu privirea pînă la verga mare, apoi velatura îl ascunse.

Deodată, l-am auzit strigînd disperat:

– Repede, urcaţi! E cineva pe catarg!

Urmă un zgomot fantastic de luptă la înălţime, apoi un urlet de agonie şi, în acelaşi timp, aşa cum văzusem ţişnind corpurile piraţilor din Wrath de pe marginea falezei, o formă rapidă piruetă în văzduh şi căzu departe, în valuri: trupul lui Turnip...

– Blestem! răcni Jellewyn, căţărîndu-se pe catarg, urmat de Friar Tuck.

Steevens şi cu mine ne năpustisem spre singura iolă; braţele formidabile ale flamandului o şi făceau să coboare spre apă, cînd am rămas ţintuiţi de stupoare şi de spaimă. Ceva cenuşiu, lucitor şi nedesluşit ca sticla înconjură deodată iola, lanţurile se sfărîmară, o forţă necunoscută făcu goeleta să se încline la babord, un val se sparse acoperind puntea şi se prăbuşi în magazia de pînze încă deschisă.

Nu mai rămăsese nici urmă din mica ambarcaţie de salvare, aspirată de abis.

Jellewyn şi Friar Tuck coborîră.

Nu văzuseră pe nimeni.

Jellewyn luă o cîrpă şi-şi şterse mîinile, cuprins de un tremur. Găsise velatura şi frînghiile stropite cu sînge cald.

Cu o voce sfîşiată, am rostit rugăciunile pentru morţi, împletind cuvintele sfinte cu blesteme la adresa oceanului şi a misterului.

*

Foarte tîrziu, am urcat pe punte împreună cu Jellewyn, hotărîţi să petrecem noaptea împreună, la cîrmă.

Cred că la un moment dat am început să plîng şi că tovarăşul meu m-a bătut pe umăr afectuos. Apoi m-am mai liniştit; mi-am aprins pipa.

N-avem nimic să ne spunem. Jellewyn părea adormit la cîrmă, eu stăteam cu privirile pierdute în tenebre.

Deodată, am rămas încremenit de un spectacol neaşteptat: mă aplecasem peste vergeaua de la babord şi m-am ridicat, scoţînd o exclamaţie înăbuşită.

– Ai văzut, Jellewyn, sau am halucinaţii?

– Nu, domnule - spuse el, foarte încet - aţi văzut foarte bine, dar, pentru Dumnezeu, nu spuneţi nimic celorlalţi, creierul lor e şi aşa foarte aproape de nebunie.

A trebuit să fac un efort pentru a reveni la bastingaj.

Jellewyn mi se alătură.

Fundul mării era parcă incendiat de o vastă lucire sîngerie care luneca sub chilă şi lumina, de jos, pînzele şi parîmele.

Era ca şi cum ne-am fi aflat pe un vas de pe scena teatrului din

Drury-Lane, luminat de o rampă invizibilă cu mişcătoare flăcări de Bengal.

– Fosforescenţă? am sugerat eu.

– Priviţi, şopti Jellewyn.

Apa devenise transparentă ca o sferă de sticlă.

Am văzut, la o adîncime uriaşă, mari forme întunecate cu contururi ireale; erau castele cu turnuri imense, domuri gigantice, străzi înfricoşător de drepte, mărginite de clădiri frenetice.

Ni se părea că zburăm, la o înălţime fantastică, deasupra unui oraş plin de o viaţă agitată.

– S-ar spune că acolo e mişcare, am murmurat eu.

– Da, încuviinţă Jellewyn, abia auzit.

Căci totul colcăia de o mulţime amorfă, de. Făpturi cu contururi nedefinite, care se grăbeau spre nu ştiu ce treburi febrile şi infernale.

– Înapoi! urlă deodată Jellewyn, trăgîndu-mă brutal de centură.

Din adîncul genunii, una dintre aceste făpturi ţîşnise cu o iuţeală de necrezut. În mai puţin.de o secundă, umbra ei imensă ne ascunse oraşul submarin: era ca un val de cerneală răspîndindu-se instantaneu în jurul nostru.

Chila fu izbită cu violenţă: în lumina purpurie, am văzut trei tentacule enorme, cît trei catarge suprapuse, bătînd hidos spaţiul şi un formidabil chip de umbră, străpuns de doi ochi de ambră lichidă, ridicîndu-se la înălţimea balustradei de la babord şi aruncîndu-ne o privire înfricoşătoare.

Totul dură mai puţin de două secunde şi o hulă neaşteptată ne lovi dintr-o parte.

– Cîrma la tribord! strigă Jellewyn.

Era timpul. Balansinele fiind rupte, ghiulul tăie aerul ca o secure, catargul cel mare pîrîi aproape să se sfărîme. Fungile plesniră cu sunete clare de corzi de harpă.

Formidabila viziune se tulburase şi apa se frămînta, uleioasă. La tribord, sub vînt, lucirea goni ca un franj aprins pe înaltele creste galopante, apoi dispăru.

– Sărmanul Walker, sărmanul Turnip, suspină Jellewyn.

Se auzi soneria în sala echipajului; începea cartul de la miezul nopţii.

*

Urmă o dimineaţă lipsită de evenimente.

Cerul rămase acoperit cu nori groşi, neclintiţi, de o nuanţă cărămizie murdară; era relativ rece.

Către amiază, mi se păru că văd, îndărătul înaltelor ceţuri, o pată luminoasă care ar fi putut fi Soarele. Am hotărît să determin poziţia

vasului, cu toate că, după Jellewyn, asta nu însemna nimic.

Marea era agitată; încercam să păstrez linia orizontului, dar de fiecare dată valuri repezi alergau în cîmpul vederii mele şi orizontul se năpustea spre cer.

Pînă la urmă, am reuşit. Căutam în oglinda sextantului reflexia petei luminoase, cînd am văzut că, în faţa ei, palpita la mare înălţime un fel de banderilă lăptoasă.

Din adîncurile sidefii ale oglinzii, ceva de nedefinit ţîşni spre mine; sextantul îmi fu smuls din mîini, am primit o lovitură puternică în creştet, apoi am auzit strigăte, zgomote de luptă şi din nou strigăte...

*

Nu eram propriu-zis leşinat; mă prăbuşisem pe chepeng. Un interminabil dangăt de clopot îmi suna în urechi. Am crezut chiar că aud sonoritatea gravă a lui Big-Ben din serile petrecute pe Tamisa.

Peste aceste zgomote plăcute se suprapuneau şi rumori neliniştitoare, dar mai îndepărtate.

Voiam să fac un efort ca să ies din amorţeală, cînd m-am simţit apucat şi ridicat.

Am început să urlu şi să dau din picioare, cu toată puterea care-mi revenise.

– Domnul fie lăudat! exclamă Jellewyn. Ăsta nu-i mort.

Am încercat să ridic o pleoapă grea ca un capac de plumb.

Se ivi un petic de cer galben, haşurat de parîme oblice, apoi l-am văzut pe Jellewyn zigzagînd ca un om beat.

– În numele cerului, ce ni se întîmplă? am întrebat cu un glas plîngăreţ, căci chipul marinarului şiroia de lacrimi.

Fără să răspundă, mă duse spre cabina mea.

Una dintre cele două cuşete era ocupată de o masă imobilă.

Mi-am recăpătat întreaga cunoştinţă; mi-am dus mîinile la inimă. Recunoscusem capul groaznic de tumefiat al lui Steevens.

Jellewyn îmi dădu să beau.

– E sfîrşitul, l-am auzit murmurînd.

– Sfîrşitul, sfîrşitul, repetam eu stupid, încercînd să înţeleg.

El schimbă compresele de pe faţa matelotului.

– Unde e Friar Tuck? am întrebat.

Jellewyn izbucni în suspine violente.

– Ca şi... pe ceilalţi... n-o să-l mai vedem... niciodată?

Îmi povesti, cu un glas întretăiat de criza de plîns, puţinul pe care-l ştia.

Totul se petrecuse cu o rapiditate dementă, asemeni celorlalte drame succesive care jalonau existenţa noastră actuală.

Verifica gresorul, cînd auzise strigăte de ajutor pe punte.

Cînd urcă, îl văzu pe Steevens zbătîndu-se cu furie în mijlocul unui fel de bulă de argint, apoi prăbuşindu-se şi rămînînd nemişcat. Mănuşile şi acele pentru pînze ale lui Friar Tuck zăceau răspîndite în jurul catargului principal;

El nu se mai afla acolo, dar de pe vergeaua de la babord picura sînge proaspăt. Eu eram întins pe chepeng, lipsit de cunoştinţă. Asta era tot ceea ce ştia.

– Cînd îşi va reveni, Steevens ne va spune mai multe, am murmurat.

– Să-şi revină! replică amar Jellewyn. Trupul lui nu mai e decît un sac oribil, un amalgam de oase sfărîmate şi de organe zdrenţuite constituţia lui de uriaş îl face să respire încă, dar se poate spune că e mort, mort ca şi ceilalţi.

Am lăsat „Psaltirea" să navigheze în voia ei. Velatura fiind redusă, înaintarea era aproape anulată de derivă.

– Totul pare să demonstreze că pericolul e mai ales pe punte, spuse Jellewyn, ca şi cum ar fi vorbit cu sine însuşi.

La căderea serii, eram închişi în salonul meu cabină.

Horcăitul lui Steevens era greu de suportat; trebuia să ştergem mereu spuma sîngerie care-i acoperea buzele.

– N-am să dorm, am spus.

– Nici eu, încuviinţă Jellewyn.

Înşurubasem şi astupasem hublourile, cu toate că atmosfera era înăbuşitoare; vasul avea puţin ruliu.

Deodată, pe la ora două din noapte, în timp ce o toropeală de neînvins îmi înceţoşa gîndurile şi un somn încărcat de coşmaruri punea stăpînire pe mine, am tresărit.

Jellewyn era foarte treaz şi ochii lui priveau îngroziţi tavanul de lemn lucitor.

– Cineva merge pe punte, spuse el încet.

Am luat puşca.

– La ce bun? mă opri el. Să stăm aici, în linişte... O, nici măcar nu se mai jenează!

Un zgomot de paşi repezi făcea să răsune puntea, ca şi cum o mulţime grăbită s-ar fi agitat deasupra noastră.

– Mă aşteptam la asta, spuse Jellewyn şi adăugă, rînjind: lată-ne rentieri! Muncesc alţii în locul nostru.

Zgomotele se precizaseră. Cîrma scîrţîia - o manevră complicată, cu vîntul împotrivă.

– Se ridică pînzele!

– Drace!

„Psaltirea" făcu o mişcare de tangaj, apoi se înclină mult spre tribord.

– Să navighezi mura tribord pe un asemenea vînt! exclamă Jellewyn. Sînt nişte monştri, nişte bestii însetate de sînge şi de omoruri, dar sînt marinari. Cel mai bun yahtmen al Angliei, pe un racer de anul trecut, n-ar îndrăzni să navigheze aproape împotriva vîntului. Şi ce dovedeşte asta? întrebă el, cu un aer doctoral.

Am ridicat din umeri, descurajat, nemaiînţelegînd nimic.

– Că avem o destinaţie precisă şi că ei doresc să ne facă să ajungem undeva.

Am reflectat şi am spus, la rîndul meu:

– Şi că nu sînt nici demoni, nici fantome, ci fiinţe ca noi.

– E cam mult spus...

– M-am exprimat greşit... fiinţe materiale, nedispunînd decît de forţe naturale.

– Nu m-am îndoit nici o clipă de asta, replică Jellewyn impasibil.

Spre ora cinci dimineaţă, o altă manevră făcu goeleta să se angajeze din nou într-un ruliu puternic. Jellewyn deschise un hublou: zorii murdari se filtrau prin norii compacţi.

Ne-am hazardat cu precauţie pe punte. Era curată şi pustie.

Vasul era la capă.

*

Trecură două zile liniştite.

Manevrele nocturne încetaseră, dar Jellewyn constată că eram purtaţi de un curent foarte rapid care ne ducea spre ceea ce ar fi trebuit să fie nord-vestul.

Steevens continua să respire, dar mai slab.

Jellewyn scosese din bagajele sale o mică farmacie portativă şi, din cînd în cînd, îi făcea injecţii muribundului. Vorbeam puţin, cred chiar că nu gîndeam; în ceea ce mă priveşte, eram abrutizat de alcool, bînd ocale întregi de whisky.

O dată, în timpul unor blesteme de beţiv în care-i făgăduiam învăţătorului că am să-i sfărîm mutra în o sută de mii de bucăţi, am amintit despre cărţile luate de el la bord.

Jellewyn făcu un salt şi mă scutură energic.

– Ei, uiţi că eu sînt căpitanul! am îngăimat.

– La naiba cu căpitanii de soiul dumitale! replică el, cu grosolănie. Ce spui?... Cărţi!

– Da, în cabina lui, o ladă plină, le-am văzut, sînt în latineşte; nu cunosc acest jargon de spiţer.

– Eu îl cunosc. De ce nu mi-ai vorbit niciodată despre ele?

– Ce importanţă ar fi avut? am ripostat eu cu gura încleiată. Şi apoi, eu sînt căpitanul... trebuie... să mă respecţi!

– Beţiv afurisit! spuse el furios, pornind spre cabina învăţătorului,

în care l-am auzit încuindu-se pe dinăuntru.

Inertul şi lamentabilul Steevens, mai taciturn ca oricînd, fu confidentul meu în ceasurile de beţie care urmară.

– Eu... sînt... căpitanul, sughiţam eu, şi am să mă plîng... autorităţilor maritime... El mi-a... spus beţiv blestemat... După Dumnezeu, sînt singurul stăpîn la bord... Nu-i aşa, Steevens? Eşti martor... m-a insultat în chip josnic! Am să-l pun... în lanţuri..

Apoi am aţipit.

*

Cînd Jellewyn veni să înghită în grabă biscuiţi şi conserve, obrajii îi erau în flăcări, ochii îi scînteiau.

– Domnule Ballister, învăţătorul nu v-a vorbit niciodată despre un obiect de cristal, poate o cutie?

– Nu eram confidentul lui, am mormăit, amintindu-mi încă purtarea lui necuviincioasă.

– Ah. Dacă aş fi cunoscut cărţile astea înaintea întîmplărilor de pînă acum!

– Ai aflat ceva? l-am întrebat.

– Licăriri... Caut, se arata o pistă. Probabil e fără sens, dar oricum e uluitor, înţelegeţi?, uluitor.

Era teribil de excitat. N-am putut să scot mai mult de la el. Alergă să se închidă în faimoasa cabină şi l-am lăsat în pace.

Nu l-am văzut decît spre seară, pentru cîteva minute; venise să pună gaz într-o lampă şi nu mi-a spus nici un cuvînt.

Am dormit pînă a doua zi, foarte tîrziu şi, cum m-am trezit, m-am dus în cabina învăţătorului.

Jellewyn nu mai era acolo.

Cuprins de o dureroasă nelinişte, l-am strigat.

N-am primit nici un răspuns.

Am cutreierat vasul şi, uitînd de prudenţă, puntea, strigîndu-i numele.

Atunci m-am prăbuşit pe podeaua salonului plîngînd şi implorînd ajutorul cerului.

Eram singur la bordul goeletei blestemate, singur cu muribundul Steevens. Singur, groaznic de singur.

*

Abia către prînz m-am tîrît pînă în cabina învăţătorului; privirea mi-a căzut imediat pe o foaie de hîrtie prinsă pe perete, la vedere.

Erau cîteva rînduri scrise de Jellewyn:

„Domnule Ballister, urc în vîrful catargului principal, trebuie să văd ceva. Poate că n-am să mă mai întorc; în acest caz iertaţi-mi moartea care vă lasă

singur, căci Steevens este şi el un om pierdut, o ştiţi.

Dar atunci nu întîrziaţi să faceţi ceea ce vă spun.

Ardeţi toate aceste cărţi în partea din spate a vasului, departe de catargul principal şi fără să vă apropiaţi de bordaj. Cred că se va încerca să fiţi oprit, totul mă face să cred asta.

Dar ardeţi-le, ardeţi-le imediat, chiar dacă riscaţi să daţi foc „Psaltirei". Asta vă va salva? Nu îndrăznesc să sper. Poate că providenţa vă mai acordă o şansă? Dumnezeu să aibă milă de dumneavoastră, domnule Ballister, ca şi de noi toţi!

Ducele de..., zis Jellewyn."

Întorcîndu-mă în salon, răscolit de acest neobişnuit rămas bun şi blestemîndu-mi beţia ruşinoasă care-l împiedicase probabil pe curajosul meu camarad să mă trezească, n-am mai auzit respiraţia sacadată a lui Steevens.

M-am aplecat asupra bietului său chip crispat.

Plecase şi el.

Am luat din cămăruţa motorului două bidoane cu benzină şi, împins de nu ştiu ce instinct providenţial, am pornit motorul şi l-am făcut să meargă cu toată viteza.

Am îngrămădit cărţile pe punte, lîngă roata cîrmei şi le-am stropit din belşug cu benzină.

O flacără înaltă şi pală urcă în văzduh.

În aceeaşi clipă, de pe mare se auzi un strigăt şi m-am pomenit chemat pe nume.

Am strigat şi eu, de stupoare şi de spaimă!

În siajul „Psaltirii din Mainz", la douăzeci de braţe în urmă, înota învăţătorul...

Flăcările trosneau, cărţile se transformau rapid în cenuşă.

Infernalul înotător urla făgăduinţe şi ameninţări.

– Ballister! Am să te fac bogat, mai bogat decît toţi oamenii de pe Pămînt la un loc. Imbecilule, am să te fac să mori în chinuri groaznice, necunoscute pe planeta ta blestemată! Am să te fac rege, Ballister... iadul ţi-ar fi mai blînd decît ceea ce te aşteaptă!

Înota cu disperare, dar se apropia încet de vasul lansat cu toată viteza.

Deodată, goeleta făcu vreo cîteva mişcări ciudate, lovituri surde o zguduiră.

Am văzut valul urcînd spre mine: vasul era atras către adîncurile oceanului!

– Ballister, ascultă, urlă învăţătorul.

Se apropia acum cu iuţeală, chipul îi era de o impasibilitate atroce, dar ochii îi ardeau cu o strălucire insuportabilă.

În mijlocul grămezii de resturi arzînde, am văzut deodată un pergament zbîrcindu-se ca pielea şi un obiect scînteind.

Mi-am amintit cuvintele lui Jellewyn.

Un volum trucat ascundea faimoasa cutie de cristal despre care îmi vorbise.

– Cutia de cristal! am strigat.

Învăţătorul mă auzi; scoase un urlet dement şi am avut incredibila viziune de a-l vedea ridicîndu-se în picioare pe valuri, cu mîinile întinse înainte ca nişte gheare.

– E ştiinţa! Cea mai înaltă ştiinţă pe care tu ai s-o distrugi, blestematule! răcni el.

Din fiecare punct ai orizontului ajungeau acum pînă la mine tiroleze ascuţite.

Primele valuri se prăvăliră pe punte.

Am sărit în mijlocul flăcărilor şi am spart cutia de cristal, cu o lovitură de călcîi.

Atunci am avut o senzaţie de prăbuşire, o greaţă oribilă.

Apa, cerul, se răsturnau într-un haos fulgurant; un urlet imens zgudui văzduhul. Am început o cădere formidabilă în tenebre...

Iată-mă, v-am spus tot, m-am trezit în mijlocul vostru, am să mor. Am visat? Aş vrea să fie aşa!

Dar am sa mor printre oameni, pe Pămîntul meu. Sînt fericit!

*

Naufragiatul a fost descoperit de Briggs, musul de pe „Nord-Caper". Băiatul şterpelise un măr din bucătărie şi ghemuit în mijlocul unei grămezi de cabluri încolăcite, se pregătea să savureze produsul furtului său, cînd îl văzu pe Ballister înotînd greoi, la cîţiva iarzi de vas.

Briggs începu să urle din toate puterile, temîndu-se ca înotătorul să nu fie aspirat de vîrtejul elicei. L-am pescuit. Era fără cunoştinţă şi părea să doarmă; mişcările lui de înot fuseseră absolut automate, cum se întîmplă cîteodată cu foarte bunii înotători.

Nu se vedea nici un vas şi pe apă nu plutea nici o epavă; dar musul pretinse că o formă de vas transparentă ca sticla - sînt chiar cuvintele lui - se înălţase la babord, pentru ca apoi să dispară în adîncimi.

Asta îl făcu dealtfel să primească două palme de la căpitanul Cormon, ca să se înveţe minte să mai spună astfel de nerozii.

Am reuşit să turnăm un pic de whisky în gura celui pescuit; mecanicul Rose îi cedă cuşeta sa şi l-am învelit ca să-i fie cald.

Curînd, el trecu, fără tranziţie, de la leşin la un somn profund şi febril. Trezirea îi era aşteptată cu curiozitate, cînd se produse groaznicul eveniment.

Ceea ce urmează este povestit acum de mine, John Copeland, secund la bordul lui „Nord-Caper" care, împreună cu matelotul Jolks, am văzut misterul şi groaza ivindu-se din noapte.

*

Ultima determinare a poziţiei efectuată în ziua aceea ne arătase că „Nord-Caper" se află la 22° longitudine vest şi 60° latitudine nord.

M-am aşezat eu însumi la cîrmă şi mi-am făgăduit să petrec noaptea pe punte pentru că, în ajun, văzusem mari blocuri de gheaţă strălucind spre nord-vest, în lumina Lunei.

Matelotul Jolks agăţă felinarele şi, cum suferea de o violentă durere de dinţi, agravată de căldura din sala echipajului, veni să-şi fumeze pipa lîngă mine.

M-am bucurat, căci carturile solitare sînt teribil de monotone cînd se prelungesc într-o noapte întreagă de veghe.

Vas bun şi solid, „Nord-Caper" nu e totuşi un trauler de ultimul tip, cu toate ca are un post de radio. Spiritul de acum jumătate de veac îl impregnează încă, dotîndu-l cu un sistem de velatură care compensează forţa redusă a maşinii sale cu aburi. Pe el nu există inestetica şi înalta cabină cu geamuri a traulerelor moderne, proţăpindu-se ca un stînjenitor *chalet* în mijlocul punţii. Roata cîrmei se află încă brav instalată în spate, făcînd faţă vîntului şi stropilor aduşi de vînt.

Fac această descriere pentru a situa mai bine drama de neînţeles la care am asistat, nu dintr-un observator închis şi cu geamuri, ci chiar de pe punte.

Luna dispăruse, cerul fiind destul de acoperit; doar o lucire tulbure şi, pe creasta hulei, o fosforescenţă ca aceea a unui brîu de stînci îngăduiau oarecare vizibilitate.

Putea fi ora zece; primul somn îi strivea cu greutatea lui pe oameni.

Jolks, stăpînit de durerea lui de dinţi, gemea şi înjura în surdină. Lumina lămpii de habitaclu îi scotea chipul crispat din umbra înconjurătoare.

Deodată, i-am văzut rictusul dureros transformîndu-se într-o expresie de uluire, apoi de adevărată teroare.

Pipa îi căzu din gura acum larg deschisă. Atitudinea lui mi se păru la început atît de caraghioasă, încît l-am luat peste picior.

Drept răspuns, el arătă cu degetul spre felinarul de la tribord.

Pipa mea se alătură celei a lui Jolks: la cîteva degete sub felinar, agăţate în hobane, două mîini ude şi crispate ieşeau din tenebre.

Brusc, mîinile se descleştară şi o formă întunecată şi umedă sări pe punte.

Jolks făcu un salt într-o parte şi lumina habitaclului izbi forma în plin.

Am văzut atunci, cu o indescriptibilă stupefacţie, un fel de pastor într-o jachetă neagră, şiroind de apă de mare, cu un cap mic şi ochi de

jăratic care ne priveau.

Jolks făcu o mişcare, ca să-şi scoată cuţitul de pescuit, dar n-avu timp să o sfîrşească: arătarea se năpusti asupra lui şi îl doborî dintr-o singură lovitură. În aceeaşi clipă, lampa habitaclului fu prefăcută în ţăndări. O secundă mai tîrziu, musul care-l veghea pe naufragiat în sala echipajului începu să strige:

– Îl omoară! Îl omoară! Ajutor!

De cînd trebuise să potolesc încăierările dintre mateloţi, mă obişnuisem să-mi iau revolverul în timpul nopţii.

Era o armă de calibru mare, cu gloanţe blindate, pe care o mînuiam foarte bine. Am tras piedica.

Vasul răsuna de o rumoare confuză.

La cîteva clipe după această suită de evenimente, o rafală de vînt, care pălmui pescadorul, sfîşie norii şi un mănunchi de raze de lună căzu asupra lui ca un proiector.

Înjurăturile căpitanului începură să acopere strigătele lui Briggs, cînd am auzit, în dreapta mea. Un zgomot înăbuşit de salturi de pisică şi l-am văzut pe pastor trecînd peste bordaj şi sărind în valuri.

I-am văzut capul înălţîndu-se pe coama unui val; l-am ochit cu sînge rece şi am tras.

Omul scoase un urlet ciudat şi hula îl aduse lîngă bord.

Lîngă mine, Jolks se ridicase, încă puţin ameţit, dar mînuind o cange cu gheare.

Trupul plutea de-a lungul vasului, izbindu-l cu nici lovituri surde.

Cangea dibui hainele, muşcă şi îşi urcă prada cu o uşurinţă de necrezut. Jolks aruncă un pachet inform pe punte, întrebînd dacă era vorba de o pană.

Ben Cormon ieşi din sala echipajului, balansînd un felinar aprins.

– Cineva a încercat să-l ucidă pe naufragiatul nostru! strigă el.

– Am pus mîna pe bandit, am spus eu. A ieşit din mare.

– Eşti nebun, Copeland!

– Priviţi-l, patroane. Am tras şi...

Ne-am aplecat asupra rămăşiţelor, dar ne-am ridicat îndată, strigînd ca nişte apucaţi.

Nu era decît un veşmînt gol, de care erau prinse două mîini artificiale şi un cap de ceară; glonţul meu găurise peruca şi sfărîmase nasul...

*

Mai tîrziu, spre sfîrşitul acestei nopţi infernale, Ballister se trezi şi ne povesti aventura lui. O făcu foarte simplu cu un fel de bucurie.

Îl îngrijisem cu devotament. Avea umărul stîng străpuns de două puternice lovituri de cuţit; totuşi, dacă am fi putut să-i oprim

hemoragia, l-am fi salvat, căci nici un organ vital nu era atins.

După ce vorbise atît, recăzu într-un fel de toropeală, din care ieşi pentru a întreba în ce împrejurări fusese rănit.

În clipa aceea, lîngă el se afla doar Briggs care, vrînd să-şi dea importanţă, îi răspunse că la miezul nopţii, în timp ce-l veghea, văzuse o formă năpustindu-se spre cuşetă şi lovindu-l de două ori. El îi povesti apoi despre focul de revolver şi îi arătă veşmîntul burlesc.

Văzîndu-l, naufragiatul strigă îngrozit:

– Învăţătorul! Învăţătorul!

Fu cuprins apoi de o febră violentă, din care nu se trezi decît după şase zile, la spitalul maritim din Galway, pentru a săruta imaginea lui Christ şi a muri.

*

Manechinul fu încredinţat reverendului Leemans, care a străbătut Pămîntul şi cunoaşte bine secretele mării şi ale ţinuturilor sălbatice.

El examina îndelung aceste rămăşiţe.

– Ce putea să se afle înăuntru? întrebă Archie Reines. Pentru că totuşi a fost ceva - şi ceva viu.

– Te cred, şi încă ce viu! mormăi Jolks, pipăindu-şi gîtul roşu şi umflat.

Reverendul Leemans mirosi obiectul, aşa cum ar fi făcut un cîine, apoi îl aruncă dezgustat.

– Îmi închipuiam, spuse el.

Ne-am apropiat şi noi nasurile.

– Miroase a acid formic, am spus eu.

– A fosfor, adăugă Reines.

Cormon reflectă un minut, apoi buzele îi tremurară.

– Miroase a caracatiţă, murmură el.

Leemans îl privi fix.

– În ultima zi a Creaţiei - spuse el - Dumnezeu va face să iasă Bestia înfricoşătoare din adîncul mării. Să nu grăbim Destinul printr-o cercetare nelegiuită.

Ne-am plecat capetele şi am renunţat să înţelegem.

Prezentînd *Psaltirea din Mainz* într-un volum antologic, Jean-Raptiste Baronian consideră că ea „este fără îndoială cea mai uimitoare povestire scrisă vreodată pe tema blestemelor mării" (48). Căutînd rădăcina filonului legendar al textului, am ajuns la „călugării de mare" despre care scria medicul elveţian Konrad Gesner, în *Istoria animalelor* (cinci volume publicate între 1551-1558). Resturile unei asemenea fiinţe fabuloase au fost găsite de savantul danez Steenstrup, în subsolul Muzeului din Copenhaga. Într-un articol publicat în 1854, el arăta că e vorba despre un animal din grupa moluştelor... „Învăţătorul" lui Jean Ray ne apare astfel ca un avatar al „călugărului de mare", în contextul aluziilor alchimice şi al supoziţiilor inspirate de explorările cele mai îndrăzneţe ale ştiinţei şi pseudoştiinţei contemporane autorului. Cutia magică de cristal se învecinează astfel cu ipoteza lui Jellewyn despre lumea cu „n" dimensiuni, despre „un spaţiu diferit de al nostru; un spaţiu pe care visele, de pildă, ne fac să-l discernem şi care prezintă, într-un plan unic, trecutul, prezentul şi poate viitorul, însăşi lumea atomilor şi a electronilor, cu aştri rotitori, cu spaţii relative şi imense, cu vieţi vertiginoase şi misterioase".

Revenind la misteriosul „învăţător" şi la civilizaţia submarină căreia pare să-i aparţină, trebuie să subliniem că ideea unei posibile evoluţii spre inteligenţă a cefalopodelor e mai puţin fantastică decît s-ar crede. Aceste ipotetice concurente acvatice ale omului au creierul închis într-o capsulă cartilaginoasă, ca un fel de craniu. Organele gustului, mirosului, auzului, cele tactile şi de echilibru sînt foarte dezvoltate. Sistemul lor circulator şi digestiv posedă atribute specifice animalelor superioare: inima, gîtlej, esofag, stomac. Ochii au o structură foarte asemănătoare celei a ochilor noştri, fiind capabili şi de acomodare. Unele cefalopode nasc pui vii. Cu tot caracterul ei pur speculativ, primejdia evocată în finalul povestirii se înscrie astfel în logica extrapolărilor specifice anticipaţiei, chiar dacă, şi în acest caz, subiectul şi atmosfera aparţin mai curînd unui domeniu limitrof. Dar Jean Ray se numără printre acei autori care „se slujesc de ipotezele ştiinţifice nu pentru a sărăci universul fantastic, ci pentru a-l îmbogăţi şi, prin aceasta, lărgindu-i cîmpul de acţiune, îi deschid posibilităţi nebănuite de vechile poveşti" (21).

Un ultim cuvînt despre atitudinea personajelor scriitorului belgian faţă de Necunoscutul cu care sînt confruntate. Renunţarea la înţelegere a celor patru membri ai echipajului traulerului „Nord-Caper" ni se pare a fi un act mai curînd formal, de vreme ce nici nu au posibilitatea de a descifra un mister localizat într-o zonă inaccesibilă. Reacţia tipică este aceea a lui Jellewyn, cercetînd cărţile „învăţătorului" şi urcînd pe catargul ultimului supliciu, sau chiar a lui

Ballister, distrugînd receptaculul unei ştiinţe nelegiuite. Doctorul Paukenschläger şi domnul Wohlmut sînt şi ei posedaţi pînă la capăt de demonul cunoaşterii. Lumea pe care o descoperă nu este, dealtfel, „fundamentul diferită de a noastră. Dacă omul rătăceşte în ea ca un orb, este pentru că totul îl derutează şi-l surprinde. Dacă trece de primul şoc, el percepe intuitiv că nu e o lume incoerentă şi ilogică. E o tapiserie căreia nu-i vede decît spatele şi al cărei desen îi scapă. Dar, o dată găsită grila care ordonează acest plan, totul se limpezeşte: omul poate face faţă acestor. Fiinţe şi acestor forţe care i se dezvăluie, neputinţa sa datorîndu-se ignoranţei, şi nu însăşi naturii lui" (21). Şi atunci, Alphonse Archiprétre dă foc stradelei întunecoase, făcînd să dispară acest cuib de entităţi feroce, iar Dick Forceville, din *Adevărul despre unchiul Thimoteus*, descoperind cu moartea este o fiinţă materială, o pîndeşte şi o apucă de gît. O superbă răzvrătire împotriva fatalităţii, pe care o vom întîlni şi la agresivul profesor Challenger al lui Arthur Conan-Doyle.

Destul de curînd după debutul ciclului holmesian (*Un studiu în roşu*, 1887), Doyle s-a aventurat pe tărîmul anticipaţiei, sub semnul autorului său favorit, Jules Verne. *Descoperirea lui Raffles Haw* (1891) constă în posibilitatea de a transforma orice metal în aur, cu ajutorul electricităţii. Intenţiile nobile ale descoperitorului se izbesc însă de legile aspre ale realităţii capitaliste. Neînţelegînd mecanismul acestor legi - ca şi părintele său spiritual, dealtfel - Haw consideră că eşecul se datoreşte imperfecţiunilor naturii umane. Şi atunci distruge rezervele de aur, laboratorul şi formula transmutaţiei, sucombînd în urma unui atac de cord. Electricitatea joacă un rol hotărîtor şi în acel *Fiasco de la Los Amigos* (1892), parodie făţişă a povestirilor americane cu bandiţi intraţi în legendă. Condamnat la moarte prin electrocutare, redutabilul şantajist, jefuitor şi asasin Duncan Warner este „supraîncărcat la extrem" şi devine cvasi-nemuritor, pentru că „electricitatea înseamnă viaţă..." Menţionăm şi aparatul aerian cu aripi batante propulsat de *Motorul Brown-Pericord* (1911) - un motor electric - pentru a încheia ciclul naraţiunilor ştiinţifico-fantastice minore şi a trece la prima aventură a profesorului Challenger, *Lumea pierdută* (1912).

Romanul reia şi amplifică ideea lui Jules Verne din *Călătorie spre centrul Pămîntului*: supravieţuirea în condiţii speciale a unor specii animale şi vegetale de mult dispărute. Platoul izolat pe care ajung cei patru eroi ai lui Doyle a fost identificat mai întîi drept muntele Roraima, din Guyana. Percy Fawcett ne asigură că e vorba despre dealurile Ricardo Franco: „Stăteau ca o lume pierdută, împădurite pînă în vîrf şi numai închipuirea putea să-şi reprezinte ultimele vestigii ale unei vremi de mult opuse. Izolaţi de lupta pentru existenţă, monştrii din timpul începuturilor vieţii omeneşti puteau încă să

cutreiere netulburaţi aceste înălţimi, închişi şi apăraţi de povîrnişurile inaccesibile. Aşa socotea Conan Doyle cînd, mai tîrziu, la Londra, povesteam despre aceste înălţimi şi arătam fotografiile lor" (17). Dar localizarea *Lumii pierdute* constituie o operaţie hazardată şi oarecum gratuită, dat fiind caracterul imaginar al naraţiunii - ceea ce nu se poate spune despre identificarea modelului lui Challenger, pe care o face însuşi scriitorul, în lucrarea autobiografică *Memorii şi aventuri*, amintindu-şi anii de studenţie: „Dintre toţi profesorii noştri, cel pe care memoria mea îl reconstituie mai viu este Rutherford, cu silueta lui îndesată, barba asiriană, vocea prodigioasă, torsul enorm şi manierele ciudate. El exercita asupra noastră o fascinaţie amestecata cu respect şi teamă. Am încercat să-i redau întrucîtva înfăţişarea şi caracterul în imaginarul profesor Challenger" (cf. 37). Cît despre ziaristul Edward D. Malone, însoţitorul profesorului în toate peripeţiile sale, subscriem la opinia lui Pierre Nordon: „E foarte posibil ca scriitorul să fi cedat fanteziei de a ne prezenta o indulgentă şi surîzătoare caricatură a unora dintre trăsăturile tinereţii sale, de pildă gustul pentru profesiunea de corespondent de război" (37). Adăugăm cîteva argumente suplimentare. Ameninţat de Challenger, Malone îi declară: „Cîntăresc 15 stone [*Stonă, măsură de greutate, egală cu 6,348 kg.*], sînt tare ca fierul şi joc mijlocaş centru în fiecare duminică în echipa «London Irish» ". Or, Doyle cîntărea cam 110 kg., avea o rezistenţă fizică deosebită şi a practicat numeroase sporturi, printre care şi fotbalul.

Apariţia celei de-a doua aventuri a profesorului Challenger, *Centura toxică* (1913), a declanşat o controversă pe care nu o putem trece sub tăcere. În „Avertismentul" la romanul *Forţa misterioasă*, J. H. Rosny aîné scria: „La 11 martie 1913, un prieten american îmi adresa următorul bilet:

«I-ai cedat unui scriitor englez - şi dintre cei mai celebri - dreptul de a reface romanul care-ţi apare acum în *Je sais tout*; i-ai dat dreptul de a lua teza şi detaliile, ca tulburarea liniilor spectrului, agitaţia mulţimii, discuţiile despre o posibilă anomalie a eterului, otrăvirea umanităţii - totul? Celebrul scriitor englez publică asta acum, fără să te numească, fără nici o referire la Rosny aîné, plasind acţiunea în Anglia».

În urma lecturii acestui bilet, am parcurs numărul din Strand Magazine în care confratele meu britanic, d-l Conan Doyle, începea publicarea unui roman intitulat *The Poison Belt*. Într-adevăr, între povestirea lui şi povestirea mea există coincidenţe supărătoare, între altele, tulburările luminii, fazele de exaltare şi de depresiune ale oamenilor etc: coincidente care vor apare cu limpezime oricărui cititor al celor două lucrări.

Nu exagerez importanţa acestor coincidenţe, scopul meu nu este

de a protesta. Socotesc posibilă o întîlnire de idei între d-l Conan Doyle şi mine; dar cum ştiu, datorită unei îndelungate experienţe, că eşti acuzat deseori că-i urmezi pe cei care-ţi urmează, mi se pare util să iau notă şi să observ că *Je sais tout* publicase primele părţi ale *Forţei misterioase* cînd *The Poison Belt* a început să apară în *Strand Magazine*" (39).

Coincidenţele apar, într-adevăr, cu limpezime. Există însă şi destule deosebiri, de la aceea dintre atitudinea activă a lui Challenger şi resemnarea lui Georges Meyral, eroul lui Rosny, pînă la unele chestiuni de detaliu. Dealtfel, amîndouă lucrările ar putea să-şi aibă punctul de pornire în opera lui Edgar Allan Poe (*Convorbire între Eiros şi Charmion*, 1839), Jules Verne (*Doctorul Ox*, 1872), H. G. Wells (*În vremea cometei*, 1906).

Întrerupînd ciclul aventurilor profesorului Challenger, Doyle publică, în 1913, *Oroarea înălţimilor*, care ne înfăţişează un fel de monştri fluizi bîntuind straturile înalte ale atmosferei şi provocînd moartea unui aviator curios. Apropierea primei conflagraţii mondiale orientează fantezia ştiinţifică a scriitorului spre domeniul strategiei militare. Partizan al alianţei anglo-franceze, el consideră că eficienţa acesteia poate fi compromisă de apariţia unei noi arme: submarinul. Soluţia pe care o propune este construirea unui tunel pe sub Canalul Mînecii. Şi pentru a sensibiliza opinia publică, scrie povestirea *Pericol*!, relatare a unui război imaginar între Marea Britanie şi „Norlanda", o ţară mică dispunînd de o escadră de submarine comandată de căpitanul Sirius. Blocada instituită de acesta obligă în cele din urmă guvernul majestăţii-sale să ceară pace. Dacă ar fi să-l credem pe Sam Moskowitz „multă lume l-a acuzat ulterior pe Doyle că a furnizat Germaniei formula războiului submarin" (35).

Doyle ne propune şi o armă ipotetică mai redutabilă decît submarinele lui Sirius: *Maşina de dezintegrare* (1929), inventată de misteriosul şi diabolicul Theodore Nemor. Utilizarea ei ar fi atît de dezastruoasă, încît Challenger părăseşte turnul de fildeş al indiferenţei faţă de orice fenomen situat în afara domeniului ştiinţei pure. Printr-un subterfugiu pueril dar eficient, el îl dezintegrează definitiv pe Nemor. Ideea ştiinţifico-fantastică a povestirii, formulată prima oară de Ralph Milne Farley în *Omul-radio* (1921), a fost dusă pînă la ultimele ei consecinţe de autorii moderni, care îşi închipuie că, într-un viitor mai îndepărtat, omenirea va putea cuceri astfel, prin dezintegrare şi reintegrare la distanţe astronomice, sistemul solar şi întreaga noastră galaxie.

Şi iată-ne în faţa celei de-a patra aventuri a profesorului Challenger, inspirate de o ipoteză străveche. Pitagora, Anaximene, Platon credeau că Pămîntul este un animal - credinţă perpetuată pînă în secolul nostru [31]. Challenger susţine şi el că „Pămîntul pe care

trăim este el însuşi un organism, înzestrat, precum cred, cu o circulaţie, o respiraţie şi un sistem nervos al lui, propriu". Dar, spre deosebire de gînditorii contemplativi ai trecutului, el vrea să înştiinţeze acest organism că „cel puţin o persoană, George Edward Challenger, insistă într-adevăr să i se acorde atenţie". Şi o face într-o povestire publicată, împreună cu *Maşina de dezintegrare*, în 1929.

Arthur Conan Doyle

22.05.1859-7.07.1930
When the World Screamed, 1928
Traducere de Al. Ştefănescu-Medeleni

CÎND A RĂCNIT PĂMÎNTUL

Îmi amintesc vag că l-am auzit pe prietenul meu Edward Malone de la *Gazette* vorbind despre profesorul Challenger, cu care a participat la cîteva remarcabile aventuri, sînt însă atît de ocupat cu propria-mi profesie, iar firma mea a fost copleşită într-atît cu comenzi, încît ştiu prea puţin despre ceea ce se întîmplă în lume, cu excepţia treburilor mele personale. În general Îmi amintesc că Challenger [32] era zugrăvit ca un geniu sălbatic, cu o fire violentă şi intolerantă. Am fost nespus de mirat cînd am primit de la el o scrisoare de afaceri, redactată în termenii următori:

> 14 (bis) Enmore Gardens Kensington
> „Domnule,
> Aş dori să angajez serviciile unui specialist în fîntîni arteziene. Nu voi ascunde domniei-voastre că opinia mea despre specialişti nu este prea strălucită şi că de obicei am socotit că un om care, ca mine însumi, posedă o minte bine înzestrată, poate avea o perspectivă mai profundă şi vederi mai largi decît acela specializat într-o anumită ştiinţă - care, vai, este atît de adesea o simplă profesie avînd ca atare un orizont limitat. Totuşi, sînt gata să vă ofer o şansă. Privind lista specialiştilor în fîntîni arteziene, o ciudăţenie oarecare - aproape că scrisesem absurditate - a numelui domniei-voastre mi-a atras atenţia, şi am descoperit, după investigaţii, că de fapt tînărul meu prieten, domnul Edward Malone, vă cunoaşte. De aceea vă scriu spre a vă informa că aş fi bucuros să am o întrevedere cu dumneavoastră, şi în caz că-mi veţi satisface exigenţele care ating un înalt nivel, s-ar putea să fiu dispus să vă încredinţez o afacere foarte importantă. Nu pot spune mai mult deocamdată, întrucît afacerea aceasta are un caracter strict secret, putînd vorbi despre ea numai prin viu grai. În consecinţă vă rog să contramandaţi de îndată orice angajament aţi avea eventual şi să-mi faceţi o vizită la adresa de mai sus, la orele 10,30 dimineaţa, vinerea viitoare. Afară se află un răzuitor precum şi un ştergător, doamna Challenger fiind nespus de pretenţioasă.
> Rămîn, domnul meu, precum am început,
> *George Edward Challenger*."

Am înmînat această scrisoare primului meu secretar, spre a răspunde, şi el l-a informat pe profesor că domnul Peerless Jones va fi bucuros să considere întrevederea ca aranjată. Era o notă de afaceri întru totul politicoasă, dar ea începea cu fraza:

„Scrisoarea dumneavoastră (nedatată) a fost primită"...

Aceasta provocă o a doua epistolă a profesorului:

„Domnule - spunea el, şi rîndurile lui păreau un gard de sîrmă ghimpată.

> ... Observ că îmi reproşaţi faptul lipsit de însemnătate că scrisoarea mea a fost nedatată. Aş putea să vă atrag atenţia asupra împrejurării că, drept contraprestaţie pentru o taxare monstruoasă, guvernul nostru are obiceiul de a aplica pe plic una ştampilă mică, circulară, sau una marcă notificînd data expedierii. Dacă ştampila aceasta lipseşte sau este neciteaţă, n-aveţi decît să vă răfuiţi direct cu autorităţile poştale. Între timp, aş solicita să vă mărginiţi observaţiile la probleme care privesc afacerea în privinţa căreia vă consult şi să încetaţi de a comenta forma în care se prezintă scrisorile mele."

Era limpede pentru mine că aveam de-a face cu un nebun, aşa încît m-am gîndit că e mai bine ca, înainte de a face un pas mai

departe, să stau de vorbă cu prietenul meu Malone, pe care-l cunoşteam de multă vreme, de pe cînd jucam amîndoi pentru Richmond. L-am găsit acelaşi vesel irlandez de totdeauna şi s-a amuzat nespus de cea dintîi ciocnire a mea cu Challenger.

– Nu-i nimic, băiete, spuse el, după ce ai să stai de vorbă cu el cinci minute, o să te simţi ca şi cînd ai fi fost jupuit de viu. Nu-i altul pe lume mai bătăios ca el.

– Dar de ce-l suportă lumea?

– Nu-l suportă. Dacă ai colecţiona toate acţiunile pentru injurii, toate plîngerile pentru acte de violenţă la instanţele poliţieneşti...

– Acte de violenţă?

– Dumnezeu să te aibă în pază - dacă o să ai neplăceri cu el n-o să pregete să te arunce pe scări. E un troglodit primitiv în haine civilizate. Îl văd cu o măciucă într-o mînă şi cu o cremene ascuţită în cealaltă. Unii oameni sînt născuţi în afara secolului lor, dar el este născut în afara mileniului său. Aparţine neoliticului timpuriu, sau cam aşa ceva.

– Şi e profesor!

– Acesta-i paradoxul! E cea mai mare minte din Europa, posedînd o forţă motrice care poate transforma toate visele în realitate. Colegii nu pot să-l sufere şi fac tot ce pot ca să-l ţină în loc, dar tot atît de bine ar putea o sută de vase pescăreşti să încerce să ţină în loc un transatlantic... Pur şi simplu el îi ignoră şi-şi vede de drum.

– Ei, am spus eu, un lucru e limpede: nu doresc să am de-a face cu el. Am să revoc această întîlnire.

– Cîtuşi de puţin! Ai să te duci punctual pînă la secundă, fii atent, la secundă, dacă nu vrei s-o păţeşti.

– De ce aş face-o?

– Ei bine, ascultă. În primul rînd nu lua prea în serios ceea ce ţi-am spus despre bătrînul Challenger. Oricine se apropie de el începe să-l iubească. Nu e nimic dăunător în bătrînul urs. Ehei, mi-amintesc cum a dus în spate un copil indian bolnav de variolă, o sută de mile din interiorul ţării pînă la rîul Madeira. E un om mare în toate privinţele. N-o să te bruscheze dacă te înţelegi cu el.

– N-am să-i dau prilejul.

– Ai fi un prost dacă n-ai face aşa. Ai auzit vreodată despre misterul din Hengist Down, o localitate de pe coasta de sud?

– Vreo explorare secretă minieră?

Malone îmi făcu cu ochiul.

– Mă rog, poţi să-i spui astfel dacă vrei. Vezi bine, eu sînt unul dintre confidenţii bătrînului, da nu pot destăinui nimic pînă nu-mi dă dezlegare. Totuşi aş putea să-ţi povestesc ceva din ceea ce a apărut în presă. Un oarecare Betterton, care a făcut bani cu cauciucul, şi-a lăsat acum cîţiva ani întreaga avere lui Challenger, cu condiţia ca aceasta să

fie întrebuinţată în interesul ştiinţei. S-a dovedit o sumă uriaşă - cîteva milioane. Challenger a cumpărat o proprietate la Hengist Down în Sussex. Era un pămînt sterp, la marginea de nord a ţinutului calcaros. A luat o suprafaţă mare, pe care a împrejmuit-o cu sîrmă. În mijlocul ei era o rîpă adîncă. Acolo au început săpăturile. A anunţat - Malone îmi făcu din nou cu ochiul - că există petrol în Anglia şi că va dovedi acest lucru. A înfiinţat un sat model, cu o colonie de muncitori bine plătiţi, care au jurat cu toţii să-şi ţină gurile. Rîpa e împrejmuită cu sîrmă, ca şi întreaga proprietate şi împrejurimile, iar locul e păzit de copoi. Din pricina acestor animale, cîţiva ziarişti aproape că şi-au pierdut viaţa, ca să nu mai vorbim despre fundul pantalonilor. Acolo e o exploatare intensă, executată de firma „*Thomas Morden*" îi cărei oameni au jurat de asemenea să păstreze secretul. Şi, în sfîrşit e limpede, a venit vremea specialiştilor în puţuri arteziene. Acum, n-o să fii aşa de naiv să refuzi o asemenea lucrare plină de interes pentru dumneata, care ai experienţă şi te preocupă asemenea probleme, nemaivorbind de faptul că pînă la urmă îţi va aduce şi un cec gras şi pe deasupra te va pune în contact cu cel mai minunat om pe care l-ai întîlnit sau probabil îl vei întîlni vreodată.

Argumentele lui Malone au fost hotărîtoare şi dimineaţa de vineri m-a găsit în drum spre Enmore Gardens. Am avut grijă să fiu la timp, încît am ajuns la uşa profesorului cu douăzeci de minute mai devreme. Aşteptam în stradă, cînd, deodată, am dat cu ochii de un automobil cunoscut, un Rolls-Royce cu mascotă - o săgeată de argint pe uşă. Era, neîndoielnic, maşina lui Jack Devonshire, asociatul junior al marii firme „*Morden*". Mi s-a părut întotdeauna cel mai urban dintre oameni, aşa încît am fost de-a dreptul uluit cînd l-am văzut apărînd deodată din casă, oprindu-se în afara uşii, ridicînd mîinile spre cer şi rostind cu mare aprindere: „Blestemat să fie! Oh! Blestemat să fie!"

– Ce s-a întîmplat, Jack? Pari necăjit, astăzi de dimineaţă?

– Hello, Peerless! Şi tu eşti amestecat în treaba aceasta?

– Se pare că mi se oferă o ocazie.

– Ei bine, ai să-ţi dai seama că asta-i o pedeapsă.

– Mai mult decît poate suporta omul, pe cît se vede.

– Hm, aşa s-ar părea. Intendentul mi-a comunicat un mesaj: „Profesorul doreşte să vă spun, domnule, că în prezent e ocupat, mănîncă un ou. Dar dacă veţi binevoi să veniţi la o oră ceva mai potrivită, mai mult ca probabil v-ar primi". Asemenea mesaj mi l-a trimis printr-un servitor! Pot să adaug că am fost chemat să primesc suma de douăzeci şi două de mii de pfunzi pe care ni-i datorează.

Am fluierat.

– Şi n-ai primit banii?

– O, ba da - e foarte corect cu banii. Dar plăteşte cînd are chef şi cum are chef, fără să-i pese de nimeni. Totuşi du-te şi-ţi încearcă

norocul. O să vezi dacă are să-ţi placă. Spunînd aceste cuvinte, el se repezi glonţ în automobil şi se făcu nevăzut.

Am rămas pe loc, aruncîndu-mi cînd şi cînd privirile la ceas, aşteptînd ora fixată. Sînt, aş putea să spun, destul de bine clădit - concurez la finalele pentru clubul de box „*Belsize*", categoria mijlocie - dar niciodată n-am aşteptat o întrevedere cu atîta emoţie. Nu era o teamă fizică, fiindcă sigur că m-aş fi putut apăra dacă nebunul acela m-ar fi atacat, dar era un amestec de simţăminte din care nu lipsea teama de vreun scandal public, cît şi aceea de a pierde un contract rentabil. Totuşi lucrurile se vădesc întotdeauna mai uşoare cînd încetează imaginaţia şi începe acţiunea. Am închis zgomotos capacul ceasului şi m-am îndreptat spre uşă.

Aceasta mi-a fost deschisă de un bătrîn intendent cu faţa imobilă, un om cu o expresie sau o lipsă de expresie care spunea că e atît de obişnuit cu surprizele, încît nu-l mai miră nimic pe lumea asta.

– Sînteţi convocat, domnule? m-a întrebat el.

– Desigur.

Aruncă privirea pe o listă pe care o avea în mînă.

– Numele dumneavoastră, domnule?... aşa, domnul Peerless Jones... o mie treizeci. Totul e în ordine. Trebuie să fiţi foarte atent, domnule Jones, pentru că sîntem tare sîcîiţi de gazetari. Profesorul, după cum poate sînteţi informat, nu prea agreează presa. Poftiţi, domnule. Profesorul Challenger vă primeşte îndată.

În clipa următoare eram faţă în faţă cu el. Cred că prietenul meu Ted Malone l-a descris pe acest om în povestirea lui *Lumea pierdută* mult mai bine decît aş putea s-o fac eu, aşa încît las acest lucru în seama lui. Tot ceea ce vedeam era făptura uriaşă a unui bărbat înapoia mesei de mahon, cu o mare barbă neagră, în forma unei casmale, şi doi ochi mari, cenuşii, pe jumătate acoperiţi de pleoapele care se lăsau în jos. Arogant, capul lui mare era dat pe spate, iar barba zbîrlită întinsă înainte. Toată înfăţişarea lui întrunea o singură impresie, de intoleranţă trufaşă.

– „Ei bine, ce naiba vrei dumneata? „Aşa scria pe toată fiinţa lui. Mi-am pus cartea de vizită pe masă.

– A, da, spuse el, luînd-o şi ţinînd-o în mîna întinsă departe, ca şi cînd i-ar fi displăcut mirosul ei. Desigur, dumneata eşti aşa-numitul specialist... domnul Jones... domnul Peerless Jones. Îi poţi mulţumi naşului dumitale, domnule Jones, pentru că acest pronume năstruşnic mi-a atras în primul rînd atenţia asupra dumitale.

– Sînt aici, profesore Challenger, pentru o întrevedere de afaceri şi nu ca să vorbesc despre numele meu, am protestat cu toată demnitatea de care eram în stare.

– Dragă Doamne, pari să fii o persoană foarte susceptibilă, domnule Jones. Nervii dumitale sînt într-o stare nespus de iritabilă,

deci trebuie să fim precauţi în tratativele cu domnia-ta, domnule Jones. Rogu-te, şezi şi linişteşte-te. Am citit broşurică dumitale despre corectarea peninsulei Sinai. Ai scris-o chiar dumneata?

– Fireşte, domnule! Numele meu figurează pe ea.

– Întocmai! Întocmai! Dar una nu presupune întotdeauna pe cealaltă, nu? Totuşi sînt gata să accept afirmaţia dumitale. Cartea nu e lipsită de un oarecare merit: sub lipsa de culoare a limbajului, sclipeşte, ici-colo, cîte o idee, cîte un germen al gîndirii. Eşti căsătorit?

– Nu, domnule. Nu sînt.

– Atunci există o oarecare şansă că vei păstra un secret.

– Dacă voi făgădui să-l ţin, desigur că îmi voi ţine făgăduiala.

– Ei, tînărul meu prieten Malone - vorbea despre Ted ca şi cînd acesta ar fi fost un copil de zece ani - are o bună părere despre domnia-ta. Zice că pot să am încredere în domnia-ta. Această încredere este de mare importanţă, pentru că în prezent sînt angajat într-una din cele mai mari experienţe - aş putea chiar spune cea mai mare experienţă din istoria lumii. Îţi solicit participarea.

– Voi fi onorat.

– Este, într-adevăr, o onoare. Recunosc că nu mi-aş fi împărţit lucrările cu nimeni, dacă uriaşul caracter al întreprinderii nu ar necesita cea mai înaltă iscusinţă tehnică. Şi acum, domnule Jones, obţinînd promisiunea dumitale asupra secretului inviolabil, ajung la punctul esenţial. Problema e aceasta - pămîntul pe care trăim este el însuşi un organism viu, înzestrat, precum cred, cu o circulaţie, o respiraţie şi un sistem nervos al lui, propriu.

Clar, omul era un nebun.

– Creierul dumitale, observ, continuă el, nu izbuteşte să înregistreze. Încet-încet, însă. El va absorbi ideea. Aminteşte-ţi cum seamănă o cîmpie înţelenită sau un cîmp de buruieni cu suprafaţa păroasă a unui animal gigantic. O oarecare analogie se găseşte în toată natura. Vei considera atunci ridicarea şi lăsarea uscatului, în decursul erelor, ca respiraţia domoala a unei fiinţe. În sfîrşit, îi vei nota agitaţia înregistrată de percepţiile noastre liliputane - cutremurele, seismele.

– Dar despre vulcani ce spuneţi? am întrebat eu.

– Hm! Vulcanii şi lava lor corespund erupţiilor pricinuite de căldură pe propriile noastre trupuri.

Mintea mi se învîrtea, încercînd să găsesc vreun răspuns la aceste afirmaţii.

– Temperatura! am strigat. Nu este un fapt cert că ea creşte vertiginos pe măsura ce se coboară în adîncime şi că centrul pămîntului este alcătuit din magmă, un lichid cald?

El respinse afirmaţia mea.

– Domnia-ta probabil ştii, domnul meu, acum cînd şcolile municipale sînt obligatorii, că pămîntul este turtit la poli. Ceea ce

înseamnă că polul este mai aproape de centru decît orice alt punct şi ca atare ar putea fi mai mult afectat de această căldură despre care vorbeşti domnia-ta. Atunci ar trebui ca în mod firesc condiţiile de la pol să fie tropicale, nu?

– Ideea este cu totul nouă pentru mine.

– Desigur. Este privilegiul gînditorului original să expună idei noi, care de obicei nu sînt bine primite de plebe. Şi acum, domnule, ce-i aceasta? El ridică de pe masă un obiect mic.

– S-ar putea spune că este un arici de mare.

– Exact! Strigă el cu un aer de exagerată surpriză, ca şi cînd un copilaş ar fi rostit cine ştie ce mare deşteptăciune. E un arici de mare - un *echinus* comun. Natura se repetă ea însăşi în multe forme, indiferent de proporţii. Acest *echinus* este un model, un prototip al lumii. Observă că este inegal, circular, că e turtit la poli. Hai să privim atunci pămîntul ca un *echinus* uriaş. Ce ai de obiectat?

Obiecţia mea de căpetenie era că un asemenea lucru părea prea absurd pentru a fi discutat, dar n-am îndrăznit s-o spun. Am ocolit obiecţia, căutînd o afirmaţie mai puţin tranşantă.

– O fiinţă vie are nevoie de hrană, am spus eu. Cum ar putea pămîntul să-şi susţină volumul său masiv?

– Excelent, excelent! Exclamă profesorul cu un covîrşitor aer de superioritate. Domnia-ta ai un ochi ager pentru ceea ce este evident, deşi judeci încet în ceea ce priveşte sesizarea implicaţiunilor mai subtile. Cum se hrăneşte pămîntul? Ne-am întors din nou la *echinus*, micul nostru prieten. Apa care îl înconjoară curge printre arterele acestei mici făpturi şi se îngrijeşte de nutriţia sa.

– Atunci socotiţi că apa...

– Nu, domnule. Eterul. Pămîntul paşte pe o cărare circulară, pe cîmpiile spaţiului, şi, pe măsură ce se mişcă, eterul îl străbate necontenit, are grijă de vitalitatea lui. O adevărată turmă de alţi mici echini fac acelaşi lucru - Venus, Marte şi celelalte, fiecare cu păşunile sale.

Omul era evident un nebun, dar nu se putea discuta cu el. Aşa că îmi lua tăcerea drept încuviinţare şi-mi zîmbea nespus de mărinimos.

– Ei, pare-mi-se că ajungem unde trebuie, spuse el. Începe să se facă lumină. Îţi cam ia ochii la început, fără îndoială, dar ne vom obişnui curînd cu ea. Rogu-te, acordă-mi atenţia dumitale, în timp ce eu am să mai fac cîteva observaţii asupra acestei mici făpturi din mîna mea.

Vom presupune că pe această scoarţă exterioară mişună o infinitate de mici insecte. Îşi poate oare da seama vreodată un *echinus* de existenţa lor?

– Aş spune că nu.

– Atunci îţi poţi imagina foarte bine că Pămîntul nu-şi dă seama

cîtuşi de puţin cum mişună pe suprafaţa lui speţa umană. El nu-şi dă seama cîtuşi de puţin de această exuberanţă de ciupercă a vegetaţiei şi de evoluţia vieţuitoarelor microscopice care s-au adunat pe el în timpul călătoriilor sale în jurul Soarelui, aşa cum se adună iabaşele pe un vas vechi. Aceasta este starea de lucruri actuală şi aceasta este ceea ce îmi propun să schimb.

L-am privit uimit.

– Vă propuneţi s-o schimbaţi?

– Îmi propun să înştiinţez pămîntul că cel puţin o persoană, George Edward Challenger, insistă într-adevăr să i se acorde atenţie. Este, fără îndoială, cea dinţii înştiinţare, unică în felul ei, pe care a primit-o.

– Şi cum veţi face acest lucru, domnule?

– Ei, am ajuns unde trebuie. Ai pus punctul pe i. Îţi voi solicita din nou atenţia asupra acestei interesante vieţuitoare mici pe care o ţin în mîna. Sub acest înveliş protector sînt numai nervi şi sensibilitate. Nu este evident că atunci cînd un parazit ar vrea să-i solicite atenţia, i-ar găuri carapacea şi astfel i-ar excita aparatul senzorial?

– Desigur.

– Hai să ne gîndim acum la un purice domestic sau un ţinţar care explorează suprafaţa trupului omenesc. S-ar putea să nu ne dăm seama de prezenţa lor. Deodată însă, cînd ne înfig trompa în piele, care e carapacea noastră, ne amintesc neplăcut că nu sîntem cu totul singuri. Ideile mele vor începe fără îndoială să se limpezească în mintea domniei-tale. Lumina licăreşte în întuneric.

– Dumnezeule mare!! Vă propuneţi, evident, să foraţi un puţ prin scoarţa pămîntului.

Challenger închise ochii cu o vanitate nespusă.

– Înaintea domniei-tale vezi pe cel dinţii om care va sfredeli vreodată pielea bătătorită a acestui animal. Aş putea chiar să vorbesc la prezent: care o sfredeleşte.

– Aţi făcut acest lucru?!

– Cu preapreţiosul ajutor al lui Morden. Cred c-aş putea spune chiar: am sfredelit-o! Ani de-a rîndul de muncă stăruitoare, neîntreruptă zi şi noapte, efectuată cu tot felul de sfredele, maşini de găurit, de perforat, de tasat, de explozive, ne-au dus pînă la urmă la ţinta dorită.

– Nu cumva vreţi să spuneţi c-aţi străpuns scoarţa terestră?

– Dacă felul în care te-ai exprimat denotă uimire, e acceptabil. Dacă denotă îndoială...

– Nu, domnule, nici pomeneală de aşa ceva.

– Vei accepta declaraţia mea fără întrebări. Am străpuns scoarţa. Am forat patrusprezece mii patru sute patruzeci şi doi de iarzi, sau,

aproximativ, opt mile. În cursul forării noastre, e interesant să ştii, am scos la lumină o comoară în materie de zăcăminte carbonifere, care cu timpul vor compensa costul întreprinderii noastre. Dificultatea cea mai mare au fost jeturile de apă în straturile adînci de calcar şi în nisipurile Hastings, dar le-am venit de hac. Ultimul stadiu a şi fost atins - şi ultimul stadiu nu este altul decît domnul Peerless Jones. Domnia-ta, domnule, reprezinţi ţînţarul. Maşina de forat arteziană a domniei-tale ia locul acelei proboscide înţepătoare. Mintea şi-a îndeplinit opera. Gînditorul *exit*. Intră mecanicul, un Peerless oarecare cu bagheta magică de metal. E limpede?

– Vorbiţi de opt mile! Am exclamat eu. Vă daţi seama, domnule, că cinci mii de picioare sînt considerate aproape o limită pentru maşini de forat arteziene. Am aflat că există o asemenea maşină în Silezia de Sus, care a ajuns la şase mii două sute de picioare, ceea ce a fost privit ca un miracol.

– Nu m-ai înţeles, domnule Peerless. Fie explicaţia mea, fie mintea domniei-tale este deficitară - n-am să cercetez care din două. Îmi dau seama foarte bine de limitele perforatoarelor arteziene; nu, nu este probabil că aş fi cheltuit milioane de pfunzi pentru tunelul meu colosal, dacă un perforator de şase inci s-ar fi dovedit corespunzător. Tot ceea ce îţi cer este să-mi pui la dispoziţie un sfredel cît mai ascuţit cu putinţă, nu mai lung de o sută de picioare şi acţionat de un motor electric. Un perforator obişnuit, adus înapoi de o cumpănă, va fi întru totul satisfăcător.

– De ce acţionat de un motor electric?

– Sînt aici, domnule Jones, ca să dau dispoziţii, nu explicaţii. Înainte ele a sfîrşi se poate întîmpla, se poate, zic, întîmpla ca însăşi viaţa domniei-tale să depindă de faptul că acest sfredel e acţionat de la distanţă de electricitate. Se poate, presupun, realiza aşa ceva, nu?

– Desigur că se poate.

– Atunci pregăteşte-te s-o faci. Lucrarea nu este încă în stadiul în care ar trebui să intervii domnia ta. Dar deocamdată poţi să te pregăteşti. Nu mai am nimic de adăugat.

– Dar este esenţial, am obiectat eu dojenitor, ca să mă informaţi asupra materiei pe care trebuie s-o străpungă sfredelul. Nisip, lut sau humă, fiecare necesită un tratament deosebit.

– Hai să-i zicem gelatină, spuse Challenger, Da, deocamdată vom presupune că va trebui să forezi în gelatină. Şi acum, domnule Jones, am anumite treburi relativ importante, care mă preocupă, aşa că îţi voi spune bună ziua. Poţi redacta un contract în toată regula, în care să fie menţionate obligaţiile domniei-tale, contract pe care să-l înaintezi şefului meu de lucrări.

M-am înclinat şi-am vrut să plec, dar înainte de a ajunge la uşă, curiozitatea a fost mai puternică decît mine. Profesorul şi începuse să

scrie aprig cu o pană de pasăre scîrţiind pe hîrtie. Se uită mînios în sus, cînd văzu că-l întrerup.

– Ei, domnul meu, ce mai e? Speram c-ai plecat.

– Doream numai să vă întreb, domnule, care poate fi scopul unei experienţe atît de neobişnuite.

– Pleacă, pleacă, domnul meu! strigă el mînios. Ridică-ţi spiritul deasupra bazei mercantile şi a necesităţilor utilitariste ale comerţului. Scutură-ţi mentalitatea vrednică de dispreţ. Ştiinţa are nevoie de cunoştinţe. Chiar dacă cunoştinţele ne-ar călăuzi de la sine, noi tot ar trebui să le căutăm activ. A şti, o dată pentru totdeauna, ce sîntem, de ce sîntem, unde sîntem, nu este aceasta în sine cea mai înaltă dintre toate aspiraţiile umane? Pleacă, domnul meu, pleacă.

Marele lui cap negru se înclină din nou deasupra hîrtiilor şi se făcu totuna cu barba, Pana scîrţîia mai ascuţit ca de obicei. Aşa l-am părăsit pe acest om extraordinar, cu capul învîrtindu-mi-se la gîndul ciudatelor lucrări în care mă aflam acum ca asociat al lui. Cînd m-am întors la biroul meu, l-am găsit pe Ted Malone aşteptîndu-mă cu un zîmbet larg pe toată faţa, curios să afle rezultatul întrevederii.

– Ei bine! exclamă el. Nu s-a întîmplat nimic? Nici un asalt, nici o baterie în poziţie? Ehei, pesemne că ai tratat cu mult tact. Ce impresie ţi-a făcut bătrînul?

– Cel mai exagerat, cel mai insolent, cel mai intolerant şi mai încrezut om pe care l-am întîlnit vreodată.. dar...

– Întocmai! exclamă Malone. Toţi ajungem la acest „dar". Desigur, el este tot ceea ce zici, şi chiar mai mult. Dar simţi că un om atît de mare nu trebuie măsurat cu măsura noastră şi că noi putem suporta din partea lui ceea ce n-am putea răbda din partea oricărui alt muritor în viaţă. Nu-i aşa?

– Ei, încă nu-l cunosc prea bine ca să confirm, dar presupunînd că nu este un megaloman arţăgos, că spune adevărul, atunci, hotărît, este un om unic în felul lui. Dar este adevărat ceea ce spune?

– Desigur că este adevărat. Challenger întotdeauna emite numai adevăruri. Ei, unde anume aţi ajuns? Ţi-a vorbit despre Hengist Down?

– Da, destul de sumar.

– Atunci, află de la mine că întreaga afacere este colosală în concepţie şi colosală în execuţie. Challenger nu poate să-i sufere pe gazetari, dar eu mă bucur de încrederea lui. Ştie că nu voi relata mai mult decît mă autorizează. De aceea îi cunosc planurile sau unele dintre planuri. E o vulpe bătrînă - niciodată nu eşti sigur că l-ai dibuit. Oricum, ştiu destul pentru a te asigura că Hengist Down reprezintă o ofertă concretă, o tranzacţie aproape perfectă. Părerea mea este, pur şi simplu, să aştepţi evenimentele şi, între timp, să-ţi pregăteşti tot utilajul. Vei auzi curînd multe lucruri, fie de la el, fie de la mine.

Întîmplător am auzit ceea ce trebuia chiar de la Malone. După cîteva săptămîni a venit personal la biroul meu, relativ devreme, ca purtător al unui mesaj.

– Vin de la Challenger, mi-a comunicat el.

– Tu eşti ca peştele-pilot pentru rechin.

– Sînt mîndru că pot fi ceva pentru el. Omul acesta este într-adevăr un miracol. El a perfectat totul. E rîndul tău acum. După aceea va fi gata să ridice cortina.

– Eu nu cred pînă nu văd. Tot utilajul e însă gata încărcat pe un camion. Pot să pornesc în orice clipă.

– Atunci fă-o de îndată. Ţi-am dat o recomandare formidabilă în ce priveşte energia şi punctualitatea, aşa că vezi să nu mă faci de rîs. Între timp, hai să mergem amîndoi cu trenul. Am să-ţi dau o idee de ceea ce trebuie făcut.

Era o dimineaţă de primăvară plăcută - ca să fiu exact, în ziua de 22 mai - cînd am făcut acea călătorie predestinată, care m-a adus pe o scenă sortită să rămînă istorică. Pe drum, Malone mi-a înmînat o notă de la Challenger, pe care trebuia s-o consider drept instrucţiunile mele.

„Domnule,

După ce vei sosi la Hengist Down, te vei prezenta la dispoziţia domnului Barforth, ingînerul-şef, care se află în posesia proiectelor mele. Tînărul meu prieten Malone, purtătorul prezentei, este, de asemenea, în legătură cu mine şi mă poale scuti de orice contact personal. Am constatat pînă în prezent anumite fenomene în puţ, chiar sub nivelul celor 14.000 de picioare, care confirmă pe deplin vederile mele asupra naturii organismului planetar, dar este necesară o dovadă şi mai concretă, înainte de a putea spera să fac o impresie asupra inteligenţei amorţite a lumii ştiinţifice contemporane. Această dovadă domnia-ta eşti indicat s-o furnizezi, iar oamenii de ştiinţă să fie martori. În timp ce vei coborî cu lifturile, vei observa - presupunînd că ai rara însuşire a observaţiei - că treci succesiv prin straturi secundare de calcar, prin zăcăminte de cărbune, prin anumite indicaţii ale devonianului şi ale cambrianului şi, în sfîrşit, prin zone de granit, străbătute de cea mai mare parte a tunelului nostru.

Fundul este acum acoperit cu pînză gudronată, de care dispun să nu te atingi, dat fiind că o manevră stîngace a învelişului interior sensibil al pămîntului ar putea să provoace oarecum rezultate premature. După instrucţiunile mele, două traverse rezistente au fost aşezate de-a curmezişul puţului, la 20 picioare de fund, cu un spaţiu între ele. Spaţiul acesta va acţiona ca o menghină, pentru a susţine tubul dumitale artezian. Pentru acţionarea sfredelului vor fi de ajuns cincizeci de picioare, dintre care douăzeci sînt proiectate a rămîne sub traverse, aşa încît vîrful sfredelului să ajungă aproape de pînza gudronată. Dacă îţi preţuieşti viaţa, nu lăsa să se meargă mai departe. Deasupra sfredelului va exista un spaţiu de treizeci de picioare şi, cînd vei face conectarea, trebuie să putem presupune că nu mai puţin de patruzeci de picioare de sfredel vor fi de ajuns în inima Pămîntului. Întrucît magma este foarte moale, consider că probabil nu vei mai avea nevoie de forţă motrice şi că pur şi simplu o slăbire a tubului va fi suficientă ca greutatea lui însăşi să-l introducă în stratul pe care l-am scos la iveală. Aceste instrucţiuni vor părea satisfăcătoare pentru orice inteligenţă normală şi nu mă îndoiesc că domnia-ta vei avea nevoie de mai mult, ceea ce îmi poate fi comunicat prin prietenul nostru Malone.

GeorgeEdward Challenger."

E lesne de închipuit că atunci cînd am ajuns la gara Storrington, aproape de pintenul nordic ele la South Downs, eram într-o stare de extraordinară tensiune nervoasă. Ne aştepta o landoletă 30 Vauxhall, ponosită de intemperii, care ne-a dus hurducăind şase sau şapte mile în sus, pe cărări şi drumeaguri, unde, în ciuda izolării naturale, erau săpate făgaşe adînci, arătînd toate semnele unei circulaţii intense. Un camion avariat zăcea pe iarbă undeva într-un punct, arătînd că avuseră de furcă şi alţii cu terenul accidentat. La un moment dat, o uriaşă piesă mecanică, părînd să fie valvele şi pistonul unei pompe hidraulice, ieşea ruginită de tot dintr-un hăţiş de răchită.

– Asta-i opera lui Challenger, zise Malone zîmbind.

– Spunea că depăşea cu o zecime de inci calculul iniţial, aşa încît pur şi simplu a aruncat-o la marginea drumului.

– Implicînd drept consecinţă un proces, fără îndoială.

– Un proces, dragă băiete! Ehei, noi ar trebui să avem un tribunal ai nostru propriu. Am avea de lucru un an întreg pentru un judecător, ba chiar şi pentru un guvern. Bătrînului diavol nu-i pasă de nimeni. „Rex N... George Challenger N. Rex". Şi unul şi altul ar dănţui draceşte de la un tribunal la altul. Ei, am ajuns. E în ordine, Jenkins, poţi să ne laşi aici!

Un vlăjgan cu o ureche ca o conopidă, care sărea în ochi, se uită pătrunzător în maşină, încruntîndu-se bănuitor. Se destinse însă şi salută, recunoscîndu-mi tovarăşul.

– E în regulă, domnule Malone. Credeam că sînt americanii de la *Associated Press*.

– Ce spui, adulmecă pe aici?

– Astăzi ei, ieri ăia de la *Times*. Ehei, bîzîie de mama focului. Ia priveşte! Arătă un punct îndepărtat pe linia cerului. Vedeţi licărirea aceea? Acolo este telescopul celor de la Daily News din Chicago. Da, se ţin scai de noi. Se înşiruie ca ciorile acolo, de-a lungul rîului Beacon.

– Sărmană gaşcă a vechii prese! spuse Malone, în timp ce intram pe poarta unui gard formidabil de sîrmă ghimpată. Hm, eu fac parte dintre ei şi ştiu ce înseamnă asta.

În clipa aceea am auzit înapoia noastră un behăit jalnic:

– Malone! Ted Malone!

Behăitul venea de la un omuleţ rotofei care tocmai sosise pe o bicicletă cu motor şi se zvîrcolea în înşfăcarea herculeană a portarului.

– Lasă-mă să trec, bîiguia el. Ia mîna de pe mine! Malone, cheamă-ţi gorila.

– Lasă-l, Jenkins! E un prieten al meu! strigă Malone. Ei, păstaie bătrînă, ce s-a întîmplat? Ce vînt te aduce? Fieful tău e Fleet Street [*Strada în Londra, azi cartierul presei.*] nu pustietăţile din Sussex.

– Ştii prea bine ce nevoie mă aduce, spuse necunoscutul. Am

primit misiunea de a scrie un reportaj despre Hengist Down şi nu pot să mă întorc cu mîna goală.

– Regret, Roy, dar aici n-ai să obţii nimic. Va trebui să rămîi de partea cealaltă a gardului. Dacă doreşti ceva mai mult, trebuie să vorbeşti cu profesorul Challenger şi să-i ceri autorizaţia.

– Am fost la el, se tîngui gazetarul. Am fost azi-dimineaţă.

– Ei, şi ce a zis?

– A zis c-o să mă arunce pe fereastră.

Malone rîse.

– Şi tu ce-ai spus?

– I-am spus: dar uşa ce cusur are? Şi am zbughit-o prin ea, tocmai ca să arăt că n-are nici un cusur. Nu aveam timp să mai stau la taifas. Mi-am văzut de drum. Ted Malone, la Londra păreai să fii prieten la cataramă cu taurul ăsta, asirianul ăsta bărbos care mi-a distrus clişeele.

– Nu te pot ajuta, Roy. Aş face-o, dacă aş putea. În Fleet Street se zice că tu te descurci totdeauna, dar de data asta nu-ţi merge. Întoarce-te la birou şi aşteaptă cîteva zile - îţi dau de veste îndată ce bătrînul se înmoaie.

– Nici o şansă să intru?

– Pentru nimic în lume.

– Banii n-au nici un cuvînt de spus?

– Ar trebui să ştii prea bine, ce să mai vorbim?

– Am auzit că mai e puţin pînă în Noua Zeelandă.

– Va îi şi mai puţin pînă la spital, dacă mai dai mult tîrcoale pe aici, Roy. Şi acum, la revedere. Avem şi noi treburile noastre.

– Acesta-i Roy Perkins, corespondent de război, îmi spuse Malone, în timp ce străbăteam complexul. I-am doborît recordul - pînă acum era socotit invincibil. Mutriţa lui grăsulie şi nevinovată îl făcea să pătrundă peste tot. Cîndva am lucrat în aceeaşi redacţie. Ei iată - arătă spre un pîlc de vilişoare cochete cu acoperişuri roşii - aici sînt cantonamentele oamenilor. La foraje lucrează un colectiv splendid de muncitori plătiţi cu mult peste salariile obişnuite. Trebuie să fie burlaci, membri ai ligii antialcoolice şi să depună jurămînt ca vor păstra secretul. Nu cred să fi fost pînă acum vreo defecţiune. Cîmpia aceasta este terenul lor de fotbal şi în casa aceea izolată au biblioteca şi camera de recreere. Bătrînul este un bun organizator, poţi fi sigur. Dumnealui este domnul Barforth, inginerul-şef.

Înaintea noastră se ivi un bărbat înalt, slab, melancolic, cu liniile adînci ale neliniştii săpate pe faţă.

– Sper că sînteţi inginerul de puţuri arteziene, ne întîmpină el mohorît. Am fost informat că veţi veni. Îmi pare bine că vă văd. Nu trebuie să vă mai spun că răspunderea acestor lucrări mă calcă pe nervi. Forăm mereu şi niciodată nu ştim dacă nu ne trezim cu un jet

de apă calcaroasă, un strat de cărbuni, o vînă de petrol sau, poate, în sfîrşit, cu focul iadului. Pînă în prezent, am fost cruţaţi de această surpriză, dar acum vei intra în acţiune dumneata, după cîte ştiu.

– Este atît de cald acolo jos?

– Da, e cald, nu se poate spune că nu. Totuşi poate nu e mai cald decît o indică presiunea barometrică şi spaţiul limitat. Din păcate, ventilarea e cu totul nesatisfăcătoare. Pompăm aer în jos, dar oamenii de schimb şi chiar flăcăii voluntari pot sta cel mult două ore. Profesorul a coborît ieri şi a fost încîntat de tot ce a văzut. Cel mai bun lucru este ca, după ce luaţi o gustare, să vedeţi totul cu ochii dumneavoastră.

După ce am luat la repezeală o gustare frugală, am fost introduşi cu o grabă amabilă de director în tainele uzinei electrice. Peste tot se vedeau mormane de utilaj învechit, presărat pretutindeni în iarbă. Într-o parte era o lopata hidraulică Arrol, uriaşă, demontată, cu care se făcuseră repede primele excavaţii. Lîngă ea se afla un scripete mare, care acţiona un odgon de oţel, scoţînd rapid din fundul puţului, una după alta, cupele pline cu excavaţii. În uzina electrică se aflau mai multe turbine Escher Wyss de mare putere, cu o sută patruzeci de turaţii pe minut, comandînd acumulatorii hidraulici care dezvoltau o presiune de 1400 pfunzi pe inciul pătrat, transmisă prin conducte de 3 inci în fundul puţului, unde acţionau patru sfredele de stînci cu cuţite de foraj de tip Brandt. Alături de sala maşinilor era uzina electrică ce furniza energie pentru o amplă instalaţie de lumină, iar lîngă ea se afla altă extraturbină de 200 cai putere, care acţiona un ventilator, de 10 picioare, cu aer comprimat, transmis printr-o conductă de 12 inci pînă în fundul lucrărilor. Directorul îmi arăta aceste minunăţii, însoţindu-le de numeroase explicaţii tehnice care mă plictiseau de moarte, aşa cum am făcut la rîndul meu cu cititorul. Interveni o întrerupere binevenită. Cînd auzii huruitul unor roţi, m-am bucurat văzîndu-mi Leyland-ul de 3 tone rulînd şi hurducînd pe iarbă, încărcat pînă sus cu utilaj şi conducte şi aducîndu-l pe Peters, contramaistrul meu şi pe un alt lucrător nespus de mînjit pe faţă. Amîndoi au început de îndată să descarce materialele şi să le care unde trebuia. Lăsîndu-i să-şi vadă de treabă, directorul, Malone şi eu însumi ne-am apropiat de puţ. Era o lucrare uimitoare, la o scară mult mai mare decît mi-o închipuisem. Miile de tone de excavaţii formau o haldă înaltă, în formă de potcoavă, în jurul puţului. În concavitatea acestei halde alcătuită din calcar, lut, cărbuni şi granit, se zbîrleau în sus stîlpi de fier şi roţi care acţionau pompele şi lifturile conectate cu uzina electrică, adăpostită într-o clădire de cărămidă care se ridica lîngă gura pucului; aceasta se căsca asemenea unui hău uriaş cu un diametru de vreo 30-40 picioare, consolidat cu cărămidă şi ciment. În timp ce întindeam gîtul pe marginea lui şi priveam în jos abisul

înfiorător despre care fusesem informat că era adînc de 8 mile, mi se învîrtea capul la gîndul acelei adîncimi ameţitoare. Lumina soarelui cădea pieziş pe gura puţului şi nu puteam să văd decît vreo cîteva sute de iarzi de calcar alb, murdar de noroi, zidit ici şi colo, unde peretele păruse instabil. Deodată am zărit departe, în întunericul din adînc, o licărire slabă, un mic punct de lumină limpede şi stăruitor pe fundul negru ca smoala.

– Ce-i lumina aceea? am întrebat eu.

Malone s-a aplecat lîngă mine peste parapet.

– Urcă un lift, spuse el. Impresionant, nu? Licărirea aceea slabă este a unei lămpi puternice cu arc, aflată la o milă şi mai bine de aici. Urcă repede. O să fie aici în cîteva minute.

Stăruitor, punctul de lumină crescu tot mai mult, pînă ce razele sale argintii umplură puţul, trebuind să-mi feresc ochii de lumina lor orbitoare. O clipă după aceea cuşca de fier zăngăni pe platforma de oprire şi din ea ieşiră patru oameni.

– Nu-i glumă să faci un schimb la o asemenea adîncime, spuse Malone. Pe cît se vede, echipa dumitale e gata să pornească la treabă. Cred că cel mai bun lucru pe care-l avem de făcut este să coborîm. Atunci vei putea să vezi totul cu ochii dumitale.

M-a condus într-o anexă a sălii maşinilor. Pe pereţi atîrnau cîteva costume dintr-o ţesătură foarte uşoară. Urmînd exemplul lui Malone, mi-am scos totul de pe mine, am îmbrăcat unul din acele costume şi m-am încălţat cu o pereche de papuci cu tălpi de cauciuc. Malone, care se echipase înaintea mea, a ieşit din vestiar.

O clipă după aceea am auzit nişte bufnituri, ca şi cînd s-ar fi încăierat o haită de clini şi, alergînd afară, l-am găsit pe prietenul meu rostogolindu-se pe pămînt, încleştat de muncitorul care ajutase la aşezarea în ordine a conductelor mele arteziene. El încerca să smulgă ceva din mîna celuilalt, care strîngea acel ceva cu disperare. Dar Malone, mult mai puternic decît el, i-l smulse din mîini şi-l călca în picioare, pînă ce-l făcu zob. Abia atunci mi-am dat seama că era un aparat fotografic. Lucrătorul cu faţa mînjită se ridică jalnic de jos.

– La naiba. Ted Malone! exclamă el. Era un aparat nou-nouţ de zece guinee.

– N-am ce-ţi face, Roy. Te-am văzut cînd ai luat poze şi n-aveam altceva de făcut.

– Cum naiba te-ai amestecat printre utilajele mele? am strigat eu, cu o indignare îndreptăţită.

Pişicherul făcu cu ochiul, rînjind.

– Găseşti totdeauna felurite mijloace, spuse el. Dar nu-l osîndi pe contramaistrul dumitale. N-a ştiut nimic. Mi-am schimbat hainele cu ajutorul lui.

– Şi acum ai să pleci, spuse Malone. Orice discuţie e de prisos,

Roy. Dacă ar fi fost aici Challenger, asmuţea clinii pe tine. Am fost şi eu în asemenea situaţii, aşa că n-am să fiu prea aspru. Aici sînt însă cîine de pază şi pot să muşc tot aşa de bine precum latru. Hai! Şterge-o!

Aşadar întreprinzătorul nostru vizitator fu scos afară din complex de doi lucrători care îl priveau rînjind. Publicul va înţelege, în sfîrşit, geneza acelui senzaţional articol pe patru coloane cu titlul: *Visul nebun al unui om de ştiinţă*, cu subtitlul *Un tunel spre Australia*, care a apărut în *The Adviser* cîteva zile mai tîrziu, aducîndu-l pe Challenger în pragul apoplexiei şi pe redactorul-şef al publicaţiei *The Adviser* la cea mai neplăcută şi primejdioasă întrevedere din viaţa lui. Articolul era un reportaj foarte colorat şi înflorit al aventurii lui Roy Perkins, „experimentatul nostru corespondent de război", şi conţinea pasaje violente ca: „Taurul hirsut de la Enmore Gardens", „Un complex păzit de sîrmă ghimpată, de bătăuşi pociţi, de copoi", şi, în sfîrşit: „am fost smuls de la gura tunelului anglo-australian de două brute, cel mai sălbatic fiind un fiuieră-vînt pe care îl cunoscusem mai înainte din vedere ca pe un parazit al profesiei gazetăreşti, în timp ce al doilea, o figură sinistră într-un bizar costum tropical, poza ca inginer de fîntîni arteziene, deşi înfăţişarea lui amintea mai curînd de Whitechapel [Cartier de periferie londonez.]. Etichetîndu-ne în felul acesta, pezevenghiul zugrăvea minuţios construcţiile de la gura puţului şi o excavaţie în zigzag prin care trenuri funiculare trebuiau să pătrundă în pămînt. Singurul inconvenient practic pe care îl avea articolul era că sporea simţitor mulţimea acelor pierde-vară care cutreierau pe la South Downs, aşteptînd să se întîmple ceva. A venit şi acea zi cînd s-a întîmplat într-adevăr ceva şi cînd ei ar fi preferat să se afle în altă parte.

Contramaistrul meu şi aşa-zisul lui ajutor presăraseră peste tot aparatele, lăzile cu materiale, sfredelele W, verigile de încărcătură, dar Malone stăruia să lăsam totul baltă şi să coborîm în fundul puţului. În acest scop, am intrat într-un lift construit din bare de oţel şi, în compania inginerului-şef, am coborît vertiginos în măruntaiele pămîntului. În puţ funcţionau mai multe lifturi automate, fiecare cu propria sa staţie operativă, scobită în peretele excavaţiei. Ele circulau cu mare viteză şi aveai mai curînd senzaţia că goneşti pe o cale ferată verticală decît într-un lift lent, aşa cum sînt cele britanice.

Întrucît liftul era făcut din bare şi era viu iluminat, vedeam clar straturile pe care le străbăteam. Le priveam pe rînd, în timp ce erau prinse fulgerător în lumină. În goană. Erau calcaruri gălbui, straturi Hastings cafenii, straturi Ashburnham mai deschise, luturi carbonifere negre şi apoi, sclipind în lumina electrică, strat după strat de lignit negru sclipitor, alternînd cu conglomerate de lut. Ici-colo erau consolidate cu lucrări de cărămidă. În general însă pereţii puţului nu

aveau nevoie de consolidare şi te minunai privind munca uriaşă şi iscusinţa tehnică pe care o reprezentau. Sub straturile de cărbuni se vedeau zăcăminte alternative, cu o înfăţişare asemănătoare cu betonul şi după ele am trecut glonţ prin zone de granit primitiv, unde cristalele de cuarţ sclipeau şi licăreau, ca şi cînd pereţii negri ar fi fost presăraţi cu pulbere de diamante. Coboram tot mai jos şi mai jos - mai jos decît pătrunseseră vreodată alţi muritori.

Coloritul stîncilor arhaice era variat şi n-am să uit niciodată o centură lată de feldspat trandafiriu, care sclipi cu o frumuseţe nepămîntească înaintea puternicelor noastre lămpi. Strat după strat, nivel după nivel, aerul deveni tot mai dens şi mai cald, pînă ce chiar şi costumul nostru uşor devenise de nesuportat şi sudoarea curgea şiroaie de pe noi în papucii cu tălpi de cauciuc. În sfîrşit, tocmai cînd aveam impresia că nu mai pot să suport, ne-am oprit la ultimul nivel şi am ieşit pe platforma circulară tăiată în rocă. Malone arunca de jur împrejur spre pereţi priviri pline de îndoială. Dacă n-aş fi ştiut că era unul dintre bărbaţii cei mai curajoşi, aş fi putut spune că părea extrem de nervos.

– Ciudată materie, observă inginerul şef, trecîndu-şi mîna peste cea mai apropiată secţiune de stîncă. În lumina aceasta sclipea ca o zgură bituminoasă.

– Aici s-au produs zguduiri, cutremure. Nu ştiu ce se întîmplă. Profesorul pare încîntat de acest lucru, dar mie mi se pun probleme cu totul noi.

– Sînt obligat să spun că am văzut peretele vibrînd destul de perceptibil, spuse Malone. Ultima oară cînd am fost aici se fixau traversele acestea încrucişate pentru instalarea sfredelului dumitale. Cînd s-au scobit pereţii pentru introducerea suporturilor, aceştia vibrau la fiece lovitură. Teoria bătrînului pare absurdă în solida şi bătrîna Londră, dar aici jos, la opt mile de la suprafaţa pămîntului, nu prea mai sînt sigur de nimic.

– Dacă ai vedea ce se află sub pînza aceea gudronată ai fi şi mai puţin sigur, spuse inginerul. Stînca de la bază se taie ca brînza şi cînd am străbătut-o am ajuns la o nouă formaţie, care nu semăna cu nimic de pe pămînt. „Acoperiţi-o! N-o atingeţi!" a strigat profesorul. Aşa că după instrucţiunile sale am acoperit-o cu pînză gudronată şi ea zace acolo neatinsă.

– Nu putem să aruncăm o privire?

Pe faţa lugubră a inginerului se oglindi teama.

– Nu-i de glumit cu profesorul, şovăi el. Este atît de afurisit, de şiret, încît niciodată nu ştii de unde te pîndeşte. Totuşi vom risca să tragem puţin cu ochiul. El întoarse în jos lampa-reflector, aşa încît lumina sclipi pe pînza neagră. Apoi se aplecă şi, apucînd o funie legată de colţul pînzei, o răsfrînse pe o suprafaţă de cîţiva iarzi. Se ivi cea

mai extraordinară şi înspăimîntătoare privelişte. Dedesubtul pînzei era o substanţă cenuşie, strălucitoare şi lucioasă, care creştea şi descreştea, palpitînd încet. Pulsaţiile nu erau directe, ci dădeau impresia unui ritm uşor, care unduia la suprafaţa substanţei... Această suprafaţă în sine nu era întru totul omogenă, dar sub ca se vedeau ca printr-o sticlă nişte pete alburii nedesluşite şi nişte bulboane care îşi schimbau mereu forma şi mărimea. Ne uitam toţi trei vrăjiţi la acea privelişte extraordinară.

– Pare mai curînd un animal jupuit, şopti Malone cu teamă. Bătrînul nu e prea departe de adevăr cu acel nefericit *echinus* al lui.

– Doamne, Dumnezeule! am exclamat. Şi eu trebuie să împlînt o cange în fiara asta.

– Asta-i norocul tău, fiule, spuse Malone. Îmi pare rău, dar şi eu voi fi obligat să mă aflu lîngă tine cînd ai s-o faci.

– Ei bine, eu nu voi participa, protestă inginerul-şef cu hotărîre.

– Niciodată n-am fost mai lucid decît acum în faţa acestei privelişti. Dacă bătrînul stăruie, renunţ la portofoliul meu. Dumnezeule mare, ia priviţi!

Suprafaţa cenuşie săltă deodată, unduind spre noi. Cum face un val cînd îl priveşti de după dig... Apoi descrescu şi pulsaţiile abia perceptibile continuară ca şi mai înainte. Barforth lăsă funia şi trase pînza la loc.

– Parcă ar şti că sîntem aici.

– De ce o fi unduind aşa spre noi? S-ar putea ca lumina să aibă un efect oarecare asupra ei.

– Acum ce trebuie să fac? am întrebat eu.

Domnul Barforth arătă spre cele două traverse puse de-a curmezişul puţului chiar sub punctul de oprire al liftului. Între ele era un interval de aproape nouă inci.

– Asta a fost ideea bătrînului, spuse el. Cred c-aş fi putut să le fixez mai bine, dar încearcă să discuţi cu bizonul turbat. E mai comod şi mai sigur să faci întocmai cum spune în orice privinţă. El e de părere să lucrezi cu sfredelul de şase inci şi să-l fixezi într-un fel oarecare între suporturile acestea.

– Ei bine, nu cred că treaba asta e prea dificilă, am răspuns eu. Mă apuc de lucru chiar azi.

A fost, cum e lesne de închipuit, cea mai stranie experienţă a vieţii mele cu adevărat variate, în timpul căreia am săpat puţuri pe toate continentele Pămîntului. Întrucît profesorul Challenger stăruia foarte mult ca operaţia să fie dirijată de la distanţă şi cum începusem să văd o bună doză de raţiune în această pretenţie a sa, trebuia să imaginez un procedeu de comandă electrică, a cărui realizare era destul de uşoară, întrucît în puţ erau instalate fire de sus pînă jos.

Cu o grijă deosebită, împreună cu Peters. Contramaistrul meu.

Am coborît în puţ conductele, sprijinindu-se pe stratul stîncos. După aceea, am ridicat platforma de la ultimul strat ca să ne facem loc. Întrucît eram de părere să folosim sistemul de percuţie, deoarece nu ne puteam baza exclusiv pe gravitate, am suspendat cumpăna de o sută de pfunzi pe un troliu, sub lift, şi am întins conductele dedesubt, încheind cu una terminală în formă de V. În sfîrşit. Cablul care susţinea cumpăna era montat pe marginea puţului în aşa fel încît cumpăna să rămînă degajată la o comandă electrică. Era o muncă delicată şi grea, executată într-o căldură mai mult decît tropicală şi stăpîniţi fiind de sentimentul întotdeauna prezent că o lunecare a piciorului sau căderea unei scule pe pînza de sub noi putea provoca cine ştie ce catastrofă de neînchipuit. Ne înfricoşa tot ceea ce vedeam împrejur şi la picioarele noastre.

Mereu şi mereu se simţea un tremur, o vibraţie unduind de-a lungul pereţilor şi chiar am simţit sub mîini o pulsaţie nedesluşită, cînd îi atingeam. Nici lui Peters, nici mie nu ne-a părut rău cînd am semnalat pentru ultima oară că eram gata să ieşim la suprafaţă şi să raportăm domnului Barforth că profesorul Challenger îşi putea face experienţa cînd dorea.

Şi n-am avut mult de aşteptat. Nu mai tîrziu decît după trei zile de la executarea lucrărilor, am primit o notă. Era o invitaţie obişnuită „între intimi" şi suna astfel:

> „PROFESOR G. E. CHALLENGER
> F.R.S., M.D., D. SC. ETC.
> (Fost preşedinte al institutului zoologic şi deţinător al atîtor titluri şi funcţiuni onorifice încît acestea depăşesc capacitatea prezentei invitaţii) solicită prezenţa
> Domnului Jones (fără doamna),
> La orele 11,30 a.m., joi 21 iunie, pentru a fi martor la un remarcabil triumf al spiritului asupra materiei la
> HENGIST DOWN, SUSSEX.
> Tren special gara Victoria 10,5
> Pasagerii îşi plătesc biletul. Masa, după experienţă, sau nu, în funcţie de împrejurări. Gara Storrington 11 bis, Enmore Gardens S.W.".

Am aflat că Malone tocmai primise şi el o misivă asemănătoare, pentru care pufnea de rîs.

– Pur şi simplu îşi dă ifose, trimiţîndu-ne asemenea marafeturi, spuse el. Trebuie să fim acolo, orice s-ar întîmpla, aşa cum îi spune călăul ucigaşului. Dar află că a făcut toată Londra să bîzîie. Este oriunde îi place să fie, cu un reflector, în prim plan, proiectat în plin asupra bătrînului său cap păros.

În sfîrşit, veni ziua cea mare. În ceea ce mă priveşte, m-am gîndit că era bine să mă duc la faţa locului în ajun, seara, ca să mă asigur că totul era în ordine. Maşina noastră de forat era fixată în poziţie, cumpăna ajustată, dispozitivele electrice puteau fi conectate cu uşurinţă. Eram satisfăcut că participarea mea la acea stranie

experienţă avea să se petreacă fără obstacole. Comanda electrică se clădea dintr-un punct aflat la vreo cinci sute de iarzi de gura puţului, spre a evita orice pericol.

Cînd în dimineaţa hotărîtă - o ideală zi de vară engleză - am ieşit la suprafaţă liniştit, am urcat pînă la jumătatea colinei Down, de unde aveam o vedere generală asupra celor ce se petreceau.

Toată lumea părea să vina la Hengist Down. Cît vedeai cu ochii, drumurile erau pline de oameni. Autobuzele veneau hurducîndu-se şi clătinîndu-se pe şosele şi-şi descărcau pasagerii la poarta complexului. Acolo sfîrşea drumul lor de cele mai multe ori. O mare ceată de paznici veghea la poartă; nici pomeneală să intre careva în complex prin promisiuni sau bacşişuri, ci numai prezentînd jinduitele tichete galbene. De aceea oamenii se răspîndeau pe povîrnişul colinei, pînă sus, pe creastă, unde se adunase o mulţime de spectatori. Era o atmosferă ca la Epson Down în ziua derbyului. Înăuntrul complexului, pe anumite porţiuni, se instalaseră împrejmuiri din sîrmă şi feluriţii privilegiaţi erau conduşi spre aceste locuri rezervate pentru ei. Unele împrejmuiri erau pentru pairi [*Pair*, *membru a*! *Camerei Lorzilor*.] altele pentru membrii Camerei Comunelor, una pentru fruntaşii asociaţiilor ştiinţifice şi oamenii de ştiinţă celebri, inclusiv Leppelier de la Sorbona şi Dr. Driesinger de la Academia din Berlin. O împrejmuire special rezervată, cu saci de nisip şi cu acoperiş de tabla ondulată, era amenajată deoparte pentru trei membri ai familiei regale. La orele 11 şi un sfert un şirag de automobile au adus de la gară pe oaspeţii cu invitaţii speciale şi eu am intrat în complex pentru a asista la recepţie.

Profesorul Challenger stătea în prima îngrăditură rezervată elitei, strălucitor, în frac cu vestă albă şi joben lucios, cu expresia omului atotputernic îmbinată cu o condescendenţă aproape agresivă, şi cu un orgoliu de rău augur. „Vădit, expresia tipică a complexului Iehova", aşa cum l-a descris unul dintre criticii lui. El asista, conducea şi uneori îşi îndemna oaspeţii să-şi ocupe locurile. În sfîrşit, după ce îşi adună elita în jur, se opri pe un dîmb potrivit şi privi în jurul lui cu aerul unui preşedinte care aşteaptă nişte aplauze binevenite. Întrucît aşa ceva nu se auzea deloc, Challenger intră brusc în subiect, cu glasul lui tunînd pînă departe.

– Domnilor, rosti el, cu prilejul acesta nu e nevoie să spun şi „doamnelor". Dacă nu le-am invitat să fie de faţă cu noi în dimineaţa aceasta, nu este, vă pot asigura, din lipsa de preţuire, pentru că pot spune, urmă el cu un umor elefantin şi cu o falsă modestie, că relaţiile dintre noi au fost întotdeauna din ambele părţi excelente şi chiar intime. Adevăratul motiv este că experienţa noastră conţine o oarecare doză de pericol, deşi acesta nu este suficient pentru a justifica emoţia pe care o văd pe multe din feţele domniilor voastre. Va interesa membrii presei să ştie că am rezervat scaune anume pentru ei pe

terasamentele de rocă, avînd cîmp de vedere direct asupra scenei operaţiilor.

Domniile-lor au dovedit un interes inoportun, rareori deosebit de impertinenţă, în ceea ce priveşte treburile mele, aşa încît, cu această ocazie cel puţin, nu se pot plînge că nu le-am satisfăcut exigenţele. Dacă nu se va întîmpla nimic, ceea ce este foarte posibil, cel puţin eu am făcut tot ce am putut. Pe de altă parte, dacă se va întîmpla ceva, ei vor fi într-o excelentă poziţie pentru a vedea experienţa, a o înregistra total, simţindu-se pînă la urmă mîndri de misiunea lor.

După cum poate fi uşor de înţeles, e imposibil pentru un om de ştiinţă să explice acelora care pot fi denumiţi, fără desconsiderare nejustificată, oameni de rînd, variatele motive ale concluziilor şi acţiunilor sale. Se aud unele întreruperi nemanierate, aşa că vom cere domnului cu ochelari în ramă de corn să nu-şi fluture umbrela (un glas: „asemenea vorbe despre oaspeţii dumitale sînt mai mult decît ofensatoare"). Probabil că expresia mea „oameni de rînd" să te fi jignit pe domnia-ta. Să-mi fie permis să spun atunci că ascultătorii mei sînt o gloată cîtuşi de puţin de rînd. Nu ne vom pierde în jocuri de cuvinte. Eram pe punctul de a spune, înainte de a fi întrerupt de această remarcă necuviincioasă, că întreaga problemă este pe deplin şi cu multă limpezime discutată în cartea mea despre Pămînt, în curs de apariţie, pe care o pot aprecia cu toată modestia cuvenită ca una dintre cărţile epocale despre istoria lumii (larmă generală şi strigăte: „La fapte. Pentru ce-am venit aici? E o glumă?"). Tocmai voiam să explic totul şi dacă voi mai fi întrerupt, mă voi vedea silit să iau măsuri ca să restabilesc buna-cuviinţă şi ordinea, a căror lipsă este atît de dureros vădită. Problema în sine constă în faptul că am forat un puţ prin scoarţa Pămîntului şi că sînt pe punctul de a încerca efectele unei viguroase excitări asupra aparatului său senzorial, o operaţie delicată care va fi efectuată de subordonaţii mei, domnul Peerless Jones, un aşa-zis specialist în fîntîni arteziene şi domnul Edward Malone, care e reprezentantul meu în această ocazie. Substanţa dezvăluită, sensibilă, va fi excitată, şi cum va reacţiona rămîne de văzut. Dacă acum veţi fi atît de amabili să vă ocupaţi locurile, aceşti doi domni vor coborî în puţ şi vor face ultimele pregătiri... După aceea vom apăsa pe acest buton electric de pe masă şi experienţa va avea loc.

Auditorii cuvîntărilor lui Challenger simţeau de obicei, ca şi Pămîntul, că epidermele lor protectoare erau înţepate şi nervii lăsaţi descoperiţi. Adunarea de faţă nu făcea excepţie, întrucît, în timp ce invitaţii se întorceau la locurile lor, se auzea un murmur înfundat de critici şi resentimente. Challenger şedea singur pe dîmb, lîngă măsuţă, cu coama şi cu barba neagră fremătînd de agitaţie - o imagine rău prevestitoare. Nici Malone nici eu nu puteam admira priveliştea aceea, întrucît ne grăbeam să ne îndeplinim extraordinara misiune. Douăzeci

de minute mai tîrziu ne aflam în fundul puţului şi trăgeam pînza gudronată de pe magma dată la iveală!

Înaintea noastră se dezvăluia o privelişte uimitoare. Printr-o stranie telepatie cosmică, bătrîna planetă părea să fi aflat că un nemaiauzit atentat la libertate era pe punctul de a se săvîrşi. Magma dezvăluită era ca o oală în clocot. Mari bulboane cenuşii se ridicau şi plesneau cu un ecou asurzitor.

Bulele de aer şi golurile din interior se separau şi se contopeau într-o activitate agitată. Unduirile transversale erau mai puternice şi mai repezi decît înainte. Un fluid purpuriu întunecat se ivi, pulsînd în anastomozele şerpuitoare ale canalelor de sub suprafaţă. În toate se vădea palpitaţia vieţii. Un miros greu făcea aerul anevoie de respirat pentru plămînii omeneşti. Privirile îmi erau fixate asupra acestei stranii privelişti, cînd Malone, lîngă cotul meu, tresări deodată, alarmat.

– Dumnezeule, Jones! strigă el. Priveşte!

Am aruncat într-acolo o privire şi o clipă după aceea am deconectat dispozitivul electric şi am sărit în lift.

– Vino! i-am strigat. S-ar putea să urmeze o goană pe viaţă şi pe moarte.

Ceea ce văzusem era într-adevăr înspăimîntător. Tot fundul puţului părea că participă la activitatea tot mai intensă pe care o observasem sub picioarele noastre.

Pereţii păreau, prin asociaţie, să palpite, să pulseze şi ei. Această mişcare avea o înrîurire asupra orificiilor pe care se sprijineau traversele şi era clar că la cea mai mică retragere a pereţilor - totul depinzînd de cîţiva inci - traversele se vor prăbuşi. Dacă s-ar fi întîmplat aşa ceva, atunci vîrful ascuţit al conductei mele ar fi străpuns desigur magma, cu totul independent de deconectarea electrică.

Înainte de a se întîmpla acest lucru, era o chestiune de viaţă şi de moarte pentru Malone şi pentru mine să ieşim din puţ. Să fii la opt mile în pămînt, cu posibilitatea unei subite convulsiuni extraordinare, era o perspectivă înfiorătoare. Zburam disperaţi spre suprafaţă.

Va uita cîndva vreunul dintre noi acea goană, acel coşmar? Lifturile bîzîiau, zumzăiau - totuşi minutele păreau ore. Îndată ce ajungeam la un etaj, ţîşneam afară şi ne repezeam în liftul următor, apăsam pe buton şi zburam mai departe. Prin acoperişul din drugi de oţel puteam să vedem sus, departe, micul punct de lumină de la gura puţului. Tot mai mare şi mai mare, în cele din urmă deveni un cerc deplin şi ochii noştri bucuroşi se opriră asupra ghizdului de cărămidă de la intrare. Ţîşnind afară, în sfîrşit, într-o clipă plină de bucurie şi de recunoştinţă nebună, am sărit din închisoarea noastră, simţind sub picioare, încă o dată, iarba verde. Am scăpat ca prin urechile acului.

Nu făcusem nici treizeci de paşi de la gura puţului cînd, jos, departe, în adîncuri, suliţa mea de fier s-a înfipt în ganglionul de nervi ai Maicii Glii şi marea clipă sosi. Ce se întîmplase? Nici Malone, nici eu n-am fost în stare să spunem, căci amîndoi am fost măturaţi ca de un ciclon şi zvîrliţi în iarbă, rostogolindu-ne mereu şi mereu ca două pietricele care lunecau pe gheaţă. În acelaşi timp, urechile noastre au fost asurzite de urletul cel mai îngrozitor care s-a auzit vreodată. Cine din toate sutele de oameni caro au trăit clipele acelea a putut să descrie fidel îngrozitorul vuiet? Durerea, mînia, ameninţarea şi maiestatea ultragiată a naturii, totul se contopea într-un singur răcnet cumplit. El ţinu un minut întreg - o mie de sirene într-una singură - paralizînd toată mulţimea aceea cu stăruinţa lui sălbatică şi plutind departe prin văzduhul liniştit al verii, pînă ce ecoul lui se răspîndi de-a lungul întregii coaste de sud, ba chiar ajunse şi la vecinii noştri francezi, dincolo de canal. Nici un sunet n-a egalat vreodată în istorie răcnetul Pămîntului rănit.

Uluiţi, asurziţi, Malone şi cu mine am simţit şocul, am auzit vuietul, dar am aflat din relatările altora celelalte amănunte ale acelei scene extraordinare.

Cele dintîi proiectile azvîrlite din măruntaiele Pămîntului au fost lifturile. Celelalte dispozitive, prinse de pereţi, au scăpat suflului, dar duşumelele trainice ale lifturilor au fost izbite în plin de şuvoiul vertical. Cînd mai multe alice sînt plasate laolaltă într-o ţeava în care se suflă, ele ţîşnesc la rînd, una după alta. Tot astfel, cele paisprezece lifturi se iviră unul după altul în văzduh, înălţîndu-se unul după altul şi descriind o parabolă superbă, unul din ele aterizînd în mare aproape de digul de la Worthing şi al doilea pe o cîmpie nu departe de Chichester. Privitorii au declarat că din toate priveliştile stranii pe care le-au văzut vreodată, nici una n-a fost întrecută de aceea a celor paisprezece lifturi plutind lin pe cerul albastru.

După aceea a ţîşnit gheizerul, tromba uriaşă a unei substanţe urît mirositoare ca melasa, consistentă ca gudronul, ridicîndu-se la o înălţime apreciată la două mii de picioare. Un aeroplan de observaţie, care plutea deasupra priveliştii, a fost lovit, a fost înşfăcat ca de un balaur şi a aterizat forţat, om şi maşină făcuţi totuna de noroi. Acea substanţă respingătoare cu miros urît, pătrunzător, greţos, trebuie să fi fost sîngele vieţii planetei sau, precum susţin profesorul Driesinger şi şcoala de la Berlin, o secreţie protectoare asemenea aceleia a sconcsului, secreţie cu care Natura a înzestrat-o pe Maica Glie ca să se apere de Challengerii indiscreţi şi inoportuni. Totuşi cel dintîi ofensator, aşezat pe tronul lui, pe dîmb, scăpă neatins, în timp ce nefericiţii gazetari aflaţi în linia întîia de foc au fost atît de împroşcaţi, de udaţi, încît nici unul din ei n-a putut să iasă în lume mai multe săptămîni. Torentul de putreziciune a fost dus de vînt spre sud şi a

căzut peste nefericita mulţime care aşteptase atît de mult şi cu atîta răbdare pe colinele de la Downs ca să vadă ce se va întîmpla. N-au fost accidente. Nimeni n-a avut de suferit ceva, dar mulţi au mirosit urît după aceea şi încă mai păstrează între pereţii lor cîte o amintire a marii întîmplări.

În cele din urmă puţul s-a surpat. Aşa cum natura închide încet o rană din adînc, spre suprafaţă, tot astfel Pămîntul vindecă nespus de repede orice leziune făcută în substanţa sa vitală. S-a auzit un scrîşnet prelung, strident, în timp ce pereţii puţului se împreunau, zgomotul răbufnind din adîncuri şi apoi ridicîndu-se tot mai sus, pînă ce, cu un tunet asurzitor, ghizdurile de cărămidă ale puţului se turtiră şi se sfărîmară, în timp ce o vibraţie, ca un cutremur uşor, nărui terasamentele şi ridică deasupra locului unde fusese puţul o piramidă de cinci sute de picioare, alcătuită din sfărîmături şi fier rupt. Experienţa profesorului Challenger nu era numai încheiată, dar fusese înmormîntată, ascunsă pentru totdeauna vederii omeneşti. Dacă nu s-ar vedea acolo obeliscul ridicat de *Royal Society*, ar fi îndoielnic că urmaşii noştri vor şti vreodată locul exact al acelui eveniment neobişnuit.

Apoi veni marele final.

Multă vreme după acele fenomene succesive s-a aşternut o linişte şi o tăcere încordată, în timp ce oamenii îşi recăpătau cumpătul şi încercau să-şi dea seama exact ce se întîmplase şi cum se ajunsese acolo. Şi deodată ţîşni în minţile lor revelaţia măreţei realizări, uriaşa întindere a concepţiei, geniul şi minunăţia execuţiei. Şi ei se întoarseră brusc spre Challenger. Din toate părţile cîmpiei răsunară strigăte de admiraţie. Pe dîmb, el privea în jos spre marea de chipuri întoarse către el, întretăiată doar de batistele care fluturau. Privind înapoi îl văd mai bine acum decît îl vedeam atunci. Se ridicase de pe scaun cu ochii pe jumătate închişi, pe faţă cu zîmbetul conştient al meritului, cu mina stîngă în şold, cu dreapta dusă la piept, sub frac.

Fără îndoială că imaginea aceea va rămîne nemuritoare, întrucît am auzit împrejurul meu ţăcănitul aparatelor, ca acela de la jocul crichetului pe cîmp. Soarele de iunie strălucea auriu deasupra capului său, în timp ce el se întorcea grav, făcînd o plecăciune spre fiecare punct cardinal. Challenger super-om de ştiinţă, Challenger arhipionierul, Challenger primul om dintre toţi oamenii pe care Maica Glie a fost silită să-l recunoască.

Şi drept epilog, încă un cuvînt. Desigur, e bine cunoscut că efectul experienţei s-a simţit pe tot Pămîntul. Este adevărat că planeta rănită n-a scos nicăieri un asemenea urlet ca în punctul de pătrundere, dar prin comportarea sa, pretutindeni ea a arătat că e într-adevăr o entitate. Şi-a arătat indignarea prin fiecare orificiu, prin fiecare vulcan. Hecla a mugit pînă ce islandezii s-au temut de un cataclism.

Vezuviul a răsuflat adînc din măruntaie. Etna a împroşcat o cantitate oarecare de lavă şi, drept urmare, împotriva lui Challenger a fost intentat un proces de o jumătate de milion de lire în faţa instanţelor de judecată din Italia, reprezentînd daune pentru nimicirea viilor. Chiar în Mexic şi în centrul Americii Centrale erau semne ale unei intense mînii plutonice, iar urletele vulcanului Stromboli au asurzit întreaga Mediterană răsăriteană.

E o ambiţie obişnuită a oamenilor să facă întreaga lume să vorbească, dar a fost numai privilegiul lui Challenger să facă întregul Pămînt să răcnească.

Sam Moskowitz consideră că povestirea se caracterizează printr-o „puternică originalitate" (3). Fără a-i contesta nici o clipă meritele, trebuie să menţionăm că ideea aparţine scriitorului francez G. de Wailly, autorul romanului *Asasinul globului*, publicat în *Journal des Voyages*, în 1910. Pentru că şi-a pierdut familia într-un cutremur, eroul romanului jură să ucidă Pământul, care i se pare a fi un animal imens şi rău. El încearcă să distruga un „organ vital", dar se produce un cataclism şi „animalul" nu moare.

Oricum, *Cînd a răcnit Pământul*, ca şi *Maşina de dezintegrare*, ne oferă din nou prilejul de a-l admira pe Challenger în postura agresiv triumfătoare pe care i-o cunoaştem din *Lumea pierdută*. Căci între timp apăruse *Ţara ceţurilor* (1925), în care monumentul de certitudine se transformase în contrariul său, cele cîteva accente mistice din *Centura toxică* amplificîndu-se pînă la proporţiile unei „apologii romanţate a spiritismului" (37). Evoluţia teribilului profesor nu face decît să repete, dealtfel, evoluţia creatorului său, care devenise, începînd din 1916, un adept deosebit de activ al „religiei psihice" termen preferat de el „spiritismului". Influenţa acestei doctrine, întemeiate pe autosugestie şi pe înşelătorii, uneori foarte abile, este vizibilă şi în a doua parte a ultimei incursiuni doyleene pe tărîmul fantasticului ştiinţific, *Fosa Maracot*.

După *Lumea pierdută* din Matto Grosso, scriitorul ne înfăţişează acum *Lumea pierdută sub mare*, cum e subintitulată povestirea. Datorită unui incident, batisfera doctorului Maracot ajunge pe fundul Atlanticului, la sud-vest de insulele Canare şi echipajul îi descoperă pe urmaşii legendarilor a atlanţilor. Îmbrăţişînd teoriile teozofilor şi ocultiştilor, Doyle pune pieirea Atlantidei pe seama coruperii locuitorilor ei de către semi-demonul Baal-Seepa, care vrea acum să-şi desăvîrşească opera. Planurile lui sînt însă dejucate de doctorul Maracot, depozitar efemer al spiritului unui geniu atlant, adversarul dintotdeauna al lui Baal-Seepa...

A venit momentul să ne întrebăm în ce constă contribuţia lui Arthur Conan Doyle la dezvoltarea literaturii ştiinţifico-fantastice. Este el doar „unul dintre cei mai buni discipoli ai lui Jules Verne"? (37). Cu toate asemănările pe care le-am semnalat, credem că în aventurile profesorului Challenger există un ferment aparţinînd exclusiv secolului al XX-lea, o nouă modalitate de a exprima plastic fenomenul lărgirii explozive a graniţelor cunoaşterii. Doyle nu este nici un epigon al lui Wells. El nu anticipează pentru a da avertismente sau pentru a-şi afirma concepţia asupra viitorului. Opera sa ştiinţifico-fantastică reprezintă mai curînd o prelungire a ciclului holmesian în alte coordonate. De aici preocuparea pentru *suspense*, pentru un ritm

susţinut al acţiunii.

Pierre Mordon greşeşte, după puterea noastră, şi atunci cînd vrea să ne convingă că „Ciclul lui Challenger, care, în *Lumea pierdută*, inaugura ultima fază a activităţii sale literare, înseamnă din partea lui Conan Doyle un fel de renunţare, căci aparţine în mod deliberat literaturii pentru copii" (37). Se face simţită aici concepţia eronată potrivit căreia science fiction-ul s-ar adresa exclusiv tinerilor cititori - şi autorul pare s-o împărtăşească, de vreme ce îi scria lui Greenhough Smith, editorul publicaţiei *The Strand*, referitor la *Lumea pierdută*: „Ambiţia mea este ca ea să însemne în literatura pentru băieţi ceea ce a însemnat Sherlock Holmes în povestirea detectivă" (cf. 35). Dar cum să lipeşti o astfel de etichetă pe *Centura toxică* şi *Cind a răcnit Pămîntul*, ca vă nu mai vorbim de *Ţara ceţurilor*?..,

Criticul francez are în schimb dreptate afirmînd că: „Această operă ea singură (*Lumea pierdută*) şi seria de povestiri pe care o inaugurează ar fi fost fără îndoială de ajuns pentru a-i asigura lui Conan Doyle o reală reputaţie literară" Şi, adăugăm noi, pentru a-l situa ferm printre maeştrii anticipaţiei clasice.

În 1925, cînd apărea *Ţara ceţurilor*, Aleksandr Beleaev îşi făcea debutul în science fiction. Povestirea *Capul profesorului Dowell*, amplificată ulterior pînă la dimensiunile unui roman, pornea de la posibilitatea menţinerii în viaţă a unui cap izolat, ceea ce părea atunci o enormitate. O bună parte a operei lui Beleaev, „întemeietorul literaturii ştiinţifico-fantastice sovietice, unul dintre cei mai mari reprezentanţi ai ei" (28), se caracterizează prin ingeniozitate şi îndrăzneală, chiar atunci cînd apelează la fondul de aur al anticipaţiei. După 1920, revistele şi editurile sovietice publicau numeroase lucrări ale autorilor străini, în primul rînd Jules Verne, H. G. Wells, Arthur Conan Doyle, dar şi Maurice Renard, al cărui *Doctor Lerne, sub-zeu* ar fi putut să-i sugereze lui Beleaev ideea primei sale povestiri. Scriitorul considera, dealtfel, că tînăra anticipaţie sovietică „trebuia în mod inevitabil să treacă prin stadiul uceniciei la maeştrii vest europeni. Fireşte că trebuia să ne însuşim şi formele standard" (7). Aşa se explică, de pildă prezenţa unor candidaţi la dominaţia mondială (Stirner din *Stăpînul lumii*, Baily din *Vînzătorul de aer*), viziunea unei omeniri viitoare degenerate din punct de vedere fizic (*Lupta în eter*), utilizarea anabiozei pentru călătoria în timp (*Nici viaţă, nici moarte*), teme şi idei întîlnite frecvent în science fiction-ul occidental. Există şi similitudini mai exact circumscrise: *Omul din dulapul de cărţi* a făcut corpurile materiale penetrabile. şi trece el însuşi prin pereţi, iar şomerul din *Lumea care nu se vede* este sensibil la radiaţiile electromagnetice - ca şi *Omul trucat*, respectiv *Omul cu trup inconsistent* din povestirile cu aceleaşi titluri ale lui Maurice Renard: *Omul amfibie* are grefate bronhii de rechin, asemeni cu *Omul care poate trăi în apă* al

lui Jean de La Hire (numele eroilor, Ihtiandr şi Hictaner, sînt şi ele destul de apropiate). Evident, nu e vorba de plagiat şi nici măcar de adaptare, Beleaev fiind un creator în adevăratul sens al cuvîntului. Topind în creuzetul imaginaţiei sale aceste sugestii, el ştie să le dea o formă proprie şi să integreze ideile anticipatoare într-o acţiune trepidantă, punîndu-le în slujba reliefării unor puternice drame individuale.

Un loc aparte în opera lui Beleaev revine *Invenţiilor miraculoase* ale profesorului Wagner. Sînt peste zece povestiri, care nu-şi propun sa creeze un personaj complex, cu o personalitate covîrşitoare (cum e, de pilda, profesorul Challenger), ci se concentrează asupra „invenţiilor" înseşi, asupra genezei şi implicaţiilor utilizării lor, învăluindu-le într-o aură de amuzament ironic.

Iată cum descoperă fostul asistent al profesorului, Peskov, aria extrem de largă a preocupărilor acestuia: „Am impresia că am nimerit în cabinetul lui Faust. Laboratorul profesorului Wagner este uluitor. Ce nu poţi vedea aici!... Fizică, chimie, biologie, electrotehnică, microbiologic, anatomie, fiziologie - s-ar părea ca nu exista domeniu al ştiinţei care să nu-l intereseze pe Wagner, sau Wag, cum mi-a cerut să-i spun. Microscoape, spectroscoape, electroscoape şi diferite ale „scoape" care-i îngăduie să vadă lucruri altfel inaccesibile ochiului nostru. Urmează aparate pentru auz, „microscoape" acustice, cu ajutorul cărora Wagner recepţionează mii de sunete noi: „şi lunecarea jivinelor marine, şi fiorul răchitei îndepărtate". Sînt aici materiale de sticlă, cupru, aluminiu, cauciuc, porţelan, ebonit, platină, aur, oţel, în cele mai variate forme şi combinaţii. Retorte, baloane, serpentine, eprubete, lămpi, bobine, spirale, fire, şaltere, întrerupătoare, butoane... Oare toate acestea nu reflectă însăşi complexitatea creierului lui Wagner? Camera de alături este un adevărat panopticum: acolo Wagner întreţine culturi de ţesuturi, hrăneşte un deget viu, o ureche de iepure, o inimă de cîine, un cap de berbec şi... un creier de om. Da, da, un creier viu, care gîndeşte. Este creierul unui tînăr savant german, Ring, mort într-un accident. Wagner a găsit un mijloc de comunicare cu el şi ştie că ar vrea să nu mai fie condamnat la imobilitate. Întrucît creierul, hrănit cu o soluţie specială, a crescut foarte mult, nu mai poate fi vorba de a-l transplanta într-un craniu omenesc Şi atunci, Wagner îl introduce în craniul unui elefant care, botezat Hoiti-Toiti, va ajunge în cele din urmă în arena unui circ berlinez.

Subliniind că şi în acest caz o idee mai veche (în *Doctorul Lerne*, creierii lui Mac-Bell şi Nicolas Vermont sînt transplantaţi în cranii de cîine şi, respectiv, taur) este dezvoltată în mod independent, amintim o altă operaţie extraordinară, săvîrşită de Wagner în Africa. Un membru al expediţiei a suferit un accident, iar asistentul profesorului

a murit înainte de a spune pe ce drum se poale ajunge la el. Wagner extrage creierul asistentului, află ceea ce doreşte descifrîndu-i oscilaţiile electromagnetice şi-l înzestrează cu ochi de vacă, descoperindu-l astfel pe cel accidentat (*Amba*).

Un întreg capitol al operei lui Beleaev este consacrat popularizării diferitelor noţiuni ştiinţifice, într-o manieră atractivă. Apărînd iniţial în revista *loj* (*Ariciul*), din Leningrad, sub titlul generic „Întîmplări extraordinare", micile povestiri-enigmă au fost amplificate ulterior, potrivit metodei de lucru a scriitorului. Beleaev pare să adreseze logicii şi fanteziei noastre întrebarea: ce-ar fi dacă... s-ar micşora viteza luminii (*Moartea luminii*), ar dispare bacteriile (*Lumea nepieritoare*), am realiza un aliaj din substanţe mai uşoare decît aerul (*Covorul zburător*), ar reînvia însuşirile naturale pierdute ale omului primitiv (*Instinctul străbunilor*)? Din această categorie, am ales o povestire în care îl vom reîntîlnii pe profesorul Wagner.

Aleksandr Beleaev

1884–1942
Над Бездной, 1927
Traducere de Igor Blok

ÎN ABIS

I. Vila misterioasă

În timpul plimbărilor mele prin împrejurimile Simeizului am remarcat o vilă singuratică pe un povîrniş al muntelui. La vilă nu ducea nici un drum. Era împrejmuită cu un gard înalt şi avea o portiţă scundă, întotdeauna bine închisă. De cealaltă parte a gardului nu se vedea nici un tufiş, nici un copac. În jurul vilei - colţuri de stînci gălbui, între care creşteau ici-colo ienuperi piperniciţi şi brazi de munte mici şi strîmbi.

„Cui i-o fi trecut prin minte să se stabilească pe stînca asta sălbatică şi golaşă? îmi ziceam hoinărind prin jurul vilei. Oare o fi stînd cineva aici?"

N-am văzut încă niciodată pe cineva ieşind de-acolo. Eram aşa de curios încît, mărturisesc, încercam să arunc o privire în curtea misterioasei vile urcîndu-mă pe stîncile din apropiere. Dar vila era situată astfel încît, din orice parte mă uitam, nu puteam să văd decît un colţişor al curţii. Curtea era la fel de golaşă ca şi locul din jur.

Dar după cîteva zile de observaţii am surprins trecînd prin curte o femeie în vîrstă, îmbrăcată în negru.

Asta m-a intrigat şi mai mult.

– Dacă aici stau oameni, ei trebuie să întreţină cît de cît o legătură cu lumea exterioară, cel puţin să meargă la piaţă după de-ale gurii!

Am început să culeg informaţii printre cunoştinţele mele şi în cele din urmă curiozitatea mi-a fost satisfăcută. E drept, nimeni nu ştia ceva precis despre locatarii vilei, dar unul din cunoscuţi mi-a spus că, după cum se zvoneşte, acolo stă profesorul Wagner.

Profesorul Wagner!

Atît era de ajuns ca să nu mai las vila din vedere. Acum voiam cu orice chip să-l văd pe omul acesta ieşit din comun, care a făcut atîta vîlvă cu invenţiile sale. Dar cum?... Am început pur şi simplu să spionez vila. Simţeam că nu e bine ceea ce fac, totuşi continuam să ţin casa sub observaţie, stînd la pîndă ceasuri întregi, la diferite ore din zi şi chiar din noapte, după o tufă de ienupăr din apropierea vilei.

Se zice că dacă un om urmăreşte neabătut un ţel, mai devreme sau mai tîrziu îl va atinge.

Într-o dimineaţă, devreme de tot, de cum s-a luminat de ziuă, am auzit deodată scîrţîind portiţa din gardul înalt. Cu atenţia încordată, m-am făcut ghem, urmărind cu răsuflarea tăiată ce-o să fie mai departe.

Portiţa se deschise, lăsînd să iasă un bărbat înalt, rumen în obraji, cu o barbă blondă şi cu mustăţile lăsate în jos. Omul aruncă atent o

privire în jur. Desigur era el, profesorul Wagner!

Convingîndu-se că nu se află nimeni prin preajmă, porni să urce încet, ajunse la o mică platformă din munte şi aici începu să facă nişte exerciţii cu totul de neînţeles pentru mine. Pe platformă erau risipiţi bolovani de diferite mărimi. Wagner se apropia de ei şi încerca să-i ridice, apoi, călcînd cu grijă, îşi schimba locul şi reluă operaţia. Dar toţi bolovanii erau aşa de mari şi de grei încît chiar şi un atlet profesionist abia dacă i-ar fi putut urni din loc.

„Ce îndeletnicire stranie!" mi-am zis. Şi deodată am rămas atît de uluit încît am lăsat să-mi scape o exclamaţie. S-a petrecut ceva de necrezut: profesorul Wagner s-a apropiat de o bucată uriaşă de stîncă, mai mare decît un stat de om, a apucat-o de un colţ ascuţit care ieşea în afară şi a ridicat-o cu atîta uşurinţă ca şi cum ar fi fost o bucată de carton. Întinzînd braţul, începu să descrie segmente de arc cu bucata de stîncă.

Nu ştiam ce să cred. Ori Wagner avea o forţă supranaturală... dar atunci de ce nu a putut să ridice bolovanii ceilalţi, destul de mici, ori... Nu mi-am dus gîndul pînă la capăt, cînd o nouă scamatorie a lui Wagner mă uimi şi mai mult,

Wagner aruncă bucata de stîncă în sus ca pe o pietricică şi ea se ridică la vreo douăzeci de metri. Aşteptam cu emoţie s-o văd izbindu-se de pămînt. Dar recădea destul de încet. Numărasem zece secunde înainte ca ea să înceapă să revină. Şi cînd ajunse aproape de pămînt, la înălţimea unui om, Wagner întinse mîna, o prinse şi o reţinu, şi trebuie să spun că mîna nici nu i-a tremurat.

– Ho-ho-ho! rîse cu o voce veselă de bas Wagner şi aruncă departe de el bucata de stîncă. Aceasta, zburînd o vreme paralel cu pămîntul, căzu brusc şi se sfărîmă în bucăţi cu un zgomot asurzitor.

– Ho-ho-ho! rîse iar Wagner şi făcu un salt neobişnuit. Ridicîndu-se la vreo patru metri, zbură în lungul platformei în direcţia mea. Se pare însă că nu şi-a calculat bine saltul, pentru că i s-a întîmplat acelaşi lucru ca şi bucăţii de stîncă: deodată începu să cadă brusc. Şi dacă n-ar fi fost panta pe care se prăvăli, poale că Wagner şi-ar fi pierdut viaţa. Căzu nu departe de mine. de cealaltă parte a tufei de ienupăr, scoase un geamăt şi trînti o înjurătură, apucîndu-se de genunchi. Frecîndu-se de cîteva ori pe locul lovit, încercă să se ridice şi gemu iar.

După un moment de ezitare m-am decis să-mi trădez prezenţa şi să-i dau o mînă de ajutor.

– V-aţi lovit rău? Pot să vă ajut cu ceva? l-am întrebat, ieşind de după tufiş.

Se pare că apariţia mea nu l-a mirat pe profesor. În orice caz n-a lăsat să se vadă asta în nici un fel.

– Nu, mulţumesc, răspunse el calm Şi încercă din nou să se ridice.

Faţa i se schimonosi de durere. Ba chiar se răsturnă pe spate. Piciorul lovit se umfla repede la genunchi. Era evident că trebuia neapărat să-i vin într-ajutor.

Drept care am început să acţionez decis.

– Să mergem pînă nu vă pierdeţi şi mai mult puterile, i-am spus, ajutîndu-l să se ridice.

Wagner se supuse. La fiecare mişcare, piciorul lovit îl făcea să sufere. Am urcat încet panta abruptă. Aproape că îl căram în cîrcă pe Wagner, şi corpul lui destul de greu mă istovea. În acelaşi timp, însă, eram extrem de mulţumit că în felul acesta aveam prilejul nu numai să-l văd pe profesorul Wagner, dar să-l şi cunosc, să-i vizitez casa. Dealtfel, poate că odată ajunşi la portiţă, el îmi va mulţumi şi nu mă va pofti înăuntru. Gîndul acesta mă neliniştea în timp ce ne apropiam de gardul înalt al vilei sale. Dar Wagner nu spuse nimic, şi poate că nici nu putea să spună, aşa încît am trecut pragul mult rîvnit. Wagner se simţea prost de tot. Din pricina loviturii şi a comoţiei aproape că îşi pierduse cunoştinţa. Şi eu cădeam din picioare de oboseală. Şi totuşi, mai înainte de a-l duce în casă am aruncat peste umăr o privire cercetătoare în curte.

Curtea era destul de mare. În mijlocul ei stătea un aparat semănînd cu aparatul lui Maurain. În fundul curţii, pe pămînt, se vedea un orificiu rotund, acoperit cu un geam gros. În jurul acestui orificiu, de la el spre casă şi încă în cîteva direcţii porneau din pămînt nişte arcuri aflate la o distanţă de jumătate de metru unul de altul.

Mai mult n-am apucat să văd nimic. Din casă ne ieşi în întîmpinare femeia aceea în vîrstă, îmbrăcată în negru, menajera lui, aşa cum am aflat mai tîrziu.

Amîndoi l-am aşezat pe profesorul Wagner în pat.

II. „Cercul vrăjit"

Wagner se simţea foarte rău. Respira greu. stătea cu ochii închişi, delira.

„Oare din cauza unei comoţii poate să piară această genială maşină care este creierul profesorului Wagner", mă gîndeam îngrijorat,

Bolnavul delira rostind formule matematice şi în răstimpuri gemea. Menajera, pierzîndu-se cu firea, stătea neajutorată, repetînd într-una:

– Ce ne facem acum? Doamne, ce ne facem?...

A trebuit să-i dau profesorului primul ajutor şi să-l îngrijesc.

Abia a doua zi, spre dimineaţă, Wagner îşi veni în fire. Deschise ochii şi mă privi perfect conştient.

– Vă mulţumesc... rosti el abia auzit.

l-am dat să bea. iar el, făcîndu-mi un semn cu capul, mă rugă să-l las singur. Obosit de emoţiile din ajun şi de noaptea nedormită, m-am decis, în sfîrşit, să-l las pe bolnav singur şi am ieşit în curte, ca să respir aerul proaspăt al dimineţii. Aparatul acela necunoscut din mijlocul curţii îmi atrase din nou atenţia. M-am apropiat de el şi am întins mîna.

– Staţi pe loc! am auzit din spate vocea înfundată, speriată a menajerei. Şi în aceeaşi clipă am simţit că mîna mea a devenit neînchipuit de grea, ca şi cînd s-ar fi atîrnat de ea o greutate uriaşă, trăgîndu-mă în jos cu atîta putere încît am căzut la pămînt. O greutate nevăzută îmi apăsa încheietura braţului. Făcînd un mare efort, mi-am retras mîna. Mă durea şi se înroşise.

Lîngă mine stătea menajera şi clătina din cap afectată.

– Păi cum aşa?... Păi se poate?... Mai bine nu umblaţi prin curte, că vă striveşte cu totul!

Neînţelegînd nimic, m-am întors în casă şi mi-am pus o compresă pe mîna bolnavă.

Cînd profesorul se trezi din nou, arăta cît se poate de bine. Pare-se că omul acesta avea un organism din cale afară de sănătos.

– Ce-i asta? întrebă el, arătînd spre braţul meu.

I-am spus ce s-a întîmplat.

– Aţi fost într-un mare pericol, zise el.

Eram tare dornic să aflu cît mai grabnic de la Wagner o explicaţie a tuturor întîmplărilor extraordinare prin care trecusem, dar m-am abţinut să pun vreo întrebare, nedorind să-l deranjez pe bolnav.

În aceeaşi zi, seara, Wagner, cerînd să fie întors în pat cu faţa la geam, începu să vorbească singur despre ceea ce mă preocupa atît.

– Ştiinţa studiază manifestările forţelor naturii, începu el fără nici o introducere, stabileşte legile ştiinţifice, dar cunoaşte prea puţin esenţa acestor forţe. Noi spunem: „electricitate, forţă de gravitaţie". Le studiem însuşirile, le folosim în scopurile noastre. Dar ele ne dezvăluie foarte anevoie ultimele taine ale naturii lor. De aceea nu le folosim nici pe departe în deplină măsură. Electricitatea s-a dovedit a fi în această privinţă mai docilă. Am supus această forţă şi punînd stăpînire pe ea. am silit-o să lucreze pentru noi. O deplasăm dintr-un loc în altul, o acumulăm ca rezervă, o consumam pe măsura necesităţilor. Dar forţa de gravitaţie este într-adevăr forţa cea mai recalcitrantă. Cu ea trebuie să fim înţelegători, mai mult să ne adaptăm noi la ea decît s-o adaptăm pe ea la nevoile noastre. Dacă am putea să modificăm forţa de gravitaţie, s-o dirijăm cum vrem noi, s-o acumulăm aşa cum acumulăm electricitatea, gîndiţi-vă ce armă puternică ani căpăta! Este o veche dorinţă a mea să pun stăpînire pe această forţă ce nu se lasă supusă.

– Şi aţi pus stăpînire pe ea! am exclamat, începînd să înţeleg cele ce se întîmplă.

– Da, am pus stăpînire pe ea. Am găsit un mijloc pentru a regla forţa de gravitaţie aşa cum doresc cu. Aţi asistat la primul meu succes... Uf... succesele sînt uneori scump plătite... oftă Wagner, frecîndu-şi genunchiul lovit. Am făcut o experienţă reducînd forţa de gravitaţie într-un mic sector de lîngă casă. Aţi văzut cu cîtă uşurinţă am ridicat bucata aceea de stîncă. Am reuşit asta prin creşterea forţei de gravitaţie într-un mic sector al curţii mele... Era cît pe ce să plătiţi cu viaţa curiozitatea dumneavoastră apropiindu-vă de „cercul vrăjit". Priviţi, urmă el, arătînd cu mîna pe geam. În direcţia vilei vine un stol de păsări. Poate măcar una din ele va trece pe deasupra sectorului cu gravitaţie amplificată...

Wagner tăcu. Eu urmăream tulburat păsările ce se apropiau. Iată-le zburînd pe deasupra curţii...

Deodată, una din ele căzu ca o piatră la pămînt. Nu se zdrobi doar, ci se prefăcu într-o pată, acoperind pămîntul cu un strat, cred, nu mai gros ca o foiţă de ţigară.

– Aţi văzut?

M-am cutremurat, gîndindu-mă că şi eu puteam să am aceeaşi soartă.

– Da, îmi ghici el gîndul, v-ar fi strivit greutatea propriului dumneavoastră cap, prefăcîndu-vă într-o turtă. Şi, rîzînd din nou, continuă: Fima, menajera mea, spune că eu am inventat un mijloc excelent de a feri alimentele de pisicile vagabonde. „Nu le omorîţi chiar de tot, zice ca numai să li se lipească labele de pămînt, ca altă dată să nu mai vină!" Da... zise el după o pauză, există pisici mai păguboase şi mai periculoase, cu două picioare, înarmate nu cu gheare şi cu dinţi, ci cu tunuri şi cu mitraliere. Închipuiţi-vă ce barieră va constitui forţa de gravitaţie supusă de om! Eu pot să fac o zonă de baraj la frontierele statelor, peste care nu va trece nici un duşman. Aeroplanele vor cădea ca pasărea asta. Mai mult decît atît, nici chiar obuzele nu vor putea trece peste această zonă de baraj. S-ar putea face şi invers: să-l lipseşti pe inamicul în ofensivă de forţa de gravitaţie. Şi atunci soldaţii, la cea mai mică mişcare, vor sări în sus şi se vor bălăbăni neputincioşi în aer... Dar toate acestea sînt fleacuri în comparaţie cu ceea ce am realizat. Am găsit un mijloc de a reduce forţa de gravitaţie pe toată suprafaţa globului pămîntesc, cu excepţia polilor...

– Cum veţi realiza asta?

– Voi sili globul pămîntesc să se învîrtească mai repede, asta-i tot, răspunse profesorul Wagner cu un aer ca şi cum ar fi fost vorba de un titirez.

– Vreţi să măriţi viteza de rotaţie a Pămîntului?! nu m-am putut

stăpîni eu să exclam.

– Da, voi mări viteza lui de rotaţie, şi atunci forţa centrifugă va începe să crească, şi toate corpurile aflate pe pămînt vor deveni tot mai uşoare. Dacă nu aveţi nimic împotrivă să mai rămîneţi la mine cîteva zile...

– Cu plăcere!

– Am să încep o experienţă de îndată ce am să mă dau jos din pat, şi veţi vedea multe lucruri interesante.

III. Se învîrteşte!

După cîteva zile, profesorul Wagner se făcu bine, dacă nu puneam la socoteală faptul că şchiopăta puţin. Se retrăgea pentru scurt timp în laboratorul său subteran, aflat într-un colţ al curţii, punîndu-mi mie la dispoziţie biblioteca. Dar în laborator nu mă poftea.

O dată, cînd şedeam în bibliotecă, intră Wagner, foarte surescitat, şi încă din prag îmi strigă:

– Se învîrteşte! Am pus aparatul meu în funcţiune şi acum să vedem ce-o să fie mai departe!

Mă aşteptam să se petreacă ceva neobişnuit. Dar orele treceau, trecu ziua şi nu se schimbă nimic.

– Aşteptaţi, surîse profesorul pe sub mustaţă, forţa centrifugă creşte proporţional cu pătratul vitezei. Iar Pămîntul e un titirez cam mare, durează pînă să-i faci vînt!

A doua zi dimineaţă, dîndu-mă jos din pat. m-am simţit parcă mai uşor. Ca să mă controlez, am ridicat un scaun. Mi se păru şi el mult mai uşor ca de obicei. Se pare că forţa centrifugă a început să acţioneze. Am ieşit pe terasă şi m-am aşezat cu o carte în mîna. Pe carte cădea umbra unei coloane. Fără să vreau, am băgat de seamă că umbra se deplasează destul de repede. Ce putea să însemne asta? Era ca şi cum Soarele ar fi început să se deplaseze mai repede pe cer.

– Aha, aţi observat? am auzit vocea lui Wagner, care mă urmărea. Pămîntul se învîrteşte mai repede, iar zilele şi nopţile se fac mai scurte

– Şi ce-o să fie mai departe? l-am întrebat nedumerit.

– Om trăi şi-om vedea, răspunse profesorul

În ziua aceea soarele a apus cu două ore mai devreme ca de obicei.

– Îmi închipui ce zarvă trebuie să fi produs acest eveniment în toată lumea! i-am zis profesorului. Ar fi interesant de ştiut...

– Puteţi afla asta la mine în cabinet, acolo e un aparat de radio, răspunse Wagner.

M-am dus repede în cabinet şi m-am convins că populaţia întregului glob pămîntesc e într-o teribilă stare de surescitare.

Dar acesta era numai începutul. Rotaţia Pămîntului creştea mereu. O zi şi o noapte durau doar patru ore.

– Acum toate corpurile aflate la ecuator au pierdui a patruzecea parte din greutate, spuse Wagner.

– De ce numai la ecuator?

– Acolo puterea de gravitaţie a Pămîntului e mai mică, iar raza rotaţiei mai mare, ceea ce înseamnă că şi forţa centrifugă acţionează mai tare.

Oamenii de ştiinţă au şi înţeles pericolul. A început o mare migraţie a popoarelor din regiunile ecuatoriale spre latitudini mai înalte, unde forţa centrifugă este mai mică. Deocamdată, însă, scăderea greutăţii era chiar folositoare: trenurile puteau transporta încărcături uriaşe, un motor slab de motocicletă era suficient pentru a tracta un mare aeroplan de călători, viteza de deplasare creştea. Oamenii deveniră dintr-odată mai uşori şi mai puternici. Eu însumi am simţit cum devin din ce în ce mai uşor. Un sentiment extraordinar de plăcut!

Radioul începu să aducă curînd veşti tot mai triste. Trenurile deraiau tot mai des în pante şi la curbe, dealtfel fără să se producă cine ştie ce catastrofe: vagoanele, chiar deraind, nu se sfărîmau. Vîntul ridica nori de praf, care nu se mai lăsa pe pămînt, ci se transforma în uragan. De peste tot se anunţau inundaţii catastrofale.

Atunci cînd viteza de rotaţie a crescut de şaptesprezece ori, obiectele şi oamenii de la ecuator nu mai aveau deloc greutate

Într-o seară am auzit la radio o veste înfricoşătoare: în Africa Ecuatorială şi în America au fost cîteva cazuri cînd oamenii, neavînd nici o greutate, sub efectul forţei centrifuge, cădeau în sus. Curînd apoi a venit altă veste îngrozitoare: la ecuator, oamenii au început să se sufoce.

– Forţa centrifugă smulge învelişul de atmosferă al globului pămîntesc, „fixat" de Pămînt prin forţa gravitaţiei terestre,- mă lămuri calm profesorul.

– Atunci... şi noi o să ne sufocăm, nu? l-am întrebat îngrijorat.

Wagner ridică din umeri.

– Noi sîntem bine pregătiţi pentru orice schimbări.

– Dar de ce aţi făcut asta? Bine, clar e o catastrofă mondială, asta înseamnă pieirea civilizaţiei!.. nu m-am putut stăpîni să nu exclam.

Wagner rămase imperturbabil.

– Veţi afla mai tîrziu de ce am făcut-o.

– Oare numai pentru o experienţă ştiinţifică?

– Nu înţeleg ce vă miră atîta, răspunse el. Ciudat! Cînd trece un uragan sau erupe un vulcan şi ucide mii de oameni, nimănui nu-i trece prin minte să învinuiască vulcanul. Consideraţi asta ca o calamitate...

Răspunsul nu mă satisfăcu. Fără să vreau, începeam să resimt

ostilitate faţă de profesorul Wagner,

„Trebuie să fii un monstru, să n-ai inimă, pentru ca de dragul unei experienţe ştiinţifice să condamni la pieire milioane de oameni", mi-am zis.

Ostilitatea mea faţă de Wagner sporea pe măsură ce eu însumi mă simţeam din ce în ce mai prost, şi aveam şi de ce: veştile acestea îngrozitoare despre o lume care piere, perindarea aceasta tot mai accelerată a zilelor şi nopţilor pot să te scoată din fire. Eu aproape că nu dormeam şi eram extrem de nervos. Trebuia să mă deplasez cu cea mai mare prudenţă. Cel mai mic efort muscular mă făcea să sar în sus şi să mă izbesc cu capul de tavan, e drept nu prea tare. Obiectele îşi pierdeau greutatea, şi era tot mai dificil s-o scoţi la capăt cu ele. Era destul să atingi din întîmplare o masă sau un fotoliu, că mobila se mişca din Ioc.

Apa din spălător curgea foarte încet şi jetul de apă se deplasa într-o parte. Mişcările noastre erau repezite. Membrele corpului, aproape lipsite de greutate, se mişcau aiurea, ca la o marionetă. „Motoarele" corpului nostru, muşchii, erau prea puternice pentru greutatea scăzută a corpului. Şi nu puteam nicicum să ne obişnuim cu această situaţie nouă, deoarece greutatea scădea mereu.

Fima, menajera lui Wagner, nu era mai puţin furioasă decît mine. Cînd gătea, semăna cu un jongleur. Cratiţele şi tigăile zburau în sus sau în lături; ea încerca să le prindă şi făcea mişcări caraghioase.

Numai Wagner era într-o dispoziţie excelentă şi chiar rîdea de noi.

Cutezam să ies în curte numai după ce îmi umpleam buzunarele cu pietre, „ca să nu cad în cer". Vedeam cum scădea apa în mare; apa era mînată spre vest, unde probabil inunda ţărmurile... Pe lîngă toate astea, am început să simt ameţeli, mă sufocam. Aerul se rarefia. Vintul uraganic, care bătea tot timpul dinspre est, parcă începuse să slăbească... În schimb temperatura scădea rapid.

Aerul se rarefia... În curînd va veni sfîrşitul... Mă simţeam atît de groaznic de prost, încît am început să mă gîndesc ce moarte să-mi aleg: să cad în cer, sau să mă sufoc. Asta e moartea cea mai rea; în schimb am să văd pînă la capăt ce-o să se întîmple cu Pămîntul...

„Nu, e mai bine totuşi s-o sfîrşesc imediat", m-am decis, simţind că mă sufoc, şi am început să scot pietrele din buzunar.

Mîna cuiva mă opri.

– Staţi aşa! am auzit vocea lui Wagner. În aerul rarefiat, vocea lui suna foarte slab. E timpul să coborîm la subsol!

Mă luă de braţ, făcu un semn din cap menajerei, care stătea pe terasă respirînd anevoie, şi pornirăm spre un colţ al curţii, spre „geamul" acela mare, rotund, din pămînt. Eu îmi pierdusem cu totul voinţa, mergeam ca în vis. Wagner deschise uşa grea care ducea în

laboratorul subteran şi mă împinse prin ea. Pierzîndu-mi cunoştinţa, am căzut lin pe pardoseala de piatră.

IV. Cu capul în jos!

Nu ştiu cît am stat în nesimţire. Prima senzaţie a fost că respir iar aer curat. Am deschis ochii şi m-am mirat mult văzînd un bec electric fixat în mijlocul podelei nu departe de locul unde mă aflam.

– Să nu vă miraţi, am auzit vocea profesorului Wagner. Podeaua noastră va deveni curînd tavan. Cum vă simţiţi?

– Mulţumesc, mai bine.

– Atunci ridicaţi-vă, aţi stat destul culcat! spuse el, şi mă luă de braţ. M-am săltat în sus, spre tavanul de sticlă, apoi am început să cobor, foarte încet.

– Să mergem să vă arăt locuinţa mea subterană, spuse Wagner.

Locuinţa se compunea din trei camere: două din ele întunecoase, luminate doar de becuri electrice, şi una mare, cu tavanul de sticlă, sau poate cu podeaua, mi-e greu să precizez. Trebuie spus că noi treceam, se pare, prin acel moment cînd forţa de gravitaţie a Pămîntului şi forţa centrifugă făcuseră corpurile noastre imponderabile.

Asta ne îngreuna foarte mult deplasarea prin camere. Făceam cele mai fanteziste piruete, ne agăţam de mobilier, ne avîntam proptindu-ne în mobile, săream, cădeam peste mese, uneori rămîneam atîrnaţi în aer, neajutoraţi, întinzîndu-ne, unul altuia mîinile. Ne despărţeau doar cîţiva centimetri, dar nu puteam străbate acest spaţiu pînă nu găseam vreun truc care să ne scoată din starea asta de echilibru instabil. Lucrurile pe care le deplasam din loc zburau împreună cu noi. Un scaun plutea în mijlocul camerei, paharele cu apă stăteau culcate şi apa aproape că nu se vărsa, doar se prelingea pe pereţii lor exteriori...

Am observat o uşă care ducea într-o a patra cameră. Acolo se auzea un duduit, dar Wagner nu mă lăsă să intru în această încăpere. Aici se afla probabil mecanismul care accelera rotaţia Pămîntului.

Curînd însă „călătoria noastră interplanetară" luă sfîrşit şi coborîrăm pe... plafonul de sticlă, care de-acum înainte trebuia să ne slujească de podea. Lucrurile nu trebuiau deplasate, ele îşi schimbaseră singure locul, şi becul electric fixat în podea stătea acum deasupra noastră, luminîndu-ne camera în nopţile scurte.

Wagner a prevăzut într-adevăr totul. Camera noastră era bine alimentată cu aerul păstrat în nişte rezervoare speciale. Aveam destule conserve şi apă. „lată de ce nu mergea menajera la piaţă", m-am gîndit eu. Mutaţi pe tavan, mergeam pe el tot aşa de liber ca pe podea, deşi de fapt mergeam cu capul în jos. Dar omul se obişnuieşte cu toate. Mă

simţeam relativ bine. Cînd priveam în jos, sub picioare, prin geamul gros dar transparent, vedeam sub mine cerul şi mi se părea că stau pe o oglindă rotundă în care se reflectă stelele.

Dar oglinda reflecta uneori nişte lucruri neobişnuite şi chiar înfiorătoare.

La un moment dat. menajera spuse că trebuie să meargă în casă, deoarece a uitat acolo uleiul.

– Cum ai să mergi? i-am zis. Ai să cazi jos, adică sus... Pfui, drace, hai că s-au încurcat toate!

– Am să mă ţin de scoabele din pămînt, aşa m-a învăţat profesorul. Înainte de a ne întoarce cu capul în jos, aveam în casă scoabe înfipte în tavan, şi eu m-am învăţat „să merg în mîini" mă apucam de ele şi mergeam pe tavan.

Profesorul Wagner a prevăzut totul!

Nu mă aşteptam la atîta eroism de la o femeie. Să-şi pună viaţa în pericol, „să meargă în mîini" deasupra hăului pentru nişte ulei!

– Totuşi e foarte periculos, am zis.

– Nu chiar aşa cum vă închipuiţi dumneavoastră, interveni profesorul Wagner. Greutatea corpului nostru e încă neînsemnată, ea abia a început să crească peste zero, şi e suficientă o forţă musculară cît de mică pentru ca să te poţi ţine. Şi apoi am s-o însoţesc eu, fiindcă tot trebuie să-mi iau blocnotesul, pe care l-am uitat în casă.

– Bine. dar în exterior nu e aer!

– Am nişte scafandre...

Şi oamenii aceştia ciudaţi, punîndu-şi scafandrele, ca şi cum ar fi vrut să coboare pe fundul mării, porniră la drum. Uşa dublă se închise cu zgomot. Am auzit apoi zgomotul produs de uşa exterioară.

Culcat pe podeaua mea de sticlă, mi-am lipit faţa de geamul gros şi am început să-i urmăresc emoţionat pe cei doi. Cu căştile sferice pe cap. stînd cu picioarele iu sus şi agăţîndu-se de scoabele fixate în pămînt, „mergînd în mîini", ei înaintau repede spre casă. Nici că puteai să-ţi închipui ceva mai bizar!

„Adevărat, nu e chiar aşa de înfiorător, mi-am zis. E totuşi o femeie extraordinară. Dacă o apucă ameţeala?..." Wagner şi menajera urcară în aceeaşi atitudine treptele terasei şi se făcură nevăzuţi.

Curînd cei doi reapărură.

Străbătuseră jumătate de drum, cînd deodată se petrecu ceva ce făcu să mă treacă toţi fiorii. Menajera scăpă borcanul cu ulei şi, vrînd să-l apuce, se desprinse şi căzu în hău...

Wagner încercă s-o salveze: desfăcu funia pe care o avea prinsă la brîu şi, agăţînd-o de o scoabă, se precipită în urma menajerei. Nefericita femeie cădea destul de încet. Şi cum Wagner îşi făcuse vînt imprimînd corpului său o viteză de deplasare mai mare, izbuti s-o ajungă, întinse mîna, dar nu putu s-o prindă: forţa centrifugă abătuse

zborul ei puţin într-o parte. Curînd ea se depărta de Wagner... Profesorul rămase o vreme suspendat de capătul funiei, apoi începu să urce încet din hăul cerului spre pămînt...

Am văzut-o pe nefericită dînd din mîini... corpul ei se micşora cu repeziciune... Noaptea care se lăsă învălui în faldurile ei tabloul acestei morţi...

M-am cutremurat, închipuindu-mi ce trebuie să fi simţit ea în ultimele momente... Ce o să se întîmple cu ea?... Cadavrul ei, care nu se va descompune în frigul cosmic, va zbura veşnic tot mai departe, dacă nu cumva vreun astru trecînd pe aproape îl va atrage spre el.

Eram aşa de cufundat în gîndurile mele, încît nici n-am observat cînd Wagner a intrat şi s-a aşezat lîngă mine.

– Splendidă moarte, spuse el calm.

Am scrîşnit din dinţi şi nu i-am răspuns. Deodată am simţit că îl urăsc pe Wagner.

Priveam îngrozit hăul ce se că ca sub picioarele mele, şi pentru prima oară am înţeles surprinzător de clar că cerul nu e spaţiul albastru de deasupra noastră, ci un hău... că noi „trăim în cer" lipiţi de un firicel de praf, care este Pămîntul, şi că de-aceea e mai drept să ni se spună locuitori ai cerului decît locuitori ai Pămîntului. Nişte prăpădiţi de locuitori celeşti! Gravitaţia Pămîntului acţiona, se pare, nu numai asupra corpului nostru, ci şi asupra conştiinţei noastre, lipind-o de Pămînt. Acum această legătură s a rupt. Simţeam cît de şubredă era existenţa noastră terestră... Conştiinţa noastră s-a născut odată cu Pămîntul, în hăurile cerului, în hăurile acestui spaţiu infinit, şi tot aici se va stinge...

. Mă gîndeam aşa şi în faţa ochilor mei se petrecea ceva neobişnuit... Din pămînt se desprindeau bolovani şi cădeau în sus... Curînd începură să se desprindă bucăţi întregi de stîncă... Zilele şi nopţile se succedau tot mai repede. Soarele gonea pe bolta cerului şi se făcea noapte, stelele goneau şi ele cu aceeaşi viteză nebună, şi iar apărea soarele, şi iar se înnopta... Iată, în lumina soarelui văd cum s-a desprins şi a căzut gardul, descoperind orizontul. Văd fundul secat al mării, pămîntul pustiit... Văd că se apropie sfîrşitul...

Dar mai sînt încă oameni pe Pămînt... Aud în micul difuzor apelurile uneia din staţiile noastre de radio...

Pămîntul e pustiit aproape pînă la poli. Totul piere... Aceasta e ultima staţie de radio în funcţiune, de pe insula Vranghel. Emite semnale şi aşteaptă un răspuns, pe care nu-l primeşte... Undele radio se precipită în pustietatea asta de moarte... Pămîntul tace, tace şi cerul.

Zilele şi nopţile se succed atît de repede, încît totul se învălmăşeşte într-o pîclă... Soarele, zburînd pe cer, trage o dîră de foc pe un fond negru; împreună cu ultimele rămăşiţe de atmosferă,

Pămîntul şi-a pierdut pologul albastru, lumina azurului celest... Luna s-a făcut mai mică: Pămîntul nu mai poate să-şi reţină satelitul şi Luna se îndepărtează de Pămînt...

Simt cum geamurile groase ale podelei noastre s-au încordat. s-au bombat, tremură... În curînd n-au să mai reziste şi eu am să mă prăbuşesc în hău...

Cine oare tot bolboroseşte lîngă mine?... A, profesorul Wagner...

Mă ridic anevoie: viteza nebună a Pămîntului mi-a umplut corpul cu plumb. Respir greu...

– Hei!... îi spun furios profesorului Wagner. De ce aţi făcut asta? Aţi nimicit omenirea, aţi distrus viaţa pe Pămînt. Răspundeţi-mi! Încetiniţi imediat rotaţia Pămîntului, altfel eu...

Dar profesorul clatină din cap fără a rosti o vorbă.

– Răspundeţi-mi! ţip eu, strîngînd din pumni.

– Nu pot să fac nimic... Se pare că am comis o eroare de calcul...

– Veţi plăti pentru eroarea asta! am ţipat iar şi, ieşindu-mi cu totul din minţi, m-am năpustit asupra lui Wagner şi am început să-l sugrum... În aceeaşi clipă am simţit că podeaua noastră crapă, geamurile plesnesc şi eu, fără a-i da drumul lui Wagner, zbor cu el în hău...

V. „O nouă metodă de predare"

Văd înaintea mea faţa zîmbitoare a profesorului Wagner. Mă uit mirat la el. apoi în jurul meu.

E dimineaţă devreme. Deasupra se aşterne pologul azuriu al cerului. În depărtare văd marea albastră. Dinaintea terasei se zbenguie doi fluturi. Pe lîngă mine trece menajera. cu o farfurie pe care se află o bucată mare de unt...

– Ce-i asta?... Ce înseamnă asta? îl întreb pe profesor.

Wagner zîmbeşte pe sub mustăţi.

– Îmi cer scuze, zice el, că fără permisiunea dumneavoastră şi chiar fără a vă fi cunoscut v-am folosit pentru un experiment. Dacă mă cunoaşteţi, ştiţi probabil că eu lucrez de mult timp la problema acumulării de către un om a unei cantităţi uriaşe de cunoştinţe contemporane. Eu personal, bunăoară, am ajuns acolo încît fiecare emisferă a creierului meu funcţionează în mod independent. Eu am desfiinţat somnul şi surmenajul...

– Am citit despre asta, i-am răspuns.

Wagner încuviinţă cu un semn din cap.

– Cu atît mai bine. Dar asta nu e la îndemîna oricui. Atunci mi-am propus să folosesc în scopuri didactice hipnoza. Pentru că în definitiv şi pedagogia obişnuită are o anumită doză de hipnoză... Ieşind azi de

dimineaţă să mă plimb, v-am observat pe dumneavoastră... Staţi de mai multe zile la pîndă după o tufă de ienupăr, nu? mă întrebă el cu un licăr vesel în ochi.

M-am simţit stînjenit.

– Ei bine, am vrut să vă pedepsesc pentru această curiozitate, hipnotizîndu-vă...

– Cum, toate astea au fost doar?...

– Hipnoză şi nimic mai mult, din clipa în care m-aţi văzut. Nu-i aşa că aţi trăit totul ca şi cum ar fi fost realitate? Şi fără îndoială că nu veţi uita niciodată prin ce aţi trecut. În felul acesta aţi avut posibilitatea să urmăriţi o lecţie practică despre legile gravitaţiei şi ale forţei centrifuge... Dar v-aţi arătat a fi un elev prea nervos şi la sfîrşitul lecţiei eraţi oarecum surescitat..

– Bine, dar cît timp a durat lecţia?

Wagner se uită la ceas.

– Vreo două minute, nu mai mult. Nu-i aşa că e o metodă productivă de însuşire a cunoştinţelor?

– Bine, am exclamat eu, dar geamul acela de sticlă, dar scoabele înfipte în pămînt!... Zicînd aşa, am întins mîna şi deodată am amuţit. Curtea era absolut netedă, nu se vedeau nici un fel de scoabe, nici „geamul" rotund de sticlă. Şi asta a fost... tot hipnoză?

– Ce altceva?... Recunoaşteţi că nu prea v-aţi plictisit la lecţia mea de fizică, nu? Fima, strigă Wagner, cafeaua e gata? Să mergem la masă!

Deziluzia finală -- totul n-a fost decît o amăgire - e îndulcită întrucîtva de apariţia în *extremis* a unei alte idei anticipatoare: folosirea hipnozei în scopuri didactice. Şi mirajul integral pe care-l trăieşte povestitorul constituie, într-adevăr, „o metodă introductivă de însuşire a cunoştinţelor, superioară oricărei lecturi sau proiecţii auxiliare". Desigur, asemeni multora dintre *Invenţiile miraculoase*, miracolul wagnerian este acoperit şi aici cu un „voal de umor şi de aventură amuzantă", cum scrie A. Britikov, continuînd: „Acest aliaj complex ne face să discernem o anumită doză de posibil în imposibil. Oare nu cumva într-o povestire ştiinţifică se află germenul unei descoperiri? Wagner a apărut la hotarul dintre basm şi fantezia ştiinţifică pentru a camufla şi totodată a explica această idee. E greu să înţelegem altfel prezenţa acestei figuri în centrul unui întreg ciclu, e greu să găsim o altă explicaţie a faptului că autorul unor romane serioase a scris în acelaşi timp o epopee glumeaţă..." (10).

În timpul vieţii şi chiar mai tîrziu, Beleaev a fost deseori criticat pentru „caracterul neştiinţific" al unor romane ca *Omul amfibie* şi *Capul profesorului Dowell*. Luîndu-i apărarea, B. Leapunov invocă dreptul anticipaţiei la „neconcordanţa cu ştiinţa" recunoscînd că „lhtiandr... nu poate să existe" (29). Dar evoluţia cunoştinţelor şi realizărilor practice ale omenirii se efectuează cu o rapiditate care-i depăşeşte uneori şi pe exegeţii bine intenţionaţi! lată, de pildă, ce declara în 1968 eminentul chirurg sovietic dr. Nikolai Amosov: „Putem să declanşăm tentativa de a menţine în viaţă capete izolate, într-un viilor apropiat? Moraliştii spun, desigur, că nu. Eu spun că da. Cred că atunci cînd vor fi depăşite dificultăţile tehnice în experienţele pe animale, acest lucru ar putea fi propus unei persoane cu un intelect foarte dezvoltat, aflată pe patul morţii. Nu văd nici un sacrilegiu în această idee şi, în cea ce mă priveşte, aş accepta." La rîndul sau, comandantul Yves Cousteau afirmă: „Pentru a putea trăi în adîncuri, omul trebuie să renunţe la plămîni. În sistemul lui circulator trebuie introduse butelii care să aprovizioneze sîngele cu oxigen şi să îndepărteze bioxidul de carbon... Studiem aceste butelii. Primele experienţe chirurgicale pe animale vor fi făcute în 1975, iar pe oameni în 1980".

Se pare, deci, că oamenii-amfibii şi capetele menţinute în viaţă vor înceta să mai constituie un apanaj al literaturii de anticipaţie. Cei care susţin că realitatea întrece fantezia vor mai face două crestă!uri pe răboj, fără să înţeleagă că micşorarea decalajului dintre previziuni şi împliniri - pînă ce, printr-un proces dialectic, termenii relaţiei îşi schimbă poziţia, este însoţită de elaborarea continuă a materialului unei noi confruntări. Rolul de ferment stimulator al fantasticului-

ştiinţific se exercita deci şi pe această cale.

Climatul efervescent creat în Statele Unite de concurenţa între magazinele de science fiction avea să favorizeze apariţia autorilor de certa valoare, unii dintre ei - Jack Williamson, Murray Leinster, Edmond Hamilton, Catherine L. Moore - sortiţi unei cariere îndelungate. Dar influenţa cea mai profundă şi mai durabilă asupra dezvoltării anticipaţiei americane din anii 30-40 avea s-o exercite apariţia meteorică a lui Sţanley G. Weinbaum.

„Weinbaum a explodat în lumea science fiction-ului cu efectul unei bombe de 100 de megatonu cu prima sa povestire, *Odiseea marţiană*..." (38). Prezentînd textul publicat în numărul din iulie 1931 al lui *Wonder Stories*, editorul Hugo Gernsback şi redactorul şef Charles Hornig nu-şi drămuiau entuziasmul: „Autorul de faţă a scris o povestire ştiinţifico-fantastică atît de nouă, atît de spumoasă, încît se distinge, întrecîndu-le, de celelalte povestiri pe teme interplanetare" (cf. 35). Peste patru decenii, Jacques Sadoul consideră că „Acest text, devenit clasic, rămîne una dintre capodoperele science fiction-ului din toate timpurile..." (41). Să vedem cum se explică această avalanşă de superlative.

4.04.1902 - 14.12.1935
A Martian Odyssey,1934
Traducere de Ion Hobana

ODISEEA MARŢIANĂ

Jarvis se întinse atît cît îi îngăduia spaţiul redus din cabina lui „Ares”.

Exulta:

– În sfîrşit, aer respirabil... Faţă de ceea ce îi ţine locul afară, pare dens ca o supă.

Arătă, cu un semn din cap, peisajul marţian care se întindea, plat şi posomorît, sub lumina celui mai apropiat satelit, dincolo de geamul hubloului.

Ceilalţi trei îl priveau cu atenţie: Putz, inginerul, Leroy, biologul şi Harison, astronomul comandant al expediţiei. Dick Jarvis, chimistul, completa echipa venită, la bordul lui „Ares", să păşească pentru prima oară pe solul misterioasei vecine a Pămîntului, planeta Marte.

Asta se petrecea, desigur, cu destulă vreme în urmă, la mai puţin de două decenii după ce smintitul de Doheny, celebrul pilot american, plătise cu viaţa punerea la punct a primei rachete atomice, şi numai la zece ani după ce alt smintit, Cardoza, o pilotase pînă pe Lună.

Cei patru de pe „Ares” erau deci adevăraţi pionieri.

În afara unei jumătăţi de duzină de expediţii lunare şi a călătoriei nenorocoase a lui Lancey către seducătorul glob venusian, erau cei dintîi oameni care suportau o altă gravitaţie decît cea a Pămîntului şi, fără îndoială, primul echipaj care izbutise să părăsească sistemul Pămînt-Lună.

Şi îşi meritau succesul, dacă ne gîndim la dificultăţile, încercările, lunile petrecute, acolo pe Pămînt, în camerele de aclimatizare, pentru a învăţa să respire un aer atît de rarefiat ca acela de pe Marte... Apoi, brusc sfidarea vidului în minuscula rachetă propulsată de reactoarele atît de nesigure ale secolului al XXI-lea... Şi să nu uităm uimitoarea cutezanţă de a înfrunta o lume cu totul necunoscută.

Jarvis se întinse, îşi pipăi cu precauţie vîrful nasului său muşcat de ger şi suspină din nou, satisfăcut.

Harrison explodă:

– Ai de gînd să te hotărăşti odată? Putem şti, în fine, ce ţi s-a întîmplat? Pleci ca un fante cu o rachetă auxiliară, nu ştim nimic despre tine timp de zece zile şi, în sfîrşit, Putz te descoperă într-un furnicar de fiinţe aiurite, cu un fel de struţ drept însoţitor. Dă-i drumul... povesteşte!

Jarvis scoase un mormăit de mulţumire şi începu: .

– De acord... Aşadar... după cum ne-ai ordonat, l-am lăsat pe Karl să decoleze spre nord, iar eu am pornit spre sud, în cada mea zburătoare. Ţi-aminteşti, şefule, aveam ordin să nu coborîm pe sol, ci numai să patrulăm în căutarea unor zone interesante. Am declanşat cele două aparate de filmat şi m-am menţinut la o înălţime

convenabilă, circa şase sute de metri. În primul rînd, pentru a avea un unghi de filmare mai larg şi apoi pentru ca jeturile inferioare, care ajung atît de departe în semi-vidul de aici, să nu ridice vîrtejuri de praf.

– Am aflat toate astea de la Putz, bombăni Harrison. Măcar dacă ai fi salvat filmele... Ar fi acoperit cheltuielile do călătorie. Ţi-aminteşti cum se-ngrămădea publicul să vadă primele filme de pe Lună?

– Dar le am! replică Jarvis. Sînt toate aici... Deci, reluă el, zburam destul de iute. Aşa cum ne închipuisem, în această atmosferă aripile n-au mare portanţă la mai puţin de 160 km pe oră şi a trebuit să utilizez duzele inferioare. Datorită vitezei, altitudinii şi prafului ridicat de jeturi, vizibilitatea nu era grozavă. Am reuşit să văd că zburam mereu deasupra acestei nesfîrşite cîmpii pe care o contemplam de la sosirea noastră, cu opt zile în urmă... aceleaşi specii de tufe murdare, aceleaşi covoare de plante - animalcule colcăitoare pe care Leroy le numeşte biopode. La fiecare oră, îmi semnalam poziţia, aşa cum ne înţelesesem, dar nu ştiu dacă mă auzeaţi...

– Te auzeam! confirmă Harrison.

– La o distanţă de două sute cincizeci de kilometri spre sud, continuă Jarvis, imperturbabil, am văzut un fel de platou scund, un deşert de nisip portocaliu. Am conchis că ipoteza noastră se adeverea: cîmpia cenuşie pe care coborîsem era într-adevăr Mare Cimerium iar deşertul meu portocaliu trebuia să fie regiunea numită Xanthus. Dacă aveam dreptate, urma să descopăr o altă întindere cenuşie, Mare Chronium, la o distanţă de trei sute de kilometri, apoi un al doilea deşert portocaliu, Thyle 1 sau 2. Este tocmai ceea ce s-a întîmplat.

– Putz verificase poziţia noastră cu o săptămînă şi jumătate în urmă, mîrîi comandantul. Treci la fapte.

– Imediat, încuviinţă Jarvis. La treizeci de kilometri în interiorul lui Thyle, mă credeţi sau nu, am survolat un canal!

– Putz a fotografiat cel puţin o sută... Spune-ne ceva nou.

– A văzut şi vreun oraş?

– Douăzeci - dacă numeşti oraşe grămezile astea de nămol!

– Bine. Atunci am să vă descriu cîteva lucruşoare pe care Putz nu le-a văzut.

Îşi scarpină nasul, care-l mînca mereu, şi reluă:

– Ştiam că în acest anotimp dispuneam de şaisprezece ore de lumină de zi: deci, după opt ore de zbor, adică o mie trei sute de kilometri, am hotărît să mă întorc. Mă aflam deasupra lui Thyle 1 sau 2, nu ştiu exact care, şi la mai puţin de patruzeci de kilometri în interior, tocmai în clipa aceea, motoraşul lui Putz m-a abandonat.

– Abandonat?... Cum asta? se interesă Putz.

– Reacţia atomică a slăbit, am pierdut din înălţime şi deodată,

după o izbitură violentă, m-am pomenit în mijlocul deşertului... şi cu nasul strivit de parbriz!

Îşi frecă amărît capătul apendicelui nazal.

– Ai încercat să injectezi acid sulfuric în camerele de combustie? întrebă Putz. Cîteodată, plumbul emite o radiaţie secundară...

– Nu, replică Jarvis scîrbit, nu mi-ar fi dat niciodată prin gînd... Am făcut operaţia asta doar de zece ori! Dealtfel, şocul turtise aterizorul şi distrusese duzele inferioare. Admiţînd că aş fi reuşit să pun drăcia în mişcare, după cincisprezece kilometri partea de jos mi s-ar fi topit sub picioare.

Îşi atinse din nou vîrful nasului,

– Noroc că aici un kilogram e mai puţin de-o livră, altfel mă făceam zob.

– Eu aş fi reparat racheta, insistă inginerul. Pariez că nu era ceva grav.

– Probabil, zise Jarvis, sarcastic. Doar că nu mai putea să zboare. Nu era grav, dar n-avem decît o alternativă: să aştept să fiu găsit, sau să încerc să mă întorc pe jos - o mie trei sute de kilometri, cînd nu mai erau decît douăzeci de zile pînă la plecarea de pe Marte!... Şaizeci şi cinci de kilometri pe zi! Evident, am ales întoarcerea; îmi lăsa tot atîtea şanse de a fi reperat şi aveam cel puţin o ocupaţie.

– Te-am fi găsit, spuse Harrison.

– Poate. Oricum, mi-am făcut un ham din cîteva chingi de scaun şi mi-am prins rezervorul de apă în spate. Am luat o cartuşieră, un pistol automat, cîteva alimente şi am pornit la drum.

– Rezervorul de apă? exclamă micul Leroy, biologul. Dar cîntăreşte un sfert de tonă!

– Nu era plin. Cîntărea numai o sută de kilograme terestre, ceea ce înseamnă treizeci şi opt aici. Pe de altă parte, cum cele nouăzeci şi cinci de kilograme ale mele nu fac decît treizeci şi unu pe Marte, cîntăream cu totul, inclusiv rezervorul, şaizeci şi nouă de kilograme, deci cu douăzeci şi şase mai puţin ca pe Pămînt. Contam pe asta cînd m-am încumetat să străbat şaizeci şi cinci de kilometri pe zi. A, desigur, am luat şi un termo-sac de dormit pentru nopţile marţiene, atît de glaciale.

Şi am pornit, făcînd salturi destul de rapide. Opt ore însemnau cel puţin treizeci de kilometri. M-am plictisit repede să merg aşa într-un deşert de nisip moale, fără nimic împrejur, nici măcar biopodele colcăitoare alo lui Leroy, dar cam după un ceas am ajuns la canal, un fel de şanţ secat larg de o sută douăzeci de metri şi drept ca o linie de cale ferată pe harta unei companii particulare. Totuşi, cîndva fusese plin cu apă. Acum, şanţul e acoperit cu o frumoasă peluză verde care, la apropierea mea, îmi făcu loc să trec.

– Cum? sări Leroy.

– Da... Nişte rude ale biopodelor tale. Am prins una, un fel de iarbă de lungimea unui deget, cu două labe subţiri ca nişte fire.

– Unde e? întrebă Leroy, cu mult interes.

– La naiba!... Nu mă gîndeam decît că trebuie să merg şi peluza continua să se deschidă în faţa mea, închizîndu-se de îndată în urmă. Apoi m-am pomenit, din nou, în deşertul portocaliu al lui Thyle.

Înaintam cu regularitate, înjurînd nisipul care-mi încetinea mersul şi idiotul tău de motor, Karl.

Chiar înainte de căderea serii, am atins marginea de nord a deşertului Thyle, de unde am putut să privesc, la picioarele mele, imensitatea cenuşie a Mării Chronium. Aveam deci de înghiţit o sută douăzeci de kilometri din această întindere dezolantă, apoi cei trei sute douăzeci de kilometri ai deşertului Xanthus şi o porţiune aproape dublă din Mare Cimmerium. Vă daţi seama cît mă încînta această perspectivă. Am început să vă blestem pentru că nu mă reperaseţi încă...

– Făceam tot ce eram în stare, cretinule, spuse Harrison.

– Asta nu mă ajuta deloc... În sfîrşit, mi-am zis că puteam folosi ceea ce mai rămăsese din zi pentru a coborî de pe faleză şi am găsit pînă la urmă un loc comod.

Mare Chronium seamănă leit cu zona asta: plante baroce, fără frunze şi grămezi de fiinţe colcăitoare. Am aruncat o privire de jur împrejur şi mi-am instalat sacul de dormit. În lumea asta pe jumătate moartă nu văzusem pînă atunci nimic în stare să mă neliniştească, vreau să spun nimic periculos.

– Da... Şi? zise Harrison.

– Ai răbdare. Spuneam deci că voiam să mă culc, cînd se stîrni un tărăboi teribil...

– Tărăboi? se miră Putz. Ce-nseamnă asta?

– Mult zgomot, explică Leroy. Dar nu ştiu pentru ce.

– Ei bine, nici eu nu ştiam, reluă Jarvis, şi m-am apropiat uşurel ca să aflu cauza scandalului. Parc-ar fi fost un cîrd de corbi spintecînd nişte canari: şuierături, cîrîieli, piuituri, croncănituri, tot ce vă dă prin cap. Şi atunci, ocolind un hăţiş de tulpini lemnoase, l-am descoperit pe Tuirl.

– Tuirl? repetă Harrison, în timp ce Leroy şi Putz pronunţau „Tuil".

– Da, soiul ăsta de struţ. Să-i zicem Tuil, e singurul fel în care pot să-l numesc fără să împroşc cu salivă. Dealtfel îl chema cam aşa: Tttrrruirrrlll...

– Şi ce făcea pasărea asta?

– Era pe cale să fie mîncată! Şi scotea tot felul de strigăte, aşa cum ar fi făcut oricine în situaţia ei.

– Mîncată? De cine? De ce?

– N-am aflat decît mai tîrziu. Deocamdată, nu vedeam decît nişte tentacule negricioase încolăcite în jurul îi ceea ce părea a fi un struţ. Evident, n-aveam de gînd să intervin, căci dacă antagoniştii erau primejdioşi, ar fi rămas unul mai puţin pentru a mă stingheri.

Dar „pasărea" se apăra al naibii de bine. Între două piuituri ascuţite, izbea cu ciocul său lung de cel puţin patruzeci şi cinci de centimetri. Am zărit o dată sau de două ori şi animalul din care porneau tentaculele...

Jarvis se cutremură retrospectiv.

– Ceea ce mă hotărî sa intervin, reluă el, fu un săculeţ negru, sau poate o cutie, atîrnată la gîtul pseudo-păsării. Fiinţa era deci inteligentă? Sau domesticită? N-am mai stat pe gînduri, am scos pistolul şi am tras în ceea ce puteam să văd din adversarul ei.

Tentaculele se crispară, ţîşni un jet negru de o abjectă putrefacţie, apoi creatura se ghemui în ea însăşi, cu un zgomot dezgustător de ventuză şi dispăru într-o gaură.

Cealaltă scoase o serie de cîrîieli, pivotă, poticnindu-se, pe labele groase ca nişte crose de golf şi se află, dintr-o dată, cu faţa la mine. Ţineam încă pistolul în mînă, fiind gata pentru orice eventualitate. Ne-am privit.

Marţianul nu era de fapt o pasăre. În afară de prima impresie, n-avea chiar nimic dintr-o pasăre. Poseda un cioc şi cîteva accesorii semănînd vag a pene, dar ciocul nici măcar nu era ceea ce părea. Fiind mai mult sau mai puţin flexibil, îi vedeam vîrful mişcîndu-se încet dintr-o parte în alta, ca un fel de compromis intre cioc şi trompă.

Făptura avea două picioare cu cîte patru degete şi extremităţi terminate la fel - mîini, dacă vreţi, un mic trup rotund cu un gît lung avînd la capăt un cap minuscul - şi faimosul cioc.

Ca talie, era cu doi-trei centimetri mai înalt decît mine şi... pe cinstea mea, Putz l-a văzut!

Inginerul încuviinţă din cap:

– *Ja*... Am văzut.

– Deci, continuă Jarvis, ne priveam unul pe altul. Pînă la urmă, începu să cîrîie cu însufleţire şi îmi întinse mîinile goale. Am considerat asta un semn de prietenie.

– Poate că îţi remarcase nasul şi credea că îi eşti frate, sugeră maliţios Harrison.

– Lasă-te de glume!... Deci, mi-am băgat pistolul în toc, am mormăit ceva de genul „N-ai pentru ce" şi asta a fost tot; eram prieteni.

Soarele coborîse mult la orizont şi trebuia să aleg între a face focul şi a mă refugia în termo-sacul de dormit. M-am hotărît pentru foc. Am căutat un loc la poalele falezei, unde stînca să-mi reflecte un pic de căldură în spate şi am început să strîng vegetaţie uscată.

Însoţitorul meu înţelese imediat şi-mi aduse un braţ. Voiam să scot un chibrit, cînd marţianul făcu să apară din săculeţ ceva care semăna cu un cărbune aprins.

Un scurt contact şi totul începu să ardă cu flacără!... Ştiţi doar cît ne e de greu să facem focul în atmosfera asta!... Şi săculeţul, fraţilor... Apeşi la un capăt şi hop! s-a deschis. Apeşi la mijloc şi hop! s-a închis. Atît de ermetic, încît e imposibil să distingi fanta. Iată ceva care întrece toate fermoarele noastre.

Am privit flacăra o vreme, apoi am încercat să intru în vorbă cu marţianul. M-am împuns cu degetul şi am pronunţat clar „Dick!" A înţeles pe loc, a întins o gheară osoasă şi a repetat: „Tick!". Apoi am arătat spre el şi a făcut să se audă strigătul acesta pe care îl traduc prin Tuil. Nu puteam să-i imit accentul, dar mergea. Pentru a întări cunoaşterea celor două nume, am reînceput: „Dick!" şi apoi, arătînd spre el: „Tuil?"

N-a mai mers. Scoase nişte cîrîituri care păreau dezaprobatoare şi lansă ceva de genul „Pppratt". Nu era decît începutul. Eu eram mereu „Tick", dar el, cînd „Tuil", cînd „Ppprutt" şi, în restul timpului, o duzină de alte calificative.

Nu reuşeam să cădem de acord. Am încercat cu „piatră". am încercat cu „stea, „copac", „foc", şi Dumnezeu mai ştie ce, dar. cu toate eforturile mele, nu puteam să obţin nici un cuvînt coerent. Două minute în şir, nimic din ceea ce spunea nu se repeta şi dacă ăsta-i un adevărat limbaj, sînt gata să mă prefac într-un alchimist. În disperare de cauză, am abandonat, i-am spus Tuil şi asta păru să-i convină.

Dur Tuil se agăţase de cîteva dintre cuvintele mele de care-şi amintea şi presupun că era o mare izbindă, cînd eşti obişnuit cu o limbă pe care trebuie-s-o creezi pe măsură ce-o vorbeşti.

În ceea ce mă priveşte, nu izbuteam să înţeleg felul lui de a se exprima, fie că era prea subtil pentru mine, fie că pur şi simplu n-aveam acelaşi mod de a gîndi - şi cred că adevărul e mai curînd acesta.

Am avut şi alte motive de a opta pentru această explicaţie. După ce am renunţat la tentativele mele lingvistice, am încercat cu matematica. Am desenat pe sol $2+2=4$ şi am făcut demonstraţia cu pietricele. Tuil înţelese şi mă informă, la rîndul său, că $3+3=6$. Se părea din nou că aveam să ajungem la un rezultat.

Ştiind deci că Tuil avea cel puţin o instrucţie primară, am desenat un cerc, am arătat spre el apoi spre Soarele gata să dispară. Am adăugat succesiv pe Mercur, Venus, Pămîntul şi Marte. Am întîrziat asupra acestei din urmă planete şi am făcut o mişcare circulară cu mîna, înglobînd tot ceea ce ne înconjura pentru a explica astfel că ne aflam acolo.

Voiam să-l fac să priceapă treptat că veneam de pe Pămînt. Tuil

înţelese perfect întreaga diagramă. Cotcodăci şi cîrîi din belşug, apoi adăugă cu lovituri de cioc sateliţii lui Marte, Deimos şi Phobos, precum şi propria noastră Lună. Ştiţi ce dovedeşte asta? Pur şi simplu că rasa lui Tuil foloseşte telcscoapele. Că posedă o civilizaţie înaintată!

– Ba deloc, ripostă Harrison. Luna se vede de aici ca o stea de mărimea a cincea. Mişcarea ei de revoluţie poate fi urmărită cu ochiul liber.

– Luna, da, amice, dar Mercur? Mercur nu poate fi văzut de pe Marte fără instrumente astronomice. Tuil cunoştea existenţa lui Mercur pentru că aşezase Luna lîngă planeta a treia, nu a doua!... Altfel, ar fi plasat Pămîntul pe locul al doilea şi pe Marte pe a! treilea, în loc de al patrulea!... N-am dreptate?

– Hm! răspunse Harrison.

În orice caz mi-am continuat lecţia, răci aveam speranţe. Am arătat spre Pămîntul din diagramă, apoi spre mine şi, spre a mă face mai bine inţe!es, spre Pămîntul cel adevărat, scînteind verde-strălucitor aproape la zenit.

Tuil cîrîi cu atîta ardoare încît am fost sigur că inţelescse. Era teribil de agitat, sărea pe loc. Cu gesturi largi, arăta spre el, spre cer, din nou spre el, din nou spre cer.

Îşi lovea pîntecul, arăta spre Arcturus, spre propriul său cap, spre Spica, îşi atingea picioarele şi îmi arăta o jumătate de duzină de stele, în timp ce eu îl priveam uluit.

Deodată, făcu un salt formidabil... Ah, ce salt! Drept spre stele, la o înălţime de cel puţin douăzeci de metri. L-am văzut profilat pe cer, rotindu-se în jurul propriei lui axe. şi căzînd cu capul în jos, pentru a-şi înfinge ciocul ca o suliţă în soarele meu desenat pe nisip. Drept în mijloc!

– Era nebun! declară comandantul. Nebun de-a binelea.

– Este exact ceea ce gîndeam şi eu. Am rămas cu gura căscată, privindu-l, în vreme ce el îşi relua poziţia orizontală. Apoi mi-am zis că nu mă înţelesese. Am reînceput comedia mea afurisită, care s-a terminat în acelaş fel: Tuil cu ciocul înfipt în mijlocul desenului meu.

– Poate că e un rit religios? se încumetă Harrison.

– Poate, răspunse Jarvis. care părea să se îndoiască. Ajunsesem într-un punct mort. Puteam să schimbăm idei pînă la un moment dat şi apoi trosc!... Era ceva care ne deosebea, fără nici un raport posibil. Sînt sigur că Tuil mă socotea la fel de absurd precum îl socoteam eu pe el. Adevărul este că fiecare dintre noi privea lucrurile dintr-un unghi diferit şi că unghiul său de vedere era, poate, la fel de valabil ca al nostru.

Imposibil să găsim un punct de contact, asta-i tot. Totuşi, în ciuda dificultăţilor, aveam o adevărată simpatie pentru Tuil şi am o stranie certitudine că şi el ţinea la mine.

– Un nebun! repetă comandantul, un smintit...

– Nu, zău? Stai să vezi... Oricum, am renunţat la tentativele mele şi m-am strecurat în sacul de dormit. Focul nu mă încălzise deloc, dar afurisitul de termo-sac... După cinci minute, a trebuit să-l deschid puţir - şi brr! Nasul mi-a intrat în contact cu aerul la -60 şi am fost înzestrat pe loc cu această mică şi plăcută degerătură, care s-a adăugat loviturii primite cu prilejul prăbuşirii rachetei.

Nu ştiu ce-o fi crezut Tuil despre somnul meu. Se aşezase la oarecare distanţă dar, cînd m-am trezit, dispăruse.

În timp ce mă extrăgeam din sac, am auzit ceva ca un ciripit şi iată-l că soseşte, plonjînd de la înălţimea a trei etaje, de pe faleza deşertului Thyle, pentru a ateriza în cioc, lîngă mine.

Am arătat spre mine şi apoi spre nord, Tuil arătă spre el şi apoi spre sud, dar cînd mi-am luat lucrurile pe umeri şi am pornit la drum, a venit cu mine.

Şi atunci, să vezi goană!... Cincizeci de metri dintr-un salt, despiclnd aerul ca o săgeată şi înfingîndu-se în cioc, la sosire. Părea foarte surprins de mersul meu greoi, dar se resemnă şi îmi ţinu tovărăşie. Numai că, după cîteva minute, nu se mai putea reţine, trebuia să se avînte şi să aterizeze în cioc. la cincizeci de metri în faţă.

Apoi, se întorcea în acelaş fel. La început, eram cam nervos văzînd ciocul uriaş sosind în direcţia mea, dar el se înfingea totdeauna alături, în nisip.

Străbăteam astfel, amîndoi. Mare Chronium. Mereu aceleaşi plante idioate şi aceiaşi biopozi verzi... Flecăream - nu pentru că ne-am fi putut înţelege, dar ca să ne treacă de urît. Eu cîntam şi cred că şi el făcea la fel. Unele dintre trilurile lui vădeau chiar un fel de ritm subtil.

Apoi, pentru variaţie, Tuil demonstra proaspetele lui noţiuni de limbă engleză. Arăta spre o stîncă, spunea „piatră", arăta spre un bolovan şi repeta „piatră", sau îmi atingea braţul, spunea „Tick" şi-mi repeta numele de nu ştiu cîte ori.

Părea să se amuze mai ales la gîndul că un singur cuvînt poate să însemne acelaşi lucru de două ori la rînd, sau poate să denumească două lucruri diferite.

M-am întrebat dacă limbajul său nu era, din întîmplare, asemănător celui al anumitor populaţii primitive de pe Pămint..ştii Harrison, de exemplu al triburilor de negri, care nu au nici un termen generic. Nu au cuvinte pentru mîncare, apă, om, ci cuvinte care înseamnă mîncare bună, sau mîncare rea, sau apă de ploaie, sau apă de mare sau om puternic, sau om slab, dar, repet, nu denumiri generale.

Sînt prea primitivi pentru a înţelege că apa de ploaie şi apa de mare sînt două aspecte diferite ale aceluiaşi lucru.

Totuşi, cu Tuil era altceva, doar că între noi exista o deosebire misterioasă, spiritele noastre erau cu totul străine unul altuia. Dar ne simţeam foarte bine împreună.

– Nici nu-i de mirare, doi smintiţi! comentă Harrison. Eraţi făcuţi să vă simpatizaţi.

– Să admitem! Dar ţin şi la tine! replică Jarvis, cu promptitudine. Te rog să mă crezi că Tuil nu era nebun, în orice caz, n-ar fi de mirare să aibă ceva de adăugat atît de lăudatei noastre inteligenţe omeneşti. O, nu cred că era superinteligent dar să nu uităm că reuşise să priceapă ceva din modul de funcţionare al minţii mele. pe cînd eu n-am izbutit încă să înţeleg nimic din al său.

– Pentru că n-avea! decretă Harrison, în timp ce Putz şi Leroy clipeau de încordare.

– Ai să poţi să judeci după ce-am să isprăvesc... Deci, timp de două zile. am mers prin Mare Chronium - Marea Timpului. Nu puteam decît să fiu de acord cu acest nume dat de Schiaparelli... Doar o întindere cenuşie, interminabilă şi nici un alt semn de viaţă în afara plantelor bizare. Era atît de monoton, încît am fost mulţumit, spre seara celei de-a doua zile. văzînd cum apare deşertul Xanthus.

Eram destul de epuizat, dar Tuil părea la fel de proaspăt ca la început, cu toate că nu-l văzusem niciodată nici bînd, nici mîncînd. Presupun că ar fi putut să traverseze Mare Chronium în două ceasuri cu salturile sale de cincizeci de metri, dar a rămas lîngă mine.

O dată sau de două ori, îi oferisem apă. El luase paharul, aspirase lichidul cu ciocul, apoi îl retrimisese într-un jet subţire în paharul pe care mi-l înapoiase cu gravitate.

În clipa în care am găsit deşertul Xanthus, sau cel puţin falezele care-l mărginesc, s-a pornit unul dintre aceste blestemate vîrtejuri de nisip - cum am avut şi aici, dar nu atît de neplăcute. Vă imaginaţi ce înseamnă asta în timpul mersului. Mi-am adăpostit faţa sub capişonul transparent al termo-sacului şi am văzut că Tuil îşi acoperea nările cu un fel de pene care-i creşteau ca o mustaţă sub cioc, iar ochii cu un hăţiş de aceeaşi natură.

– Aha! exclamă Leroy, micul biolog. E un animal de deşert!

– Şi de ce, mă rog?

– Nu bea apă... E adaptat la furtunile de nisip...

– Asta nu dovedeşte nimic! Nicăieri pe aceasta pilulă uscată căreia-i spunem Marte nu există apă de risipit. Pe Pămînt s-ar numi deşert de la un capăt la altul... După ce s-a potolit furtuna, a continuat să sufle o mică briză, nu destul de puternică pentru a ridica nisipul.

Şi deodată, dinspre falezele lui Xanthus se iviră bule transparente, ca nişte mingi de tenis de sticlă! Erau destul de uşoare pentru a pluti în acest aer rarefiat - şi goale. Ce puţin cînd am spart una sau două n-a ieşit decît un miros urît.

L-am întrebat pe Tuil şi tot ce am scos de la el a fost „Nu, nu, nu”. Am crezut că nu ştie ce erau. Bulele continuară să treacă, asemeni unor baloane de săpun, şi noi ne-am urmat drumul spre Xanthus.

După o clipă, Tuil îmi arătă o bulă, rosti „piatră", dar eram prea obosit pentru a începe o discuţie atît de complicată. Am descoperit, mai tîrziu, ce voise să spună.

Nu se mai vedea prea bine cînd am ajuns, în sfirşit, la poalele falezelor. Am hotărît să dorm, dacă era posibil, pe platou. Presupuneam că vegetaţia din Mare Chronium, oricît de săracă ar fi fost, putea să adăpostească mai multe primejdii decît nisipul lui Xanthus. Nu pentru că aş fi avut motive de teamă - nu cunoaştem decît creatura neagră cu tentacule care-l înşfăcase pe Tuil şi ea era probabil sedentară, mulţumindu-se să atragă victimele care-i treceau prin preajmă.

Nu era deci nici un risc să fiu prins în capcană în timpul somnului, cu atît mai mult cu cît Tuil părea să nu doarmă niciodată, mulţumindu-se să stea răbdător lîngă mine toată noaptea. De fapt, cum ajunsese în situaţia aceea? N-aveam nici un mijloc de a mă lămuri.

Am aflat şi asta, mai tîrziu. E ceva groaznic, diavolesc...

Am căutat un loc prielnic pentru urcuşul falezei. Pentru Tuil, nu era nici o problemă: faleza era mai joasă decît aceea a deşertului Thyle, cam cu douăzeci de metri.

Am început să mă caţăr, blestemînd rezervorul de apă - era singurul moment cînd mă jena - şi, deodată, am auzit un sunet care mi s-a părut cunoscut.

Ştiţi cît de înşelătoare sînt zgomotele în acest aer rarefiat. O împuşcătură seamănă cu destupatul unei sticle. Dar sunetul acela era zumzetul regulat al unei rachete şi, într-adevăr, cel de-al doilea vehicul auxiliar trecea cam la cincisprezece kilometri spre vest, în lumina apusului...

– Eram eu, încuviinţă Putz. Te căutam.

– Desigur... Dar asta nu-mi prea ţinea de cald... M-am agăţat de faleză, am urlat, am făcut semne cu un braţ. Tuil văzuse şi el şi cîrîia, scotea triluri, sărea pînă pe platou, şi de acolo foarte sus, în văzduh.

Vai, obiectul pe care-l urmăream pătimaş cu privirea dispăru spre sud, în amurg...

M-am urcat pe platou. Tuil era la fel de frenetic, arătîndu-mi cerul, cîrîind într-una, sărind şi aterizînd cu nasul în nisip.

Am arătat spre sud, apoi m-am lovit cu pumnul în piept şi el spuse: „Da... Da..." Am avut impresia că, pentru el, obiectul zburător era o fiinţă din aceeaşi familie cu mine. Probabil o rudă.

Sînt sigur acum că îi subestimam inteligenţa.

Decepţionat că n-am putut să vă atrag atenţia m-am grăbit să mă

vîr în termo-sac, căci frigul nocturn îşi arăta colţii. Tuil îşi înfipse ciocul în nisip, îşi replie labele şi braţele în sus, semănînd astfel izbitor cu unul dintre acei arbuşti fără frunze pe care-i cunoaştem. Cred că a rămas toată noaptea în această poziţie.

– Mimetism protector, hotărî Leroy. Vezi, e întradevăr o fiinţă de deşert.

– Am pornit din nou dimineaţa, reluă Jarvis. Nu făcusem o sută de metri, cînd am văzut ceva straniu. Un aliniament de piramide mici, foarte mici, neavînd mai mult de cincisprezece centimetri înălţime, cît vedeam ca ochii.

Erau construite din cărămizi miniscule, goale pe dinăuntru şi trunchiate sau sfărîmate în vîrf. cu o deschizătură. Am arătat spre ele întrebîndu-l pe Tuil: „Ce-i asta?", dar el scoase cîteva piuituri ca pentru a-mi răspunde că nu ştie.

Am urmat aliniamentul piramidelor pentru că se înşirau spre nord, în direcţia rachetei noastre. Ceasuri după ceasuri...

Apoi. am observat un alt lucru bizar. Erau mai mari! Acelaşi număr de cărămizi în fiecare, dar cărămizile erau mai mari.

Spre prînz, piramidele îmi ajungeau la umăr. Am aruncat o privire într-una sau două, mereu asemănătoare, trunchiate în partea de sus şi goale. Am cercetat şi cîteva cărămizi. Erau de siliciu şi vechi din vremea Facerii.

– De unde ştii? interveni Leroy.

– Erau roase, rotunjite la colţuri... Siliciul nu se uzează uşor, nici pe Pămînt.. iar în atmosfera asta!...

– Ce vîrstă crezi că aveau?

– Cincizeci de mii de ani... O sută de mii... De unde să ştiu? Cele mici, întîlnite dimineaţa, erau mai vechi, poate de zece ori mai vechi... Se sfărîmau... Ce înseamnă asta? Cinci sute de mii de ani? Cine ştie?

Jarvis tăcu o clipă, apoi reluă:

– Fără să se oprească din mers, Tuil spusese „piatră", arătînd spre piramide. Mai rostise acest cuvînt şi înainte. Dar acum avea mai mult sau mai puţin dreptate. Am încercat să-l întreb, indicînd cu degetul una dintre ciudatele construcţii: „Ca şi noi?", arătînd succesiv spre el şi spre mine.

Tuil scoase un fel de cîrîit negativ şi spuse: „Nu, nu". Adăugă: „Nu, un-un-doi!... Nu, doi-doi-patru!" frecîndu-şi pîntecul. L-am privit fix. El reîncepu: .„Nu, un-un-doi!... Nu, doi-doi-patru!" Am rămas cu gura căscată.

– O dovadă în plus, exclamă Harrison. Un smintit!

– Crezi? întrebă Jarvis, ironic. Nu e şi părerea mea. Desigur nu pricepi acest „Nu, un-un-doi".

– Nu... ca şi tine, dealtfel!

– Ba eu cred că pricep... Tuil folosea puţinele cuvinte englezeşti

pe care le cunoştea pentru a exprima o idee foarte complexă. Poţi să-mi spui cu ce asociezi matematicile?

– Să vedem... Cu astronomia... sau... sau cu logica...

– Asta e! „Nu, un-un-doi”... Tuil îmi explica în felul acesta că neştiuţii constructori ai piramidelor nu erau fiinţe ca noi, fiinţe inteligente, făpturi înzestrate cu raţiune. Ai înţeles?

– Să fiu al naibii!

– Nici o grijă: vine şi asta.

– Dar, interveni Leroy, de ce-şi freca pîntecul bizarul tău însoţitor?

– De ce?... Pentru că, scumpul meu biolog, acolo i se află creierul. Nu în micul său cap... în burdihan!

– Imposibil!

– Pe Pământ, da, pe Marte, nu. Nimic nu e terestru aici... Nici flora, nici fauna... biopodele tale o dovedesc!

Jarvis surîse ironic şi îşi reluă naraţiunea:

– Ne-am urmat drumul. Spre amiază, al treilea fapt straniu. Sfîrşitul piramidelor.

– Nu mai era nici una?

– Nici una, iar ultima - aveau acum trei metri înălţime - ultima era închisă! Înţelegi? Constructorul, cine-o fi fost, era încă înăuntru şi pista lui, pe care mersesem, îşi avea originea cu jumătate de milion de ani în urmă.

Tuil observase şi el, odată cu mine, piramida închisă. Mi-am scos automatul, încărcat cu gloanţe explozive Bolland, iar Tuil, ca un prestidigitator, făcu să apară din săculeţul lui un mic şi ciudat pistol de sticlă. Semăna cu ale noastre. În afara mînerului care era mai mare, adaptat mîinii sale cu patru ghiare.

Înaintam cu prudenţă,- cu armele pregătite, de-a lungul piramidelor goale. Tuil văzu cel dintîi ceva mişcîndu-se. Partea de sus a construcţiei se ridica prin smucituri repetate şi se nărui deodată, cu un zgomot înăbuşit. Şi atunci, am văzut... am văzut ieşind...

Un lung braţ gri-argintiu apăru, trăgînd după el un trup cuiraşat cu solzi de asemenea gri-argintii, cu reflexe vagi. Braţul scoase trupul din gaură şi animalul se prăvăli pe nisip.

O creatură imposibilă - un fel de butoiaş gros, cenuşiu, cu un braţ şi o gaură care putea fi socotită drept gură la un capăt, şi o coadă dreaptă, ascuţită, la celălalt. Asta-i tot.

Nici alte membre, nici ochi, nici urechi, nici nas, nimic! Monstrul se tîrî cîţiva metri, îşi înfipse în nisip coada ascuţită, se ridică şi se lăsă în ea, pur şi simplu.

L-am privit zece minute înainte de a-l vedea mişcînd din nou. Cu un scîrţîit şi un fîşîit - ca şi cum cineva ar fi boţit o hîrtie foarte rigidă - braţul se îndreptă spre gură şi hop!... scoase din ea o cărămidă!...

Braţul aşează cu grijă cărămida pe sol şi creatura îşi reluă imobilitatea.

Zece minute mai tîrziu... o altă cărămidă. O cărămidărie naturală, nu alta! Mă pregăteam să plec, cînd Tuil rosti „piatră". Am zis: „Cum?" şi el repetă. Apoi, cu acompaniament de triluri, adăugă: „Nu... nu" şi termină cu un zgomot repetat de respiraţie şuierătoare.

Ei bine, de data asta am înţeles imediat, ca prin miracol! Am articulat „Nu, respiraţie?" şi am demonstrat ceea ce voiam să spun. Extaziat, Tuil îmi răspunse: „Da... da... nu... nu... spiraţie", urcă drept în sus dintr-un salt şi ateriză în cioc la mai puţin de un pas de cărămidar.

Am trecut printr-un moment de spaimă. Braţul tocmai urca, pentru a lua o cărămidă. Mă aşteptam să-l văd pe Tuil înhăţat, ciopîrţit, dar... nimic! Tuil lovi cu ciocul creatura, braţul aşează metodic cărămida lîngă celelalte.

Tuil lovi şi mai tare, spunînd „Piatră!" şi mi-am pus la încercare curajul ducîndu-mă să verific eu însumi.

Tuil avea din nou dreptate. Monstrul era într-adevăr de piatră, şi nu respira!

– De unde ştii? îl întrebă Leroy. cu ochii sclipind de interes.

– Doar sînt chimist, bătrîne! Cărămidarul era literalmente un bloc de siliciu. Nisipul conţinea, probabil, siliciu pur şi monstrul se hrănea cu el. Mă urmăreşti, Leroy? Noi - şi Tuil, şi plantele astea ciudate, pînă şi biopodele - aparţinem unui sistem de viaţă bazat pe carbon, în vreme ce această fiinţă minerală trăieşte datorită unui alt joc de reacţii chimice, întemeiate pe siliciu.

– Viaţă silieioasă! urlă Leroy. I-am bănuit întotdeauna existenţa şi iată acum dovada!... Trebuie neapărat să...

– Evident!... Evident! îi întrerupse Jarvis. Poţi să te duci să vezi cu ochii tăi. În orice caz. creatura trăia fără să trăiască, mişca la fiecare zece minute şi numai pentru a aşeza o cărămidă... altfel spus, pentru a se debarasa de deşeurile sale. Înţelegi, bătrîne? Noi sîntem alcătuiţi din carbon, deşeurile noastre constă deci din bioxid de carbon, dar cum cărămidarul nostru e alcătuit din siliciu, deşeurile lui sînt din bioxid de siliciu - silice. Şi cum silicea este un corp solid, rezultatul: cărămizi.

În felul acesta, fiinţa minerală se zideşte, sfîrşeşte prin a se închide în propria ei piramidă şi, atunci, iese din ea pentru a reîncepe mai departe.

Nu-i de mirare că scîrţîie! O creatură de cinci sute de mii de ani!...

– Cum poţi să-i evaluezi vîrsta? interveni Leroy, nerăbdător.

– Să vedem... Am urmat aliniamentul piramidelor de la început, nu-i aşa? Dacă individul n-ar fi fost unicul constructor, seria s-ar fi

întrerupt undeva, înainte ca eu să ajung la el şi ar fi reînceput cu piramide mici.

Nu-i uşor de înţeles?

Şi mai e ceva... Creatura se reproduce, sau cel puţin încearcă. Înainte de apariţia celei de-a treia cărămizi, am auzit un foşnet uşor şi am văzut apărînd un val de bule mici şi cristaline: sînt sporii lui, sau ouăle, sau seminţele, cum vrei să le spui. S-au îndepărtat săltînd şi resăltînd prin deşertul Xanthus, aşa cum cele dinainte trecuseră pe lîngă noi în Mare Chronium.

Am o idee în legătură cu modul lor de funcţionare - asta pentru informarea ta, Leroy. Presupun că subţirea coajă cristalină de silice nu e decît un simplu înveliş protector, ca o coajă de ou şi că principiul activ este mirosul, în interior. Un fel de gaz care atacă siliciul. Cînd coaja se sparge nu departe de un zăcămînt, se produce probabil o reacţie care sfirşeşte prin a da naştere unei creaturi asemeni celei văzute de mine.

– Ar fi trebuit să încerci! se lamenta micul francez. Trebuia să spargi una, ca să vezi...

– Dar este exact ceea ce am făcut. Am spart două, pe nisip. E de ajuns să treci din nou pe aici peste, să spunem. zece mii de ani, pentru a verifica dacă am plantat monştrii piramidelor... Atunci va exista cu siguranţă un rezultat.

Jarvis făcu o pauză, ca să-şi tragă răsuflarea.

– Ce creatură!... Vi-o puteţi îmfăţişa? Oarbă, surdă, mută, fără nervi, fără creier, doar un automat şi, totuşi... o fiinţă nemuritoare!... Menită să scoată cărămizi, să construiască piramide atîta timp cît vor exista siliciu şi oxigen.

Chiar atunci, se va opri doar. Nu va muri. Şi dacă întîmplîrile unui milion de ani îi vor pune iar la îndemînă hrana, ea va fi acolo, gata să funcţioneze din nou, în vreme ce creieri şi civilizaţii vor rămîne departe în trecut... O făptură incredibilă - şi totuşi am intilnit una şi mai stranie.

– Într-un coşmar, fără îndoială!

– Bine zis! comentă Jarvis, sobru. Da, poate fi numită creatură de coşmar. Fiinţa cea mai teribilă, cea mai înfricoşătoare care poate fi imaginată! Mai primejdioasă decît un leu, mai vicleană decît un şarpe.

– Povesteşte! imploră Leroy. Cît aş vrea să văd această fiinţă!

– Nu te sfătuiesc! replică Jarvis, rămînînd mut cîteva clipe. Eram obosit, descurajat de dispariţia lui Putz şi a rachetei sale. Tuil mă călca pe nervi cu trilurile şi cu picajele lui în cioc. Lăsasem în urmă piramidele şi mergeam, tăcut, ceasuri după ceasuri, prin deşertul de o deznădăjduitoare uniformitate.

Pe la mijlocul după-amiezii, am ajuns într-un punct de unde se distingea la orizont o linie joasă şi întunecata. Ştiam despre ce era

vorba. Un canal. Zburasem pe deasupra lui, la venire, în rachetă şi asta însemna că nu străbătusem decît o treime din deşert. O adevărată plăcere, nu-i aşa? Şi, totuşi, urmam întocmai orarul pe care mi-l fixasem.

Ne apropiam încet de canal. Mi-am amintit că era tivit cu o bandă largă de vegetaţie - şi că acolo se afla un Oraş de noroi.

Am spus că eram obosit. Visam la o mîncare caldă, apoi spiritul meu începu să vagabondeze, îmi spuneam că pînă şi Borneo mi-ar părea un rai dacă aş scăpa de planeta asta aiurită. Apoi mi-am amintit de bătrînul meu New York şi m-am gîndit la o fată drăguţă. Fancy Long. Ştii la cine mă refer, Harrison?

– Da... Actriţă la televiziune. Am văzut-o de multe ori. O blondă drăguţă - dansează şi cîntă în emisiunea *Mate Yerba*.

– Exact. O cunosc foarte bine. Sîntem prieteni. A fost chiar de faţă la plecarea lui „Ares". Mă gindeam deci la ea, mă simţeam singur, apropiindu-mă împreună cu Tuil de linia vegetaţiei sărace.

Şi atunci... Mi-a scăpat o înjurătură. Ea era acolo!... Da... Fancy Long!... N-aveam cum să mă înşel, stătea sub unul dintre copacii aceia stranii, numai surîs, şi-mi făcea semne, aşa cum mi-o aminteam din momentul decolării.

– Asta-i acum!... Te-ai smintit şi tu! declară Harrison.

– Bătrîne, în clipa aceea mi-am spus acelaşi lucru. Mă holbam la ea, mă ciupeam. Închideam ochii, îi deschideam, priveam iar - şi Fancy Long era mereu acolo, din ce în ce mai fermecătoare, cu chemările ei.

Tuil văzuse şi el ceva. Cotcodăcea, cîrîia dar abia îl auzeam. Alergam spre ea, fără să-mi pun nici o întrebare, fascinat.

Tuil mă ajunse dintr-o săritură, cînd eram doar la cinci metri de Fancy. Mă apucă de braţ şi croncăni cît îl ţinea gitlejul: „Nu! Nu! Nu!" M-am scuturat ca să mă eliberez - era uşor de parc-ar fi fost de bambus - dar îmi înfipse ghearele în braţ, ţipînd şi mai tare.

Pînă la urmă, am avut o sclipire de bun-simţ şi m-am oprit la mai puţin de trei metri. Ea era acolo, continuînd să-mi facă semne şi să surîdă, să surîdă şi să-mi facă semne, iar eu o priveam, la fel de mut ca Leroy, în timp ce Tuil cîrîia şi ţipa febril.

Ştiam că nu putea fi adevărat - şi totuşi ca era acolo, în faţa mea. Am ingăimat: „Fancy... Fancy Long!"

Ea continuă să surîdă şi să facă gesturi. Părea întrutotul reală, ca şi cum n-aş fi lăsat-o la o depărtare de şaizeci de milioane de kilometri. Tuil o ţinti cu pistolul său de sticlă. L-am apucat de braţ şi el încercă să se elibereze din strînsoare.

Arătă spre Fancy, strigînd: „Nu 'spiraţie! Nu 'spiraţie!". Am înţeles: voia să spună că nu era vie. Ah, prieteni! Mi se-nvîrtea capul. Oricum, mă treceau fiorii văzîndu-l cu arma îndreptată asupra ei. Nu ştiu de

ce, am rămas nemişcat, privindu-l cum o ocheşte cu grijă. Apăsă pe minerul pistolului, am văzut o pală de aburi şi... Fancy Long dispăru.

În locul ei, un nod de tentacule negre, hidoase, care se contorsionau... O creatură oribilă ca aceea căreia i-l smulsesem pe Tuil.

Creatura de coşmar!... Am rămas ţintuit locului, stupefiat şi prostit, privindu-i agonia, în vreme ce Tuil scotea triluri şi şuiera. Apoi îmi atinse braţul, arătă spre monstrul care se zvircolea în ultimele spasme şi spuse:

„Tu-un-un-doi... El-un-un-doi"... N-am înţeles decît după ce l-am auzit repetînd de opt, zece ori. Voi aţi priceput?

– Da, chelălăi Leroy. Ştiu... Creatura captează gîndurile. Dacă ar fi fost un cîine - un cîinfe flămînd care visează un os bine garnisit cu carne - ar fi văzut în faţa lui osul acesta... sau i-ar fi simţit mirosul... Aşa e?

– Exact, încuviinţă Jarvis. Creatura de coşmar foloseşte dorinţele victimei sale pentru a-i întinde capcana. Pasărea mascul, în sezonul cuiburilor, şi-ar vedea soaţa, vulpea rătăcind în căutarea prăzii ar zări un iepure fără apărare.

– Dar cum face? întrebă Leroy.

– De unde să ştiu?... Cum face şarpele, pe Pămînt, pentru a vrăji o pasăre pînă ce-i cade în gură? Şi nu există peşti ai abisurilor care-şi atrag victimele în acelaşi fel? Dumnezeule!... Jarvis continuă cu un tremur în voce: Vă daţi seama de viclenia acestei creaturi de coşmar? Acum sîntem preveniţi, dar cum să ne mai încredem în proprii noştri ochi?... Aţi putea să mă vedeţi, aş putea să-l văd pe unul dintre voi şi... s-ar putea să nu fie decît o alta dintre aceste orori negre!

– Şi însoţitorul tău cum a ghicit? interveni Harrison.

– Tuil? Mă întreb şi acum... Poate că se gîndea la un lucru care n-avea cum să mă atragă şi, cînd am început să alerg, şi-a dat seama că vedeam altceva decît el, ceea ce l-a alarmat. Sau poate că monstrul e capabil să proiecteze doar un singur miraj şi Tuil a văzut ce vedeam şi eu - sau nimic. N-am avut cum să-l întreb. Dar e încă o dovadă că inteligenţa lui este egală cu a noastră - dacă nu superioară.

– Cum? protestă Harrison. Ce te face să crezi că inteligenţa lui rivalizează cu inteligenţa umană?

– Multe lucruri. Mai întîi, creatura piramidelor. Ei nu văzuse nici una înainte, mi-a spus-o. Totuşi a clasat-o printre automatele moarte-vii minerale.

– Putea să fi auzit vorbindu-se... Nu uita că trăieşte prin părţile astea, bătrîne.

– Să admitem... Dar limbajul? N-am putut să prind nici una dintre ideile lui, iar el a reţinut imediat şase sau şapte din cuvintele noastre. Şi-ţi dai seama ce idei complexe a izbutit să exprime cu aceste cîteva

cuvinte? Monstrul piramidelor, creatura de coşmar! Cu o singură fraza, m-a făcut să înţeleg că unul era un automat inofensiv, cealaltă un hipnotizator teribil de primejdios. Ce părere ai?

– Hm, mormăi Harrison.

– Poţi s-o faci pe scepticul... Ai fi reuşit acelaşi lucru cunoscînd doar şase cuvinte dintr-o limbă străină? Mai mult, ai fi fost capabil să-mi explici că o altă fiinţă posedă o inteligenţă atît de diferită de a noastră, încît orice înţelegere între noi era imposibilă - mai imposibilă chiar decît între mine şi Tuil?

– Asta ce mai e?

– Am să revin. Ceea ce vreau să demonstrez este că Tuil şi ai lui sînt demni de prietenia noastră; Există cu siguranţă undeva, pe Marte - şi veţi vedea că am dreptate - o civilizaţie şi o cultură care le egalează pe ale noastre şi, poate, le întrec. Comunicarea între ei şi noi este posibilă. Tuil a dovedit-o. Asta ar putea să ceară ani şi ani de încercări răbdătoare, căci spiritul lor nu e situat pe acelaşi plan cu al nostru, dar e oricum mai puţin îndepărtat decît cel al fiinţelor pe care aveam să le întîlnesc mai tîrziu - dacă au un spirit.

– Ce fiinţe?

– Locuitorii oraşelor de noroi, situate de-a lungul canalelor. Credeam că monstrul de siliciu şi creatura de coşmar sînt cele mai stranii fiinţe imaginabile, dar mă înşelasem.

Făpturile despre care am să vă vorbesc sînt şi mai uluitoare, şi mai puţin de înţeles - infinit mai puţin decît Tuil, cu care, prin perseverenţă şi concentrare, e posibil să te împrieteneşti şi să faci un schimb de idei.

Am lăsat deci bestia cu tentacule să crape, încercînd să se tîrască pînă la vizuină, şi am pornit spre canal. Covorul de ierburi colcăitoare se ferea din calea noastră şi, cînd am ajuns pe mal, am văzut un firicel de apă gălbuie. Oraşul pe carc-l zărisem din rachetă semăna cu un muşuroi de cîrtiţă. Se afla cam la un kilometru şi jumătate, în dreapta, şi aveam mare chef să merg acolo şi să arunc o privire.

Mi se păruse pustiu şi, chiar dacă ar fi fost bîntuit de niscaiva făpturi, Tuil şi cu mine eram înarmaţi. Trebuie să spun, în treacăt, că pistolul lui Tuil e un instrument remarcabil. L-am examinat după povestea cu creatura de coşmar. Se pare că lansează o mică săgeată de sticlă otrăvită. Am socotit că avea o încărcătură de cel puţin o sută de lovituri. Şi funcţionează cu abur, bătrînul nostru abur!

– Cu abur? repetă Putz. Şi de unde provine aburul?

– Din apă, fireşte!... Se poate vedea uşor, prin mînerul transparent. Mai era şi o mică parte dintr-un alt lichid, gros şi gălbui - cam cincisprezece centilitri. Strîngînd mînerul - căci nu are trăgaci - o picătură de apă şi o picătură de lichid galben sînt injectate în camera de explozie şi apa se vaporizează... plop!...

E simplitatea însăşi, iar noi am putea utiliza acelaşi principiu. Acidul sulfuric concentrat ridică temperatura apei pînă aproape de punctul de fierbere. La fel şi varul, potasiul, sodiul... Evident, arma nu avea bătaia armei mele. dar nu era un lucru foarte important în văzduhul ăsta rarefiat şi putea să tragă tot de atîtea ori ca un revolver de *cowboy* într-un *western*. Şi ce eficacitate, cel puţin faţă de viaţa marţiană!

Am încercat-o trăgînd într-una dintre plantele astea absurde şi să mă ia dracu dacă planta nu s-a ofilit imediat, prefăcîndu-se în fărîme! Este ceea ce mă face să cred că săgeţile de sticlă sînt otrăvite.

Jarvis îşi reluă povestirea:

– Mergeam deci spre oraşul de noroi, întreblndu-mă dacă nu cumva constructorii acestor oraşe erau aceia care săpaseră canalele. Tuil îmi dădu un răspuns negativ, gesticulînd spre sud.

Am conchis că sistemul de canale era opera unei alte rase, poate cea a lui Tuil. Dacă nu cumva există o altă rasă inteligentă sau... o duzină. Marte e o lume atit de ciudată!

La o sută de metri de oraş, am traversat un fel de drum, o simplă pistă de noroi întărit, şi acolo am văzut prima oară pe unul din constructorii muşuroaielor.

Ah, prieteni, vorbiţi de creaturi fantastice!

Un butoiaş alungit, mergînd la trap pe patru labe şi avînd patru tentacule. Fără cap, doar un trup şi membre şi un şir de ochi de jur împrejur. Partea de sus a butoiaşului era o diafragmă întinsă ca pielea pe o tobă - şi asta era tot.

Făptura trecu în goană pe lîngă mine, împingînd un cărucior gol, care părea din aramă. Nu păru să-şi dea seama de prezenţa noastră, cu toate că parcă îşi aţinti ochii spre mine, în trecere.

Puţin după aceea sosi alta, tot cu un cărucior gol. Şi, la fel, o şterse fără să ne dea cea mai mică atenţie. N-aveam să mă las ignorat de o bandă de butoiaşe cu labe, care se jucau de-a trenul! Cind se ivi un al treilea personaj, m-am înfipt în calea lui, gata să sar de-o parte, dacă nu s-ar fi oprit.

Dar el se opri. Se opri şi diafragma lui emise un fel de sunet de tamburină. Am întins îndată amîndouă mîinle, cxclamînd: „Sîntem prieteni!". Şi ce credeţi că mi-a răspuns?

– „Îneîntat să vă cunosc", sugeră Harrison.

– Dacă ar fi zis asta, n-aş fi fost mai stupefiat. El tamburină din diafragmă şi zbieră deodată: „Sîntem p-p-p-prieteni!". În acelaşi timp, împinse pe neaşteptate căruciorul spre mine. Am sărit în lături şi el spălă putina, în timp ce îl urmăream din ochi, prostit.

După un minut, sosi altul. Nu se opri, dar zbieră, în trecere: „Sîntem p-p-p-prieteni!" şi o şterse în galop. Cum învăţase fraza asta? Erau oare toate aceste creaturi în comunicare permanentă unele cu

altele? Făceau toate parte dintr-un organism central? N-am idee, dar cred că

Tuil trebuie să ştie.

Şi acum, toţi cei care treceau ne salutau cu aceeaşi declaraţie. Era caraghios, n-aş fi crezut niciodată că am să găsesc atîţia prieteni pe această sferă blestemată. Am făcut un gest întrebător la adresa lui Tuil. A înţeles probabil, căci a spus: „Un-un-doi, da!... Doi-doi-patru, nu!..." înţelegeţi?

– Evident, răspunse Harrison. E micul cîntec marţian.

– Cum?... Ei bine, mă obişnuisem cu simbolismul lui Tuil şi am interpretat astfel: „Un-un-doi, da!" Aceste făpturi sînt inteligente. „Doi-doi-patru, nu!" Această inteligenţă nu este similară cu a noastră, ci diferită şi dincolo de logica lui doi şi cu doi fac patru.

Poate că greşeam şi Tuil voia doar să precizeze că inteligenţa lor era rudimentară, neîngăduindu-le să înţeleagă nimic mai presus de „Un-un-doi". Dar ceea ce aveam să observ mai tîrziu mă face să cred că prima ipoteză este intemeiată.

După cîteva clipe, creaturile se întoarseră în grabă, una după alta, cu cărucioarele umplute cu pietre, nisip, bucăţi de plante zgrunţuroase, tot felul de resturi. Ele ne aruncară, în tăcere, salutul lor prietenesc - nu chiar atît de prietenesc, cum veţi vedea - şi dispărură rapid.

Mi se păru că al treilea butoiaş cu labe era cel căruia mă adresasem şi am hotărit să mai încerc o mică discuţie.

El sosi, zbierînd „Sîntem p-p-p-prieteni!" şi se opri. Patru sau cinci dintre ochii lui mă priveau. Proferă din nou cuvîntul de trecere, împinse căruciorul, dar nu m-am mişcat. Atunci, afurisitul de butoiaş îşi lungi un tentacul şi-mi suci vîrful nasului cu doi cleşti în formă de degete.

– Ha! Ha ! izbucni Harrison. Au precis simţul frumosului!

– Îţi convine să rîzi! Bietul meu nas lovit şi degerat... Am urlat: „Ai!" Am sărit deoparte. Mizerabilul o şterse în goana mare şi, din clipa aceea, formula generală deveni: „Sîntem prieteni, ai!" Ciudate fiinţe!

Împreună cu Tuil, am urmat atunci pista pînă la cel mai apropiat muşuroi. Creaturile plecau şi veneau fără să se ocupe de noi, aducînd încărcăturile şi coborînd într-un culuar care părea să ducă într-o mină părăsită. Şi mereu acea frază invariabilă rostită în trecere, la fiecare ieşire sau intrare a unui butoiaş.

M-am apropiat de gura tunelului. Undeva în adinc se zărea o lumină. Nu era nici flacără, nici torţă, ci un veritabil aparat de iluminat. Am presupus că voi putea să aflu vreun indiciu privind treapta de evoluţie a acestei rase şi am coborît la rîndul meu, cu Tuil urmărindu-mă pas cu pas, ceea ce îi prilejui un mic concert de triluri

şi ciripituri.

Lumina era ciudată. Pîrîia şi trosnea ca o veche lampă cu arc, dar provenea de la o simplă tijă neagră înfiptă în peretele culoarului. Lumină electrică, fără nici o îndoială. Butoiaşele păreau deci să fie destul de civilizate.

O altă lumină făcea să sclipească ceva nelămurit. M-am dus să văd. Nu era decît o grămadă de nisip lucitor. M-am întors, cu intenţia de a ieşi. Să mă ia naiba dacă intrarea nu dispăruse!

Mi-am spus că, probabil, culuarul făcea un unghi, sau că intrasem într-un pasaj lateral, dar mi-am dat seama curînd că mă aflam într-un adevărat labirint... Doar culuare sinuoase şi uneori luminate, în care întîlneam, din cînd în cînd, un butoiaş cu labe, galopînd ca de obicei, cîteodată cu căruciorul, cîteodată fără.

Drept să vă spun, la început nu m-am neliniştit. Nu făcusem decît vreo cîţiva paşi în interior. Dar toate încercările noastre de a regăsi ieşirea păreau să ne ducă mai la adinc.

Mi-a venit ideea de a urmări unul dintre butoiaşele care împingeau un cărucior gol, gîndindu-mă că avea să iasă pentru a căuta resturi, dar el nu făcu decît să meargă în cerc, prin diferite culuare, fără nici o ţintă sigură. Pînă la urmă, începu să se rotească în jurul unui stîlp, ca un şoarece dansator japonez. Am abandonat, am lăsat rezervorul cu apă să cadă pe sol şi m-am aşezat.

Tuil era la fel de pierdut ca şi mine. Am arătat în sus, iar el mi-a răspuns „Nu-nu-nu!", pe un ton neputincios. Şi n-aveam ce aştepta de la localnici. Nu se ocupau deloc de noi, chiar atunci cînd afirmau că „Sîntem prieteni, ai!".

Nu ştiu cîte ceasuri ne-am tot învîrtit acolo. Am aţipit de două ori, de oboseală. Tuil părea în continuare să n-aibă nevoie de somn. O luasem pe culuare ascendente, dar ele coborau imediat. În acest blestemat muşuroi, temperatura era constantă şi n-aveai cum să deosebeşti ziua de noapte. După prima mea trezire, n-am ştiut nici măcar dacă dormisem o oră sau treisprezece; eram incapabil să precizez, după ceas, dacă era amiază sau miezul nopţii.

Am văzut o mulţime de lucruri stranii. În unele culuare am întîlnit maşini în mişcare, care nu păreau să producă ceva - pur şi simplu roţi care se învîrteau.

De mai multe ori, am văzut trecînd două butoiaşe cu labe legate printr-unul mai mic, care creştea între ele.

– Partenogeneză! izbucni Leroy. Partenogeneză prin înmugurire, ca lalelele!

– Dacă vrei, admise Jarvis. Şi niciodată cel mai mic semn de atenţie faţă de noi, în afară de, cum am mai spus, acel „Sîntem prieteni, ai!"... Nici un fel de viaţă de familie; se mulţumeau să galopeze cu cărucioarele, să aducă resturile. Dar pînă la urmă, am

descoperit ce făceau cu ele!

Avusesem un pic de noroc cu unul dintre coridoare: urcam de un timp şi simţeam că trebuie să ne apropiem de suprafaţă, cînd, deodată, am ieşit într-o sală al cărei tavan se rotunjea în boltă, singura pe care o întîlnisem în peregrinările noastre.

Şi, prieteni, mi-a venit să dansez cînd am zărit o lumină care părea să fie aceea a zilei, printr-o fisură a bolţii.

În sală era un fel de... de... maşină, o roată enormă care se învîrtea încet. Unul dintre butoiaşe tocmai se îndeletnicea cu vărsarea conţinutului căruciorului său sub această roată care strivea totul, zdrobind nisipul, pietrele, plantele şi prefăcîndu-le într-o pulbere care curgea undeva.

Şi în timp ce priveam, alte butoiaşe soseau, îşi goleau cărucioarele şi... asta era tot. Fără nici un sens. Ceea ce era întru totul în nota acestei planete aiurite.

Dar se mai petrecu şi altceva, prea uluitor pentru a fi credibil. Una dintre aceste fiinţe abracadabrante, după ce îşi goli încărcătura, aruncînd căruciorul cu zgomot, se strecură sub roată. Am privit-o cum se lăsa măcinată, prea stupefiat pentru a putea emite vreun sunet. Şi, peste o clipă, alta o imită. Era absolut metodic. Unui dintre butoiaşele fără cărucioare îl lua pe cel părăsit.

Tuil nu părea uimit. I-am semnalat sinuciderea următoare şi el ridică din umeri, cît ap poate de omeneşte, ca pentru a spune: „Ce pot să fac?". Probabil că era întrucîtva la curent.

Şi mai e ceva.

Dincolo de roată, pe un piedestal nu prea înalt, strălucea un obiect. Era un fel de ou de cristal fluorescent, cu iradiaţii de o temperatură infernală. Faţa şi mîinile mă dureau de parcă aş fi suportat o descărcare statică. Atunci am făcut o nouă descoperire surprinzătoare. Îţi aminteşti, Harrison, negul pe care-l aveam la degetul mare? Poftim, uită-te!

Jarvis întinse mîna.

– S-a uscat, bătrîne... Şi a căzut... uite-aşa. Iar nasul... Bietul meu nas... Durerea a dispărut ca prin magie! Oul avea proprietăţile razelor X dure, sau ale radiaţiilor gama, dar mult mai folositoare, pentru că nu atacau decît ţesutul bolnav, cruţînd ţesutul sănătos.

Îmi spuneam că ar fi un magnific dar pentru Pămînt, cînd izbucni o hărmălaie asurzitoare. M-am precipitat, împreună cu Tuil, de cealaltă parte a roţii şi am constatat că un cărucior fusese sfărîmat. Probabil o neglijenţă a unui sinucigaş...

Atunci toate butoiaşele începură să zbiere să tamburineze în jurul nostru şi vacarmul lor era fără îndoială ameninţător. Un grup înaintă, noi am dat înapoi pentru a ieşi din culoarul prin care mi se păruse că intrasem şi butoiaşele ne urmară mîrîind, unele împingînd cărucioare,

altele fără nimic.

Ce brute înnebunite!... Urlau toate în cor: „Sîntem prieteni, ai!"... Nu-mi plăcea deloc acest „ai", care mi se părea mult prea sugestiv...

Tuil îşi scoase pistolul de sticlă. M-am debarasat grăbit de rezervorul de apă, pentru a avea o mai mare libertate de mişcare şi m-am înarmat şi eu. Am continuat să ne retragem în culuarul ascendent, cu douăzeci de butoiaşe cu labe urmărindu-ne de aproape.

Lucru uimitor, cele care veneau de afară cu cărucioarele pline treceau la cîţiva centimetri de noi, fără să se oprească.

Tuil observase şi el asta. Deodată, scoase cărbunele său aprins, îl apropie de un cărucior cu resturi vegetale... Puf! ...întreaga încărcătură începu să ardă, dar butoiaşul îşi continuă drumul imperturbabil, fără să-şi schimbe alura!

Incidentul cree totuşi oarecare dezordine printre prietenii noştri şi, în acest timp, am observat fumul care trecea prin culuar învîrtejindu-se pe lîngă noi şi am văzut ieşirea!

L-am înhăţat pe Tuil şi ne-am năpustit afară, cu douăzeci de butoiaşe pe urmele noastre. Lumina zilei mi se păru un paradis, cu toate că, după cum am constatat îndată, soarele era gata să dispară la orizont. Era un dezastru, fiindu-mi imposibil să supravieţuiesc nopţii marţiene fără termo-sac, sau cel puţin fără foc.

Lucrurile mergeau din ce în ce mai rău. Am fost încolţiţi între două muşuroaie, fără putinţa de scăpare. Nu deschisesem încă focul. Era inutil să iritäm şi mai mult brutele care ne asediau. Se opriseră la mică distanţă şi reîncepură să-şi urle asigurările de prietenie, acompaniate de „ai!".

Situaţia continua să se agraveze. Un butoiaş cu labe se ivi impingînd un cărucior din care toţi semenii lui se aprovizionară cu suliţe subţiri de aramă, lungi cam de treizeci de centimetri şi foarte ascuţite... Zing! Una dintre aceste săgeţi sosi, şuierîndu-mi pe la urechi. Era acum o problemă de viaţă şi de moarte. Trebuia să tragem.

Scurt timp lucrurile au mers bine. Ne ocupam mai ales de cei care erau aproape de cărucior, ceea ce reducea la minimum ploaia de suliţi, dar, deodată, se auzi un tunet de „prieteni" şi de „ai" şi din tunel ieşi o veritabilă armată.

Eram pierduţi, cu totul pierduţi, ştiam asta... Şi în aceeaşi clipă, mi-am dat seama că Tuil nu se afla în aceeaşi situaţie. Ar fi putut să sară cu uşurinţă peste muşuroiul de care ne lipisem cu spatele. Dar rămînea pentru mine

As fi plîns, dacă aş fi avut timp pentru asta. Îl simpatizasem pe Tuil de la început, dar aş fi fost oare capabil de un astfel de gest? Admiţînd că l-aş fi smuls într-adevăr primei creaturi de coşmar, nu făcuse acelaşi lucru pentru mine? L-am apucat de braţ, am făcut un gest în sus zicînd „Tuil". El protestă „Nu-nu-nu Tick" şi continuă să

tragă cu arma lui de sticlă. Ce era de făcut?... Oricum, aş fi fost pierdut după apusul soarelui, dar cum să-i explic asta? Am îngînat: „Mulţumesc, Tuil... Eşti un om adevărat!" şi mi-am dat seama că nu era deloc un compliment. Un om? Puţini sînt capabili de un asemenea gest.

Şi bang!... trăgeam eu, şi puf trăgea Tuil, şi butoiaşele aruncau suliţe, pregătindu-se de asalt, fără a înceta să strige că sînt prieteni...

Renunţasem la orice speranţă cînd, fără veste, un înger căzu din cer sub înfăţişarea lui Putz, care, cu jeturile inferioare, prefăcu în pulbere butoiaşele cu labe.

Uraaa!... Am scos un urlet de bucurie, alergînd spre rachetă. Putz mi-a deschis trapa şi am intrat rîzînd, plîngînd, vociferînd... Abia după un minut sau două mi-am amintit de Tuil. M-am uitat prin hublou tocmai la timp ca să-l văd sfîrşind un salt prin picajul tradiţional în cioc, apoi avîntîndu-se din nou şi dispărînd.

Mi-am scos sufletul pînă să-l conving pe Putz să-l urmărească. Dar înainte ca racheta să decoleze, s-a înnoptat - ştiţi cum se petrece fenomenul ăsta aici, ca şi cum a-i întoarce comutatorul ca să stingi lumina.

Am pornit pe deasupra deşertului, am aterizat o dată sau de două ori, am urlat „Tuil" cît mă ţinea gura.

Imposibil să-l regăsim. Putea să se ia la întrecere cu vîntul şi tot ceea ce am auzit - dacă nu cumva mi s-a părut - au fost cîteva triluri îndepărtate, spre miazăzi.

Plecase şi, pe cinstea mea, eu... eu aş fi vrut să nu fi plecat...

Cei patru oameni de pe „Ares" rămaseră tăcuţi, chiar şi ironicul Harrison. Leroy le întrerupse meditaţia:

– Aş fi fost tare bucuros să-l văd.

– Da, încuviinţă Harrison, şi apoi, apropo de povestea asta cu vindecarea negului, e totuşi păcat că n-ai reuşit să aduci oul de cristal... Poate că e acel leac al cancerului pe care-l căutăm zadarnic de un secol şî jumătate!

– Păi tocmai asta a dus la declanşarea ostilităţilor! mormăi Jarvis.

Şi scoase din buzunar un obiect strălucitor:

– Iată-l.

Este incontestabila capacitatea autorului de a descrie într-o maniera credibilă forme de viată radical diferite de cele terestre, fără a face uz de clişeele atotstăpînitoare în magazinele de science fiction ale timpului. Jacques van Ilerp are dreptate afirmînd că aceste publicaţii „Sînt responsabile mai ales de înmulţirea rapidă a B.E.M.-ilor, Bug-Eyed-Monsters, monştrii cu ochi de scarabei, întru totul dezgustători şi antisociabili, cu tendinţe lubricogastronomice" (21). Alternativa o constituie antropomorfismul cel mai plat, caracterizînd atît înfăţişarea, cît şi comportamentul făpturilor extraterestre. Nu în zadar saluta H. P. Lovecraft *Odiseea marţiană* în aceşti termeni: „Constat cu plăcere că cineva a scăpat în sfîrşit de lamentabilele banalităţi care alcătuiesc 99,99% din substanţa tuturor povestirilor interplanetare. Mă bucur să văd că există cineva care poale să-şi imagineze o altă planetă lipsită de regi antropomorfi şi preafrumoase prinţese şi bătălii între nave spaţiale şi tunuri cu radiaţii şi atacuri ale sub-oamenilor păroşi..." (cf. 35). În aceste condiţii, struţul inteligent şi celelalte exemplare ale faunei marţiene descrise de Weinbaum reprezentau, fără îndoială, o deschidere spre înţelegerea mai exactă şi mai cuprinzătoare a noţiunii de posibilă stranietate a altor lumi. Dar „inovaţia" nu era decît o adaptare sau o redescoperire a unei viziuni prezente în destule texte anterioare, aparţinînd scriitorilor europeni.

În ce constă, de fapt, noutatea personajului Tuil? „Această făptură este inteligentă, dar spiritul ei este total ireductibil la înţelegerea umană", scrie Jacques Sadoul (41). „Total e prea mult spus, de vreme ce între cei doi tovarăşi de drum prin pustiul marţian se înfiripă totuşi un început de comunicare. Mai „ireductibile" ni se par a fi, în acest sens, spiritele Xipehuzilor lui Rosny aîné, sau ale „păianjenilor" lui Maurice Renard, din *Pericolul albastru*. Sîntem de acord, în schimb, cu Sadoul, cînd conchide astfel: „Tuil este într-adevăr prima fiinţă gînditoare fără nici o urmă de antropomorfism pe care a reuşit s-o creeze science fiction-ul american".

După părerea noastră, aportul întru totul original al lui Weinbaum la dezvoltarea anticipaţiei mondiale trebuie căutat în individualizarea straniilor sale creaturi extraterestre. Xipehuzii şi „păianjenii" la care ne-am referit rămîn, în cel mai bun caz, o sumă de entităţi acţionînd aproape exclusiv împreună. Tuil, în schimb. este doar un reprezentant al unei rase necunoscute şi reacţiile lui îl definesc drept un individ cu o puternică personalitate.

Succesul *Odiseei marţiene*, poate şi o înclinaţie secretă spre căutarea formelor insolite ale vieţii, l-au determinat pe scriitor să reia formula care-l consacrase într-o bună parte a operei sale, destul de reduse din punct de vedere cantitativ. *Zbor pe Titan* ne înfăţişează uliicuţit, furnici de gheaţă, copaci biciuitori şi viermi filiformi. *Planeta*

parazit, prima parte a unei trilogii avîndu-i drept eroi pe Ham Hammond şi Patricia Burlingame, aduce în scenă ferocii triopşi de pe Venus, asemănători ciclopilor legendari. Ei apar şi în *Mîncătorii de lotuşi*, în care Ham şi Pat descoperă un fel de făpturi vegetale extrem de inteligente. capabile să construiască mental o imagine a universului, dar lipsite de orice urmă de voinţă, ceea ce face din ele o pradă inofensivă a triopşilor. Un ultim exemplu de acest fel îl constituie *Luna nebună*, cu menajeria ei de cufundări chicotitori cu gîtul lung şi capul enorm, de „pisipapi" (jumătate pisică, jumătate papagal), de „furişători" semi-inteligenţi, asemănători şobolanilor...

Devenind propriul sau epigon, Weinbaum nu mai reuşeşte turul de forţă din *Odiseea marţiană*, apelînd la „combinaţii de elemente disparate ale diferitelor animale". Simţind probabil primejdia transformării inovaţiei sale într-un poncif, scriitorul îşi exercită talentul şi în alte zone ale science fiction-uluî. *Adaptarea finală*, povestire semnată cu pseudonimul John Jessel, urmăreşte destinul unei tinere tuberculoase pe care un ser special nu numai că o vindecă, dar o şi înzestrează cu capacitatea de a se adapta instantaneu la orice schimbare a mediului înconjurător. Sub acelaşi pseudonim a apărut, după moartea autorului (14 decembrie 1935), *Insula Proteus*, o fantezie biologică pe tema schimbării structurii genetice a faunei şi florei de pe numita insulă, astfel încît nici un animal şi nici o plantă nu seamănă cu celelalte. *Spectacolele lui Pygmalion* constă în proiecţia unui nou tip de film, sub al cărui efect hipnotic spectatorul crede că participă la acţiune. Mai amintim *Lumile lui Dacă*, prima dintre aventurile profesorului von Manderpoolz şi ale tînărului Dixon Wells, care ne prezintă un aparat capabil să înfăţişeze desfăşurarea imaginară a vieţii privitorului, dacă într-un anumit moment aceasta ar fi luat un alt curs decît în realitate. Un alt aparat revelează orientarea mentală şi emoţională a omului către realitate, printr-o explorare sistematică a motivărilor subconştiente (*Idealul*). În fine, cea mai remarcabilă invenţie a profesorului Manderpootz îngăduie să vezi lumea prin ochii altora (*Punctul de vedere*). Susţinînd uneori pe nedrept anterioritatea ideilor lansate de autorii americani, Sam Moskowitz recunoaşte de astă dată că „Există o asemănare izbitoare în privinţa temei şi a caracterizării între această povestire şi scurta povestire a lui Erckmann-Chatrian, *Luneta lui Hans Schnaps*, pînă şi în utilizarea termenului «punct de vedere»"... (35). Povestirile fantastice ale cuplului Emile Erckmann-Alexandre Chatrian au apărut în 1860, dar Weinbaum a cunoscut probabil *Luneta lui Hans Schnaps* în versiunea engleză publicată în culegerea *Clopotele sau Evreul polonez* (1872). O ultimă menţiune pentru romanul postum *Flacăra neagră*, care aparţine acelei specii distincte, larg reprezentate în literatura conjecturală străină şi botezată de anglo-saxoni *heroic fantasy*, sau *science fantasy*.

Este vorba despre o civilizaţie post-atomică, despre splendida, cruda şi nemuritoarea Margo cea Neagră, dominînd împreună cu fratele său Joaquin peste o parte a omenirii recăzute la nivelul Evului Mediu. Părerile sînt împărţite, în ceea ce priveşte valoarea romanului. După opinia noastră, povestirile lui Weinbaum sînt oricum mai la adăpost de lenta eroziune a timpului.

Întorcîndu-ne la *Odiseea marţiană*, putem, desigur, să ne întrebăm - ca.şi în legătură cu *Oul de cristal* - în ce măsură mai operează seducţia lor astăzi, cînd credinţa în existenţa unei vieţi marţiene este considerata cel mult ca o manifestare anacronică a dorinţei omului de a nu fi singur în univers. Nu vom invoca argumentele celor care nu vor să renunţe la supremul miraj. În definitiv, science fiction-ul nu îşi propune să concureze manualele de astronomie, ci să descrie multiplele implicaţii ale pătrunderii în Cosmos, lată de ce sintem întru totul de acord cu Ray Bradbury care afirma, cu prilejul dezbaterii organizate de „*California Institute of Technology*" pe tema „*Marte şi raţiunea umană*": „...sentimentul omului faţă de celelalte planete, această pasiune ciudată şi intensă, a constituit principala pîrghie a întregii aventuri spaţiale la care asistăm". Am adăuga doar că „această pasiune ciudată şi intensă" operează în toate domeniile cunoaşterii şi că la temelia ei se află, nu o dată, literatura ştiinţifico-fantastică. Este unul dintre motivele care ne-au îndemnat să vă înfăţişăm această galerie, desigur incompletă, a maeştrilor anticipaţiei clasice.

Ion Hobana

25.01.1931-22.02.2011

BIBLIOGRAFIE

1 Albérès, R. M. *Faillite de la fiction scientifique ou devous-nous participer à la conquète littéraire du cosmos*? Combat, 21 novembre 1957

2 Aldani, Lino, *La Fantascienza*, Editrice la Tribuna-Piacenza,

3 Amis, Kingsley, *New Maps of Hell*, The Science Fiction Book Victor Gollancz, 1962

4 Andreev, Kiril, *Studiu introductiv la Operele complete ale lui JulesVerne* Goslitizdat, 1954

5 Barborică, C, *Karel Čapek*, Editura Univers, 1971

6 Baudin, Henri, *La science fiction*, Bordas, 1971
7 Beleaev, Aleksandr, *O moih rabotah*, *Detskaia literatura*, No 5,1939
8 Bergier, Jacques, *La science fiction*, în *Histoire des littératures*, *III*, Editions Gallimard, 1958
9 Bridenne, Jean-Jacques, *La littérature française d'imagination scientifique*, Gustave Arthur Dassonville, 1950
10 Britikov, A. F., *Russkii sovetskii naucino fantasticeski roman*, Izdatelstvo Nauka, 1970
11 Brochon, Pierre, *Du surnaturel à la „Fabrique de l'Absolu*", Europe, No 139-140, Juillet-Aout 1957
12 Castex, Pierre-Georges, *Le conte fantastique en France*, *de Nodier à Maupassant*, Librairie José Corti, 1951
13 Chesneaux, Jean, *Une lecture politique de Jules Verne*, Librairie Francois Maspero, 1971
14 Clarke, lan, *Tale of the future*, The Library Asociation, 1972
15 Colling, Alfred, *Edgar Poe*, Albin Michel, 1952
16 Daudét, Leon, *Ecrivains et artistes*, Editions du Capitole, 1928
17 Fawcett, Brian, Călătorie neterminată, Editura Ştiinţifică, 1963
18 Ferrini, Franco, *Che cosa é la fantascienza*, Ubaldini Editore,
19 Gattégno, Jean, *La science fiction*, Presses Universitaires de France, 1971
20 Goncourt, Edmond et Jules de, *Journal*, *Fasquelle* Flammarion, 1956
21 Herp. Jacques van, *Panorama de la science fiction*, André Gérard, 1973
22 Hobana, Ion, Viitorul a început ieri, Editura Tineretului, 1966
23 Hobana, Ion, Jules Verne, acest necunoscut, Secolul XX, No. 43, aprilie 1975
24 Kére, Francois, *Karel Čapek*, *Europe*, No 139-149, Juillet-Aout
25 Klein, Gérard, *Pentru a-l citi pe Jules Verne*, Viaţa Românească, No 1, ianuarie 1974
86 Kornbluth, C. M., *The failure of the science fiction novel as social criticism* în *The science fiction novel*, Advent Publishers, 1969
27 Lalou, René, *Histoire de la littérature française contemporaine*, Presses, Universitaires de France, 1953
28 Leapunov, B., *Prefaţă* la *Operele alese* ale lui Aleksandr Beleaev, Editura Tineretului, 1962
29 Leapunov, B., *Aleksandr Beleaev* - Sovietskii Pisatel, 1967
30 Lundwall, Sam J., *Science fiction*: *what it's all about*, Ace Books, 1971
31 Martin, Charles-Nöel, *Jules Verne*, *sa Vie et son Oeuvre*, Editions Rencontre, 1971
32 Mauclair, Camille, *Le génie d'Edgar Poe*, Albin Michel, 1925

33 Moré, Marcel, *Un révolutionnaire souterrain*, L'Arc, 29, Numero Special Jules Verne

34 Morton, A. L., *Utopia engleză*, Editura de stat pentru literatură politică, 1958

35 Moskowitz, Sam, *Explorers of the Infinite*, The World Publishing Company, 1963

36 Nagl, Manfred, *Science Fiction* în *Deutschland*, Tubinger Vereinigung für Volkskunde. E. V. Tubingen Schloss, 1972

37 Nordon, Pierre, *Sir Arthur Conan Doyle*, *L'homme et l'oeuvre*, Paris, 1964

38 Rogers, Alva, *A Requiem for Astounding*, Advent Publishers, 1964

39 Rosny aîné, J.H., *Les autres vies et Ies autres mondes*, Georges Crès et Cie, 1924

40 Rottensteiner, Franz, *Ordnungsliebend* în *Weltraum*: *Kurd Lasswitz*, *Polaris*, 1, Insel Verlag, 1973'

41 Sadoul Jacques, *Histoire de la science fiction moderne*, Albin Michel, 1973

42 Valéry, Paul, Varieté, Editions Gallimard, 1924.

43 Versins, Pierre, Outrepart, Editions L'Age de l'Homme, 1971

44 Versins, Pierre, *Encyclopédie de l'utopie, des voyages extraordinaires et de la science fiction*, Editions L'Age de l'Homme, 1972

45 Weber, H, *Preface* la *L'Autre Monde de Cyrano de Bergerac*, Editions Sociales, 1959

46 Wells, H. G., *Seven famous novels*, Alfred A. Knopf, New York, 1934

47 Wollheim, Donald, A., The Universe makers, N. Y. Harper and Row, 1971

48 *** „*La Belgique fantastique avant et après Jean Ray*" *28 contes bizarres et surnaturels choisis et présentes par Jean-Baptiste Baronian*, Andre Gérard, 1975

Ilustraţia copertei: D. Ristea
Lector : ELENA MURGU
Tehnoredactor : AURELIA ANTON
Bun de tipar 9.1.1976 tiraj 72110 ex. broşate. Coli .ed. 17,37 Coli tipar 11.
Comanda nr. 50581
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" Piaţa Scînteii nr. 1 - Bucureşti
Republica Socialistă România
Prima ediţie digitală
Mai, 2011

Scan: Doru Filip
Corectură v1.0: Costin Teo Graur
Editorul primei ediţii digitale: Costin Teo Graur

[1] Pentru a uşura lectura, am indicat sursele doar în bibliografia de la slujitul volumului, operînd trimiterile cu ajutorul unor cifre (între paranteze) corespunzînd numerotării surselor.

[2] Cunoscuţi aeronauţi englezi ai vremii

[3] South Carolina (Carolina de Sud)

[4] Cunoscuţi aeronauţi englezi ai vremii

[5] William Harrison Ainsworth (1805-1882). scriitor englez. de mîna a doua; a publicat numeroase romane istorice şi de aventuri care s-au bucurat de oarecare popularitate.

[6] Roman despre viaţa lumii interlope londoneze, publicat în 1839.

[7] în această călătorie, efectuată de fapt în 1836, Monck Mason şi Robert Holland fuseseră însoţitorii lui Charles Greene.

[8] Situat la extremitatea de sud-vest a Irlandei.

[9] Tot ce e necunoscut pare minunat (lat.).

[10] Domnul Ainsworth nu a încercat să-şi dea scama de fenomenul acesta, care totuşi poate fi explicat. O linie trasă de la o înălţime de 25.000 de picioare, perpendicular la suprafaţa pămîntului (sau a mării) ar fi alcătuit tocmai una dintre cele două laturi perpendiculare ale triunghiului dreptunghi, a cărui bază s-ar întinde de la unghiul drept pînă la orizont, iar ipotenuza, de la orizont şi pînă la balon. Dar aceste 25.000 de picioare sînt o nimica toată faţă de întinderile pe care le cuprindea cu privirea. Cu alte cuvinte, baza sau ipotenuza presupusului triunghi ar fi aşa de lungă în comparaţie cu perpendiculara, încît cele două dintîi ar putea fi considerate ca aproape paralele. În chipul acesta, pentru aeronaut orizontul apare întotdeauna la acelaşi nivel cu nacela. Dar, de vreme ce punctul aflat chiar dedesubtul acesteia pare a fi şi chiar este la o mare depărtare sub el, se înfăţişează, desigur, ca şi cum s-ar găsi la o mare distanţă de orizont. De aici şi impresia de concavitate. Iar această impresie va dăinui pînă în clipa în care înălţimea în raport cu perspectiva se va afla într-o astfel de proporţie, încît paralelismul aparent dintre bază şi ipotenuză va dispărea, iar convexitatea reală a Pămîntului va deveni aparentă (n.a.).

[11] Textul din The New York Sun este cunoscut mai ales sub titlul Farsa cu balonul, atribuit la apariţia în volum.

[12] Les Précurseurs de Ninive (Precursorii Ninivei) de B. Dessault, Ediţia în 8, Calmann-Levy. În interesul cititorului, am convertit în limbaj ştiinţific modern extrasul din cartea lui Baknun, care urmează (n.a.).

[13] Muzeul Kensington din Londra şi dl. Dessault însuşi posedă cîteva rămăşiţe minerale, întru totul asemănătoare celor descrise de Bakhun, pe care analiza chimică a fost incapabilă să le descompună şi să le combine cu alte substanţe şi care nu pot să intre, drept urmare, în nici o nomenclatură a corpurilor cunoscute (n.a).

[14] În capitolele următoare, scrise la modul general narativ, urmăresc îndeaproape traducerea literală a d-lui Dessault, fără a respecta totuşi obositoarea împărţire în versete şi repetiţiile inutile (n.a.)

[15] Gustav Theodor Fechner (1801-1887), fizician, psiholog şi filozof german. Considera că lumea este, în esenţa ei, însufleţită. Unul dintre întemeietorii psihofizicii (n.t).

[16] Nume sau poreclă cu semnificaţia „Pisicuţă" (germ.).

[17] În această privinţă, K. Lasswitz subapreciază distanţele cosmice, aşa cum au fost determinate ulterior. Radiotelescoapele au descoperit obiecte cosmice pînă la o depărtare de 20 miliarde de ani lumină. Ideia curburii spaţiului este însă acceptată şi astăzi de unii fizicieni şi astronomi (n.t.).

[18] Din aceste cuvinte, trebuie să conchidem că în momentul în care acest jurnal va fi scris, sistemul solar va cuprinde mai mult de opt planete şi că omul va fi descoperit deci una sau mai multe dincolo de Neptun (n.a.).

[19] În science fiction-ul modern, acest tip de făpturi artificiale poartă numele de androizi, roboţii desemnînd mai ales corpurile, umanoide sau nu, construite din materie anorganica (metal, masă plastică etc.).

[20] Faimoasa catedrală în care erau încoronaţi odinioară regii Franţei (n r).

[21] Aluzie la melodrama muzicală Pierrot lunar a compozitorului austriac Arnold Schoenberg (1874-1951) (n.r.).

[22] Foarte bine (lat) (n.r.).

[23] Biserica faimoasa, clădită pe o colină care domină oraşul Lyon (n r.).

[24] În limba franceză mer <mare> şi (mamă) se pronunţă la fel.

[25] În mitologia romană, una dintre celc mai vechi divinităţi, protector al porţilor, zeul Începutului şi sfîrşitului (reprezentat, de aceea, cu două feţe), căruia îi erau închinate prima zi a fiecărei luni, şi prima lună a anului.

[26] Jacques Callot (1592-16.15), gravor şi desenator francez, talent îndrăzneţ şi fantezist, maestru al acvafortei (ciclul Mizeriite războiului) (n.r).

[27] Maimuţă din specia cinocefalilor.

[28] În mitologia greacă, iscusit meşteşugar, sculptor şi arhitect. La propunerea regelui Minos al Cretei, a construit Labirintul, unde a fost închis împreună cu fiul său Icar; au evadat cu ajutorul unor aripi făcute din pene lipite cu ceară

[29] Papagaliţă (engl.)

[30] Locuitorii insulelor Hebride au în general un chip turtit. (n.a.).

[31] Cum demonstrează, de pilda, cartea lui Helan Jaworski, Le Geon ou la Terre Vivante, Librairie Gallimard, 1928.

[32] În engleză, challenge are sensul de cutezanţă, provocare.

Cuprins

ŞTIRI SENZAŢIONALE PRIN EXPRESS, VIA NORFOLK!
XIPEHUZII
OUL DE CRISTAL
CUM L-A RĂPIT DIAVOLUL PE PROFESOR
ETERNUL ADAM
CEAŢA DIN 26 OCTOMBRIE
PSALTIREA DIN MAINZ
CÎND A RĂCNIT PĂMÎNTUL
ÎN ABIS
ODISEEA MARŢIANĂ
[1]
[2]
[3]
[4]
[5]
[6]
[7]
[8]
[9]
[10]
[11]
[12]
[13]
[14]
[15]
[16]
[17]
[18]
[19]
[20]
[21]
[22]
[23]
[24]
[25]
[26]
[27]
[28]
[29]
[30]
[31]

[32]